

IMAGINES

DEORVM, QVI

AB ANTIQVIS

COLEBANTVR:

In quibus simulacra, ritus, cerimonia, magna ex parte veterum religio explicatur:

Olim a VINCENTIO CHARTARIO Rhegiensi ex variis auctoribus in vnum collectæ, atque Italica lingua expositæ: nunc vero ad communem omnium vtilitatem Latino sermone ab ANTONIO VERDERIO, Domino Vallispruatæ, &c. expressæ, atque in meliorem ordinem digestæ.

Quibus accesserunt duo INDICES: prior, imaginum: posterior, rerum atque verborum, qua toto libro continentur.

L V G D V N I,

APVD BARPTOLEMÆVM HONORATVM.

M. D. L X X X I.

Cum Priuilegio Christianissimi Francorum Regis.

Del Colegio dela Comp^a de Seguros de Fran^a

1512. 12. 2410

IMAGINES

DEORVM, QVI

AB ANTIQVIS

COLEBANTVR:

In quibus simulacra, ritus, cerimonia, magna ex parte veterum religio explicatur:

Olim a VINCENTIO CHARTARIO Rhegiensi ex variis auctoribus in vnum collecta, atque Italica lingua exposita: nunc vero ad communem omnium vtilitatem Latino sermone ab ANTONIO VERDERIO, Domino Vallispriuatæ, &c. expressa, atque in meliorem ordinem digesta.

Quibus accesserunt duo INDICES: prior, imaginum: posterior, rerum atque verborum, quæ toto libro continentur.

L V G D V N I,

APVD BARPTOLEMÆVM HONORATVM.

M. D. LXX XI.

Cum Priuilegio Christianissimi Francorum Regis.

Del Colegio de la Comp. de Jesus de Granada

AD AMPLISSIMUM,
DOCTRINAQUE ET NO-
BILITATE PRÆSTANTISS. VIRVM,

HENRICVM MEMMIVM EQVITEM,
Dominum de Roiffy, &c. in intimo
sanctiorique Regis Christia-
niss. consilio Con-
siliarium,

P R Æ F A T I O.

ON possum, non eorum sententiam admirari,
qui hominē a Græcis ἀνδρῶν νοῦς, τὰ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀδρῶν
dictum volunt: atque ad sublimia illa contem-
planda, corditum esse diuinum hoc animal, ita
cōstat inter omnes, ut nemo, nisi Epicureus ali-
quis, id negare ausit: nam vel corporis ipsius sta-
tura, in altum enectā tantum non clamat, homi-
nem, opificis sui, qui in calo degit, cognoscendi gratia, ita esse effictum.
Sed & vniuersa hac ad spectabilia ad hoc nos hortatur, impellunt, &
tamquam manu ducunt, ita ut nemo dicere possit, sibi, quominus di-
uinum numen nosset, defuisse magistrum; cum nusquā deficiant, quæ,
digitis pene intentis, illud nobis commōstrent. Sed, prout est humana
libido, qua ad gloriā plus æquo interdum ferri solemus, reges, & qui
præstanti aliqua virtute ceteris mortalibus olim antecellebant, cum
omnia immortalī Deo referre debuissent accepta, sane quā impie, quod
est Dei proprium, sibi arrogarunt, populis vel vi coactis, vel beneficijs
illectis, quo sibi diuinis (o facinus audax) deferrent honores: Atque
tandem eo impietatis est deuentum, ut & hominū simulacra pro Dijs
colenda proponerentur, ut, ubi fictitia hæc numina per mortem, aut
absentiam esse nequirent, ibi, eorum effigie illata, tamquam præsentia
diuinis honoribus afficerentur. Atque hac ratione detestandus sal-
sorum Deorum cultus, cum ex paruis imitjs esset exortus, paullatim

uniuersum terrarum orbem peruasit: nam, ubi poëta emerferunt, huc latissimum campum ad excurrendum naëti, suis fabulis, ac figmentis egregiam inchoata nuper idololatria operam nauarunt: accesserunt & pictores, quibus una cum poëtis semper aqua fuit qualibet fingendi potestas; hi pene spirantibus signis, ac tabulis ruës hominum animos ad insaniam redegerunt: natura enim nescio quo pacto ad rem fictam ac coloribus representatam magis afficimur, quam ad veram. Itaque pictores, atque poëta, cum sua commenta mirifice in populis, non sine ingenti quoque suo quaestu probari animaduertent, animum adiecero, ut noua quotidie monstra parerent: quæ ut nemo tempore procedente auderet improbare, fucis etiam quibusdam illiuerunt; hæc sunt arcana illa intima religionis mysteria, quæ lineamentis externis inuui confinxerunt: quæ persuasio cum hominum animos occupasset, ita cæperunt omnes religiose idola illa muta venerari, ac si numina ipsa essent. Huc accessit, quo maiori stulti simul, ac ij, qui sapientes putabantur, stupiditate tenerentur, quod malus genius pro more suo hic mirabiles quasdam tenebras offudit, cum per idola illa ingentia miracula sapissime patraret. atque hinc factum est, ut totus terrarum orbis maxima errorum, atque adeo impietatis caligine inuolueretur. Sed, dum humani generis esset salus profligatissima; nihilque nisi certus interitus exspectaretur: ecce tibi Dei filius, Seruatorque noster, IESVS CHRISTVS, homo factus, huc ad nos, e mortis faucibus eruendos venire non detrectauit; qui, salutaris doctrina arcanis patefactis, ac errorum mole dissecta, tandem aliquando, non sine sui, infinitorumque propemodum martyrium cruoris profusione, veritatem in orbem terrarum inuexit, impijs falsorum Deorum idolis in puluerem redactis, eorum cultu abolito, vniusque veri Dei in eius locum suffectis. Itaque paullatim vetus error non solum exoleuit, sed & ex hominum memoria, qualis olim fuisset, deleri cepit; religiosorum principum ardenti studio non solum idolis comminutis, ac templis exsecrandis solo equatis, sed & poëtarum scriptis, vnde idololatria initium, incrementum, ac vires sumpserat, vndique conquisitis, ac voracibus flammis absumptis. Quare est quod Deo immortales gratias agamus, qui nos ex adeo tetræ tenebris, quibus vniuersa antiquitas erat obruta, in admirabile lumen suum asseruerit. Et, licet quaqua gentium varia falsarum religionum scita sint profeminata; nulla tamen tam barbara natio nostra tempestate existit, quæ amplius Iouis, Martis, Mer-

curij,

curij, caterorumque non Deorum, sed portentorum nomina veneretur, quæ olim tam religioso cultu ubique terrarum afficiebatur. Erat quidem certe vniuersa veterum religio falsa, impia, execranda; detestanda pictorum, sculptorumque commenta; poetarum fictiones, ac fabula cunctis diris prosequenda. Sed tamen ita hæc erant mala, ut aliquid in eis boni liceretprehendere; non secus ac inter tot sentes & rosa colligitur, hoc quidquid veri, quidquid honesti, quidquid utilitatis aliquam speciem habentis in tanta rerum turpitudine, ac impietate exsisteret, id religionis nostræ veris decretis admonemur, ad nos ex iniustis illis possessoribus, atque adeo usurpatoribus tamquam nostrum auertere: nam virtutis, ac sapientiæ quodcumque, & vbiicumque tandem sit, veluti nostrum, nobis repetere licet, & ex vindiciarum iure cum ijs, qui detinent, manu confertum venire & possumus, & debemus. Error, stultitia, vitium, impietas veritati, tamquam plumbum auro admistum, illorum sit, qui nefarie tantam nobilitatem adulterarunt: ad nos iustum, castum, integrum religiosum pertinet, quod a nobis manarit. Quamobrem non defuerunt olim ex nostris, qui vel ipsi ex profanis scriptoribus, quidquid in rem nostram faceret, sibi pro suo iure vindicarunt; vel alijs auctores fuerunt, qui idem facere non dubitarent. Atque alij quidem in alio genere hoc summa cum laude præstiterunt. Verum VINCENTIUS CHARTARIUS, industrius sane vir, qui plurimum in antiquitate illustranda elaborauit, sicut ex nonnullis eius lucubrationibus apparet, non ita dudum librum publicauit, in quo infinitorum propemodum Deorum, qui ab antiquis colebantur, imagines multiplices, ex veterum scriptis, lapidibus, ac antiquis numismatibus, in vnum quasi corpus redegit: quod opus ut magis lectoribus prodesset, ipsarum imaginum rationem, explicationemque, vel ab eisdem auctoribus traditam, vel a se excogitatam adiunxit; quod equidem plurimum cum utilitatis, tum delcctationis habet. Cum vero liber Italico sermone scriptus, maximo cum applausu ab omnibus esset exceptus; non solum, quod plurimum facere videbatur ad antiquorum scripta, præcipue poëtarum intelligenda; sed etiam, quod præclara pictoribus, ac poëtis recentibus, omnibusque vniuersim, qui de vno aliquo genere scribendum suscepissent, argumenta suppeditaret: accedebat præterea incredibilis quadam oblectatio, quæ una cum eruditione coniuncta legentium animos mirum in modum perfundeat: visum est nobis id boni, ad omnes, si fieri posset, deriuandum.

*

Quare librum in Latinum sermonem conuertimus, ut nostra opera tantæ utilitatis vniuersæ nationes participes fierent. Librum autem non tamquam interpretes conuertimus, verbum de verbo exprimentes, sed mutatis, aut inductis quibusdam, prout decere videbatur, seruum curauimus reddendum, non verba appendenda, præcipue, cum aliud auctor in Italico sermone, aliud nos in Latino spectauerimus. Sed & noster labor quo esset fructuosior, imaginum designationem absque explicatione, ex vniuerso libro collectam in vnum redegitur, ut homines occupati, quibus totum volumē euoluere, non esset otium, haberent unde diuinitas totum argumentum peruideant. Sed hunc librum, res ex media antiquitate erutas continētem, cui potius, quam tibi, CLARISSIME VIR, dicarem, habebamus neminem: nam quem latet, te vnum ex omnibus vniuersæ antiquitatis esse studiosissimum: tu ad eam ex tenebris eruendam, atque quam maxime illustrandam natus videris. Testis est vniuersa ista Parisiensis Academia, toto terrarum orbe celeberrima, quantum tuo patrocinio bonarum artium studia innixa isthic floreat. Testes sunt optimarum artium professores, qui tuam domum, splendoris, gloria, ac sapientia sedem pedibus terunt. Testis est illa tua Bibliotheca selectissimis quibusque libris refertissima, in quibus comparandis nec opera nec pecunijs pepercisti. Tu vero inter præcipua regni negotia, quæ ad te, tamquam Gallie nostræ columen, deferuntur, semper aliquid eruditum meditaris, non ut sapientia solus in otio fruaris, sed ut eam in publicam omnium utilitatem ad regni gubernacula traducas. Hæc cum ita sint, non ineptus mihi futurus videor, si id tibi munusculi obtulero, ex quo non nihil emolumentum subsecuturis horis, libro perlegendum, percipere possis. Itaque cum sub tui illustris nominis patrocinio, apparere volui, quod pro tua singulari humanitate te non denegaturum confido. Vale, Lugduni, Kal.

Sextilis. CIO IO XXCI.

Extrait du priuilege du Roy.

PAR grace & priuilege du Roy est permis à Barthelemy Honoraty, & Estienne Michel, marchands Libraires, demeurans à Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer, comme bon leur semblera, vn liure intitulé, *Imagines Deorum, qui ab Antiquis colebantur*: & ce pour le temps & terme de dix ans, à compter du iour qu'il sera acheué d'imprimer. Et est defendu par sadite Maiesté à tous Libraires, Imprimeurs, ou autres de quelque qualité qu'ils soyent, d'imprimer, vendre & debiter ledit liure sans licence d'iceux Honoraty & Michel, sur peine d'amende arbitraire, & confiscation des liures qui en auroyent esté faitz. Et à fin qu'aucun ne puisse pretendre ignorance du present priuilege, ledit Seigneur veut & entend que l'extrait d'iceluy estant mis au commencement ou à la fin dudit liure, serue pour toute notification. Car tel est son plaisir, nonobstant oppositions ou appellations quelconques, comme plus à plein appert par les lettres de priuilege sur ce donnees à Bloys le 7. iour d'Auril, 1581. Et sceelées du grand seel de sa Maiesté en cyre iaune.

Ainsi signé,

Par le Roy, M. Jehan Auril, maistre des Requestes ordinaire de l'hostel present.

P O V S S E P I N .

DEORVM, QVI
AB ANTIQVIS
COLEBANTVR, IMA-
GINES, VNA CVM

EARVM DECLARA-
tione,

*Olim a VINCENTIO CHARTARIO Rhegensi ex
varijs auctoribus in unum collecta, atque Italica lingua ex-
posita: nunc demum ad communem omnium utilitatem, La-
tino sermone ab ANTONIO VERDERIO, Domino
Vallispruatae, &c. expressa.*

ORVM quæ humanam naturam exor-
nant, nihil equidem præstantius, neque
magis homini proprium est, religione:
quare nulla umquã natio fuit, quæ aliqua
ratione eius non esset particeps. Quam-
uisque feratur, ratione potissimum homo
a cæteris animãtibus differre; non obscu-
ris tamen argumentis, etiam ante rationis usum, in eo religio-
nem deprehendamus licet, ut pote quæ natura ipsa humano
in animo ab ipsius ortu sit insita: cuius quidem sententiæ Lam-
blichus Platonicus est, qui arbitretur, quoddam veluti lumen,
a Deo emanans, nostros animos ferire, quo mirabiles in nobis,
iique naturales excitantur ardores ipsius boni, de quo postea,
vbi rationis functionẽ exercere cœpimus, ratiocinamur, atque
iudicamus. Id Promethei fabula nobis innui, nonnulli volue-
runt, ut ignis scilicet ille cælestis, quo vitam primi hominis pe-
ctori indidisse fingitur, vim quamdam significet, quæ occultis

*Religio præ-
cipua homi-
nis virtus.*

A

rationibus assidue hominum animos ad se attrahat; qui vnde profluxerint, & à quo primam originem duxerint, sentientes, naturali impetu eò sese conuertunt. Hincque etiam proficisci dicunt, vt, cum se nobis species ingentis alicuius boni malive obicit, primo aspectu, antequam de eo aliud cogitemus, oculos ad cælum sustollamus, interdumque manus quoque coniunctas in altum leuamus; perinde atque natura magistra edocti putemus, cælitus omne ad nos bonū deriuare, illique collatum beneficium acceptum referendum, qui tribuit, & ab eodem præsentem cunctis in aduersis opem expectadam; ex quo fiat, vt supplici eam gestu ab illo imploremus. Hæc quidem omnia maxima fuerint religionis argumenta, quæ nos ad Deū amandum pariter, ac reuerendum impellāt: id verò, si nulla in nobis eius notio præcesserit, fieri nequaquā potest. Quare vel ante rationis vsum homo Deum quodammodo nouit, cultuque profequitur; quod eum a beluis separat; in quibus nonnulli aliquam quidem rationis particulam inesse voluerunt: sed, qui religionis eas aliquo pacto participes faciat, arbitror neminem. Quamobrem hæc tota hominis vnus est propria; qua duce homines ad cælum oculos sustulerunt; & vniuersitatis huius admirabilem structuram considerantes, asseruerunt, aliquem esse, qui infinito amore, potentia atque prouidentia cuncta regeret, administraret, omnibusque iugiter prouideret. Hunc verò Deum vocarūt; qui omnium bonorum est auctor, æternus, infinitus, & sub aspectum nequaquā cadens. Sed tamen non omnes veritatem hanc, natura haustam æque profequuntur. Namque, cum homines suæ nequitiae indulgere, & de ea sibi nimis placere cœpissent, non vltra cogitatione sunt progressi, quam quo oculis pertingeret: hincque factum est, vt crederent, stellas, Solem, Lunam, cælumque ipsum, Deos esse; quæ, vt Plato testatur, primum cum a Græcis, tum multo antea a plerisque barbaris Dij sunt habiti: idemque vult, a perenni quodam motu, qui in eis cernebatur, Græca voce *θεός*, id est Deos, à *θεῖν*, quod est currere, fuisse appellatos. Hic postea error in tantum creuit, vt multi mortalium stulta vulgi opinione sint in Deos relati: & quod magis mirum videatur, quædam bestię apud aliquos vt numina sunt habitę: quibus omni-

Deorū multitudinē.

bus varia simulacra dedicari solebant; idque non solum virtutibus, sed vitiis quoque contigit; cum singula Dei cognomen sortita fuissent: illæ quidem, vt præsentem prodesse; hæc vero, vt absentia ne obessent. Hinc factum est, vt innumera fere Deorum multitudo apud antiquos celebraretur: non enim solum quælibet sibi natio proprios ac peculiare Deos adsciscerebat; sed & vnaquæque ciuitas, locus, domus, demū vnusquisque sibi Deum pro animi libidine fingebar: neque vlla prope modum humana actio erat, a qua non aliquod numen suum nomen traheret. Hic autem maximus Deorum numerus non solum apud antiquos a vulgo colebatur, sed ab iis quoque, qui sapientia cæteris antecellere putabantur: hi enim, posito quodam primo, summoque bono, quod omnium causam esse dicebant, innumeram quinetiam aliorum seriem subiungebant, quam etiam numinum loco habebant: quosdamque ex eis Deos, alios Dæmones, nonnullos Heroes appellabant; omnibusque sua propria munera, ac loca distincta assignabant, sicuti etiam aliis aliis sacrificandi ritus erat. Herodotus scriptis testatum reliquit, initio duodecim tantum apud Aegyptios Deos existisse, quos Pythagorici videntur esse imitati: nam dicunt, Græcos & diuini cultus rationem, & alias scientias ab Aegyptiis esse mutuatos, apud quos duodecim illæ celeberrimæ Mercurij columnæ visebantur, recondita quadam doctrina, rerum præcipue cælestium refertissimæ, quæ variorum animalium, plantarum, & aliis id genus figuris, quibus literarum vice Aegyptij utebatur, exculptæ legebatur: has literas, ab eis hieroglyphicas nuncupatas, sacerdotes, qui apud eos non poterant non esse doctissimi, explicabant: idque non omnibus passim, sed dignissimis quibusque, qualis erat Pythagoras, Plato, Democritus, Eudoxus, qui hanc ob causam peregrinationem in Aegyptum susceperunt. Itaque ad rem reuertamur, Pythagorici affirmabant, sicut in primo cælorum orbe duodecim animalium figure sunt collocatæ, quæ duodecim signiferi signa dicuntur, totidem quoque animos, singulis singulos inditos, vitam eis, motum, efficacitatemque sufficere: qui quidem sunt illi maiorum gentium Dij, Iupiter scilicet, Iuno, Neptunus, Vesta, Phœbus, Venus, Mars, Pallas, Mercurius, Diana,

*Præcipui
Dij duodecim.*

Dij Cœfenti.

Vulcanus & Ceres: ab hisque res quoque inferiores administrari volebant. Iidem Dij apud Romanos in senos masculos, totidemque fœminas distributi fuere, quos & Cœfentos dixerunt, eo quod cœlestis senatus cœsiliarios esse, & nihil sine eorum arbitrio statui censerent: nam & apud Homerum est legere, Iouem, cum aliquid magni momenti incidisset, aduocato Deorum consilio, de eorum sententia, quid faciendum esset, deliberasse; quamuis solus per se interdum statueret, ut & poetę fabulantur, & Seneca, cum de fulmine differit, affirmat, esse scilicet quoddam fulminis genus, quod Iupiter solus pro sua libidine, nullo in consilium Deo adhibito, iaculetur. Non simul autem omnes ij habitabant, quos antiquitas sibi Deos finxit, sed variis inter se erant locis disclusi, neque vniuersi cœlum incolebant, sed terra, fluuij, mare quoque maximum eorum numerum continebat. Item nec omnes immortalitate fruebantur: semidei enim tandem aliquando fati concedebant; cuius rei, ut inquit Pausanias, Silenorum sepulcra, quę Pergami in Asia exstant, amplissimam fidem faciunt. Nymphę etiam moriebantur. Itaque omnium generum Dij apud antiquos colebantur, ut ex D. Augustini libro de ciuitate Dei discere facile possumus, vbi hoc ex Varronis autoritate comprobatur. Sed tamen apud illos, veritatis cognitione destitutos, fuerunt nonnulli, qui recte de Deo sentirent, ut scilicet, eum esse vnum, æternum, aspectum refugientem; quare nullis posse lineamentis describi: nam effigiem Dei, formamque quærere, imbecillitatis humanę Plinius, libro secundo arbitratur. Quamobrem Antisthenes, Cynicę sectę princeps, dicere solebat, ita referente Theodoro Cyrensi Antistite, Deum nequaquam oculis cerni posse. nulli enim aspectabili esse simile, ac proinde longe errare eos, qui putent se in numinis cognitionem per effigiem aliquam peruenire posse. Sed & Xenophon, Socratis discipulus, scriptum reliquit, licet Dei magnitudo, atque potentia vel inde deprehendi maxime possit, quod immobilis permanens, motum cunctis tribuat; tamen cuius sit aspectus, à mortalibus peruestigari non posse. In hanc sententiam Xenophanes, hominum stultitiam deridens, qui statuas, à Phidias, Polycleto, aliisque statuariis fabricatas venerarentur, in-

*Deus figura caret.**Deus figura describi nequit.*

quiebat,

quiebat, equos, boues, elephantes, si manibus præditi, eis vti sciuisent, Deos fabricatos fuisse, qui equorum, bouum, atque elephantum formam referrent, sicuti & homines sui similia numina effecissent. Idemque Cicero libro de natura Deorum sub persona Cottę præclaris quibusdam rationibus contra Epicureos demonstrat. Iudæi, qui olim soli verę religionis rationem tenebant, vnum tantum Deum coluerunt, eumque non in signis, aut tabulis oculis aspectabant, sed mentis contemplatione in diuinitate ipsa (quatenus tamen homini fas est) intuebantur, & ut Cornelius Tacitus de eis refert, maximę impietatis eos arguebant, qui Deum ad humani corporis similitudinem variis in materiis effingebant: quare in suum illud templum nullum vnumquam admiserunt simulacrum. Itaque cum Herodes, eorum rex, aquilam auream supra fani portam stauisset, quidam adolescentes, vbi est auditum, eum animam agere, conspiratione facta, & tumultu in populo excitato, illam confractam deiecerunt, illud contra religionem, ac maiorum instituta esse clamantes, & eam occasionem ad numinis offensionis iniurias vindicandas esse accipiendam. Sed id perquam male miseris cecidit: nam Herodes tantum adhuc superuixit, quoad eos comprehensos flammis viuos exurendos tradidit. Suidas est auctor, cum Pilatus in Iudæam vexilla quædam, in quibus Tiberij imperatoris effigies esset depicta, intulisset, vniuersum populum miro quodam modo esse concitatum, eo quod autam religionem violari cernerent, per quam nullam ipsis licebat intra sui regni fines imaginem habere. Huius sententię nonnulli quoque alij fuere, in quibus est Hermes, dictus Trismegistus, qui assererat, eos videri non credere, Deos in cœlo esse, qui eorum statuas sibi ante oculos fisci volunt, aut certe sua vota ac preces illuc vsque peruenire diffidere, atque ex hac peruersa animi inductione Deorum simulacra produisse, eaque numina cœpisse vocitari. Lycurgus Lacedæmoniorum legislator, legitur suis legibus prohibuisse, ne Dij homini, aut vlli bestiarum similes fierent: quare eorum statuas e sua Republica eliminavit. Lucatius Firmianus scriptis testatum reliquit, Aegyptios diuino honore elementa prosequutos, nulla tamen eorum sibi ad adorandum imagine propõsita. Et, si Plutarchus ha-

Apud Iudæos simulacra non erant.

benda est fides, Numa Pompilius, secundus Romanorum rex, aliquam Deo effigiem credere attribuendam, haud fas esse ducebat: quam ob rem Romani centum septuaginta annis omni Deorum imagine caruerunt; tamquam maximum esset piaculum, diuina illa ac immortalia imbecillibus his atque humanis comparare. Apud Persas & Lybes primis temporibus nulla statua, neque templum, neque altare exstabat. De Scythiis refert Herodotus, licet multos Deorum loco habuerint, ut Vestam, Iouem, Apollinem, Martem, aliosque, quos nominibus suae linguae congruentibus, appellabant; nulli tamen, praeterquam Marti, (ut inferius suo loco dicitur) templum, statuam aut aram dedicasse, sed cum suis uno, eodemque ritu sacrificasse. Eisdem quoque populis, nullum aliud simulacrum, nisi hominis caluariam venerabantur: quod ita narrat Herodotus; ad eorum domum, quibus pater obiisset, propinquique omnes, atque amici confluere, oves secum deferentes, quas iugulatas in frustra concidebant, idem de cadauere illo facientes: has carnes una permixtas, atque celebri in conuiuio appositas, omnes absque ullo discrimine comedebant: caput autem, in hunc usum reseruatam, carne detracta, intus & foris optime purgatum, ita ut cranium nitidum exstaret, atque auro tectum, pro simulacro habebant, statisque, ac solemnibus sacrificiis prosequerentur. Addunt Pomponius Mela, & Solinus, illo pro poculo eos esse usos, quod maximum, quem in mortuum conferre possent, honorem existimabant. Huic perquam simile est, quod Suidas de quibusdam Iudaeae incolis narrat, qui asinino capiti aureo diuinos honores deferere, eique aduenam aliquem tertio quoque anno, in minutas particulas concisum sacrificabant. Massilienses, qui Galliam Narbonensem habitant, in lucis, in quibus nulla erat Deorum effigies, sacra faciebant, interdumque arborum truncos venerabantur, tanquam ibi aliquid diuinitatis inesse credidissent; ut de eis Lucanus testatur. Primis à diluuii temporibus, sicut apud Plinium legitur, iusti ac candidi illi homines sub quercubus degebant, easque pro numinibus, ac sacratis templis sibi ducebant: nam ex eis sibi glandes, quibus victitarent, suppeditabant, atque earum tegmine à pluuiis, caeterisque temporum iniuriis

Caluaria simulacri loco habita.

Quercus pro numinibus habita.

protege.

protegebantur. Pausanias in Achaiae descriptione refert, in quadam eius regionis parte triginta quadratos lapides extitisse, in quorum singulis singulorum Deorum nomen, absque tamen vlla eorum effigie, esset inscriptum, qui maxima cum religione ab incolis custodiretur: antiquum enim Graecorum erat institutum, huiusmodi lapidibus parem cultum, atque Deorum simulacris impertire. Cornelius Tacitus est auctor, ubi de Germanorum moribus scribit, eos statuis, ac templis caruisse: arbitrari namque magnam factum iri numini iniuriam ab eo, qui putaret, intra exiguum fani ambitum parietibus diuinitatem posse coerceri, magnopereque augustam Deorum maiestatem dedecere, si ad angustam corporis humani formam compelleretur. Eisdemque in Deorum numerum non retulisse nisi eos qui essent in prospectu, quorumque praesentem utilitatem experirentur; cuiusmodi sunt Sol, Vulcanus, Luna: de caeteris nullam notitiam habuerunt, ut de eis narrat Caesar, immo ne de nomine quidem eorum est aliquid ad illos perlatum. Est apud Herodotum, Graecos initio cultu Deos affecisse, eisque sacrificasse, suis eos nominibus nondum appellantes, quoad ea tandem ab Aegyptiis didicerunt. Vnde autem huiusmodi Dij extiterint, & utrum omnes simul, an verò singillatim singuli prodierint, itemque num semper, absque ullo ortu vniuersi fuerint, idem affirmat, sua tempestate non fuisse compertum, praeterquam Homerum, atque Hesiodum, qui ea tempora quadrigenis circiter annis praecessissent, primos in Graeciam Deorum copiosam prolem, eorumque infinita prope modum cognomina introduxisse, eisdemque singulis suum munus, ac formam attribuisse. Quare non iniuria forsitan asseruerari posset, Graecos, ab his edoctos, Deos variis figuris exprimere coepisse. Sed tamen satius fuerit, ut, cum eodem Herodoto sentientes, id eos ab Aegyptiis mutuatos esse dicamus. Hi namque primi feruntur, qui templa Deis condiderunt, eisque aras, statuasque dicarunt. Sicuti autem Graeci ab Aegyptiis, ita Romani à Graecis sacrorum simulacrorum usum susceperunt. Quod tunc primum accidit, cum Marcellus, captis Syraculis, Romam triumphans intrauit, secum, quidquid ibi praclarum inuenisset, asportans, cum, ut eiusmodi spectaculo populum deliniret;

Deorum origo.

Marcellus statuas à Graecis ad Romanos primum intravit.

deliniret; tum vt eorum aspectu ciuitatē obstupesceret, quæ nondum erat experta, quid tabularum, aut signorum pulcritudo voluptatis præberet. Quare id tum vitio est a multis Marcello datum; primum, quod superbe nimis vel ipsos Deos in triumpho captiuos voluisse ducere videretur, eorum simulacra in pompa triumphali ostentans: deinde, quod materiam Populo Rom. suppeditasset, qui antea laboribus tantum bellicis esset assuetus, otio se, ac inertiae tradendis; vt qui postea tempus frustra contere cœperit, vel in oculis pictura inani pascendis, vel in statuis elaboratis spectandis, artificum manus maxima cum animi admiratione suspiciens. Hoc de Marcello Plutarchus refert, subiungitque, eum solitū gloriari, eo quod primus in urbem ea inuexisset, quæ maximam in ciuibus suis Græcarum rerum admirationem concitarent: antequam Plutarchum idem Liius scriptum reliquerat, tum scilicet Romanos admiratione Græcarum artium capi cœpisse; ac proinde postea maxima cum licentia sacrarum, profanarumque rerum spolia diripiisse. Tertullianus, cum diceret, Romæ religionis ritum a Numa non splendidis ceremoniis, & absque simulacris institutum, (nondum enim illuc Græci, aut Hetrusci confluerant) visus est innuisse, Tarquinium Priscum, vt qui Græcus esset, & Hetruscæ religionis apprime peritus, primum Romanis statuarum confectioem ostendisse. Earum ergo vsus ab AEgyptiis, primis inuentoribus, perque Græcos ad Romanos dimanauit. Vt vero in AEgypto cœperit, ita sunt variæ de ea re sententiæ, vt longe sit difficilior, quam vt a nobis aliquid certi de illa statuatur. Luctatius ait, multos in eam discedere sententiam, vt arbitrentur, initio statuas Regibus iis, vel fortibus viris esse decretas, qui populos sibi subiectos sapienter, iusteque rexissent, vt iustorum Regum memoriam, singularemque beneuolentiam, qua viuos prosequerentur, post mortem quoque summa cum pietate retinere se per eorum effigies præ se ferrent. Eusebius item scribit, apud antiquos fuisse in vsu, vt præstantissimorum quorumque memoriam simulacris colebant, ira ostendentes, quanto amore cultuque eos afficerent, qui studiose vixissent. Apud Suidam legitur, quemdam, Seruchum nomine, qui a Iaphæto Noëmi filio erat oriundus, om-

nium

nium primum simulacrorum cultum in orbem terrarum inuexisse, quæ sibi ad fortium virorum memoriam conseruandam confecerat, cæterisque Deorum loco, a quibus maxima beneficia in mortales vniuersos essent collata, proponebat. Nō defuerunt etiam aliqui Reges, qui, dum adhuc viuerent, sibi statuas efficiendas, publiceque adorandas curarunt, vt de Semiramide legitur, quæ si non prima, inter primos certe id fecisse, est fama. De hac narratur, suam effigiem in lapide, cuius longitudo xvi i. stadiorum esset, exsculpi iussisse, cætumque sacerdotes statuisse, qui solenni ritu atque pompa eam venerentur, variisque sacrificiis ei litarent, ac si numen aliquod diuinum esset. Eusebius auctor est, olim in AEgypto hominem fuisse ditissimum, qui, vt dolore, quem ex vnici filij morte susceperat, aliquantulum leniret, eius statuam sibi domi posuit, quam eadem pietate intuebatur, qua filium, dum viueret, quare serui, cum domini animum aliquid offendissent, ex quo sibi magnopere timerent, ad statuam accurrebant, illi in genua accidebant, illi supplicabant, ab ea delicti veniam implorabant, quam à patre ob filij charitatē impetrabant. Hinc factum est, vt eam floribus coronarent, munusculisque aliis prosequerentur, cui sæpe salutem suam referrent acceptam. Ad huius imitationem aliæ quoque statuæ fuerunt collocatæ; quibus, vt forsitan maiorem honestatis speciēres præ se ferret, diuersorum sunt Deorum posita nomina. Ita etiam Deorum effigies ad humana vt plurimum corpora sunt effectæ, nō ea de causa, quod vniuersa antiquitas ita stupore esset oppressa, vt arbitraretur, Deos, hominum instar, capite, manibus, pedibusque constare: sed quia, vt auctor est Varro, cum animi nostri ad diuinos proxime accedant, neutrique sint aspectabiles, est existimatum, huius inter ambos similitudinis corpora fidem amplam facere posse. Porphyrius quoque, Eusebio referente, sensit, ideo ad hominum exemplar esse Deos effectos, vt disceremus, quemadmodum numen est ipsa mens, atque intelligentia, ita nos quoque eius esse participes. Luctatius affirmat, Prometheum omnium primū hominis simulacrum e terra finxisse, eumque statuariæ artis inuentorem existitisse; indeque factum esse, vt, quod a Deo factum ferebatur, homini, qui opus diuinum imi-

*Statua in-
credibilis
magnitudi-
nis.*

*Dixi cur hu-
mana effi-
gies sit tri-
buta.*

B

*Prometheus
numinis lo-
co habitus.*

tatus esset, cœperit adscribi. Quare, vt nūmen, templis atque aris coli meruit; & quemadmodum Pausanias scribit, ei ara Athenis in Academia erat dicata, ad quam stans temporibus homines confluebant, ibique faces accendebant, quas gestantes, versus ciuitatem currebāt, serie quadam se sequentes: horum qui accensam vsque ad vrbis ingressum conseruassent, palmam ferebant; iis qui præcedebant, si forte eorum faces fuissent inter currendum extinctæ, locum cedentibus illis, qui proxime sequebātur. Id hoc etiam modo fieri solebat: erat vna tantum fax communis omnibus, quam currentes sibi mutuo tradebant; iis qui pone, in eorum locum, qui erant ante, per successionem quandam subeuntibus. Sed hic ritus, siue ludos appellare placeat, non solum Prometheo sacer erat (quamquā ab eo institutus legitur) sed in Vulcani quoque ac Mineruæ cultum celebrabatur; neque semper pedibus, sed interdum & equis currebant. Quare Adimantus apud Platonem, cum Socratem hortaretur, ne societatem quamdam desereret, dicit, vesperi eam ludis equestribus interesse, mutuo sibi facem in Deæ, hoc est, Mineruæ, honorem tradentibus. Herodotus, cum Persicum morem narrat, quo celerrime nuntios mittebant (sicuti etiam apud nos est in vsu, cum aliquid per dispositos, citatosque equos mittimus: semper enim post aliquod decursum spatium in stathmis, alij sunt in procinctu, qui alios currentes & ipsi continuando cursu excipiant) dicit eos Græcorum consuetudinem imitari, cum currentes, facem, quam Vulcano accensam gestant, per seriem sibi mutuo præbent. De his ludis quidam memoriæ prodiderunt, eos Promethei factum referre, cum ignem e cælo sublatum in terras detulit; atque ideo ita ab eo institutos. Alij id ad humanæ vitæ cursum referunt, in quo qui ætate antecunt, vitæ lumine iis cedunt, qui pone sequuntur, vt est Platonis sententia, qui libro de legibus homines iussit inter se prolis gratia inire coniugia, vt vitam, quam a parentibus sunt mutuati, veluti ardentem facem, ipsi quoque apud filios ponant. Lucretius etiam de mortalium inter se successionem loquens, sic inquit;

Libr. 2. ,, Et quasi cursores vitæ lampada tradunt.

Apud Phocenses ædicula quædam, Prometheo dicata exstabat,

bat, in qua statua etiam erat, quā nonnulli AEsculapij esse volebant. Sed quoniam e regione aliquot magni lapides visebantur, qui colore sabulum, odore humana corpora referebāt, vulgo fere credebatur, esse Promethei, eosque lapides illius esse materiæ, ex qua ab eo primus homo esset effectus, vnde postea vniuersum genus humanum profluxerit. Prometheum vero primum hominem condidisse, est rationi apprimè consentaneum, si pro eo diuinam prouidentiam intelligamus, quemadmodum Plato intellexit, ex qua non homo tantum, sed res vniuersæ initio promanarunt. Quare olim ea numinis loco habebatur, quæ instar optimæ matris familias hanc rerum vniuersitatem administraret: eius imago grauem matronam, natu grandiore referbat. Quantum autem voluptatis veteres ex statuis perciperent, ex maxima, quæ apud eos exstabat, copia, coniciamus licet. Scribit enim Plinius, apud Rhodios amplius tria millia fuisse, neque pauciores apud Athenienses, Delphios, aliasque Græciæ ciuitates esse inuentas: in quo Romani a Græcis se superari non sunt passi; cum tot simulacris abundarent, vt vulgo iactaretur, Romæ lapideum alterum esse populum. Harum etiam tanta olim erat in multis auiditas, vt certatim quisque vndique pulcherrima quæque signa & tabulas præstantissimorum artificum conquireret, quibus non solum urbanas, sed & rusticas domos adornarent: quod quidē ad luxuriam spectare est existimatum, a veterique Romanorum frugalitate, ac severitate quamplurimū abhorrere. Quamobrem M. Agrippa elegantissimam habuit orationē, qua suadebat, vt priuatarū ædium tabulæ ac signa in commune conferrentur: quod longe satius ex Plinij sententia fuisset, quam ea rursus relegare. Est auctor Varro, multos ad Luculli prædia se contulisse, hac tantum de causa, vt pulcherrima signa, ac tabulas, quæ ibi erant, viderent. His olim oculi quidam perquam apti exstruebantur; quos Vitruuius vult esse magnos, ac latos: solebant quinetiam ita statuas fabricari, vt, cum libitū esset, caput adimere, aliudque supponere possent. Quare Suetonius, cum de intolerabili Caligulæ fastu loqueretur, inquit, eum cum longe cæteris principibus, atque regibus antecellere sibi videretur, diuinos quoque honores vsurpare cœpisse, imperasseque vt

*Statue reli-
giose obser-
uata.*

Deorum simulacris, quæ & religione, & arte essent veneranda, cuiusmodi erant Iouis Olympij, aliorumque nonnulla, capitibus ademptis, suum imponerent. Lampridius, Commodum imperatorem Neronis colosso caput abstulisse, suumque aptasse refert. Statuæ præterea publice propositæ, cuiuscunque tandem essent, sacræ omnibus erant, nec ulli fas erat, eas loco mouere, nec aliquo pacto labefactare, ut Cicero contra Verrem habet; in quam sententiam Rhodiorum adducit exemplum, qui quamuis bellum contra Mithridatem suscepissent, eumque acerbo odio prosequerentur; non tamen eius statuam, nobilissimo in ciuitatis loco sitam, loco mouere, aut vel tangere sunt ausi. Principum autem statuæ hoc amplius habebant, ut si quis ad eas confugisset, tutus esset ab iniuriis, nec vi inde abstrahi posset: hoc tamen M. Antonij filio minimè profuit; Augustus enim, ut apud Suetonium exstat, eum, cum ad Cæsaris statuam se contulisset, inde ad necem abripi iussit. Hæ ab artificibus interdum nudæ, sæpius vestibis indutæ exsculpebantur; nonnumquam eas totas auro illinebant. Qui verò primus in Italia auratum simulacrum faciendum curauit, Plinius refert, Acilium Glabriorem extitisse, quod patri Glabrioni posuit. Alexâder Aphrodyseus arbitratur, Deorum, atque regum olim effigies nudas esse propositas, ut id esset argumento, eorum vim omnibus esse nudam, & apertam, principesque sincero animo, vitis minime inquinato, aut fraude fucato esse debere. Plinius narrat, id apud Græcos in more fuisse positum, ut statuas nudas architectarentur: nam Romani thoraces eis saltem induere solebant; siquidem initio nemini statuam ponebant, qui per insigne aliquod facinus non meruisset, ut sui memoria ad posteros magna cum laude transmitteretur: quod postea non perpetuo est obseruatum; multis enim alia de causa, quâ ob propriâ animi virtutem, fuerunt statuæ decretæ. Quare Cato semper eas neglexit; cuidamque interrogati, cur inter tot eius similitum simulacra, nullum ipsius videretur, dixisse fertur (quemadmodum Marcellinus recitat) se malle, bonos viros de se dubitare, cur statua careret, quam non audere causam afferre, cur haberet. Agefilaus etiam, ita Xenophonte referente, statuarum honorem repudiavit, ita dicens, illas quidem statua

*Statue à
quibus ne-
glecta.*

*Statua in
pompiis ge-
stata.*

tuariis laudem conciliare, sibi vero præclara facinora gloriæ esse. Erat mos apud Romanos, ut publicis in pompis, Deorum simulacra, principum, illustriumque e foro sublata, vbi omnia erant collocata, ferculisque imposita per urbem gestarent: Scipionis tamen statuam ex Capitolio auferre, ut Appianus refert: nam vius manifestis argumētis ostenderat, omne suum consilium à diuina mente proficisci; & tamquam Iupiter, quid faciendum fuisset, ei præscriberet, solus interdum se in eius templum, quod erat in Capitolio, abdebat: quare ei quoque statua ibidem est posita, neque vnumquam indidem est amota. Ex statuâ atque imaginibus nobiles domus cognoscebantur: ideo C. Marius, quia ex ignobili stirpe erat, de se apud Sallustium dicit, se non posse fidei causa imagines, neque triumphos, aut consulatus maiorum suorum ostentare; at, si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia militaria dona, præterea cicatrices aduerso corpore. Sed ad Deorum simulacra reuertamur, quæ aliter alij, prout suus erat cuique mos, architectabantur, in eo sæpe ostendentes ad quid potissimum procliuēs essent. Quamobrem Suidas scribit, Phœnices suos Deos, crumenas gestantes effinxisse, hoc significantes, se existimare, ditissimum quemque esse etiam omnium præstantissimum. Græci armatos effecerunt, credentes, armis præsertim imperia & parari, & retineri. Sæpe præterea in Deorum statuâ indicabant, quod ab eis impetrare voluissent, aut iam impetrassent: nam ex voto interdum ponebant (quod & in cognominibus eis inditis fere semper obseruatum legimus) sed tamē præcipuæ, & maxime propriæ erant, quæ externa figura eorum naturam, atque effectus, qui ab ipsis proficisci putabantur, maxime exprimerent. Neque vero Deorum effigies ita semper proponebantur, ut passim ab omnibus earum significatio intelligeretur; cum ex eorum temporum religione, quamuis vana, atque falsa, sancitum esset, ut sacrarum rerum cognitio penes sacerdotes solos esset; cæteri fere, earum sibi perscrutatione negata, contenti essent credere, ita se habere, quemadmodum essent propositæ. Quare apud Liuium, & alios quosdam legitur, quondam cum aliquot Numæ libri reperti essent, qui, si in vulgum exiissent, magnopere eorum temporum religioni potuissent incommoda-

*Simulacra
curvatis ef-
fingebantur.*

re (forte enim eius vanitatem ostendissent) ex senatusconsulto publice fuisse combustos; ne populus in religione perscrutanda esset curiosior, quam ut iis, quæ sibi à Pontifice Maximo, cæterisque sacrificulis, sacrarum rerum interpretationi præpositis, essent explicata, acquiesceret. Tarquinius autem Rex, ut Valerius Maximus refert, M. Tullium Duimuirum, quod librum, secreta ciuiliū sacrorum continentem, custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abiici iussit. Hinc aliquando fiet, ut imaginis alicuius, quam suis lineamentis expressero, ratio a me non possit afferri; cum Herodotus, Pausanias, Plutarchus, multique alij, à quibus exemplar sum mutuatus, asserant, aut non extare, aut se religione impediri, quo minus eam euulgent. Sed id perquam raro vsuueniet: nam quod vnus ex toto dicere noluit, id sæpe per partes e multis colligitur; quod nos pro viribus facere studuimus. Ut igitur ad explicandum reuertamur, cur Dij variis sint modis efficti, Eusebius, Porphyrij sententiam referens, veteres inquit, ut Deorum diuersitatem manifestarent, alios masculos, alios foeminas effecisse, aliquos etiam virgines, nonnullos in matrimonio collocatos; eorumque statuas diuersis vestimentis texisse. Scribit Aristoteles, antiquos existimasse, Deorum vitam esse humanæ similem; ac proinde nostram eis effigiem coaptasse: & sicut homines sub regibus viuerent, ita quoque inter Deos vnum regnare putasse. Lucetius, postquam longa oratione, multisque argumentis, priscorum Deos homines fuisse, qui post mortem essent in diuos relati probauerat, subiungit, eos ideo diuersæ fuisse ætatis, alios nempe pueros, alios adolescentes, aliosque senes, aliis demum aliam eis propriam statuam positam, ut ætas, habitusque referretur in quibus morientes sunt reperti. Eodem contēdunt multa quoque alia, quæ de Diis finguntur, ac de eis narrantur, perinde atque homines extitissent; & nos aliquid de hoc dicemus, cum peropportune ceciderit, in alicuius forma exprimenda: quam tractationem mox aggrediar; postquam de statuarum materia distulerero. Ac primum, ut Porphyrius, restante Eusebio, dixit, ex materia lucente, qualis est crystallus, candensve marmor, Deus apud veteres est effectus, ut id nobis esset argumento,

*Statuarum
mater. h.*

Deum,

Deum, ut qui purissima lux esset, sensum omnem oculorum fugere: eundemque auro olim fabricabantur, ut eum æternum esse, ac ignem quemdam non aspectabilem inhabitare innuerent: nonnullique ex atro lapillo Deum effingentes, cum ab oculorum acie penitus amotum significare volebant. Sed Porphyrius ad sua tēpora videtur respexisse: nam antiquiores ligneos Deos habebant, sicuti enim Theophrastus in libris de plantis scripsit, ex cedro, cupresso, buxo, interdumque ex oleagina radice Deos sibi construebant. Atque ideo ex cedro statuas confectas esse, Plinius affirmat, quod huiusmodi lignum diutissime incolume perseverat, idemque scribit, Apollinem Sossanum cedrinum esse Romæ in delubro, ex Seleucia adiectum. Plutarchus in hanc sententiam inquit, antiquissimum quidem morem simulacrorum efficiendorum extitisse; atque apud veteres illos ea fuisse lignea: lapis namque eis durior videbatur, quam ut Diis effingendis esset idoneus: aurum atque argentum sterilis & infœcundæ terræ faciem arbitrabantur, locus enim, ubi sunt auri vel argenti fodinæ, vix aliis rebus ferendis est aptus; eamque terram infirmam atque infelicem illi appellabant, quæ herbas, flores, fructusque non proferret: nam nulla cupiditatis siti ardebant, eo contenti, quo se alere possent. Plato quinetiam eius videtur esse opinionis, ut lignea essent simulacra Deorum; ita enim scribit, cum terra sit quædam veluti domus numinibus consecrata, ex ea nefas est, eorum effingi imagines, atque multo magis ex auro, aut argento, quæ sui possessoribus maximam constant inuidiam. Idem prope Lucetius sentit, cum scribit; pretiosas Deorum statuas esse eorum avaritiæ argumentum, qui sub religionis prætextu, auro, ebore, gemmis, aliisque rebus pretiosis delectantur, cum ex illis sacras sibi imagines architectentur, quos plurimi quidem faciunt, ea magis ratione, quod tali materia constent, quam quod magna Deorum numina referant. Sed ad Platonem reuertamur, qui post præcedētia ita inquit; Ebur antea vita præditum erat, qua postea cassum, nō est dignum ex quo Deorum statuæ efficiantur, à quo etiam ferrum, aliaque dura metalla sunt remouenda: his enim instrumentis in bello ad hominum perniciem vtimur. Quare solum lignum secundum Platonem

erat

erat reliquum, e quo sacrae deorum effigies exculperentur. Cui Pausanias consentit, cum scribit, primis illis temporibus apud Græcos ipsius quidem sententia lignea fuisse simulacra, illa præsertim, quæ Aegyptij confecissent: nam adhuc Argis statua quædam Apollinis exstabat, ei à Danao dicata, qui temporibus antiquissimis fuerat: nec ullum reperiri posse simulacrum videbatur, quod quidem antiquitatem præ se ferret, nisi ex hiberno, cupresso, cedro, quercu, hedera, aut loto confectum: sed nonnulla quoque oraculi iussu oleagina erant: ex quo concludamus licebit, Deos tunc maluisse e ligno, quam ex alio quouis exculpi: nam apud Herodotum exstat, Epidaurios, cum Delphi Apollinem consulissent, quomodo grauissimæ sterilitati, ex qua maxima rerum omnium penuria laborabant, mederi possent, huiusmodi tulisse responsum, ut duas scilicet statuas, vnam Damia, alteram Auxesia (erant autem hi tutelares eorum Dij) non ex metallo, aut lapide, sed ex olea non siluestri ponerent. In primo Iunonis templo, quod erat Argis, simulacrum ex trunco pyri erat dedicatum; Romæque, ubi Regina vocitabatur, duas ex cupresso effigies habebat, quæ solemnæ pompa gestabantur in illis sacris, quæ tunc primum sunt instituta (sicuti Liuius refert, cum Annibal Italiã deuastabat. Apud Plinium legitur, Populonia fuisse Iouis statuam, admodum antiquam, ex vite confectam: neque id mirum videri debet, si verum est quod idem scribit, Iunonis Metapontia templum columnis viteis fulcitum, adeo magnæ atque crassæ illæ vites erant; & quod magis sit mirandum, ex vitice, ut Pausanias refert, in quadam Laconia parte, statua AEsculapij fuit efficta, vnde is Agnites cognomentum reportauit, quod est, ex vitice confectus. Lignei quoque apud Romanos Dij erant, dum parsimonia studerent. Quare Tibullus Deos penates alloquens, sic lib. i. elegia x. inquit;

Neu pudeat, prisco vos esse e stipite factos:

Sic veteris sedes incoluistis aui.

Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu

Stabat in exigua ligneus aede Deus:

Et placatus erat, si quis libauerat vnam,

Seu dederat sanctæ spicae ferta comæ.

Atque

Atque aliquis voti compos liba ipse ferebat,

Postque comes purum filia parua fauam.

Propertius de sua statua ita loquentem Vertumnum introducit;

Stipis aceruus eram, properanti falce dolatus,

Ante Numam grata pauper in vrbe Deus.

Refert Plinius; quamuis statuarum vsus apud Italos antiquissimis temporibus fuisset receptus (quod ex Herculis simulacro, iam inde ab Euandro in foro Boario ei posito probari possit; quod triumphalibus insigniis, cum ab aliquo triumpharetur, exornare solebant) sed tamen Diis nullas neque in templis, neque priuatis in ædibus effigies præterquam ligneas, antequam Romani Asiam subegissent, esse effectas: nam ex ea regione preciosæ statuae in Italiam emigrarunt. Græcia enim non contenta ligneis Diis, aureos quoque sibi, ex aliisque metallis comparauit: utque sumptuosius ac magnificentius quidpiam ostentaret; quemadmodum Pausanias testatur, ab extrema vsque India atque Aethiopia ebur ad statuas architectandas asportauit: sed ex ferro raræ illæ quidem reperiebantur; attamen aliquæ exstabant, qualis erat apud Phocenses Hercules cum Hydra pugnantis effigies, atque Pergami duo capita, vnum Leonis, alterum Apri, Baccho dicata, ad quæ maximi concursus vndique, tamquam ad quidpiam admirabile spectandum, fiebant. Corydon apud Virgilium Dianæ pollicetur, se effecturum ut tota leui de marmore stet: ubi Seruius, apud veteres caput solum vna cum pectore statuis ex marmore fieri inuit. Erat id præterea in consuetudine positum, ut viles, plebeiosque Deos, cuiusmodi erat Priapus, alique id genus, qui rus colebant, sub dioque habitabant, ex ligno, aut argilla, aut alia quapiam vili materia ferè fabricarentur; nobiliores vero, quales erant caelestes Dij, ex digniori fabricarentur. Neque omnes humanam semper formam referebant, sed saepe ad diuersorum animantium speciem fuerunt effecti, interdumque partim hominis, partim beluæ similitudinem gerebant. Quare, sicuti Seneca scribit, ita D. Augustino referente, si viui illa fuissent forma præditi, quam eorum simulacra præ se ferebant, non ut numina colerentur, sed veluti monstra ab omnibus fugerentur. Sed apud Aegyptios, si vsquam, huiusmodi ita deformia ac mon-

struosa simulacra maxime visebantur, vt in plurimis imaginibus, à me describendis, cernere erit: quod quidem nunc aggrèdiar, initio ab AËternitate sumpto.

DE AËTERNITATIS IMAGINIBVS.

QVAMQVAM non omnes apud veteres Dij æterni, immortalesque habebantur; digniores certe sempiterno æuo frui putabantur: quare ea fuit illorum temporum opinio, vt eos semper AËternitas comitaretur: licet Ioannes Boccatus in libro de genealogia Deorum, eam Demogorgoni soli comitem traditam asserat, quem vult ille, omnium Deorum primum, in media terra degentem, pallidum, crassissima nebula circumdatum, situ obductum. Sed tamen apud veteres mirum de eo silentium, nisi forte eum Demiurgum appellemus. Quare libere pronuntiarim, AËternitatem semper versari creditam cum iis numinibus, quæ immortalia putabantur. Hanc, qualisqualis esset, vel nomèn ipsum optimè declarat, quod omnes ætates, atque sæcula in se continens significare videtur, ita vt sub nullius temporis mensuram cadat; licet quodam possit modo dici, sed non ita proprie, eam tempus esse, quod omni fine careat. Quamobrem Hermes Trismegistus, Pythagorici, atque Plato, tempus AËternitatis imaginem esse voluerunt: hoc enim in se ipsum in orbem torquetur, eiusque nullus vniquam finis exstat. At hæc Perpetuitas potius est dicenda: nam quamuis ea nullo fine terminetur; non totam tamen simul infinitam illam vitam perfecte possidet, qualem AËternitas. Boetius enim inquit, non recte quosdam facere, qui cum audiunt Platoni visum, mūdum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant: namque si propriis vt velint vocabulis, hac Platonis sententia admissa, Deum solum, æternum, mundum vero perpetuū appellare possunt. AËternitatem autem idē Boetius describit, esse vitæ immobilis præsentaneum statum; qui quidem

dē Dei vnus est proprius; cui neque futuri quidquā abest, neque præteriti fluit, quemadmodū cunctis rebus cōditis vsuenerit: licet earum quædam numquam sint finem habituræ. Sed nos sinamus nunc ita minute rem scrutari, quemadmodum & veteres fortasse fecerunt, cū suos Deos æternos esse dicerent, quo immortales illos, interminatosque, AËternitatemque idem esse atque temporis illam infinitatem, intelligi voluerūt. Quare Claudianus, qui eam in Panegyri in laudes Stiliconis describit, serpentem inducit, qui antrum, vbi illa degit, complectatur, caudamque mordicus teneat: quod quidem temporis est solum, ab AËgyptiis mutuatum, cum annum volūt innuere, qui semper in seipsum recurrit, ita vt præteriti finis sit futuri initium. AËternitatis autem imago ita in quodā Faustinae numo adumbratur. Matrōna quædam stat, pilam dextera manu tenens, amiculo perquam lato capite, humerorum tenus amicta. Sed satius fuerit, ad eius imaginis descriptionem Claudiani carmina adscribere, quæ sic habent:

*Est ignota procul, nostraque imperua menti,
Vix adeunda Deis, annorum squalida mater,
Immensi spelunca eui, quæ tempora vasto
Suppeditat, reuocatque sinu: complectitur antrum
Omnia qui placido consumit numine serpens,
Perpetuumque viret squamis, caudamque reducto.
Ore vorat, tacito relegens exordia lapsu.
Vestibuli custos vultu longæua decoro
Ante fores Natura sedet, cunctisque volantes
Dependent membris animæ: mansura verendus
Scribit iura senex, numeros qui diuidit astris,
Et cursus, stabilesque moras, quibus omnia viuunt,
Ac pereunt, fixis cum legibus ille recenset,
Incertum quid Martis iter, certumque tonantis
Proficiat mundo; quid velox semita Luna,
Pigraque Saturni, quantum Cytherea sereno
Curriculo, Phæbique comes Cyllenius erret.
Illius vt Phæbus ad limen constitit antri,
Occurrit Natura potens, seniorque superbis
Canicem inclinat radius: tunc sponte reclusos*

Anni imago.

Perpetuitas.

*Laxauit postes adamas, penetrare profundum
Panditur, & sedes, enique arcana patefcunt.
Hic habitant vario facies distincta metallo
Secula certa locis, illic glomerantur abena:
Hic ferrata rigent, illic argentea cadent
Eximia regione domus, contingere terris
Difficilis, stabat rutili grex aureus anni.*

Hanc eruditam Aeternitatis descriptionem ita Buccatius explicat; vt poeta ostendat, Aeternitatem infinito interuallo vniuersa tempora excedere, dicit eius speluncam (quod idem est, ac foecudissimū ipsius sinum, omnia suo ambitu in se coercentem) omnibus incognitam, imperuiam, atque a mortalium conspectu remotissimam, immo & vix Diis adeūdam, qui sunt illi caelestes animi, ab omni materiae contagio seiuncti: eadem dicit, tempora suppeditantem, atque rursus in se reuocantem; cum illa inde profecta, ac perenni quodam orbe circumducta, eodem reuoluantur, vt iterum indidem fluant: idque tacite ac latenter fit, eo quod nobis ne cogitantibus quidem sensim aetas labitur. Naturam assidue plurimae circumuolant animae; quoniam ea cunctis animantibus vitam subministrat, haec corporeis postea vinculis soluta, in Aeternitatis se gremiū abdūt; quod naturae opera fit, quae vitam vniuersis elargitur, eandemque certis spatiis circumscriptam aufert; ideoque ante fores Aeternitatis statuitur. Senex, qui in antro numeros diuidit astris, non absurde pro Deo ponitur, non quod sit reuera senex (nulla enim in res aeternas aetatis differentia cadit) verum quia nos longaeuos senes nostra loquendi consuetudine dicere solemus. Sed, mea quidem sententia, senex ille fatum nobis representat, quod fasces Phœbo submittit, cū se ad antri ostium sistit, quem pro Deo intelligamus licet. De saeculis, quid significant, cum eorum explicatio omnibus sit perspecta, nihil Buccatius dicit; & nos dicere omitemus, ad Saturni imaginem transituri, quem pro tempore veteres posuerunt, de quo superius, cum de Aeternitate loqueremur, dicere coepimus. Hactenus vero sit de Aeternitate dictum, quam meis his elucubrationibus in mentem numquam venit optare; cupio quidē certe, vt qui elargiri potest, is vitam aliquamdiu benigne sufficiat.

DE

DE SATVRNO.

*Primus ab aetherio venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exsul adeptis.
Is genus indocile, ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris:
Aureaque (vt perhibent) illo sub rege fuere
Secula: sic placida populos in pace regebat.*

Ita Virgilius de Saturno loquitur, fabulam historiae permiscens: nam, si rei veritatem indagare velimus, comperiemus, Saturnum a Ioue filio, e Græcia, ubi regnabat, pulsum, in Italiam appulisse. Sed poetæ pro more suo fictionibus rem ipsam adumbrarunt: sunt enim fabulati, Saturnum e cælo in terras a filio deturbatum; Græcia enim, cum ad orientem vergat, Italia est altior, quæ ad occidentem est sita. Illuc ergo Saturnus casu delatus, ad Ianum se contulit, qui id temporis ibi regnabat, ubi postea Roma est condita, vitamque more prisco rudem vna cum suo populo degebat, eum & benignissime hospitio excepit, & in regni quoque partem adsciuit, cum & agrorum colendorum rationem, & modum æræ pecuniæ cudendæ ostendisset, nam antea in corio excudebant: quare in altera numi parte navis, qua Saturnus in Italiam applicauit, in altera Ianicipitis imago est expressa: huiusmodi enim Iano figura, ut & inferius videbimus, attribuitur. Itaque ob facinora egregia ita Saturnus eorum populorum animos sibi concilianit, ut diuinos sibi honores, vna cum Iano ab eis mereretur: illa enim tempestate in Diuos referebantur, qui aliquam artem humanis vñibus accommodatam a se inuentam homines docuissent. Inter quas nihil sane vtilius excogitari potest, terræ excolendæ ac fœcundandæ ratione, quam Saturnus rudibus illis hominibus monstrauit, ex hocque Sterculij cognomentum a stercorendis agris reportauit. Ideoque ex nonnullorum sententia falcem gestat, propter agriculturæ scilicet rationem, cuius ipse repertor apud Italos fuit; falce autem ad fruges demetendas vti solemus. Saturno etiam tempus innui, veteres voluerunt; ad quam rem multas illi rationes attulerunt, quas, cum suscepto argumento non multum inseruiant, omittimus. Eundem Græci Κρόνος vocauerunt, qui est idem ac spatium temporis: id effigie repræsentabant, quam veluti hominis senis, pannosi, capite aperto, altera manu falcem, altera vero nescio quid panno inuolutum gestantis, quod in fauces coniicere videretur, quattuorque infantes prope habentis, effingebant: quæ ita fere exponuntur: Saturnus senex, pannosusque describitur; tempus enim aut semper existit, aut cum mundo cœpit, quod est, statim atque ex chao quattuor elementorum distinctio

Saturnus pro tempore capitur.

Saturni imago.

Expositio Saturni imaginis.

distinctio prodit; exindeque rerum omnium procreatio principium sumpsit; cum tunc primum cælum in orbem supra terram torqueri incœperit; ad cuius motum homines tempus metiri quoque cœperunt: ex hocque locus est fabulæ datus, quæ Saturnum Vrani filium, quod est Cœli, facit. Romani autem, cum huic Deo templum construxissent, eius in fastigio tritonem cum buccina sculpsere, volentes per hoc intelligi (ut Macrobio videtur) ab eius commemoratione in nostrum vsque æuum historiam claram esse, atque vocalem, quæ ante eum muta, obscura atque incognita esset. Erat autem idem vestibus ita vilibus amictus, ut intelligeremus initio statim ab orbe condito homines in cultu corporis simplicitatem adamasse, nec vllas mundicias quæsiuisse, quod se tectos esse contenti essent. Atque non solum leuidensæ eius erant vestes, verum & contritæ atque laceræ, cum huiusmodi magis ad senectutem inuendam facerent. Capite quinetiam erat aperto; ea enim tempestate, cum is rerum potiebatur, qua & sæculum aureum vigere est dictum, veritas omnibus erat nuda atque aperta, nullis fucorum, aut mendaciorum inuolucris, quod postea contigit, contacta. Hac quoque ratione eidem detecto capite olim res sacra fiebat, cum alijs Dijs sacrificantes caput obtegerent. Falx in manibus est argumento, tēpus omnia metere atque incidere. Id verò quod ori tamquam voraturus, admouet, significat, omnia tēpore orta, tempore quoque tandem absumi. Cuius rei gratia hæc a poetis conficta est fabula: Saturnus, cum sibi fato quodam portendi didicisset, fore ut a quodam e filiis regno esset depellendus, vxori Opi, quæ & Rhea dicebatur, præcepit, ut quidquid peperisset, sibi statim ostenderet: nam nullum ma sculum sustolli volebat, quin potius eos omnes deuorare statuerat. Primo partu Rhea Iouem atque Iunonem in lucem edidit: quorum Iunonem solam marito obtulit, haud timens, ne ab eo læderetur, quippe quæ fœmina esset, Iouem autem abdidit: quod Saturnus cum esset subodoratus, vociferans, eum sibi afferri iussit: Ops vero, ut maritum arte deluderet, lapidem panno inuolutum tradit, hunc esse filium, quem ad necem quæreret, afferens. Is, cum non curiose antea id quale esset, explorasset, statim in avidas fauces coniicit, quod mox vomuit,

Historia quando incœperit.

Fabula de Saturno.

Lapis a Saturno deuoratus.

vomuit, sicuti etiam filios deuoratos omnes e vestigio euomebat. Quare scribit Pausanias, in Apollinis Delphij templo lapidem non admodum grandem existare, maxima religione custoditum, quem loco Iouis a Saturno deuoratum dicitarent; hunc ubi quotidie, sed festis præcipue diebus, aliquid olei instillassent, lana illota circumtegebât. Romani autem eum esse crediderunt, qui pertinaciter, cæteris omnibus Diis abeuntibus, solus in Iouis Capitolini tēplo persistere voluit, ideoque pro Termino Deo postea est habitus. Eadem quoque fraude Neptunum

mater.

mater seruauit, cum diceret se pullum equinum peperisse; quem ut Arcades, ita Pausania referente, credebant, marito vorandum obtulit. Pluto quoque mortem effugit, cum vno partu vna cum sorore Glauca editus esset, quæ sola patri est offensa; nam ceteros omnes masculos, his tribus exceptis, ad vnum deuorauit, quos & mox euomuit. Quæ omnia eo spectant, ea quæ sub tempore ex hac materiæ mole exstiterunt, tempore quoque tandem aliquando consumi, quattuor elementis exceptis (si eorum vniuersam coagmentationem, & non partes solum spectes) hæc sunt æther, aër, aqua, & terra, quæ quattuor illis Saturni filiis, Ioue scilicet, Iunone, Neptuno, atque Plutone repræsentantur; voracesque temporis morsus effugiunt, cum semper eadem perseuerent.

Martianus Capella, cum Saturnum describeret, dicit, eum gressibus tardum, ac remotorem incedere, glaucoque amictu tectum caput, prætere dextra flammium quemdam draconem, caudæ suæ vltima deuorantem (quem credebant anni numerum nomine perdocere) ipsius autem caniciem pruinosis niuib; candicare; licet etiam ille puer posse fieri crederetur: quod ad temporis inuolutionem, quam quottannis fieri videmus, non inepte referri potest: nam glaucus amictus, quo eius canicies tegitur, anni iniuriam ostendit, cum vere ineunte, terra virescit, quæ hieme niue contegebatur; ita statim ex vno in aliud anni tempus transitur, ut simul ea inter se copulata videantur. Gressus tarditas ad Saturni orbem potest accommodari, qui tardissimo tempore torquetur, cum inter erroneos sit maximus, ac omnium supremus, atque ideo omnium vltimus suum cursum absoluit. Quia vero ab huius stella plurimæ calamitates mortalibus portenduntur, cum senem, mœstum, sordidatum, obstipum capite atque operto, pigrum ac lentum effinxerunt, cum eius astri vis hæc inferiora frigefaciat, atque exsiccet, in nobisq; atram bilem excitet. Quare idem Martianus, cum suam illam Philologiam per omnes cælos ducit, statim atque ad Saturni orbem ea peruenisset, facit ut cum ibi deprehendat congelatum, niue atque pruina opertum, cuius capiti serpens, interdumque leonis aut apri caput dentes ostentantis, esset impositum. Quæ capita pro temporis effe-

Imago Saturni.

Expositio imaginis.

ctibus fortasse sumi possunt; sed id, quia nulla priscorum auctoritate nititur, non asseuerauimus: sed tamen imago illa, quæ ab Aegyptiis iuxta Serapidis simulacrum ponebatur, magno opere cum hac consentit: ea autem tribus capitibus constabat, Leonis scilicet, canis, atque Lupi, quæ temporis præteriti, præsentis, ac futuri illustre admodum erat argumentum, ut suo loco dicetur.

S E D

S E D nunc videamus quid scribat Eusebius de temporis vi ac natura, a Saturni imagine significata. Astarte Cæli filia, Saturni vero soror, eademque coniux (quarum copiosum numerum habebat) regium quendam ornatum marito cōfecit, qui quatuor erat oculis præditus, quorum duo ante, duo autem pone erant affixi: hi vicissim claudebantur, atque patebant, duobus semper vigilantibus: humeris quattuor alas addidit; quarum duæ erant expansæ, veluti animantis ad volandum parati, duæ reductæ ac complicatæ, tamquam stantis. Quo docemur, tempus, licet dormire quodammodo videatur, vigilare tamen; dumque vigilat, simul quoque dormire: idemque, cum sistat, quamcitissime volare, interque volandum consistere. Eadem etiam mariti fratrisque capiti duas alas affixit, quarum altera mentis præstantia denotatur, altera corporei sensus vis atque natura: nam nonnulli philosophorum sentiunt, animum, cum huc, ut corpori coniungatur, delabitur, a Saturni orbe vim intelligendi atque ratiocinandi mutuari, quam, dum est hic, non solum in iis, quæ mentis acumine percipit, præ se fert, verum & in illis quoque, quæ sensuum adminiculo cognoscuntur. Sed, si Platonicos sequi velimus, Saturnus nobis imaginem quandam adumbrat eius mentis, quæ tota diuinarum rerum contemplationi dedita, alia omnia despicit: quod locum fabulæ dedit, Saturno scilicet regnante, aureum sæculum viguisse, quo vita omnibus perturbationibus vacua, atque tranquillitatis plenissima degebatur; ita enim ij viuunt, qui, caducorum onere abiecto, rerum cælestium considerationi inhiant. Arbitror quoque Platonem non raro Saturnum ad primam illam mentem innuendam adhibere, quæ rerum omnium permanentionem, vitam, ordinemque efficit. Sed hæc, cum nihil ad Saturni imagines, quarum descriptionem nobis proposuimus, facere videantur, omittamus. Eum veteres, sicut Macrobius refert, laneo vinculo pedibus vinctum effinxerunt, totoque anno ita custodiebant, præterquam diebus sibi festis, hoc est, mense Decembri, quo tempore eum soluebant; significantes, decimo mense semen in vtero animatum, in vitam grandescere: quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Atque inde prouerbiū ductum, Deos laneos pe-

*Saturni imago.**Vide secundam effigiem.*

des habere : quod ita solet a nonnullis declarari, numen non statim ad vltionem nec cum clamore accurrere eorum, qui se offenderint, sed pedetentim incedens illos nihil tale cogitantes opprimere. Dicitur Saturnus esse pedibus vinctus, vel quia omnia in hac rerum vniuersitate ita sunt inter se connexa, vt per seriem quamdam aliud ex alio trahatur; aut quia tempora sic mutuo sibi cohæret, vt deinceps se sequantur. Cum vero ea velocissimo cursu effluant, ideo fortasse Poëtæ eum in concitatissimum equum conuersum finxerunt, cum ab vxore, vna cum Philyra Nympa concumbens (ex qua Chironem Centaurum suscepit) est deprehensus: sed tamen in equum mutatus statim se ab vxoris conspectu abstulit. Quare Virgilius, lib. Georgic. 1111. cum nobis pulcherrimum equum informaret, Saturnum inducit, ita inquit;

Talis & ipse iubam ceruice effudit equina,

Coniugis aduentu pernix Saturnus, & altum

Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.

Sed harum rerum tractatio magis spectaret ad eum, qui antiquorum de Diis fabulas explicandas sumpisset, quam ad nos, qui eorum tantum imagines effingendas proposuimus. In quo cum videamur satis de Saturno dixisse, ex eo ad Ianum in regno socium, gradum faciendum duximus.

DE IANO.

Ex historiis patet, Saturnum atque Ianum eodem tempore in Italia regnasse: Macrobius addit, Ianum omnium primum Deis ibi templa construxisse, ritumque sacrorum instituisse. Quare ipse quoque pro Deo est habitus: & veteri instituto in sacrificiis Ianum Latini perpetuo præfari solebant: quod hac etiam de causa factum dicunt, quod eum pro cæli ianuis astare crederent, quare nostræ illuc preces haud potuissent peruenire, nisi is aditum patefecisset; immo erat (credo) necessarium vt ab eo manu fulcirentur, quo inambulare possent: preces enim, si Homero credimus, claudæ existunt: cuius rei ea videtur pene ratio reddi, quod, cum aliquem oramus, ei genua inflectimus: vel quia, cum aliquid petitum accedimus, in anticipaver

Preces quales sint.

ti versamur, postulata impetraturi simus, necne. Sunt eadem vultu mœsto, ac strabis oculis, quod grauiter, & ore parum hilari intueri queant quos offenderunt, & a quibus veniam deprecantur. Cæli portæ sunt duæ, altera ad orientem, per quam Sol, orbem terrarum illustraturus emergit; ad occidentem altera, ex qua exiens, diem cum nocte commutat. Macrobius, & nonnulli quoque alij pro Iano solem intelligi volunt: quam obrem ei portarum cæli custodiam demandant: ingredi enim, atque egredi est ei semper integrum. Ideo etiam eum bifrontem effecerunt, vt scilicet ostenderent, Soli, si posteriora spectare velit, nihil esse opus retro respicere. Sceptrum altera manu, altera clauem gestat, vt intelligamus, Solem orbi vniuerso moderari, eumdemque aperire cum mane ingreditur, vesperi autem cum inde migrat, occludere. Hinc est creditum Ianum atque Fortunum idem numen esse, cum hic ostiis præesse putaretur, clauemque manu teneret, quemadmodum & Ianus. Ex quo aliud quoque numen deriuauit, quod est circa ianuarum cardines. Ouidius enim 6. Fastorum narrat, Ianum, cum Nympam Cranem nomine compressisset, eam pro positæ virginittatis pretio, iure cardinis donasse, vt penes eam illarum claudendarum, aut aperiendarum potestas esset: spinam quoque albam, Ianalem virgam nuncupatam, ei est elargitus, qua striges, cæterasque noxas, quæ infantibus solent obesse, a foribus arceret. Hæc Nympa Carna postea, atque Cardinea est vocitata: cuius in tutela cor, iecur, aliaque hominis viscera erant. Solebant Romani Kal. Iuniis in huius Deæ honorem suillo lardo, faba, atque fare vesci; vel quod eius ope sibi viscera haud læsum iri sperarent; vel quod priscorum temporum, quibus Dea illa fuerat, parsimoniam, atque omnis luxuriæ adscitarum aliunde dapum fugam imitari volebant. Huic Romæ in Monte Cælio templum a Bruto, qui se insanum finxerat, positum comperio, ea de causa, quod eius patrocini bene fausteque quod tamdiu cælauerat, clausumque pectore gestauerat, successisset, impotenti Tarquinij Superbi dominatu abolito. Sed nondum me quidquam de eius simulacro legisse memini. Si quis vero aliquod effingere voluerit, ex iis quæ dicta sunt, non difficile admodum, aliquod ipsius Deæ naturæ maxime ac-

Cæli portæ.

Iani imago.

*Forculus
Deus.*

*Limentinus
Deus.*

*Iani facies
quid signifi-
cent.*

*Ianus cur
biceps.*

commodatum, poterit excogitare. Erat etiam apud antiquos Forulus, vel, ut alij dicunt Forculus, qui foribus præerat, quæ super cardines versatæ clauduntur, aperiunturve. Limentinum quoque Deum colebant, qui liminis erat præses. Quare merito D. Augustinus eorum vecordiã irridet, tria hæc munera ab vno tantum ostiario perquam commode obiri posse asserens, quibus illi tria numina præfici oportere decernunt, quæ sunt, Cardinea, Forulus, atque Limentinus. Sed nunc tandem ad rem, de qua agebamus, reuertamur. Dicebamus enim Ianum eundem atque Solem diem aperire, itemque claudere: idem quoque de anno facit; nam ineunte vere annum aperit, cum terram ad herbarum florumque productionem mouet, eiusque fecundissimum sinum patefacit, quem hieme claudit, cum ea omnibus suis ornamentis priuata, constipatur, niuis ac glaciæ rigore constricta. Binæ quoque Iani facies temporis sunt signa, quarum altera quæ adolescentem refert, tempus mox aduenturum repræsentat; altera, quæ eum grandem iam natu ostendit, præteritorum temporum est argumentum. Plinius libro trigesimo quarto, Ianum a Numa rege dicatum ait, digitis ita figuratis, ut CCCLXV. nota per significationem anni, temporis, & æui se Deum indicaret; tot enim diebus annus constat; nam apud antiquos digitorum varia inflexione, quos quisque vellet numeros, facile ostendebat: de qua numerandi ratione exstat adhuc sanequam eruditus Bedæ liber. Suidas scribit, alios Ianum effingere in dextera manu tenentem clauem, ut temporis principium, ac anni reclusorem, ianitorẽque: alios vero in dextera CCC. sinistra L X V. continentem, ut annũ significet. Phœnices, M. Tullio, atq; Macrobio ita referente, Ianũ mundi symbolum sunt arbitrati: quare serpente caudam suã vorante, eum repræsentabant, mundus enim seipsum alit, & assidue in orbem torquetur; quod rerum omnium ortus, interitus, vicissitudo, atque instauratio aperte nobis ostendunt. Sed & Plutarchus, cur biceps effingeretur, in causis Romanorum capitum edisserit; vel quod cum ipse Ianus Perrhæbus esset, post, cum in Italiam venisset, linguam, & viuendi rationem immutasset: vel, quod Italos, cum agrestes, ac barbari essent, ad mansuetiorem vitam & reipub. administrandam pellexisset.

lexisset. Alij ad sapientum regum prudentiam id referunt, qui, ut res, quas præ manibus habent, sapientissimo consilio administrarent, vna facie futura multo ante cognoscunt, antequam eueniant, altera præteritorum memoriã retinent: ex vtrorumque autẽ collatione, quid sit in vnoquoque statuẽdum, vident. Hoc autem in principes optime quadrat, cum iuxta Plutarchi sententiam ij sint viuæ Deorum imagines. Apud veteres Anteuorta, ac Postuorta, Diuinitatis comites colebantur; quo inuuebant, nihil diuinam sapientiam, sit illud licet præteritum, aut futurum, latere: ita Reges, quos in terris Deorum loco habemus, omnia nouisse oportere quæ ad optimam regni administrationem facere videantur. Nonnulli quoque voluerunt, Ianum esse illud chaos, rudem rerum omnium, indigestamque molem, quam poetæ ante mundi conditionem existisse fingunt; ac propterea alteram eius faciem horridam, hirsutam, obscuramque videri: alteram vero hilarem, pulchram, iuuenilemque effingi, ut pulchritudo ex rerum distinctione, ac perenni ordine profecta, significaretur. Atque ita tamquam principiorum Deum esse cultum, cui omnium rerum primordia essent consecrãda. Sed nos a rebus ex materia concretis ad ea quæ intelligentia percipiuntur transeamus, ac Iani bicipitis imaginem animo nostro accommodemus: de qua re breuiter quidem, sed intelligenter nonnulla attingemus. Humanus animus (ut Platonici sentiunt) cum primum est a Deo conditus, ad eum ut patris amantissima proles naturali quodam instinctu sese conuertit, quippe qui dulcissimi parentis faciem reuisere vehementer exoptet: quæ quidem cupiditas ita est menti innata, ut flammæ est proprium sursum ascendere, natura assidue illam ad id, vnde exordium sumpsit, instigante: nam ignis hic ex superiorum corporum virtute accenditur: non secus ac diuinæ particula auræ, quam pectore inclusam gestamus, cum sciat se a Deo inspiratam, ad Deum miro quodam ardore anhelat. At hoc desiderium, seu lumen dicere malumus, non idem semper perseuerat; quo enim magis cum animo cohæret, eo minus clarum efficitur, quoad in eo penitus obrutum ita obtenebretur, ut nullum fere amplius ex se lumen emittat; quo fiat ut is, Deo, diuinisque rebus e cogitatione abolitis,

*Anteuor-
ta & Post-
uorta ima-
gines.*

*Iani binae fa-
cies quid in
animo signi-
ficent.*

se

se tantum, inferioraque intueatur. Sed tamen non ita diuinum illud lumen in nobis hebescit, vt cælestia nō sinat nos amplius contemplari: at semina quædam, & scintillæ interdum diuinitus emicant, quibus, si modo velimus, ad Deum postliminio reuerti conceditur. Quare duobus est mens nostra luminibus prædita, quorum alterum ab ortu traxit, eoque seipsam, inferioraque contemplatur, altero diuinitus illapso, tamquam duce ad cælestia perscrutanda utitur. Hæc ambo lumina ex Iani effigie animaduertamus licet: diuinum illud, ac postea adueniens iuuenili facie significatur; naturale, quod est nobis ingenitum, senilis nobis aspectus atque barbatus designat; omnia enim, quæ hic oriuntur, subinde mutantur, in uetera scuntque; eorum etiam cognitio, lumine naturali comparata, plurimum in se obscuritatis, ambiguitatisque continet: quare res huiusmodi obtusa oculorum acie cernimus: diuina vero, qualis est Deus opt. max. mentes illæ corporibus exsūtæ, cælestes orbes, quæ illustria quidem sunt, neque interitui, aut mutationi vlli sunt obnoxia, animus noster acuto obtutu, lumine sibi diuinitus indito, intuetur. Alia quoque, nonnulla, quæ nostris in animis existunt, ad bicipitem Ianum accommodari possent; sed, quia obscuriora sunt, neque multum ad rem nostram facere videntur, prætermittamus. Sed & quadricipitem Ianum veteres effinxerunt: nam huiusmodi statua in quodam Hetruriæ loco est reperta: hac Ianus pro anno proculdubio ponebatur, cuius sunt quattuor tempora, quattuor eius faciebus adumbrata; ea sunt Ver, Aestas, Autumnus, Hiems; quæ apud priscos vario aspectu, atque habitu depingebantur, prout ab Ouidio secundo Metamorph. suis quasi lineamentis designantur, cum Phœbi solium describit. Sed elegantissima eius carmina apponamus; quæ sunt eiusmodi;

*Verque nouum stabat cinctum florente corona;
Stabat nuda Aestas, & spicea ferta gerebat,
Stabat & Autumnus, calcatis sordidus vuis;
Et glacialis Hiems, canos hirsuta capillos.*

Aliter interdum hæc anni tempora ostenduntur: Venus enim pro Vere, pro Aestate Ceres, pro Autumno Bacchus sumitur: Hiemem partim Vulcanus ad fornacem ardentem adstans,
partim

partim Venti, vna cum AEolo eorum rege (hoc enim tempore præcipue, si vnquam alias, tempestates excitantur) nobis præsentant. Duodecim etiam aras antiqui Iano posuerunt, quæ duodecim anni mensium, vel totidem signiferi segmētorum, per quæ singulis annis sol decurrit, significationem habent. Romæ erat templum Iano sacrum, cuius testudo quattuor columnis pilatis sustentabatur, quattuor peruiis ianuis: in singulis vero loculamenta duodecim, tamquam fenestellæ, in quibus statuæ reponerentur: has quidam existimant duodecim men-

sum, quæ in quattuor anni tempora diuiduntur, imaginem præ se ferre.

Eius templum a Numa exstructum, duas habuisse portas legimus; in cuius vestibulo Ianus insigni in solio sedebat: Patulcius atque Clusius ab aperiendis, claudendisve, portis vocabatur: hæ belli portæ dicebantur: quas Virgilius in VI. Æneid. ita describit;

*Sunt gemina belli portæ (sic nomine dicunt)
Religione sacra, & seni formidine Martis:
Centum arci claudunt vectes, æternaque ferri
Robora: nec custos absistit limine Ianus.
Hæ, ubi certa sedet patribus sententia pugnae,
Ipse, quirinali trabea, cinctusque Gabino
Insignis referat stridentia limina Consul:
Ipse vocat pugnas; sequitur tum cætera pubes.*

Dum vero bellum duraret, portæ assidue patebant: quo absoluto, statim claudebantur. Hoc a Numa institutum, a posteris sancte ac religiose semper seruatum fuit, quemadmodum Plutarchus refert. Quare Ianus pacem bellumque in manibus habere est dictus, ut de se apud Ouidiū primo Fast. prædicat, cum suorum festorum rationem reddit. Huius rei licet multiplex possit esse causa; illa tamen mihi potissima videtur, quod Iano cælum innui, cum alij plerique, tum Marcus Tullius existimauit; quod, cum perenni motu in orbem torqueatur, siderum coniunctiones, varios inter ea aspectus ac comparationes efficit, quibus fit, ut inter Astrologos constat, alij ad alia sint propensi: quamobrem vulgo dicitur, plurimas humanarum rerum, præsertim bellum atque pacem, e cælo portendi. Itaque eo fortasse valuarum aperiendarum, aut claudendarum ritus spectabatur, qui in Iani templo obseruabatur. Erant præterea in foro Romano duo Iani, ubi celebris erat mercatorum locus: nam argentarij, ac numularij, cæteri que huiusmodi in Ianis nuncupatis suam artem exercere solebant: is enim primordiorum Deus putabatur, atque ideo Kalendis præerat, & Iunonius dicebatur, quod omnium mensum ingressum teneret, ut etiam Iuno, Kalendis que fœneratores pecunias fœneri collocare solebāt. Iani quoque arcus quadriformes ac peruij dicebantur, qui in pompis

*Penes Iani
pacis,
bellique ius.*

pompis triumphalibus per urbem ad Iani templi similitudinem excitabantur. Quare Suetonius, de superbia fastuque Domitiani loquens, ita inquit, Ianos, arcusque cum quadrigis, & insignibus triumphorum per regiones urbis extruxit.

DE APOLLINE, PHOEBO, QVI ET SOL DICITVR.

VARIÆ ac diuersæ de rerum primordiis sententiæ apud antiquos exstiterunt: nam alij aliud de vniuersitatis huius condito-

*Dij apud
antiquos
quopacti
introduciti.*

re, ac de materia, ex qua coagmentata esset, opinabantur: ideoque Poëta, qui omnium primi de Diis scripserunt, maximam eorum multitudinem sub variis fabularum inuolucris inuenerunt: his diuersas sapientum opiniones de rerum opifice primariaque earum materia adumbrantes. Quare elementa quatuor, Solem, Lunam, aliaque astra Deos diuersis fictionibus inuenerunt. Itaque eis templa, altaria, statuae ubique gentium consecrabantur; præterquam apud quosdam Assyrios, qui, ut Lucianus scribit, licet eorum Deorum effigies susceperent, qui

iub

sub aspectum non caderent: Soli tamen ac Lunæ nusquam non occurrentibus, nullam statuam ponendam asseuerabant. Si enim ipsa per se feriunt oculos, statim atque ad cælum suspicimus, quid opus est eorum simulacris, cum rem ipsam teneamus? Sed tamen Macrobius refert, in quadam Assyriæ parte, ubi Sol atque Iupiter pro eodem colebantur, cum mundi animus esse crederentur, quoddam fuisse auratum simulacrum, idemque imberbe, quod protensa dextera aurigæ more flagellum, sinistra fulmen, spicasque gestaret: quæ Solis, atque Iouis vim esse iunctam significabant. Quia vero cæteris omnibus sideribus Sol virtute antecellere videtur, quam longe illustrius in hæc inferiora exserat; nonnulli eius fuere sententiæ, ut dicerent, reliquos Deos pro Apolline poni, prout is diuersæ suas vires demonstrauerit. Propterea diuersis eum antiqui simulacris effinxerunt, eundemque plurimis nominibus, inter se maxime differentibus appellarunt, non solum ij qui lingua discreparēt, sed & quibus esset communis sermo; & inferius, data occasione, dicemus. Græci enim Apollinem siue Phœbum vocauerunt: in quo eos Latini sunt imitati; nam nullum apud nos proprium eius nomen exstat, præterquam Sol, quo nomine plerumque nos utemur. Hunc præterquam iuuenem, imberbemque effinxerunt. Quare Alcianus suis Emblematis cum Iuuentam vellet exprimere, Apollinem ac Bacchum induxit; iis enim inter Deos adolescentes esse, præcipue contigit; de quibus Tibullus inquit,

Solis æterna est Phæbo, Bacchoque iuuenta;

Nam decet intonsus crinis utrumque Deum.

Ex quo Dionysius Syracusarum Tyrannus, lepido dicitur sacrilegij excusandi ansam sumpsit; cum ex AEsculapij statua auream barbam ad se auertit, sibi absurdum videri dicens, patre existente imberbi, filium tam promissam barbam habere: AEsculapium enim Apollinis filium ferunt. Flaua cæsarie Apollinem ornant, quæ fulgentes Solis radios designat. Eius adolescentia admonemur, ipsius virtutem, caloremque, quo vitam rebus influit, semper eundem perseverare, numquamque inueterascere, aut aliquo pacto retundi. Sed de aliis quoque Diis dicitur, numquam senescere. Itaque apud Homerum

Apollo semper iuuenis.

*Iuuentas
Dea.*

leginus, Hebem (quæ vox ætatis florem sonat, primâque in genis lanuginem significat) pocula cæteris Diis ministrare, Ioui vero Ganymedem. Hæc autê Iuuentas ab antiquis colebatur; cui Romæ in circo maximo ædem Licinius Lucullus dauuir dedicauit; quam vouerat xvi. annis ante M. Liuius consul, quo die Afrubalem, exercitumque eius cæcidit, vt refert Liuius. Hanc pulcherrimam adolescentulam, vestibis varios colores referentibus ornatam, floreis sertis redimitam, quemadmodum & Pomonam Romani effingebant. Græci vt eam expri-

merent,

merent, me later; nam Pausanias ei in quodam templo, quod in Corinthio agro in cupressorum luco ipsi erat dicatum, nullam positam esse statuam ait, idque quadam arcana de causa, quam ille proferre non est ausus, nec nos apud alios scriptores comperimus. Sed maximis eam veteres prosequerantur honoribus; nam qui ad eius templum, tamquam ad asylum cõfugissent, pœnas, quibus ob sua flagitia essent obnoxij, effugiebant; qui autem ex carceribus euasissent, compedes illuc apportabant, quas arboribus ibi consitis suspendebant.

Tenebat Apollo manibus lyram, vt suauissimum concentum ostenderet, quem cæli efficiunt, maximum in motu ordinem seruantes; cuius ordinis Sol est causa, cum enim erronum sit medius, ex Platoniorum sententia, vt Macrobius refert, cunctis motus legem præscribit. Itaque vnusquisque celeriter, tarde mouetur, pro ea quam sibi sol virtutem ingenerarit.

Quia vero singulos cœlos singulas habere musas, Platonici volunt, quas & Sirenes interdum appellant, quæ cum suauissime canant, cœlorum concentum imitari videntur; ideo Apollo Musarum dux, cum eisque assidue versari dicitur. Quare quoddam templum, quemadmodum Pausanias testatur, vtrisque est dedicatum. Initio tres tantum Musæ existimabantur; quarum nomina apud Græcos erant *Meletern, Mvsiun, A'oidh*, quæ apud nos Meditatio, Memoria, ac Cantus dici possunt. Sed Pierius Macedo, vnde mons Pierius est dictus, nouem esse Musas (sicut Pausanias scribit) decreuit, quibus ea nomina imposuit, quæ postea sunt vulgo recepta. Ab eo monte omnes Pierides, sicuti ab aliis locis aliter sunt nuncupatæ. Iouis ac Memoriam filia, itemque Poesi & Musicæ præesse sunt creditæ; qui enim ingenio, ac memoria est præditus, facile in eo excellit, ad quod animum appulerit. Sed & qui præclara poemata facile peragit, propitias habere Musas dicitur. Musæ puellari, & Nympharum habitu indutæ finguntur, cum variis & diuersis instrumentis, pro artium ratione, quibus præsent: de quo inter Virgilij poemata non inuentum habetur Epigramma, quod est huiusmodi;

Carmina Calliope libris heroica mandat.

Clio gesta canens, transactis tempora reddit.

Dulciloquis calamos Euterpe statibus urget.

Apollo lyram tenebat.

Apollo Musarum dux.

Musarum imago.

Melpo

Melpomene tragico proclamat mæsta boatu.

Terpsichore affectus citharis mouet, imperat, auget.

Plectra gerens Erato, saltat pede, carmine, vultu.

Signat cuncta manu, loquitur Polyhymnia gestu.

Vranie cæli motus scrutatur, & astra.

Comica lasciuo gaudet sermone Thalia.

Mentis Apollineæ vis has mouet vndique Musas,

In medio residens complectitur omnia Phæbus.

*Musæ in co-
rone.*

Coronabantur vero varie & florum, & frondium coronis: sed & interdum palma, propter nominis similitudinem; quia scilicet Phœnices literas inuenisse feruntur. Sed & coronas interdum gestare Musæ finguntur ex pennis versicoloribus, non modo propter Pieri filias, a se superatas, & in Picas conuersas, sed etiam ob Sirenas deuictas. Certe harum signa hodie quoque peruetusta Romæ visuntur, quæ pennam habent in vertice affixam; hæcque Sirenum esse creditur. Utque liberales artes (quas ἑλευθεριὰ καὶ ἀρετὰν vocant) inter se aptas ostenderent, ita ut alia ex alia per seriem quamdam sequatur; earum inuentrices Musas, mutuo inter se manibus iunctas, in orbem choreas ducere effinxerunt, chorago existente Apolline, qui illud lumen adumbrat, quod hominis mentem collustrat, ut sapiētia facris initiari valeat. Medius autem locus Apollini cum alibi, tum in cælestibus globis est tributus: quæ enim is sua virtute, ac radiis pertinet: quare optimo iure cæli eor est nuncupatus: utque sciremus, eius vim atque efficacitatem non solum ad cælos omnes, ac terras permanere, sed & ad penitissima inferorum loca peruenire: lyram ei addiderunt, quæ cælestis harmoniæ, quoquo uersus permeātis speciem præ se fert: clypeum quoque gestat, quo nostrum hoc hemisphærium, quod in clypei figuram est orbiculatum, repræsentatur. Idem sagittas fert, quæ radorum vicem subeunt; sicut enim illæ ex arcu emissæ maximo cum impetu illiduntur, ita & Solis radij ad abstrusissimos terræ recessus perueniunt, quos inferos locos vocamus. Hæc omnia ex Seruio retulimus, qui se a Porphyrio mutuum fatetur, ex eius scilicet libro, qui Sol inscribitur. Nonnulli, Apollinem inferorum Deum appellatum, sagittasque in manibus habere dicunt; quod nimius Solis æstus magnopere mor-
tales

*Apollo cur
in medio.*

tales infestat; fere enim pestes, aliaque morborum genera affert. Sed quia Solis temperatus calor plurimum nobis affert commoditatis, dextera Gratiâ gestasse, sinistra arcum & sagittas Apollo fingitur; nam humorem exsiccando, quem assidue terra exhalat, salubre cælum ac purum reddit. Hoc poetæ inuenientes, commenti sunt, Apollinem sagittis Pythonem serpente confecisse, qui ex terra, diluuij aquis nudata, exstitisse fertur. Pytho enim Græce putredinem sonat; nam terræ adhuc humidæ exhalatio in superna volubili impetu meando, atque inde sese, postquam calefacta est, instar serpentis mortiferi in inferiora reuoluendo, omnia vi putredinis corrumperebat, quæ non nisi ex calore & humore generatur, ipsumque Solem densitate caliginis obtegendo, nebula videbatur quodammodo lumen eius eximere: sed diuino radorum feruore tandem, velut sagittis incidentibus, extenuata, & exsiccata, interempti Pythonis ab Apolline fabulam fecit: quod etiam ex eo significatur, quod lupi sub Apollinis tutela sunt; sicut enim lupi pecora rapiunt, ita ipse quoque humorem radiis absorbit. Ideoque Sol, Luna, cæteræque stellæ ex humore, quem sursum terra atque mare emittunt, alii feruntur; ut Marcus Tullius in libro de Natura Deorum ex Cleanthis sententia testatur. Huc proculdubio Homerus spectauit, cum Iouem, cæterosque Deos apud Oceanum cœnatum profectos fingit. Lupus quoque ita oculorum acie pollet, ut & nocte cuncta cernat; ita & sol cum existit, statim noctis tenebras dispellit. Quare Delphis in eius templo æneus lupus visebatur; nam fabulantur poetæ, Latonam, à Ioue grauidam, in eam beluam esse conuersam, ne forte Iuno, vbi id rescuisset, aliquid ei insidiarum pararet; ideoque lupam existentem, Apollinem peperisse. Aut, sicuti apud Pausaniam in Phocicis legitur, quia hominem quemdam aiuit, sacram pecuniam, quam auertisset, abdidisse in ea Parnassi parte, quæ maxime esset arboribus condensa: lupum vero, in dormientem impetu facto, illum occidisse; ac deinde quotidie cum vlulatu solitum intra urbem penetrare: id cum non nisi diuinitus fieri existimare homines cœpissent, feram sequuti, aurum sacrilegio ereptum repererunt, & ad rei memoriam lupum ex ære dedicarunt. Hucusque Pausanias, qui causam

*Pytho ab
Apolline in
terfectus.*

*Lupi cur
sub tutela
Apollinis.*

*Sol, cætera-
que stellæ ex
quo alantur.*

Apollo Lycius.

templi, quod Argis Apollini, Lycio nuncupato, dicatum est, in Corinthiacis afferens, cum Danaus, inquit, Argos venisset, de regno cum Gelanore, Sthenelæ filio contendit; atque cum eorum vterque ad populum multa, & ea maxime probabilia, & iuri consentanea dixisset, neque omnino, quæ Gelanor afferebat, minus æqua viderentur, causa ampliata est in crastinum. Postero die prima luce in boum gregem, in pomerio pascentium lupus impetum fecit; atque is taurum ipsum, gregis ducem adortus est: visum est Argiuis, Gelanoris cum tauro, cum lupo esse Danai aptissimam conuenientiæ rationem: quod scilicet uti lupus animal est homini minime familiare, sic prope modum ad id temporis nulla fuisset Danaus Argiuorum vsus consuetudine: quare, cum taurum lupus confecisset, e re nata Argiui Danao imperium adiudicarunt. Tunc Danaus lupum ab Apolline immisum interpretatus, Lycij Apollinis ædem dicauit (*λύκος* enim Latine lupus vertitur) Pro æde basis est, in qua incisa est tauri & lupi pugna: incisa etiam & virgo, quæ lapidem in taurum mittit; Dianam eam virginem nominant. Coruus quinetiam Apollini est dicatus; nam, ut Martianus refert, Apollo diuinandi peritia præditus esse creditur; coruus autem instinctu quodam naturali pluuiam, serenitatemve prædicit, voce quandoque clara, quandoque rauca vtens, quemadmodum ex Virgilio in Georgicorum libris, vbi de tempestatum signis agit, discere possumus. Putatur etiam coruus multa alia prædicere solere; quare eo antiqui plurimum in augurandi arte vsi sunt: iure ergo Apollini minister est attributus, quod Ouidius de eo narrat; idemque dicit, Apollinem cum cæteris Diis cum in Aegyptum, ut manus Typhonis euaderet, profugisset, in coruum se vertisse. Eidem & cycnum addiderunt, ut hoc diem significarent, quem nobis solis præsentia efficit; sicuti absentia noctem, coruo similem parit. Sentiunt aliqui, nullam auem magis Apollinis naturæ respondere cycno: is enim suo candore Solis lucem refert, cantu suauissimum efficit concentum, quem & Apollo lyra efficere creditur: idem & mortem sibi præfagit, cum enim est morti propinquus, dulcissime, si vquam, canit, vel quod naturæ quodam impulsu gestit, cum sciat, se breui moriturum; vel quod tunc maxima sanguinis copia

ad

Cycnus Apollini sacer.

ad cor confluat, qua concalefactum, dulcedine quapiam titillatum, ita suauis voces emittit. Non desunt, qui dicant, eo tempore cycnum flere potius quam canere: nam capitis pennæ altius infixæ, cerebrum contingunt; qua ex re mors sequatur oportet. Pausanias scribit, Græcos gallum veneratos esse, ut Apollini sacrum; is enim cantu mane solis aduentum annunciat. Fortasse etiam, quod sæpe antiqui ex eius cantu tempestiuo faustarum rerum auguria capiebant, ex præmaturo autem, aut tardo contraria præfagiebant: ita enim Bœotij nobilem illam Leuetricam victoriam de Lacedæmoniis reportatam præferunt, præcedenti nocte tota gallis concinentibus: nam gallus à riuali victus, conticescit, & aliquo se abdit, in aliorum se conspectum dare non audens: cum victoriam reportarit, præ lætitia gestit, cantuque vbique suam victoriam prædicat. Homerus eidem Apollini accipitrem dicatum vult, quem velocem Apollinis nuncium appellat, cum narrat, Telemachum, dum Ichacam reuerteret, accipitrem vidisse, qui columbam dilaniaret; ex quo faustum omen suscepit, se domum a procis breui liberaturum. Aegyptij sub accipitris symbolo Osirim, qui apud eos est Sol, intelligebant; cum quod hæc auis acutissima est oculorum acie; tum quod citissime volat. Eum Aegyptij diuinis honoribus prosequiebantur (quemadmodum Dioscorus Siculus refert, cum belluas, quas Aegyptij numinum loco haberent, recenset) cum alias ob causas, tum præcipue, quod præcis temporibus accipiter ex ignotis regionibus, Thebas (quæ erat Aegypti primaria vrbs) ad sacerdotes librum, rubris literis conscriptum attulit, in quo sacrorum ritus continebatur. Hinc factum est, ut sacrarum rerum scriptores apud eos

Gallus Apollinis sacer.

Accipiter Apollini dicatus.

Pileum rubrum quina apud Aegyptios gestarent.

Sed & Aegyptij Solem pingebant iuuenili ac rotunda facie, eumque in naui collocabant, quam crocodilus ferebat; per nauigium motum eius in humido significantes; per crocodilum vero aquam pluuiam, cuius causa Soli tribuitur, ex qua noxia quæque salutaribus suis radiis Sol secernit. Hæc Euse-

Solis nauis.

bius scribit. Iamblichus autem, cum de Aegyptiorum mysteriis loquitur, Aegyptios inquit, cum Deum in nauem imponunt, tamquam eius gubernaculis praepositum, primam omnium causam intelligere, quae orbi vniuerso moderetur, quaeque immota manens, superne secundas causas, serie quadam inter se aptas, per easque mundum vniuersum mouet; perinde atque nauicularius, temone leuiter tacto nauim totam quo uult, mouet. Martianus, cum suam Philologiam ad Solis orbem introducit, eam dicentem facit, se ibi nauim cernere, quae diuerforum

uerforum sententiis gubernata, huc illucve, prout naturae impetus fert, impellitur; eandem flammis vniuersam conflagrare, pretiosissimis mercibus esse onustam, septem ei fratres praefesse; Leonem in malo, & crocodilum extrinsecus esse depictos; intrinsecus lucis fontem coercere, quam occultis quibusdam viis per vniuersum orbem diffundat. De Scarabeo apud Eusebium legitur, Aegyptios plurimi eum fecisse, & tamquam expressam Solis imaginem coluisse: nam scarabei omnes sunt masculi, ut Aelianus testatur: quare milites Aegyptij anulos, in quibus eius effigies esset insculpta, induebant, ut eam spectantes, foeminea mollitie deposita, ad masculam virtutem excitarentur. Scarabei ita sibi sobolem comparant: suum semen in sterco effundunt; eius segmenta rotundant, quae viginti & octo dierum spatio pedibus versant, donec abunde concalescunt, vita informantur: hincque recentes scarabei existunt. Sol quoque suam virtutem in terras effundit, eas assidue versat; in orbemque se torquens, efficit ut Luna singulis mensibus innouetur, quo tempore scarabeus quoque sibi prolem furrogat.

Scarabeus plurimi ab Aegyptiis factus.

Non solum apud antiquos sua cuique Deo animalia erant sacra, sed & arbores dicantur. Quare laurum Apollini attribuerunt, ex qua ferta ac coronas ei conficiebant; vel ut ad fabulam Daphnes, quam is adamabat, in laurum conuersae alluderent; aut quod laurus diuini nescio quid in se contineret, cum in prunas coniecta, futura praesagire videatur, fausta quidem, si magnum ex se strepitum edat: infelicia, si nullum, aut paruum. Multi apud veteres sibi persuadebant, fore ut, si quisquam cubiturus, lauro sibi tempora vinciret, in somnis videat eius rei, quam scire cupiat, veritatem. Videntur praeterea in lauro ignis semina latitare; nam ea hederæ adfrita, perinde atque filici Chalybs, ignem emittit; in quo quidem solem adumbrat. Quia vero laurus Apollini erat sacra, ea poetae, qui sub illius tutela erant, coronabantur. Imperatores etiam eadem se exornabant, ea fortasse de causa, quod haec arbor e caelo minime tangeretur. Quamobrem Tiberius Imperator, cum caelum fulgurare cerneret, statim lauro caput cinxisse legitur, ita se a fulmine sartum tectum credens. Kalendis Ianuarij iis qui magistratum iniissent, Romani lauri folia offerebant, ut il-

Laurus sacra Apollini.

Apollo me dicina Deus
 Apollo præerat : idemque medicinæ inuentor habebatur (vt inferius in AEsculapio videbimus) nam cæli temperatio , quæ nostris corporibus magnopere prodest , a sole efficitur . Apollinem AEGyptij hieroglyphicis literis describere volentes , sceptrum effingebant , eius in vertice oculum imponentes , quem interdum Iouis oculum appellabant ; hoc innuentes , cum cuncta cernere , eundemque vniuersum summa cum iustitia administrare ; sceptrum namque regni est symbolum : Homerus quoque sæpe scribit , Solem omnia cernere , atque audire . Quare apud Spartanos Apollini statuam , quæ quattuor aures , totidemque manus haberet , positam legimus : quod aliquando ea forma pro ipsis pugnantem , se præbuerit cernendum : sed fortasse quattuor aures prudentiam , quæ ex Apolline manare putatur , significant ; prudens enim in loquendo est tardus , sed ad audiendum aures semper apertas habet : quare apud Græcos prouerbio quodam admonemur , vt eum , qui quattuor auribus est præditus , virum scilicet prudentem , audiamus . Apuleius , Solem cuncta videre asserit , cum inquit , in Thessalia fuisse striges , quæ , vt suis præstigiis aliquid ad se auerterent , eo se insinuabant , vbi cadauer fuisset , ita latenter , vt ne a Solis quidem oculis cernerentur ; perinde atque minime fieri , aut vix possit , vt aliquid Solem lateat . Phœnices lapidē nigrum ad basim orbiculatum atque latum , paulatimque in acumen vergentem , quem cælitus ad se demissum iactabant , verum solis simulacrum habebant , quod diuina , non humana arte esset effictum . Ab hoc forma non discrepabat (nam de colore non ausim asseuerare , cum Pausanias , qui rem narrat , nihil de eo meminere) lapis quidam , pyramidis speciem referens , quem Megarenses sub Apollinis nomine colebant . Et apud Pæones (sicuti Alexander Neapolitanus lib. iij. cap. xi. referit) discus breuis , longo ligno appositus pro sole habebatur . Lactantius Statij interpretes scribit , maximum apud Persas Deorum solem extitisse , quem in quodam antro venerabantur . Eum figurabant Leonis rictu cū thiara , vtraque manu tauri cornua premēte . Leonis caput , Solem maximam vim habere innuit , cum ad

Leonis

Leonis signū peruenerit ; aut eum inter cætera sidera eodē loco , atque leonem inter belluas numerari . In antro degit , cum ob Lunæ oppositum , à nobis minime conspicitur . Luna vero , quæ vaccæ similitudinem gerit , ob eas , quas inferius suo loco rationes asseremus , cornibus ab eo tenetur , vt eam sapiens à Sole lumine priuari , cum scilicet Lunæ defectus accidit , cogique quodammodo , solis vestigia persequi intelligamus . Nonnulli arbitrātur id ad Persicorum sacrorum ritus referendum ; apud quos nemo Apollinis sacris initiabatur , qui prius suæ virtutis ,

ac

Boues Apollini grati.

ac patientiæ quodam in antro specimen non dedisset. Patris, quæ sunt in Achaia, vt Pausanias lib. vi i. refert, Apollinis nudum est ex ære signum, pedibus tantum calceatis; quorum altero bouis caluæ insittit. Delectatum vero bobus Apollinem, in hymno, quem in Mercurium fecit, docet Alcæus, boues ereptas Apollini a Mercurio memorans. Sed ante Alcæum versibus suis prodidit Homerus, certa mercede Laomedontis armenta Apollinem pauisse: idemque ita loquentem Neptunum facit;

Ipse ego Troianam vallabam mœnibus urbem

Tam latis, pulchrisque, vt inexpugnabilis esset:

At tu Phœbe, boues camuras tunc pastor agebas.

Nulla autem gratiori Apollini victima litabatur, quam boue. Quare Charystij ex Eubœa bouem æneum Apollini statuerunt de Persica victoria. Quod illuc refert Pausanias in Phocicis, quod, barbaris e Græcia pulsis, & alias fortunas incolumes habuerunt, & libero solo terram arare potuerunt. Itaque Plutarchus, causas afferens, cur Theseus in numo bouem exprimendum curarit, hoc inquit, eum voluisse populos suæ fidei creditos agriculturæ admonere, ad eamque clam excitare. Aegyptij bouem pro Osiride colebant, eum solis loco habentes, talique specie credentes post mortem visum: hunc enim Typhon frater interfecerat, quod ei inuideret ob eximios honores decretos, quos sibi egregiis artibus a se inuētis, ac Aegyptio populo traditis commeruerat. Eum ergo Aegyptij Apin, quem bouem lingua nostra dixeris, appellarunt. Sed sunt qui arbitrētur, bouem ab Aegyptiis maximo in honore habitum, quod Osiris, eiusque vxor Isis ita sanxissent, idque ob maxima commoda, quæ in mortales a boue ratione agriculturæ dimanant. Neque eius effigie contenti belluam quoque viam venerabantur; quam nec diu viuere patiebantur; post paucos enim annos eam præcipitem in fluctus agebant: de cuius morte publicus luctus celebrabatur, passim omnibus sibi vestes, atque capillos lacerantibus; iustitium tantisper edicebatur, donec alius bos esset inuentus: non enim omnes boues, aut vituli (ita eum Herodotus vocat) Deo Api subrogando erant idonei; sed ex vacca primo partu editum seligebat (eam splendore

Bos pro agricultura capitur.

Apis.

Bos Isidis qualis.

dore quodam, cælitus emisso grauidam effectam iactabant) totum nigrum, nisi quod macula alba, eaque quadrata esset in fronte aspersus; in dorso aquilæ signo esset insignitus; lingua aut palato signum nigrum haberet expressum, quod scarabeum fortasse repræsentaret; cauda duplici pilo esset cōtecta. Hanc Aegyptij belluam nacti, publica omnes lætitia gestiebant, eamque sacerdotibus maxima cum veneratione, diuinisque honoribus, quales numina decent, custodiendam tradebant; a qua & oracula hoc modo petebant: scenum, aut fruges porrigebant; quas si bos ille statim arripuisset, fausta omnia euentura sibi persuadebant; sin renuisset, alia omnia potius. Apim interdum Memphi se videndum præbere dicebant; quare festos dies, eius visioni dicatos maxima cum religione colebant. Sed Cambyfes Persarum Rex, qui Aegyptum sibi subegerat, cum ex bello Ammonico, infeliciter sane a se gesto, Memphim reuerteretur, populum publica lætitia prædicta festa celebrantem forte offendit; quo spectaculo perculsus (nihil enim de solemnitatis more didicerat) confestim ex primariis aliquot interficiendos iussit, eorum excusationem non accipiens, sacrorum suorum ritum ita ferre dicentium; suspicans potius, publicum gaudium susceptum ex clade, quam ab hostibus reportasset; cum sciret se populo esse exosum: nam quod ad Apidis speciem pertinebat, negabat posse fieri, vt illic Deorum aliquis, se inscio perueniret. Cum vero Sacerdotes in eo insisterent, Apim maximum Deum esse visum, asseuerantes, iussit, vt statim hunc ei Deum videndum exhiberent; qui maxima cum pompa prædictum bouem ad Regem adducit; quem cum Cambyfes esset intuitus, illorum superstitione irrita, ac gladio stricto, iugulauit; & ad sacerdotes, reliquosque Aegyptios, ibi præsentem conuersus, Sant, o hominum nequissimi, inquit, ita carne ac sanguine Dij coagmentati, vt plagis, ac vulneribus sint obnoxij? hic est vobis profecto Deus maxime dignus. Sed efficiam, ne mihi verba dedisse, vobis operæ pretium fuerit. Statimque sacerdotes virgis cædendos curauit, ac publico edicto cauit, ne quis festum diem celebraret; quod qui fecus fecerit, is capite plecteretur. Hæc narrat Herodotus. Sed Augustinus lib. xxi. de ciuitate Dei ita de Api.

Cambyfes Apim occidit.

scribit; Apis rex Argiuorum, nauibus transuectus in Aegyptum, cum ibi mortuus fuisset, factus est Serapis, omnium maximus Aegyptiorum Deus. Hominis autem huius, cur non Apis etiam post mortem, sed Serapis appellatus sit, facillimam rationem Varro reddidit: quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes iam *σαπιόπαρος* vocant, *σάπης* dicitur Græce, & ibi venerari eum sepultum cœperunt, priusquam templum eius esset exstructum, velut *σάπης* primo; deinde, vna litera (vt fieri solet) commutata, Serapis dictus est. Constitutum est etiam de illo, vt quisquis eum hominem fuisse dixisset, capitalem penderet poenam. Et quoniam ferè in omnibus templis, vbi coleretur Isis & Serapis, erat etiam simulacrum, quod, digito labijs impresso, admonere videretur, vt silentium fieret (is erat Harpocrates) hoc significare idem Varro existimat, vt taceretur, homines eos fuisse. Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Aegyptus, in honorem eius deliciis affluentibus alebat, quoniam eum sine sarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur. Præter bouem Aegyptij vt numina habuerunt belluas quoque non paucas, vt Hircum, quemadmodum Iosephus in libris contra Appionem refert, Cynocephalum, de quo dicitur, cum de Mercurio agemus, & Crocodilum, quem non aliter Cleomenem Alexandri ducem tractare voluisse dicunt, atque Cambyfes Apim tractarit: is enim cum illac transiret, vbi Crocodilus pro numine colebatur, cum audisset, quemdam ex suis famulis ab huius generis bellua vehementer lesum, omnibus ad se accersitis sacrificulis, vehementer de eorum Deo est conquestus, qui vltro se iniuriis appetisset, nullo prius damno accepto; poenasque de eo se sumpturum, est comminatus. Quare post crocodilorum venationem instituit. Sed tamen minæ nullum habuerunt euentum; Cleomenes enim maxima pecuniæ summa sacerdotibus emunctis, qua ij Dei sui contumeliam, atque adeo necem redemerunt, ab incepto destitit. Hoc Aristoteles in libris de Repub. refert, eorum exempla adducens, qui varios pecuniæ faciendæ modos excogitarunt. Sed iam ad Apollinem reuertamur, qui Nomij cognomen habuit, ex prædictis eius muneribus, quæ maxime cum pastoricia arte consentiunt (quam-

Apollo pastor.

uis

uis etiam in fabulis sit eum Admeti regis pecora pascisse) sol enim omnia pascit, quæ terra progenerat. Ex hoc fortasse stulta Aethiopum opinio, qui Africam ad mare australe incolunt, originem traxit, apud eos enim sunt prata quædam, in quibus omnium fere animalium carnes assatæ: vt plurimum reperiebantur; quo omnes passim confluebant, vt opipare sane epularentur ex iis, quæ etiam assata sponte a terra sine hominum labore solis virtute producerentur: itaque is locus mensa Solis vulgo dicebatur. Hinc locus proverbio datus, vt mensa Solis & diuitum ædes nuncupentur, quo omnibus patet aditus ad edendum, atque bibendum. Sed tamen Herodotus arbitratur, eas carnes noctu à magistratibus inferri solere.

Solis mensa.

ASSYRII, vt Solis vires, quas in rebus inferioribus exprimerent, Apollinem promissa in acutum barba, eminente super caput calatho effinxerunt. Lucianus narrat, quosdam Assyriorum Apollinem barbatum effecisse, cæterosque, qui eum imberbem repræsentarent, vituperantes; perinde atque iuuenilis forma aliquod sit imperfectionis argumentum, quæ procul a Deis est amouenda. Idem thorace æneo erat indutus; dextera hastam tenebat, in cuius vertice imaguncula quædam Victoriæ erat; sinistra florem porrigebat; ex humeris pannus dependebat, in quo Medusæ caput, serpentibus circumdatum erat expressum: aquilæ propter exprimitur instar volatus: ante pedes imago scæminea est, cuius dextera, leuæque sunt signa scæminarum: ea cingit flexuoso volumine draco. Ita Macrobius lib. 11. Saturnaliorum Solis simulacrum, quod erat Hieropoli, describit. Radios in terram superne iaci, barba demissa signat: calathus aureus surgens in altum, monstrat etheris summum, vnde solis creditur esse substantia: hastæ atque lorice argumento imago adiungitur Martis, is enim solis virtutem, atque efficacitatem nobis ponit ob oculos. Victoria testatur, cuncta submitti huius sideris potestati: floris species florem rerum protestatur, quas hic Deus in seminat, progenerat, nutrit, fouet, maturatque: species scæminea terræ imago est, quam Sol desuper illustrat: quod iidem quoque Assyrij (quemadmodum Macrobius inferius eodem in libro recenset) maximi apud se Dei simulacro, ostendunt, quem ipsi Adad appel-

Apollinis simulacrum.

Expositio.

Adad.

G 2

Atargates. Iam. Huic subiungunt Deam nomine Atargatim: omnemque potestatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, solem, terramque intelligentes. Simulacrum Adad insigne cernitur radiis inclinatis; quibus monstratur, vim cæli in radiis esse Solis, qui demittuntur in terram. Atargatis simulacrum sursum versum reclinatis radiis insigne est, monstrando, radiorum vi, surperne demissorū enasci quæcunque terra progenerat. Sub eodem simulacro species leonum sunt, eadem ratione terram esse monstrantes, qua Phryges finxerunt, matrem Deum, id est

ter

terram, leonibus vehi; ut in eius imagine inferius docebimus. Signa duo æque fœminea, quibus ambitur, hylē, naturamque significant confamulantes: & draconis effigies flexuosum iter sideris monstrat: aquilæ propter altissimam velocitatem volatus, altitudinem solis ostendunt: addita est Gorgonea vestis, quod Minerua, quam huius præsidem accipimus, solis virtus est; sicut & Porphyrius testatur, Mineruam esse virtutem solis, quæ humanis mentibus prudentiam subministrat: nam ideo hæc Dea Iouis capite prognata memoratur, id est, de summa ætheris parte edita, unde origo Solis est. Quod autem apud veteres Solis aliquæ virtutes per Martem significarentur, præter ea quæ paullo ante ex Macrobio retulimus, & alia quæ inferius in Marte demonstrabimus; fidem quoque facit ingens quoddam simulacrum, cuius altitudo ad triginta cubitos peruenit: quod Pausanias in quadam Laconia parte refert, Apollini positum: hæc statua perquam antiqua videbatur, eoque tempore exsculpta, quo nondum homines artem earum fabrefaciendarum callerent; nam ante Dædalum, qui omnium primus statuarum membra cœpit distinguere, ut Suidas est auctor, statuarij rudes ac informes statuas effingebant. Hæc igitur, nisi quod caput, manus, atque pedes distinctos haberet, cætera omnia columnæ instar erat: galea caput habebat connectum; altera manu arcum, alterâ hastam gestabat, quæ Martis proculdubio sunt insignia: quamuisque eisdem Minerua sit insignita; tamen longe diuersam esse rationem, cum ad eius imaginem perueniemus, ostendetur. Ægyptij variis modis Solem adumbrarunt; inter quos hic refertur a Macrobio: Erat simulacrum cuius caput erat semirasum, dextera enim pars capillis contegebatur; hoc eo spectabat, quod Sol a natura nunquam ita recedit ut nihil suis in eam radiis virtutis influat: capilli incisi designant, Solem eo etiam tempore, quo latitat, vim ad nos remeandi habere, perinde atque capilli, ubi semel abraşi fuerint, iterum pullulant, cum eorum radices adhuc super sint. Eodem argumento significatur & tempus, quo angusta lux est; cum velut abraşi incrementis, angustaque manente exstantia, ad minimum diei Sol peruenit spacium, quod veteres appellauerunt brumam, hanc a breuitate dierum cogno-

G 3

minātes, id est, *Βραχὺ ἤμαρ*, ex quibus latebris, vel angustiis rursus emergens, ad æstiuum hemisphærium tamquam enascens, in augmenta porrigitur; & tunc ad regnum suum peruenisse iam creditur. Iidem Aegyptij Solis simulacra pennata fingunt, quibus color apud illos non vnus est: alterum enim cærulea specie, alterum clara fingunt: ex his clarum superum, & cæruleum inferum vocant: inferi autem nomen soli datur, cum in inferiori hemisphærio, id est, hiemalibus signis cursum suum peragit; superi, cum partem zodiaci ambit æstiuam. Pennæ, maximæ Solis velocitatis sunt argumētum, vt Macrobius eodem libro exponit. Apud eosdem sub Serapidis nomine Sol intelligebatur, etsi eum interdum pro Ioue ponebant. Statua est huiusmodi: eius capiti modium infigunt, omnibus in rebus mensuram esse adhibendam inuenientes. Suidasque refert, iuxta aliquorum sententiam, illa eos effigie Nilum adumbrasse, qui modio illo, ac baculo, quo ad mensurandum vtitur, docere velle videbatur, suas aquas certa quadam mensura Aegyptum tegere oportere, vt eam fecundā redderent. Huic simulacro, vt Macrobius etiam libro primo Saturnaliorum narrat, signum tricipitis animantis adiungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite Leonis effigiem; dextera parte caput canis exoritur, mansueta specie blandientis: pars vero læua ceruicis rapacis lupi capite finitur: easque formas animantium draco connectit volumine suo, capite redeunte ad Dei dexteram, qua conspicitur monstrū. Ergo Leonis capite monstratur præsens tempus; quia conditio eius inter præteritum, futurumque actu præsentis valida, feruensque est: sed præteritum tempus lupi capite signatur, quod memoria rerum transfactarum rapitur, & aufertur. Item canis blandientis effigies futuri temporis designat euentum, de quo nobis spes, licet incerta, blanditur. Idem quoque Deus Alexandriæ in templo sibi dicato, statuam habebat, quæ ex omnium metallorum genere atque lignorum erat coagmentata; eademque ita erat ingens, vt manibus vtraque fani latera contingeret; e regione quædam fenestella erat, ita effecta, vt sol exorietes, per illam suis radiis simulacri caput feriret. Hincque populi opinio nata est, Solem mane Serapim inuisere, atque osculari, Thebis quoque

in

in Aegypto in delubro, quemadmodum Plinius lib. xxxv. scribit, erat Serapis, vt putabant, Memnonis statua dicatus, ex basalte, ferrei coloris, atque duritiæ, quem quotidiano solis ortu contactum radiis, crepare dicebant.

SED qui Solem melius nobis ob oculos statuatur, ita vt omnium temporum vicissitudinem ab eo profluere cernamus, equidem Martiano Capella esse arbitror neminem; nam is lib. primo Philologiæ Mercurium atque Virtutem ad Phœbum proficiscentes facit, eum de matrimonio inter se contrahendo

consul

*Vrnula
Phœbi.*

consulturos; quem edito confidentem, arduoque suggestu offendunt, atque in conspectu quattuor vrnulas adopertas, vicifimque alternis inspectionibus enudantem, quæ diuersa specie, metallisque sunt formata: nam vna ex ferro, quantum conuici potuit, duriore, alia ex argenti fulgentiore materie, tertia liuentis plumbi fusili robore videbatur: at vero propior Deo pellucens vitri salo renidebat: singula autem rerum quædam femina, elementaque gestabant: nam flamma flagrantior, & ab ipsius cecaumenis exanclata fomitibus, ex ferri prædicta

anhe

anhelabat vrna; quæ tamen Vertex Mulciberi dicebatur. Alia etiam, quæ fuerat ex argenti materia, præferebat serena fulgentia, & vernantis cæli temperie renidebat: hanc dicebāt Rîsum Iouis. Illa vero metalli grauioris plena, vndosæ hiemis, atque algidi rigoris, necnon etiam pruinarum: hæc Saturni vocabatur Exitium. At vero sali resplendentis, atque ad ipsius Dei dexteram sita aeris totius seminibus erat referta: hanc Iunonis vbera memorabant. Ex his igitur vrnis Deus alternatim, quantum dispositis fat erat, hauriebat: nam quoties orbi complacito vitalis spiritus salubres ministrabat auras, ex illa argenti clementia aeris hausti permiscens femina temperabat. Cum vero pestem diram commeritis mortalibus minabatur, aeris similiter anhelos ignes, aut torpētis frigoris venena miscebat, & in affligendum meare cogebat orbem. Ex his Martiani verbis manifeste patet, temporum anni diuersitatem ex Sole, vt alias diximus, proficisci: aerem vero subinde eiusdem virtute varias induere qualitates, ex quibus alias alij apud nos effectus, quandoque salutare, sæpe perniciosi existant oportet. Quare optimo iure poetæ, Cyclopa ab Apolline interfectos tradunt, qui pro nebulis, aliisque aeris male affecti qualitatibus capiuntur; cumdemque AEsculapij patrem volunt, ex quo Hygæa, quæ sanitatem sonat, est orta: nam, vt Pausanias refert, se a quodam Phœnice didicisse, AEsculapius aerem nobis repræsentat, qui a Sole ita noxis purgatur, vt nobis sit salutaris; quemadmodum & medici facere creduntur, qui sua arte vel ægrotis corporibus sanitatem afferunt, vel in sanis conseruant. Itaque veteres AEsculapium vt medicinæ Deum coluerunt, qui Epidauri Græciæ ciuitatis tutelaris Deus credebatur, quæ ob eius insigne templum apud omnes erat celebris, quemadmodum Solinus scribit: nam qui afflictæ suæ valetudini medicinam quærebat, ad illud sanum proficiscebatur, noctuque ibi cubans, in somnis, quid sibi facto esset opus, discerebat. Pausanias huius Dei simulacrum, quod Epidauri erat, in Corinthiacis hoc modo describit; Sedet in folio, scipionem tenens; altera manu draconis caput premit, cane ad pedes decumbente. Imaginis huius Festus Pompeius hanc affert rationem; in AEsculapij tutela est draco, quod vigilantissimum sit animal;

Vertex Vulcani.

Rîsus Iouis.

Exitium Saturni.

Vbera Iunonis.

Apollo Cyclopa interficit.

Apollo AEsculapij pater.

AEsculapius.

H

quæ res ad tuendâ valetudinem ægroti maxima est. Canes adhibebantur eius templo, quod is vberibus canis sit nutritus. Bacillum habet nodosum, quod difficultatem significat artis. Laurea coronatur, quod a Pausania omissum, Festus addit, quia ea arbor plurimorum sit remediorum. Sed hic Deus promissa fere barba fuit effectus, vt superius a nobis, cum de Dionysij Tyranni sacrilegio diceremus, est expositum: sed interdum & imberbis ostenditur, qualem Petrus Appianus libro antiquariorum eum describit; nam Auximi, quod est Agri

Agri Piceni oppidum, AEsculapij signum marmoreû est hac forma exsculptû; indutus esse videtur subucula græcanica, & amiculo succinctus; sinistra quidem in amiculi lacinia fructus nescio quos tenere videtur; dextera vero duos gallos continet; gallum enim ei ob vigilantiam, qua medicus debet esse præditus, antiqui & consecrarunt, & sacrificare solebant. Quare Socrates, vt apud Platonem exstat, iam moriturus, testamento gallum AEsculapio legat, ita sapientissimus vir innuens, se lucis vsuram, cuius est gallus nuncius, hoc est vitam diuinæ bonitati, omnium morborum curatrici, quam AEsculapius designat, quæque diuinæ providentiæ; ab Apolline adumbratæ, est proles, restituere, a qua & mutuato acceperat. AEsculapiû Phliasij quoque (hi Peloponesum incolunt) imberbem habuerunt; huiusmodi etiam, vt Pausanias refert, erat apud Sicyonios: nam in eorum AEsclepiei vestibulo fuisse ait imberbem AEsculapium, ex auro, eboreque confectum, sceptrum dextera, sinistra vero manu domesticæ pinus pomum tenentem. Dicebant ipsum in draconis speciem ad se ex Epidaurio molorum bigis vectum; idque factum fuisse a Nicanora, scemina Sicyonia: adeo non Romanis tantum serpens Epidaurius est impertitus; qui (si Valerio Maximo, id libro primo referenti credimus) triennio continuo vexati pestilentia, cum finem tanti, acram diuturni mali nullum imponi viderent, cura sacerdotum inspectis Sibyllinis libris, animaduenterunt, non aliter pristinam recuperari salubritatem posse, quam si ab Epidaurio AEsculapius esset accersitus. Itaque, eo legatis missis, vnicam fatalis remedij opem ab eo se impetraturos crediderunt. Nec spe sunt falsi: nam vbi legati in templum eius venerunt, is anguis, quem Epidaurij in modum AEsculapij venerabantur, per vrbis celeberrimas partes mitibus oculis, & leni tractu labi cepit, triduoque maxima cum omnium admiratione cõspectus, tandem ad triremem Romanam perrexit; pauentibusque inuisitato spectaculo nautis, eo conscendit, vbi Q. Ogulini legati tabernaculum erat, inque multiplicem orbem per summam quietem conuolutus est, ac se Romam perducere sinit, atque in Insulam Tyberis, vbi erat ei templum dicatum, transnavit; & aduëtu suo tempestatem, cui remedium quæsitus erat, dispu-

*Gallus
Aescule-
pio sacer.*

*Serpens
Aescula-
pio sacer.*

*Aescula-
pius vt Ro-
mam adue-
ctus.*

lit. Quare non iniuria serpens in AEsculapij simulacro visebatur, qui nonnumquam scipionem, quem gerebat suis voluminibus complectebatur. Huius rei plurimae esse possunt causae, quae ex Philostrato, Hygino, Eusebio, Plinio, Macrobio, aliisque nonnullis colligi possunt; ex quibus vnam delegi, non quod ea sit visa omnium verissima, cum sit plane fabulosa, sed quod eam lepidissimam esse existimauerim. Ob insignia quaedam opera, quae in morbis vel desperatissimis curandis, ediderat, tam celebre apud omnes erat AEsculapij nomen, ut vulgo vel mortuos ab inferis reuocare posse crederetur. Quare Minos Cretae Rex eum ad se accersitum iubet Glaucio filio iam mortuo vitam restituere: ad quod cum nec precibus nec promissis tentandum posset adduci; erat enim opus longe maius, quam ut homini praestare liceret; Minos ad minas atque vim conuersus, eum in carcerem coniecit, non emissurus, quoad redcem filium ex inferis stitisset. Hic ergo loco secreto inclusus, bacillum tenens manu, cum quid ageret, cogitaret, dicitur anguis ad bacillum eius arrepsisse: quem AEsculapius mente commotus interfecit, bacillo fugientem saepius feriens. Postea fertur alter anguis eodem venisse, ore ferens herbam, & in caput eius imposuisse: quo facto, loco fugisse. Itaque AEsculapius vsus herba eadem, Glaucum ab inferis excitauit. Ideoque anguis semper AEsculapij scipioni implicatus in omnibus fere eius simulacris, quae exstant, videtur. Et ob hac rationem, vel ob plurimas alias, quae afferri possunt, angues semper in AEsculapij tutela esse sunt crediti. nam Epidauri, vbi propriae eius erat quasi sedes, serpentes religiose colebantur, praecipue domestici qui hominibus sunt minime noxii: sed & Corinthi in eius fano angues alebantur, ad quos nemo auderet accedere, verum, cibo ad templi fores relicto, recedebat. In agro etiam Corinthio alicubi inter multas AEsculapij imagines, quae in proprio templo erant ei positae, erat etiam quae eum super anguem sedentem referebat, quem Arati matrem adumbrare dicebant, quacum AEsculapius concumbens, eum generat. Hoc Pausanias scriptum reliquit; qui & in Boeoticis narrat, in quadam spelunca Boeotiae, vbi sunt Ercynae fluij fontes, quaedam fuisse simulacra stantia, quorum sceptris angues circum

*Fabula de
AEsculapio.*

*Angues in
AEsculapij
tutela.*

circumuoluti erant: ea alij dicebant esse AEsculapij & Hygae, alij vero Trophonij, & Ercynae; lucus enim, qui circa est, ab eo nomen sumpsit, & fluuius ab Ercyna Proserpinae socia est nominatus; cum non magis AEsculapio, quam Trophonio angues consecratos antiqui arbitrarentur, eos fortasse putantes tamquam oraculi nuncios, quod ex caeuerna edebatur, quam Antrum Trophonij dixerunt; ibi enim Trophonius diu delituit, futura praedicens, atque fame mortuus, ibidem est sepultus. Sed post mortem maiori quam viuus est honore affectus; praecipue vero, quia mortuus adhuc non cessauit oracula profundere, vel quod eius genius ibi permaneret, vel quod in eius locum daemon aliquis successisset. Quod ad oraculum pertinet, obseruabatur ritus huiusmodi. Vbi statuisset quis in Trophonij antrum descendere, primum, dierum certo numero erat ei Trophonij manes placandi; post quibusdam piaculis expiatus, in Ercyna, ad amnis fontes ducebatur: sunt vero duo inter se proximi. bibenda illic erat Lethes, quae dicitur aqua, quo cunctorum ei, quae memoria complectebatur, obliuio contingeret: Mnemosynes deinde, id est, Memoriae aquas potabat, quo minus ea, quae intra ea penetralia vidisset, e memoria efflueret: his perfectis ad oraculum progrediebatur, tunicam indutus lineam, ac tenis incinctus, solis popularibus in pedes inductis, humi procumbens, melle subactas offas tenens, pedes prius in cauernulam illam immittebat; mox genua properabat ad pedes adiungere: statim reliquum corpus ad genua contractum, eodem prope modo, quo si maximi, & concitatissimi amnis aquarum vortice correptum fuisset, intro abripiebatur. Qui intra penetrale descendissent, futura non vno, & eodem cognoscebant modo, ex visis alius, ex auditis alius id consequebatur. Per easdem fauces patebat omnibus reditus, in pedes vero retrogrediebantur. Consultorem a Trophonio reuersum sacrificuli in folio collocabant, Mnemosynes vocato; ab eo percontabantur quaecumque vel visa, vel audita reportasset, qui ea in scripta referebant. Facile crediderim eos, qui illuc descendissent, in maximas angustias fuisse redactos; pauci enim inde reuersi postea sunt visi risisse. Multa alia praeterea de hoc antro ibidem Pausanias refert, ut qui illud inuiferit; quae ego, breui-

*Trophonij
antrum.*

*Trophonij
oraculum.*

tati consulens,omitto;& hoc quidquid attigi,feci, vt ostende-
rem quis Trophonius esset, eique non minus quam AEscula-
pio serpentes consecratos fuisse. Cicero de Natura Deorum,
multos esse Mercurios asserit, quorū vnum dicit subterraneū,
eumdeque & Trophonium esse. Angues apud veteres sanita-
tis signa erant,nam,sicut angues, vetustis positis exuuiis,inno-
uantur, ita & homines, sanitate recuperata, restaurari quo-
dammodo videntur. Ideoque Salus effingebatur ab antiquis
mulieris forma,in folio sedentis,pateram tenētis, penes quam
ara erat,aræ anguis inuolutus,caput attollens.Porro & Antio-
chus,qui cognominatus est Soter,cum aduersus Galathas pu-
gnaret,nec satis pro voto res succederet, essetque in discrimi-
ne,vel vidit,vel vidisse simulauit per quietem, vt militum ani-
mos spe erigeret,Alexandrum Magnum, qui moneret, vt Sa-
nitatis signum proponeret, idque pro tessera tribunis daret,
eorumque vestibus insueret; ea re fore, vt victoria potiretur.
Vnde & huius rei signum in veteribus Antiochi nomismati-
bus adhuc cernitur.Est autem triāgulus triplex,inuicem inser-

tus, lineis quinque constans, in quibus
græce ΤΡΙΒΙΑ, latine Salus inscribitur. Id
erat AEsculapij filiaē nomen, vt supra di-
xi, cui vna cum patre diuini ab antiquis
honores deferebantur;statuēque ambo-
bus coniunctæ ponebantur,vt Pausanias
in Corinthiacis refert, de AEsculapij si-
mulacro,quadam in parte Corinthij agri

exsistente,cuius sola se facies,manus,& imi pedes ostendebāt,
partes cæteræ lanea tunica, & pallio velabantur. Eodem fere
habitu erat prope Hygeæ signū, neque enim illud facile con-
spiceres;velatum enim vndecumque erat partim comis, quas
Deæ mulieres detonderāt,partim vero Babylonicę vestis la-
ciniis.Sed iam ad Solem reuertamur,cuius radij cum eam vim
habeant,vt aerem purum reddant,efficiunt quoque,vt vberes
terra fructus proferat, quo fortasse Troadis quidam incolæ
alludentes,Apollini Sminthio statuam posuerunt,qui sic a mu-
ribus quos pede premit, est cognominatus, mures enim apud

Apollino
Sminthius.

Apollinis

Apollinis sacerdos; is, cum dei sacra neglexisset,a terrestribus
muribus agrorum fructu est priuatus: quo damno ille com-
monitus, cum ad bonam frugem rediisset, Apollo mures sa-
gittis confecit;nam mures,aliaque huiusmodi animalcula, ex
terra putrefacta,aereque male affecto existunt: hinc fit, vt se-
getes a muribus corrosæ,fructum edere nequeant;nisi Sol suis
radiis,noxiiis humoribus dispulsis,has pestes sustulerit, terræ-
que vim ad fructus proferendos tribuerit. Sunt qui putent de
Apolline Sminthio illud Plinij intelligi:Fecit Praxiteles Apol-
linem puberem, subrepenti lacertæ cominus sagitta insidian-
tem,quem Sauroctonon, hoc est lacerticidam vocant. Alia
quoque affertur,ratio,cur Apollo Sminthius vocaretur, murif-
que species cum eo effingeretur; quæ est huiusmodi; Teucris
e Creta profectis, datum erat oraculum,ibi eos sedem positu-
ros, vbi terrigenæ eos adorirentur:id circa Amaximum,quod
est Troadis oppidum, dicunt contigisse, maximamque agre-
stium multitudinem murium noctu exortam,quicquid armo-
rum, & vtensilium ex corio inuenisset, corrosisse, & Teucros
ibi mansisse,vbi & templum Apollini Sminthio posuerūt; mu-
resque, quos sminthas dicebant, maximo cultu sunt postea
prosecuti:sed & mures cicuros alebant, eisque victus publice
præbebatur,atque infra altare, vbi degebant, latebras habe-
bant.Apollinis autem simulacrum ita apud eos erat effictum,
vt murem pedibus premeret. Hinc manifeste cernamus licet,
statuas Diis positas,vt superius attigi,sæpe ea præ se ferre,quæ
homines ab iis impetrassent,itemque ita effectas, vt illa in me-
moriā reuocarent,quæ sub eorum auspiciis prospere,scelici-
terque aliqui gessissent; quod abunde ex Pausania discimus,
cum infinita simulacra Apollini Delphico consecrata recen-
set; ex quibus duo potissimum ad id declarandum mihi sele-
gi:alterum est Caper æneus,Apollini a Cleonæis dicatus; cum
enim sæuissimè in eos pestis grassaretur, responsum a Delphi-
co oraculo reportarunt, vt caprum statim orto sole, sacrificarēt,
quo facto,peste sunt liberati:quare Delphos caprū æneum
miserunt.Alterum est simulacrū Asini ænei, quod Ambracio-
tæ,quemadmodum Pausanias in Phocicis refert,Apollini Del-
phico consecrarunt,victis nocturna pugna Molossis;nam,cum
in illos

Mures sa-
crihabiti.

Caper æ-
neus Apol-
lini dicatus.

Asinus A-
pollini dica-
tus.

in illos noctu infidias disposuissent Molossi, asinus, qui forte ex agro in oppidum agebatur, a fellam insectans, cum multa lasciuia vehementem ruditum sustulit: ipse etiam agaso per tenebras incondita voce in clamabat. Iniecit ea res tantam Molossis trepidationem, ut statim insidiarum locum deseruerint. Eos Ambraciorum, detecta fraude, noctu inuadentes, praelio superarunt. Alexander Neapolitanus libro 11. genialium dierum refert, statuam Neapoli Apollini dicatam, quae praeter alia huius Dei propria insignia columbam in humero habebat infixam, quam Parthenope inspicere, ac venerari videbatur; haec enim columbae augurium sequuta, e Graecia profecta, in agro Neapolitano confedit: quippe cum nullam Coloniam sine consilio Deorum Graeci transmitterent. Boetia Phoebo, qui est & Apollo, quadrigam, qua ueheretur, attribuerunt, equorum nomina ab Ouidio secundo Metamorphoseon recensentur, ita dicente;

*Interea volucres Pyrois, Eous, & Aethon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent.*

Martialis tamen duos tantum commemorat, his versibus;

*Quid cupidum Titana tenes? iam Xanthus, & Aethon
Frena volunt.*

Horum equorum nomina, nobis Solis vim ob oculos ponunt, cum eius currum trahere dicuntur; qui quidem aureus totus ab Ouidio ibidem describitur, nisi quod rotarum radij erant argentei; per currus iuga Chrysolithi erant infixi, ex ordineque erant gemmae dispositae; quae, cum solis lumine ferirentur, mirabilem ex se fulgorem emittebant. Quod Ouidius currui Phoebi adscripsit, id Marrianus Capella lib. primo Philologiae, multoque plura ipsi Phoebo attribuit, ita enim de eo dicit, Erat illi in circulum ducta fulgens, corona, quae duodecim flammis ignitorum lapidum fulgorabat: quippe tres fuerunt a fronte gemmae, Lychnis, Asterites, & Ceraunos: aliae sex ex utroque latere rutilabant, quarum Smaragdus vna, Scythis altera, Iaspis tertia vocabatur: inter quarum virorem foeta mari per lumina coruscabat, fronti quaedam interioris suauitas, resplendebat, Hyacinthos, Dendrites, etiam Heliotropios utrimque compa-

ci: qui

*Columba in
Apollinis
humero.*

*Equi Phoe-
bi.*

*Phoebi cur-
rus.*

*Phoebi coro-
na.*

sti: qui lapides coloribus suis terras ratis temporum vicibus herbidabant: quos ei ad obsequium numinis recurrentis Ver dicebatur, & Autumnus munere contulisse. Posterior autem pars coronae Hydatide, Adamante, & Crystallo lapibus alligabatur: hos enim hiems vndosa genuerat. Ipsi vero diui auro tinctam caesariem, comasque crederes bracteatas. Facie autem, mox ut ingressus est, pueri renidentis, in incessu medio iuuenis anhelii, in sine senis apparebat occidui. Corpus autem eius flammeum totum, pennata vestigia, pallium coccineum,

sed auro plurimo rutilatum. Sinistra autem manu clypeum coruscantem, dextera ardentem facem præferbat. Calcei vero similes ex Pyropo. Non arbitror vlla hic opus esse explicatione; imago enim est clarior per se, quam vt nostrâ desideret declarationem. Quare ad aliam accedamus, quam Eusebius scribit, Elephantopoli, quæ est vrbs Aegypti fuisse. Hæc humana forma erat efficta, caput arietis cum cornibus habebat, carulei erat coloris; qui cum maris sit proprius, quod humidum est, innuit, quemadmodum Eusebio videtur, Lunam Soli coniunctam in Arietis signo, maximam in regione inferiori humiditatem efficere. Verum huiusmodi ad Astrologos reuicio; nam ad rem, quam mihi tractandam proposui, Astrologicæ imagines facere non videntur.

Sed iam Solis imaginibus finem imposuero, si prius eius aliam effigiem huc adscripsero, quam Claudianus libro 11. in Proserpina veste adumbrat: eius carmina ita habent;

*Hic Hyperionio Solem de semine nasci
Fecerat, & pariter Lunam, sed dispare forma:
Aurora, noctisque duces, cunabula Thetis
Præbet, & infantes gremio solatur anhelos,
Ceruleusque sinus roseis radiatur alumnis.
Inuvalidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce grauem, nec pubescentibus alte
Cristatum radius, primo clementior æuo
Fingitur, & tenerum vagitu despuit ignem.
Leua parte soror vitrei libamina potat
Vberis, & paruo signantur tempora cornu.*

Quod Thetis Solem dextera gestet, Lunam autem sinistra, Seuerianus, quemadmodum Ianus Parrhasius in commentariis in Claudianum refert, intelligi vult, Deum, vniuersi opificem Solem prius condidisse, postea Lunam, quam in extremo Occidente collocauit, in aduersa vero cæli regione Solem. At secundum Hyginum cæli dextera pars oriens, occidens sinistra nuncupatur. Sed tamen Hethrusci aruspices (vt idem Hyginus refert) orbem terrarum duas in partes secundum Solis cursum diuiserunt; dexteram appellauerunt, quæ septentrioni subiaceat, sinistram quæ ad meridiem. Non absurde dici quoque

que posset, Solem dexteram esse, & Lunam sinistram, quod ille longe maiores vires quam hæc habeat. Atque de Sole hæc tenus, nunc ad Auroram, quæ est Solis veluti anteambulo, veniamus.

Aurora licet Solem præcedat, eiusque nuncia habeatur; tamen non iniuria Soli est a nobis postposita, quandoquidem illa ab hoc ortum trahat; Aurora enim a Solis radiis efficitur, cum primum in nostrum hunc orbem mane illustrant, vnde fit vt ab igne Solis aureo aer aurescat. Ex quo, occasione sumpta, Poetæ alij alias de ea fabulas confinxerunt, variis eam modis describentes, qui quidem ad rem nostram facere non videntur; quare eos tantum attingam, qui ad eius imagines referri possint. Sed tamen nunquam me legisse memini, Auroræ, quamuis in Deorum album ab antiquis esset relata, vllam apud eos statuam positam; nisi forte quod apud Pausaniam exstat, Athenis ex argilla fuisse Auroræ simulacrum, Cephalum rapientis. Sed quomodo id esset effectum, mirum silentium. Quare eius speciem adumbrare studebo ex iis, quæ de ea Poetæ dixerunt. Homerus eam coma flaua ac aurata, χρυσοῦ πορον, id est, in aureo sedentem folio, vesteque aurata indutam facit. Virgilius in opusculis eandem roseis manibus dicit sidera dispellere. Ouidius fingit illam, cum Phœbus est ex oriente proditurus, cæli fulgentes portas patefacere, quæ recentibus rosas sint refertissimæ. Nonnulli facem ei tradunt, curruque vehi volunt, qui Pegaso alato equo trahatur, quem dicunt, eam a Ioue impetrasse, post excussum ex eo Bellorophonem. Hoc eo fortasse refertur, quod tempus illud matutinum sit ad carmina pangenda commodissimum: nam Pegasus equus pede humum feriens, fontem hippocrenen dictum effecit, qui postea a Musis est ita frequentatus. Homerus tamen illi in xx 1 1 1. Odyssæ equos adscribit, Lampum, & Phaethonta. Aliqui fingunt Auroram primo mane fulgentem e cælo existere, aerem puniceis rosas, & variorum generum floribus conspergere. Alij aliter eius speciem describunt, vt eum colorem exprimant, quem Solis radij summo mane efficiunt, qui quidem medius est inter flauum atque rubrum.

*Equus Au
roræ.*

DE DIANA,

DIANAM veteres venationis Deam dixerunt, in eiusque tutela silvas ac lucos posuerunt, quod ea ab hominum consuetudine abhorrens, ibi vitam in venatione transegerit, quo melius virginitatem seruaret. Quare ei Nymphæ habitum induerunt, in cæteris huiusmodi eam effinxerunt, qualem Claudianus nobis lib. 11. de Raptu Proserpinæ describit, his carminibus;

*At Trivia lenis species, & multus in ore
Frater erat, Phæbi que genas, & lumina Phæbi
Esse putes, solusque dabat discrimina sexus.
Brachia nuda nitent, lenibus proiecerat auris
Indociles errare comas, arcuque remisso,
Ocia neruus agit: pendent post terga sagitta:
Crispatur gemino vèstis Corynna cinctu,
Poplite fusa tenus.*

Diane comites. Huic comites dabat virgines, quæ a Claudiano lib. 111. Paneg. Stil. ita repræsentantur,

*-veniunt humeros, & brachia nuda
Armatæque manus iaculis, & terga sagittis,
Incompta, pulcraque tamen, sudoribus ora
Pulverulenta rubent: sexum nec cruda fatetur
Virginitas: sine lege coma: duo cingula vestem
Crure tenus pendere vetant.*

Idem Claudianus Dianæ arcum vult esse corneum: aliter atque Ovidius, qui aureum facit, ita de Syringe dicens;

*-ritu quoque cincta Diane
Falleret, & credi posset Latonia, si non
Cornuus huic arcus, si non foret aureus illi.*

Ita de Diana veteres fabulabantur: & sicut sub Apollinis nomine Solem, ita sub Diana Lunam coluerunt; quam quidem Dianam vocauerunt, quasi Deuianam; Luna enim ab Ecliptica sic dicta interdum deuiat, quemadmodum venatores, per deuia, ac silvas deuiare solent, captantes feras; quarum Dianæ ceruus gratissimus fuit; cuius rei illud fuit argumento, quod, cū Agamemnon ipsius ceruum occidisset, ignarus, irata Dea ingentibus malis Græcorum exercitum Aulide afflixit, neque eos variis

riis calamitatum generibus infectari destitit, quoad Agamemnonis sanguine placaretur, Iphigenia eius filia ad ipsius aram adducta; quæ, cum in eo esset, vt immolaretur, numinis miseratione sublata est, cerua supposita, cuius sanguine Deæ ira est mitigata; eaque ad Tauricam regionem translata, sacerdos est effecta Dianæ; vbi ex more aduenas in colæ immolabant, præsertim Græcos, illuc delatos; hoc modo: postquã preces peregerint, hominis caput claua feriunt; truncum corpus proturbant erupe: est enim in prærupta rupe templum positum; caput palo affixum ibi referuant. Dum tam impia sacra Iphigenia ibi procuraret, ecce eius frater Orestes, paricidium Colchis expiaturus, illuc appulit; quem vt soror agnouit, noluit more cæterorum hospitem immolare: sed quia incolæ id passuri videbãtur iniquiore animo, vna cum eo fugã arripuit, secum Deæ simulacrum, fasce lignorum absconditum asportantes, vnde & Diana Fascellina est dicta, idque Ariciã, quod oppidum non longe Roma distat, detulerunt, vbi diu mos hospitem immolandorum seruatus est. Sed cum postea Romanis sacrorum crudelitas displiceret (quamquam serui tantum ad aram mactarentur) ad Laconas est Diana translata, vbi sacrificij consuetudo adolescentulorum verberibus seruabatur: ritus erat huiusmodi: Sorte adolescentes aliquot ducebant, hos aræ Deæ impositos ita cædebant, vt vberrime toto e corpore sanguis manaret: quod tantum abest, vt illi ægre ferrent, vel dolorẽ aliqua vultus immutatione præ se ferrent, vt alacri animo inter se contenderent, quis virilius verbera illa perferret. Sacris præerat scemina, ea tantisperdum cædebãtur pueri, signũ Deæ præfererat. Verum, si, quibus cædendi negotium datum esset, cum quopiam eorum, qui cædebantur ephœborum, vel ob speciem, vel ob natalium claritatem agerent parcius, tunc signũ, alioquin propter breuitatem leuissimum, aiunt consue graue factum, vt sacerdos illud sustinere nequiret: quod vbi animaduertisset, in cædentes scilicet causam conferebat, seque eorum culpa querebatur onere opprimi. Sed quamuis huiusmodi ita inhumani sacrificij genus, Deam virginem, benignamque admodum dedecere videatur, tamen eam deletam fuisse aiunt suam aram sanguine humano videre con-

perfam: quod etiam Patris factitatum esse legimus apud Pausaniam in Achaicis, vbi quotannis virgo & puer qui forma essent præstantissima, Deæ mactabantur, quo eius iram placarēt, ideo conceptam, quod in ipsius æde sæpius adolescens cum sacerdote concubisset: atque illi quidem breui morbo consumpti, impietatis poenas Dianæ dedere: consequuta vero est ex læsi numinis ira summa terræ sterilitas, & miseranda hominum lues; quibus impio hoc sacrificio est obuiam itum. Sed facile crediderim, inhumanum hunc Deorum placandorum morem populis quibusdam acceptum esse referendum, vt qui natura sæui, innatam crudelitatem explere studerent, humanis hostiis alij atque alij Deo immolandis. Atqui non obscuris argumentis Diana se hominum sanguine haud delectari significauit, cum Iphigeniæ loco, sibi iam sacrificandæ, ceruam supposuit. Quare hinc consuetudo apud veteres manauit, ceruæ Dianæ immolandæ: quod olim a Romanis stans temporibus seruabatur: atque ideo ceruorum cornua in omnibus Dianæ templis suspensa videbantur, nisi quod Romæ in monte Auentino, vbi & Dianæ fanum erat, bouis cornua, non cerui pende-
bant. Cuius rei eam causam Plutarchus in quæstionibus Romanis affert: quod, cum in Sabinis Antroni Coratio bos insigni specie ac magnitudine nata fuisset, a vate deinde quodam monitus fuit, si quis eam bouem in Auentino immolasset; factum iri, vt eius qui rem diuinam fecisset, ciuitas totius Italiæ imperio potiretur: homo, re credita, vt bouem immolaret, statim Romam venit: seruus interim Seruio regi clam rem omnem indicauit: ille e vestigio Cornelio sacerdoti imperauit, vt Antroni, antequam rem diuinam faceret, in Tyberi se ablueret, rite præciperet (sic enim eos qui litare vellent, facere consueffe) Antro cupide profectus, lauit: Seruius interim occupauit, ac Dianæ bouem immolauit, & cornua templo affixit. Quare vbi Romæ, cum is qui sacrificasset, Romanus esset, imperium est partum; indeque mos ortus, bouis cornua in vestibulo huius templi affigendi: quod eo fortasse referri etiam potest, quod hoc animal magnam cum Luna cognationem habet, vt inferius dicemus; Lunam autem eandem esse atque Dianam, constat. Sed modo ad ceruos reuertamur, qui Dianæ sacri sunt habitis:

biti, nam veteres interdum eius simulacra ceruinis pellibus vestiebant, vt apud Pausaniam est legere, qui refert, in Arcadia quoddam Dianæ exstare simulacrum, ceruina pelle indutum, ex cuius humeris pharetra sagittarum plena pende-
bat, altera manu facem ardentem, altera vero angues duos cõtinebat, prope canis venaticus astabat. In quadam etiam Achaia parte, vt idem refert Pausanias, Dianæ simulacrum erat, ex auro ac ebore confectum; id venatricis speciem referebat: pridie antequam anniuersarium sacrum facerent, pompam Deæ ma-

Diana, simulacrum.

gnificen

*Diana cur-
rus.*

gnificentissimo apparatu transmittentur: in ea virgo, quæ sacerdotio fungebatur, postrema omnium ceruorum biuigo curru uehebatur. Poetæ quoque Dianæ currum a candidissimis ceruis tractum attribuunt; quemadmodum Claudianus in 111. Stilic. Paneg. ita de ea canit;

Dixit, & extemplo frondosa fertur ab Alpe

Trans pelagus: ceruî currus subiere iugales.

Equi Luna.

Eam dicunt, curru uectam, a velocissimis animalibus tracto; ideo, quod Luna citissimo motu suum cursum absoluat, cum omnium erronum minimum orbem sit sortita. Aliis quoque Diis currus sunt dati, ut cælis, quibus ij præsidere dicuntur, in orbem torqueri significarentur: Deorum vero cuique sua propria sunt animalia dicata, a quibus trahantur. Interdum legitur eius currus ab equis tractus; quorum unum nigrum, alterum album Buccatius lib. 14. Genealog. vult, nam ea non solum nocte, sed etiam die videtur. Porro & bouum bigis vehi fertur, propter Lunæ scilicet cornua. Festus de hac re ita, Mulus, inquit, vehiculo Lunæ adhibebatur, quod tam ea sterilis sit, quam mulus: vel quod, ut mulus non suo genere, sed equis creetur, sic ea Solis, non suo fulgore luceat. Pausanias cum admiranda quæ in Iouis Olympij templo apud Eleos visebantur, recenset, dicit, ibi esse Dianam, quæ equum, ut sibi videbatur, ad cursum incitaret, etsi, inquit, iumentis ferunt, non equis Deam vehi, futili quadam de mulo fabula vulgata: neque quidquam aliud de ea re dicit. Prudentius libro contra Symmachum antiquos scribit sterilem vaccam Lunæ immolauisse, bigaque sterilem vaccarum eam vehi. Sunt qui & iuencos Lunæ currum trahere dixerunt: inter quos est Claudianus, qui lib. 111. de Rapt. Proserp. Cererem fingit tædas de igne Aetnæ ad amissam filiam quærendam accendisse, sic dicens;

Tum ne descenderent tantis erroribus ignes.

Semper innocuos, insopitosque manere.

Iussit, & arcano perfudit robora succo,

Quo Phaethon irrorat equos, quo Luna iuencos.

Ausonius etiam Paullino scribens, in hanc sententiam sic dicit.

Iam succedentes quatibat Luna iuencas.

Huius rei eadem potest ratio afferri, quæ superius, cum dixeremus,

*Mulus Lu-
na vehicula
trahit.*

*Iuencos Lu-
na currum
trahunt.*

remus, cur mulorum bigis uectaretur; nempe quia hæc animalia sterilitatem significant: nam, ut Xenophon scribit, & quotidie fieri nos videmus, tauris virilia abscinduntur, ut magis cicures, & ad terræ cultum aptiores reddantur, cum tamen prolis procreationi non sint amplius idonei: vel hoc animal Lunæ est sacrum propter cornuum similitudinem; nam in eius simulacro, quod Nymphæ referebat, duo breuia cornua effingebantur. Et apud Aegyptios Lunæ bos dicabatur, cui ut Plinius lib. 111. scribit, insigne in dextero latere candicans macula, cornibus Lunæ, crescere incipientis. Eidem etiam semestrem bouem sacrificabant, cum filiis recens natis nomina imponerent, septimo scilicet ab ortu die, vel decimo, secundum aliorum sententiam. Hoc honore veteres Lunam afficiebant, forte, ut gratias agerent, quod eius opera foetus mature prodisset in lucem; nam Luna cum sit humida, partum sæpe celeriore, facilioremque reddit. Quare cum mulieres parturirent, eius opem implorabant, eam Lucinam nuncupantes, quo cito, absque ullo discrimine ea foetum in lucem extraheret. Sed quod mulieres in pariendo Dianam Lucinam inuocent, huiusmodi exstat fabula; ea statim atque ex Latonæ utero emerisset, ad matrem conuersa, ei ad alterum foetum educendum, opem tulit: quare olim Lucinam orabant, ut periclitantibus mulieribus præfens adesset, quo manibus suis inclusum foetum excluderet, quæ opem ipsa matri parturienti præstitisset. Neque Diana solum, sed etiam Iuno, ut inferius videbimus, Lucina est cognominata. Alij existimabant neutram ita nominandam, sed aliam quandam mulierem, quæ usque ab Hyperboreis montibus Delum, suppetias Latonæ parturienti latura aduenit: indeque ad alias gentes eius nomen & cultus manauit, ut ubique ei templa, aræ statuæque consecrarentur, ut quæ omnium Deorum ortum præcessisse putaretur, cum eius ope opus habuissent, ut in lucem ederentur. In quâ sententiam Lycius quidam poeta, quemadmodum Pausanias refert, in hymno, quæ scripsit in Dianam, eam dicit, Saturno antiquiorē; quibusdamque nominibus eam insignit, quibus existimari possit, eam de Parcarum numero fuisse; hæ enim longe maximam sibi partem vendicant in partibus, ut suo loco dicemus. Sed, anxia nimis huius Deæ Lucinæ, cuiusmodi ea fuerit, aut vnde emerferit peruestigatione aliis relicta,

*Luna præ-
est partui.*

*Lucina si-
mulacra.*

ad eius simulacra exprimenda accedamus; quæ apud Athenienses non nisi tecta videbantur, vt narrat Pausanias. Eius statua apud eosdem, erat rude lignum, aut aliquid huiusmodi, nisi quod aliquam mulieris speciem informatam habebat, id semper erat tectum, nec vllius vmquam aspectibus patuit. In quadam Achaïæ parte templum valde vetustum huius Deæ exstabat, vbi ligneum simulacrum ostēdebat, sed tamen facies, manus atque pedes erant marmorei; cætera membra lineo velo obtegebantur; manuum altera in rectum porrigebatur, nihil tenens; sed clavis non absurde potuisset addi. Festus enim scriptum reliquit, clauem olim solere mulieribus tradi, vt eo instrumento quo portæ patefiunt, facilis illis partus portenderetur: sed forte rem eandem Lucinæ manus aperta, ac extensa ostendebat: altera autem manus ardentem faciem præferebat; ea ratione, vel quod partus dolores igni æquentur, vel quod hæc Dea nascituris infantibus prælucēret. Huius tempora dictamno veteres vinciebant; ea enim herba parturientibus imposita, multum prodest. Arcu armatam eam olim effingebant, eo modo acutos dolores significantes, quos mulieres in partu sentiunt. Quare M. Tullius Cicero in Orationibus contra Verrem Dianæ simulacrum describens, dicit; altum erat, magnum, veste ad talos vsque contactum, facie iuuenili, virginali aspectu, dextera ardentem faciem præferebat, sinistra arcum tenebat, sagittæque ex humeris pendebant. De face accensa idem scribit Pausanias, quoddam scilicet Dianæ æneum simulacrum in Arcadia sex circiter pedes altum facē gestasse: quod eo etiam fortasse referri potest, quod ea nocte lucens, viatoribus iter commonstret; quare ibi Hegemone, hoc est, Ductrix erat cognominata; sicut & Romæ in templo, quod in Palatio sibi dicatum esset, Noctiluca dicebatur. Sed & aliis multis nominibus appellabatur, de quibus postea. Pausanias, cum Cypseli Corinthiorum tyranni arcam Corinthi in Iunonis templo positam describit, dicit, in eo exsculptas atque incisas esse multas imagines, quarum quædam erāt aureæ, quædam eburnæ; inter quas Dianæ simulacrū videri alatum, dextera pardum ostentans, sinistra autem Leonem: cuius rei nullam se rationem asserre posse affirmat. Quare neque ego fateri dubi-

tabo,

tabo, me nescire, quid sibi id vellet. Quilibet ergo quod sibi videatur excogitet, per me licebit.

Diana ob tres facies, quas illi poetæ attribuerūt, Triformis. *Diana tri-
formis.* Tergemina, ac Triuia est nuncupata. Neque Diana solum his nominibus est insignita, sed etiam Hecate: de qua Ouidius sic dicit;

Ora vides Hecates; in tres vergentia partes.

Sed tamen idē amborū numen erat, quāuis nominibus inter se differrent, vt diuersæ efficacitates, ac qualitates, effectusque qui ab vna, eademque Dea manare credebantur, ob oculos ponerentur. Quare est in fabulis, Hecatē a patre Ioue habere, vt elementis præfesset; nam *ἑκατόν* centum significant, quo numero Græci aliquando infinitam designant multitudinem: quia Hecate infinitas habere potestates crederetur. Luna enim legem quasi imponere elementis, cunctisque ex eis coagmentatis videtur, nam illa mutata, & hæc quoque mutantur. Aut Luna est Hecate dicta, quod in centum ei altaribus, viridi ex cespite factis veteres sacrificarent, centumque ei victimas immolarent, quæ vt plurimum sues erant, atque oues; verum si sacrificium esset pro Imperatore, centum Leones aut aquilæ mactabantur. Atque ideo hoc sacrificium Hecatombe dicebatur. Neque tamen crediderim, semper tot hæc animalia, quæ in sacrificiis adhibebantur, fuisse vera, sed interdum assimilata; solebant enim veteres nonnumquam ex odoratis rebus, aut alia materia animal effingere immolandum, quod non nisi magna cum difficultate inueniretur. Pauperes etiam cum pecuniâ in veras victimas erogare non possent, has fictas in sacrificiis (vt est auctor Suidas) supponebant; idēque legere est apud Herodotum, cum dicit; Aegyptios nulli alij Deorum suem sacrificasse, nisi Lunæ, aut Baccho, aut etiam festis illis, quæ plenilunij tempore celebrassent, magnopere cauentes vel a solo belluæ contactu aliis diebus a prædictis, quibus ex suis quoque carne absque religionis vllō metu comedebant: pauperes autem qui ob inopiam verum suem sibi comparare non potuissent, simulatū sacrificasse. Appianus refert, Cyzicenos, quorum ciuitatem Proserpinæ a Ioue dotis nomine datam iactabant; cum nigram bouem quotannis ei Deæ immolare solerent, &

Hecate.

Hecatombe

*Victimæ si-
mulatæ.*

obsidione a Mithridate pressi, talem inuenire non possent, frumentaceam effinxisse; sed, dum sacrificium appararent, nigrā, qualem eorum ritus requirebat, ex mari per mediam hostium classem tandem in ciuitatem ingressam esse, & sponte ad Deā aram ubi accessisset, a populo publica lætitia esse maētatam, maxima spe concepta ex fausto illo omine, fore ut ex obsidione liberarētur: quod & breui accidit; nam Mithridates, multa in ea obsidione incommoda perpessus, ab incepto desistere est coactus. Dido apud Virgilium postremum ante mortem sacrificiū Auerni simulatis aquis spargit, ubi Seruius adnotat, apud veteres fuisse in more positum, in sacrificiis ea simulare, quæ nullo pacto, aut vix nancisci potuissent. Idē alibi dicit, aquam, qua Isidis templum aspergebatur, non semper ex Nilo fuisse haustā, licet vulgo inde aduecta diceretur. Neque vero solum simulatæ victimæ verarum loco iis adscribebantur, qui veras sacrificare nequirent; sed manus quoque Deorum suppliciter exosculari, quibus aliqua essent sacrificia peragenda, solebant qui ad aliquid immolandum obstricti, cum se id præstare non posse viderent, Deos ipsorum prompto animo inspecto, aliud sacrificium non expetiturōs arbitrabātur. Consuetudo etiam apud veteres erat, Deorum simulacra osculandi, ut ex Cicero-
ne in orationibus contra Verrem intelligi potest; cum dicit; Agrigenti, quod oppidum est in Sicilia, æneum fuisse Herculis simulacrum, quod os, atque mentum detrita haberet, propter frequentiam scilicet eorum, qui eo venerationis gratia accederent. Prudentius cum cultus rationem describeret, quo antiqui Solem prosequēbantur, inter cætera dicit, eos equis quoque, qui Solis currum traherent, pedes fuisse osculatos. Sed iam ad Hecaten reuertamur. Ea in triuiis colebatur, ubi canem ei sacrificabant, inconditis verbis, ac ululatibus preces concipientes, ut Cererem eius matrem (nam eandem Dianam, ac Proserpinam existimabant) imitarentur, cum filiam amissam quæreret. Mos fuit locupletum, ut singulis mensibus Lunæ sacrificarent, panesque, & alia in triuiis proponerent, quæ mox ab inopibus, & egenis raperentur: hæc Hecates cœna dicebatur, quemadmodum Suidas refert; qui dicit etiam, eandem interdum se horribili forma ostendere, nempe ingentis homi-

nis,

nis, qui caput serpentis haberet. Eadem dicta, atque efficta est triformis, quod triuiis scilicet præstitalij dixerunt, atque fortasse melius, eam ideo secundum Orpheum tria ora habere, quod Luna variis se aspectibus ostendat, quodque vires suas exserat in cælo, ubi Luna appelletur; in terris, ubi Diana dicatur; & in penitissimis etiam inferorum locis, ubi Hecate, atque Proserpina nuncupetur: ea enim ad inferos descēdere creditur, cum se nobis condit. Quæ ab Eusebio ita explicantur: Luna Hecate, atque Triformis appellatur, ob varias, quas induit figuras; prout magis ad Solem accedit, vel ab eo recedit. Quare triplici est virtute prædita, quarum vna est, cum primum suum lumen huc influit, ita rebus accretionem præbens: hunc vero Lunæ aspectum antiqui ostendebant, Lunæ simulacrum candidis, atque auratis vestibus induentes, accensamque facem ei præbētes in manus. Altera vero eius vis est, cū mediū lumē habet: quod calathō adumbrabatur, quo eius sacra ferebantur: nam dū Lunæ lumē in dies maiora suscipit incrementa, fructus quoque quotidie magis maturescunt; qui ubi tempestiui effecti fuerint, ex arboribus decerpti, in calathos recōduntur. Tertius eiusdem status est, cum ad plenilunium peruenerit, qui vestibus subobscuris designatur. Lunæ quoque sicut & Apollini olim sacra erat Laurus, nam ab hoc illa lumen suscipit, ab eodemque colorem quemdam igneum, quem interdum facie præ se fert, mutuatur. Eidem papauer quoque veteres consecrarunt, ob multitudinem scilicet animorum, quos Lunæ orbem incolere stulta persuasione credebant: papauer enim sua forma ciuitatem refert, cum eius caput ita incisum mœnia representet, quæ intra sunt, granula multiplicia hominum multitudinem denotant. Sed non est mirum, promiscuum vulgus ita delirasse: nam & Philosophi sunt inuenti qui opinarentur, Lunæ orbem non minus atque terram ab hominibus habitari: maculasque, quæ interdum in Luna existunt, oppida, siluas, montesque esse dicerent, qui ibi essent: sed eorum commenta Plinius redarguit, asserens illas ex humiditate, quam ex terra ad se Luna attrahit, procreari. Pausanias in Corinthiacis scribit, præ cæteris Diis in primis Hecaten coluisse Aeginetas, cuius apud eos ligneum signum, a Myrone fabrefactum extaret:

K 3

Deorū manus exosculari.

*Hecate tri-
formis.*

huius vnicum tantum os, reliquum vero corpus vti truncus: nam primus Alcamenes Atheniensibus triplex fecit iunctis corporibus, Hecates signum, quam Epipyrgidiam illi appellabant. Trium capitum, quibus Hecate prædita erat, dexterum erat equinum, sinistrum canis, medium rusticani hominis, sed alij volunt, asse apri: quod forte magis cum Lunæ natura congruit, quæ, vt dicebamus, eadem est atque Diana, quatenus in terras vires suas exferit: aper vero optime in Dianam quadrat, hæc namque bellua semper in siluis degit: equinum caput eius velocitari respondet, cum breui temporis spatio summa cum velocitate suum cursum absoluat: canis confirmat id quod de ea dicebamus, cum nobis sese condit, vocari scilicet Proserpinam: inferorum enim Deo canis est sacer, cuius rei amplam nobis fidem facit Cerberus ille poetarum fabulis ita celebratus. Prudentius, cum in veterum superstitiones inuehitur, pro quibus asserendis Symmachus tamquam pro aris, & focis certat, ita de Luna dicit,

*Et regnare simul celoque, Ereboque putatur:
Nunc biungas frenare boues, nunc seuæ sororum
Agmina vipereo superis immittere flagro:
Nunc etiam volucres caprearum in terga sagittas
Spargere, terque suas eadem variare figuras.
Denique cum Luna est, subiustri splendet amictu:
Cum succincta iacit calamos, Latonia virgo est:
Cum subnixæ sedet folio, Plutonia coniux,
Imperitat Furiis, & dicat iura Megeræ.
Si verum queris, Triniæ sub nomine Damon
Tartareus colitur.*

Porphyrus, quemadmodum Theodoretus Cyrensis Antistes refert, cum de cacodæmonibus scriberet, inter cætera dicit, Hecaten inferni veluti Reginam pro suo imperio, dæmonum aliquos in aerem ablegasse, alios in aquam, multos quoque in terram. Dixerunt præterea antiqui, Hecatē iis, qui maximo aliquo mœrore opprimerentur, spectrum quoddam immittere sæpe solitam, quod subinde in alias, atque alias formas mutaretur, vt Suidas ex Aristophane refert, id scilicet visum interdū se bouem, alias mulum, nō numquam formosissimam quoque

que mulierē, neque raro canem ostendisse: quare Empusa appellabatur, quod vno pede incederet. Alij eius sunt opinionis, vt existiment, Hecatē ipsam eas formas induere, atque meridie sese videndam præbere: cum videlicet quibusdam ritibus manes expiarentur. Quare in prouerbium abiit, vt cum vellēt eos denotare, qui varij essent, numquamque eodem perseuerarent statu, quique quales tandem essent, non aperirent, eos dicerent, Empusa mutabiliores: Lucianusque de saltationibus loquēs, videbis, inquit, saltatores eodem in tempore subito in

aliam

aliam transmutari speciem, atque ipsum referre Protheum, quin & Empusam, quæ sese in innumerabiles vertit formas. De alia quoque Lunæ imagine narrat Eusebius, quæ visebatur Apollinopoli, quod erat Aegypti oppidum; homo erat albus, cuius caput erat accipitris: eius candor innuebat, Lunam non sua luce, sed alterius lucere, hoc est Solis quæ accipiter adumbrat, cum sit auis Soli sacer, ut superius dicebamus, cum de Solis imaginibus egimus.

Isis. De Iside apud veteres legitur, Aegyptios eam nigris vestibus induisse; ut Lunam, quæ pro Iside capitur, ostenderent, per se opacam, atque obscuram esse. Eius statua mulierem referebat, quæ duo cornua vaccæ instar in capite haberet: quare, ut scribit Herodotus, Aegyptiis nefas erat, vaccas immolare, licet boues, atque vitulos quominus mactarent, nulla religione impedirentur; cum Isis in vaccam mutata fuisse dicatur a Ioue, postquam cum ea concubisset, ne Iuno, re cognita, de ea poenas caperet. Hæc apud Græcos Io dicebatur, sed ubi in Aegyptum esset delata, Isis vocari cœpit: effingebaturque dextera sistrum tenens, sinistra situlam: quare, ut Seruius refert, Aegypti genius est credita, ut per eius simulacrum illius regionis natura adumbraretur; nam per sistrum Nili accessum significabat, cum vniuersam Aegyptum inundat; per situlam omnium Aegypti lacunarum fluentiam ostendebat. Alij, ut Macrobius, & Seruius narrant, eam esse terram existimant, vel rerum naturam Soli subiacentem. Hincque est, quod cōtinuatis vberibus corpus Deæ omne densetur; quia vel terræ, vel rerum naturæ alimento nutritur vniuersitas. Atque ita etiam Naturæ imago est ab antiquis expressa. Sane huiusmodi simulacrum repertum Romæ fuit, Leone X. Pōtifice Maximo. In nomismate Hadriani hæc eadem effigies videtur. Aegyptij cum Naturam vellent innuere, suis hieroglyphicis litteris vulturem depingebat; cuius ratio est, quemadmodum Marcellino atque AEliano videtur; quod inter vultures masculus non reperitur, sed omnes sunt fœminæ; masculi autem vicem Euris subit, qui eas gravidas reddat; non secus atque zephyrus vere, terram, atque arbores fœcundet. Isidis etiam simulacri tempora abrotano ornabantur, quam herbam & sinistra gestabat, dextera autem nauiculam:

Natura.

*Vultur Naturæ
imago
symbolum.*

nauiculam: quæ fortasse eius in Aegyptum aduentum commemorabant: ubi & festi quidam dies Isidis nauiculæ, ut Lactantius scribit, erant instituti: nam falsum omnino est, quod fabulis traditur, eam scilicet in vaccam conuersam, mare transisse; cum reuera nauis delata, illuc appulerit. Quare Aegyptij eam navigationibus præposuerunt, ab eaque felicem nauibus cursum precabantur. Itaque Lucianus quodam in Dialogo Iouem introducit, Mercurio iubentem, ut Io mari in Aegyptum aduehat, ubi eam Isidem curet appellandam; numenque constituat, quod ea sit potestate præditum, ut eius nutu Nilus inundet, venti flent, nauis incolumes conseruentur. Apuleius Isidem Lib. de Asino aureo loquentem facit, in hæc fere verba: Cras mea religio incipiet, quæ tamen in omni æternitate perseveret; cumque meo iussu hiemis tempestas sit sedata, mareque in summam tranquillitatem sit redactum, & idoneum ad navigationem redditum; mei mihi sacerdotes nauiculam sacrificabunt, qua meum transitum in memoriam reducant; quo fortasse Sueui Germanorum populi spectarunt, qui testibus Tacito, atque Alexandro Neapolitano, Liburnam nauem diuino cultu prosequerantur, hanc veram Isidis imaginem esse sibi persuadentes. Sed Aegyptij, ut Aelianus refert, eius tempora serpente cingebant: idem apud Valerium Flaccum quoque legitur, qui & sistrum ei in manus tradit. Ouidius, cum in lib. Metamorph. eam fingit Theletusæ in somnis visam, ita describit:

*Inachis ante thorum, pompa comitata sacrorum
Aut stetit, aut visa est: inerant lunaria fronti
Cornua cum spicis, nitido fulgentibus auro,
Et regale decus, cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubastis, variisque coloribus Apis:
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet:
Sistraque erant, numquamque satis questus Osiris,
Plenaque somniferis serpens peregrina venenis.*

Apuleius quoque secundum quietem se eadem vidisse testatur, cum esset Aſinus; atque iis coloribus depingit, ut manifeste Lunam innui pateat, quam Aegyptij huiusmodi rerum inuolucris venerantur. Quare & Martianus Capella, suâ Phi-

lologiam, Lunæ orbem ingressam, multa ibi sinistra, Cereris faces, Dianæ arcum, Cybeles timpana, illamque figuram triformem vidisse dicit. Sed ad Apuleium reuertamur, qui in x. i. lib. de Asino aureo scribit, eam sibi dormienti pelago medio venerandos etiam Diis vultus attollentē esse visam (nam poetæ fingunt, Solem, Lunam, cæteraque astra cum occidunt, in oceanum se immergere, ex eoque cum oriuntur, emergere) atque dehinc paullatim toto corpore pellucidū simulacrum, excusso pelago, ante se constitisse. Ei iamprimum crines vberimi, proluxique, & sensim intorti per diuinā colla passim dispersi; molliter defluebant, corona multiformis variis floribus sublimem distinxerat verticem; cuius media quidē super frontem plenam rotunditas in modum speculi vel immo argumentum Lunæ, candidū lumen emicabat, dextra læuaque sultis insurgentium viperarum cohibita, spicis etiam cerealibus, desuper porrectis, multicolor bysso tenui per texta, nunc albo candore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammida, & quæ longe, longeque cuiusuis confutabat obtutum, palla nigerrima splendens, atro nitore, quæ circumcirca remeans, & sub dextrum latus ad humerum leuū recurrens, vmbonis vicem, deiecta parte lacinia, multiplici contabulatione dependula ad vltimas oras, modulis fimbriarum decoriter confluctuabat per intectam extremitatem; & in ipsa eius planicie stellæ dispersæ coruscabant, eorūque media semestris luna flammeos spirabat ignes. Quæ tamen insignis illius pallæ perfluebat ambitus, indiuiduo nexu corona totis floribus, totisque constructa pomis, adhærebat. Iam gestamina longe diuersa: nam dextra quidem ferebat æreum crepitaculum, cuius per angustam laminam, in modum balthæi recuruatam, traiectæ mediæ paucae virgulæ, crispante brachio ter geminos iactus reddebant argutum sonum: læua vero cymbium dependebat aureum; cuius ansulæ, qua parte conspicua est insurgebat aspis, caput extollens arduum, ceruicibus late tumescētib; pedes ambrosæos tegebant soleæ, palmæ victricis foliis intextæ. Ita Apuleius nobis Isidem adumbrat: cui non iniuria albam vestem, luteam, atque rubram attribuit; quod Luna feliciter colorem subinde mutat: ex quo multi tempus quale sit futu-

futurum prælagunt; nam rubor ventos, nigror pluuias, cædor serenitatem portendit: quemadmodum Virgilius lib. i. Georg. dicit:

Luna reuertentes quamprimum colligit ignes,

Si nigrum obscuro comprehenderit æra cornu,

Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.

At si virginem suffuderit ore ruborem,

Ventus erit: vento semper rubet aurea Phæbe.

Sin ortu in quarto (namque is certissimus auctor)

Pura, nec obtusis per cælum cornibus ibit:

Totus & ille dies, & qui nascetur ab illo,

Exactum ad mensem pluuia, ventisque carebunt.

Vestis autē tota nigra significat, vt sæpius est a nobis dictum, non sua, sed aliena luce lucere. Nonnulli opinantur, sistrum ad antiquorum morem respicere, qui nocte sub dio æneis, ac ferreis vasis maximum strepitum edebant tempore defectus Lunæ, ita existimantes, se Lunæ laboribus consulere posse, nam eclipseos causam ignorantes, quæ est terræ inter Solem, atque Lunam oppositus, eam veneficorum carminibus vim pati dicebant; nam erant, qui se suis veneficiis vel Lunam e cælo deducere posse iactarent; vt Virgilius in Pharmaceutria dicit:

Carmina vel cælo possunt deducere Lunam.

De Medea legitur (si credere fas est) eam vel inuitam Lunam e cælo in terram compulisse. Lucanus, cum de Thessalis veneficis loquitur, eos asserit primos, qui vim stellis intulerint, Lunamque nigram effecerint, cum maxime lucida esse deberet; eamdemque in terras pertractam, ea facere cogent, quæ eis libuissent. Apud Apuleium quædam venefica se maxima quæque mala Diis irrogare, ac stellis pro sua libidine lumen adimere posse gloriatur: vis enim illorum carminum non solum contra Lunam valere existimabatur, sed etiam contra Solem, stellas vniuersas, & vel contra Deos ipsos tam superos, quam inferos: quibus in suis execrandis sacris postquam multa impiissima patrassent, minari solebāt, vt Porphyrius ad quemdam Aegyptium sacerdotem scribit, ita Theodorito referēte, se cælum diffracturos, vt illi fortasse præcipientes huc darentur, arcanaque Isidis publicaturos, Charontem etiam coacturos,

ne animas amplius transfuehat; itemque Ofiridis membra Typhoni dilanianda, ac passim spargenda præbituros: aliasque plures insanas minas addebant contra eum Deum, quem ad sibi parendum compellere studebant. Fortasse huc refertur, quod apud Ouidium de Fauno, & Pico, montis Auentini numinibus legitur; eos scilicet Iouem carminibus e cælis in terras attraxisse, vt sibi ad interrogata responderet. Hanc nefariam artem Romani maximis pœnis insectabantur; cuius apud eos Apuleius factus reus, vix ex eorum manibus euasit. In eadem omnium peritissimi Thessali sunt existimati; nam (vt legere est apud Suidam) illac Medea iter faciens, suorum veneficiorum calathū effudit. Quare, cum Poetæ preces ad Lunam concipiunt, (siue Lunam illam, siue Dianam, siue Hecatē, siue alio huiusmodi nomine appellent, eodem tendit) vt eam suis votis facilem reddant, eidem lumen purum, atque nulla labe contaminatum optant, vtque Thessali suis eam carminibus e cælo non deducant, vt Phædix nutrix apud Senecam in Hippolyto facit, ita dicens;

*O magna siluas inter, & lucos Dea,
Clarumque cæli sidus, & noctis decus,
Cuius relucet mundus alterna face,
Hecate triformis, en ades, cæptis fauens.*

Ac paulo post subiicit;

*-Sic te lucidi vultus ferant,
Et nuberupta, cornibus puris eas;
Sic te regentem fræna nocturni aetheris,
Detrabere numquam Thessali cantus queant,
Nullusque de te gloriam pastor ferat.*

Endymion.

Id ea ratione dicit, quod in fabulis existat, Lunam Endymionis pastoris amore captam, eum quodam in monte seorsim sopuisse, vt liberius eius osculis frueretur: quod ideo est fictum, quoniam Endymion, vt Plinius lib. ii. tradit, primus hominum Lunæ cursum inuenerit: Alexander quoque Aphrodisæus in problematibus, Endymionem, inquit, rerum cælestium apprimè studiosum fuisse, maximamque diligētiam in eo adhibuisse, vt Lunæ cursum caussamque cur subinde aspectum mutet, peruestigarēt; quia vero interdum dormiret, noctu autem vigi-

laret,

laret, Lunæ amoribus indulgere esse dictum. Idem fortasse Thessalis hominibus accommodari posset, qui, cum toti essent in Lunæ natura indaganda existimati postea sunt, cum cælo deducere, tunc scilicet, cum ea luminis defectum paterentur: nam stultum vulgus tunc eam ex Thessalorum carminibus laborare putabant: cuius laboribus vt consulerent, maximos sonitus edebant, quibus eius dolores magnopere mitigari arbitrabantur; perinde atque, vt & Plinius scribit, strepitus illi carminum murmur impedirent, quominus ad Lunæ aures

L 3

Sistrum.

perueniret; ideoque nihil ei posset officere. Quare Propertius asserit, Lunam carminibus e curru deturbatum iri, nisi resonantia æra succurrerent: & Iuuenalis, cum de quadam loquacissima muliere loqueretur, dicit, nihil iam amplius opus esse strepitum æneis vasculis edere, cum ea sola sua loquacitate tantum obstrepat, ut Luna a veneficiis tueri queat. Sistrum in Isidis manu secundum quorundam sententiam Lunæ sonum significat, quem reddit, dum cælestes orbis ambit. Hoc non solum æneum, sed & argenteum, atque aureum solebant efficere, ut Apuleius inquit, cum de Isidis mysteriis loquatur. In hoc, quemadmodum Cælius Calcagninus refert, quattuor facies erant extrinsecus exscultæ, quæ poterant in orbem torqueri. Hæ inferiorem hunc orbem sub Luna existentem designabāt: in quo res cunctæ ex quattuor elementis cōcretæ, ortui atque interitui sunt obnoxia. Intrinsecus in extrema parte felæ humana facie incidebant, duo quoque capita visebantur, quæ sub prædictis quattuor mouebantur, harū vna Isidē referebat, altera Nepheliam, quæ rerum procreationem, atque interitum innuebant, ex elementorum mutatione proficiscentem. Felis Lunæ erat symbolum: nam, quemadmodum fabulis fictū est, ab Ouidioque refertur; cum Dij fugæ Typhonis furore in Aegyptum euasissent, neque ibi se admodū tuto degere posse putarēt, alij aliorum animalium formas induerunt; Dianaque in felæ se cōuertit; cum animal hoc sit sanequā varium, quodque noctu cernat, cuique oculi subinde mutantur, aucta luce, aut imminuta, prout Luna crescit, aut decrescit: hunc facie humana figurabāt, ut Lunæ motum non temere fieri, sed superiori quadam mente regi ostenderent. Huiusmodi arcanæ erant sistrum significationes, tantum a veteribus in Isidis sacris celebrati: quod Apuleius, ut superius memorauimus, ei in manus tradidit. De vasculo, quod sinistra gestat, potest etiam, præter ea quæ attigimus, dici, eo tumentium aquarum, quæ ex Lunæ humiditate incrementum habent, motum significari. Quamobrem fluxionem, atque refluxionem maris nonnulli in Lunam crescentem, & decrescientem retulerunt. Sed ex Lunæ imaginibus, non solum plurima quæ ad rerum naturalium cognitionem pertinent, discere possumus; verū quod magis est operæ pretium,

ræpretium, ex eiusdem contemplatione multa hauriamus licet, quæ moribus conformandis inseruiant. Atque diligenter animaduertamus quæ de ea re D. Ambrosius scripsit, qui ex Lunæ lumine, quod subinde mutatur, nobis rerum humanarum incertum, ac fluxum statum ponit ob oculos, monetque, ne caducis his, quæ statim effluant, nitamur. Propterea que aliqui senserunt, olim patritios Romanos calceis lunulas affixas habuisse, ut eas intuentes rerum harum instabilitatis commonescerent; idque ne prosperis rerum successibus tumescerent: diuitiæ namque, ac cætera, quæ a mortalibus tanti fiunt, Lunæ conferri possunt, quæ alias tota est lucida; alias tantum de suo splendore imminuit, ut vix cernatur: alias etiam totum amisit, ut nusquam extare videatur: ita & illa interdum maximam sui præbent intuitibus admirationem, quæ mox elapsa, hominem antea clarissimum, destituant, omnibusque despicatissimum reddant. Sed postquam in hanc tractationem delapsi sumus, eam continuemus, cum nihil de Luna dicendum supersit. Hunc lunularum morem sunt qui in Arcades referāt, qui se omnium Græcorum antiquissimos, atque nobilissimos iactabant; nam se ante Lunæ procreationem extitisse volebāt: in quam opinionem deueniant, quod Arcadia in Peloponesi medio esset, si longitudinem spectes, vniuersamque Græciam altitudine superaret, aliisque esset montibus referta. Quare diluuij tempore soli Arcades feruntur euasisse cum se ad montium vertices recepissent, ibi degentes, quoad aquæ decreuissent: tum autem ex cauernis emergentes, Lunamque cernentes, tamquā veteri vna cum cæteris rebus abolita, recens aliam natam sibi persuasisse: hincque occasione sumpta, se omnium antiquissimos, ac nobilissimos esse iactabāt, quandoquidem vel ipsam Lunam tempore anteuertent. Fieri igitur potest, ut & Romani lunulis se insignirent, ut id scilicet eorum nobilitatis esset argumentum. Athenienses quoque, cum se omnium hominum antiquissimos e terraque ortos probare vellent, aureas cicadas variis modis capillis implicitas ferebant: cuius rei testis est Suidas; Athenæus autem hoc ad Atheniensium delicias refert, vbi adolescentes frontem cicadis aureis redimire solebant.

DE I O V E. *Iupiter un-
de dicatur.*

TANTVM sibi Iupiter apud veteres gloriæ peperit, post Saturnum parētem e cælo in terras deturbatum, vt, quemadmodū in fabulis existat, Deorum maximus apud omnes fuerit habitus. Quare passim ei templa, aræ, statuzque ponebantur; ab vniuersis Rex, mūdi Dominus vocari cœpit, perindē atque omnia sua potestate contineret. Eundē Optimum, Maximum appellarunt; cum eius bonitas per cuncta didi, omnibus prodesse, nihil prætermittere, suæ beneficentiæ expers putaretur; neque solū benefacere vellet, sed & maxime omnium posset; cum ita potentia polleret, vt nihil esset, quod sub eius potestatem non caderet. Itaque apud Latinos Iupiter a iuuando nomen habet, sicut apud Græcos ἀνοροῦζος, quod est a viuēdo, eo quod cunctis rebus vitam suppeditare crederetur. Quapropter non iniuria Platonici eum pro mundi anima, quaqua permeante posuerunt. Fuerunt etiā qui existimarent eum diuinam mentem esse, quæ hanc rerum vniuersitatem procreauit, procreatāque summa eam prouidentia administrat; quem omnes DEVM appellamus. De hoc Iamblichus in libro de mysteriis Aegyptiorum loquens, ita fere dicit; quandoquidem Deus inter vniuersa eminet, suumque splendorem tamquam ab omnibus separatus emittit, atque totus ex sese aptus, non aliunde pendens supra mundum incēdit; propterea Aegyptij eum supra lotum sedentem effinxerunt; quæ aquatica est arbor; hoc innuentes, materiam, ex qua mundus est coagmentatus, ei esse subiectam: eamque ab illo administrari, absque eo quod aliqua ratione tægatur; eius enim administratio sub nullo sensum cadit, cum tota intelligentia, ac ratione percipiat; quod a loto adumbratur; cum eius frondes, atque fructus sint rotundi; mens enim diuina in se ipsam in orbem torquetur, semperque eodem modo intelligens, cuncta moderatur. Hinc monarchia illa, supremus principatus dictus, existit, qui ab vniuersis rebus secretus, immobilisque permanens, in summa semper quiete ac tranquillitate perseuerans, omnia regit, cunctis motus tribuit, vniuersisque prouidet. Hunc antiqui magnum illum Iouem esse intellexerunt, cæli regem, qui que in suprema vniuersi parte degeret; eundemque dicebāt, prout rerum

Iupiter supra lotum sedet.

Iupiter ubi que est.

rerum est effector, videri quodammodo ad inferiora descendere, aliquibusque à se effectis, per quæ alia architectatur, nomen interdum suum mutuari. Quare Seneca in quæstionibus naturalibus scribit; sapientes nequaquam Iouem eum intellexisse, qui in Capitolio aut in aliis templis fulmine armatus cerneretur; sed potius mentē, atque animū existimasse omnium custodem, vniuersique administratorē, qui que hanc rerum vniuersitatem cōdiderit, ac eandem nutu suo gubernet. Ac propterea diuina quæque nomina ei conuenire. Itaque optimo iure Fatum appellari posse, vt a quo ordo, seriesque causarum inter se aptarum dependeat. Idem & Prouidentiam dicit, cum ipse prouideat, vt omnia perpetuo perenni quodam cursu ad finem, ad quem sint destinata, currant. Naturam quoque nuncupari, ex eo enim cuncta nascuntur, per eumque quidquid vitæ est particeps, viuūt. Mundi quinetiam nomē illi congruere; quæcumque enim sub aspectum cadunt, ipse est, qui seipso nititur; suoque ambitu omnia complectitur; vniuersaque suo numine complet. Quare de eo a Virgilio Ecloga 1 i i dicitur;

-Iouis omnia plena.

Orpheus etiā Iouem omnium primum atque postremum appellabat, eundemque omnia tempora, quæ vniquam fuerint, præcessisse, permansurumque post cūcta, quæ futura sint; illum supremam mundi partem colere, infimam quoque omnium attingere, totumque vbi que esse dixit. Alibi idem vates Iouem suis quasi coloribus pingens, vniuersi figuram ei attribuit, ita vt eius caput vna cum aurata coma ipsum sit cælum, fulgentibus stellis conspersum; e quo aurata duo cornua exsistent, quorum alterum sit oriens, alterum vero occidens; oculi Sol atque Luna, aer ei instar lati sit pectoris; eius humeri duabus magnis alis sint præditi, quæ ventorum velocitatem significant; Deus enim velocissime per omnia excurrit, imo nunquā non est præsto: amplissimus eius vterus vastissima sit hæc tellus, Oceano circumdata; pedes infima orbis terrarum pars existat, quæ mundi centrum appellatur. Hæc Iouis imago ab Orpheo efficta, cum sit Panis imagini simillima, me quodammodo admonere videtur, vt aliquid hic de Pane dicam; præcipue cum eo veteres hæc rerum vniuersitatē adumbrari censuerint.

*Iupiter
Fatum.
Prouidentia.
Natura.*

Mundus.

Pan.

Sed & Iupiter Lycæus olim idem atque Pan erat; quod ex eius simulacro patet, quod nudū erat, nisi quod caprina pelle aliqua ex parte contegebatur. Hic, ut Iustinus lib. XLIII. ait, in Palatini montis radicibus templum habebat. De Pane ergo legitur, eum fuisse montiū, siluarum, ac lucorū Deum. nam antiquorum Dij non omnes cœlo concludi poterāt; quare ex eorum numero aliqui in terras erant ablegandi. Pani autem præcipue a pastoribus diuini honores deferebantur, vt qui eorum esset tutelarior Deus, sub eiusque patrocinio essent greges; quæ admodum de eo Virgilius primo Georg. scripsit;

Pan ouium custos.

Quia vero greges atque armenta sæpè in siluis pauere videntur; cum tamen nulla terroris causa extet; eam veteres ad Panem retulerunt; hincque, omnem improuisum timorem panis, cum terrorem appellarunt; vel etiam quod Pan primus dicatur, qui cocleæ usum docuerit, qua pro tuba Tritones utebantur: huius sonitu in bello contra Titanes tantum hostibus terrorem obiecit, vt eos repente tamquam furētes in fugam coegerit: quod etiam Gallis dūce Brenno, vt Pausanias in Phocæicis refert, Græciam ingressis accidit; nam maximā clade accepta, nocte sequente panico hoc terrore correpti sunt; cum initio pauci tantum, post & vniuersus exercitus magnum equorum strepitum sibi visus esset audire, atque videre contra se hostes maximo cum impetu irruentes: quare repente arreptis armis, & inter se facto agminis dissidio, vicissim & occidebant alij alios, & occidebantur; cum neque per tenebras, & amenitiam illā patriam linguam intelligerent, neque vultus inter se, nec scutorum signa possent agnoscere: sed contrariis ordinibus vtrisque per cæci illius erroris vecordiam, Græci esse, qui contra pugnarent, viderentur, & Græca esse arma putarent, quin & Græcam esse vocem crederent, quam homines mitterent; Græci cum id animaduertissent, magno impetu irruentes, eos vsque ad internecionem ceciderunt. Hoc terroris genus, qui repente hominē occupat, a Pane immitti credebatur. Idem in Arcadia præcipue colebatur instar Deorum, qui maiorum gentium dicuntur: quare perpetuus ignis in eius templo custodiebatur, vbi oraculum olim erat, quod responsa per Era-

to nympham reddebat. Athenienses etiam eius cultum susceperunt, posteaquam videndū se præbuerat nuncio, quem Spartam auxilium contra Persas petitem miserant: cui pollicitus fuerat, se Atheniensibus in Marathoniis campis auxilio futurum: suum autem promissum in die conflictus representauit; nam homo rusticanus visus est, qui post ingentem stragem Persarum, aratro editam, repente se ab omnium oculis abstulit. Eo autem in loco, vbi Pan Atheniensium nuncio occurrerat, in silua scilicet Parthenia, templum ei positum est: in ea silua plurimæ erant testudines, musicis instrumentis maxime idoneæ: sed incolæ religione impediti, eas nec ipsi sumere, nec externis fumendas permittere audebant; nam Pani consecratas arbitrabantur. Sed operæpretium fuerit Siliij Italici carmina apponere, quibus lib. XI. Punicorum Panem describit, à Ioue missum, vt panicis terroribus Hannibalem ab vrbis obsidione deterreret. Carmina autem ita se habent;

Pendenti similis Pan semper, & vna

Vix vlla inscribens terræ vestigia cornu:

Dextera lasciuit, caesa Tegeatide capra,

Verbera lenta mouens festa per compita cauda,

Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.

Ac parua erumpunt rubicunda tempora fronte.

Stant aures, summoque cadit barba hispida mento.

Pastorale Deo baculum, pellesque sini strum

Velat grata latus tenere de corpore damæ.

Nulla in præruptum tam prona, & inhospita cautes,

In qua non librans corpus, similisque volanti

Cornipedum tulerit præcisa per auia plantam.

Hæc eius in currendo velocitas, celerrimum mundi motum innuit; nam hic Deus rerum vniuersitatem significat: nam enim omne sonat. Huic veteres cornua tribuerunt, in radiorum Solis (vt Seruius inquit) & Lunæ cornuum similitudinem: addit Ioannes Buccacius, ea quæ e fronte sursum versus emergunt, cælestia corpora indicare, quorum bifariam à nobis cognitio paratur: vel per artem, quæ nos instrumentis quibusdam stellarum motus, earumque inter se distantiam metiri docet, vel ex effectibus, quos inferius gigni per ea videmus. Rubet eiusdem

facies, ad imitationē ætheris, qui tamquam purissimum quid-
 piam cunctis elementis innatans est in finibus superioris, at-
 que inferioris mundi. Promissa barba ad pectus duo superiora
 elementa, hoc est, aerem, atque ignem vim masculam posside-
 re designat, quæ in cætera duo, virtutem fœmineam habentia
 suam efficacitatem exerant. In pectore vero nebridem habet
 stellatam, ad stellarum imaginem, quibus octauus cæli orbis
 est insignitus, qui omnia suo amictu quodammodo contegit.
 Pedum habet in manu, quod, iuxta Boccacij sententiam, natu-
 ræ omnium prouidentiam adumbrat, quæ ita vniuersa admi-
 nistrat, vt cunctis exceptis tamen ratione præditis animanti-
 bus, finem etiam determinatum præscribat, ad quem illa feran-
 tur: Seruius addit, pedum esse recuruum, propter annum scilli-
 cet, qui in se recurrit: Fistulam septem calamorum in altera ma-
 nu habet; nam ipse primus calamos cera componere docuit,
 idemque primus fistulam ita compactam inflauit, vt Virgilius
 dicit; quod cæli harmoniam repræsentat, in qua septem soni
 sunt, & septem discrimina vocum: quam & ab Echo a Pane
 adamata, Macrobius vult designari: cuius rei Alexâder Aphro-
 diseus rationem reddit, vulgarem esse errorem dicens creden-
 tium, Echo aut Deum esse, aut a Pane adamatam; ea enim nihil
 aliud est, quam vocis ad concaua loca allisæ boatus: cuius rei
 causam cum quidam miro studio peruestigaret, eamque mi-
 nus intelligeret, non secus molestia afficiebatur ac ij, qui re
 amata potiri nequeunt. Fabulantur præterea de Echo poetæ,
 vt apud Ouidiū est legere, eam magno Narcissi amore corre-
 ptam, cum re amata frui non posset, ob verecundiam se in an-
 tra abdidisse, ibique se mœrore confecisse, ita vt tamquam sa-
 xum obticesceret, neque aliquid sui reliquiarum dimitteret,
 præterquam vocem, quam Lucretius testatur, se alicubi sexies,
 aut etiam septies repetitam audiuisse. Pausanias quoque fidem
 facit, alicubi apud Elæos porticum quâdam fuisse, vbi septies,
 & eo amplius vox replicata audiretur. Echo Dea, aeris, atque
 linguæ filia ferebatur; itaque humanum aspectum fugiebat.
 Quare elegantissimum exstat Ausonij Galli Epigramma, con-
 tra eos, qui illam suis quasi coloribus exprimere student: id au-
 tem est huiusmodi:

Echo.

Vane

*Vane quid affectas, faciem mihi ponere, pictor,
 Ignotamque oculis sollicitare Deam?
 Aeris, & lingua sum filia, mater inanis
 Iudicij, vocem que sine mente gero.
 Extremos pereunte modos a fine reducens,
 Ludificata sequor verba aliena meis.
 Auribus in vestris habito penetrabilis Echo:
 At si vis similem pingere: pingere sonum.*

Sed nunc ad Panem reuertamur; cuius partes inferiores sunt

M 3

Panis pars inferior.

hispida, caprinique pedes, ut ostēdat terræ soliditatem, atque asperitatem, nec non propter arbores, virgulta, variasque herbas quibus terra est confita. Verum Macrobius primo Saturnal. Panem pro Sole ponit; qui eius cornua, inquit, barbæque prolixam demissione naturam lucis innuere, qua Sol & ambitum cæli superioris illuminat, & inferiora collustrat; fistulam cælorum harmoniæ esse signum, quæ ex motu Solis hominibus innotuerit; virgam potentiam designare, quam idem in omnia exerceat; pellem maculosam stellas ostendere, quæ post Solis occasum se videndas præbeant. Sed siue hoc, siue illud Pan significet (Plato enim eius est sententiæ, ut putet, eum sermonis esse symbolum, atque biformatum esse, hominem nempe, ac capram; verum enim quandoque homines loquuntur, interdum & falsum: eius superior pars verum adumbrat, quæ cum leuis sit, sursum semper tendit; inferior vero falsum designat, ut qua bellæ similitudinem gerat; mēdaciū enim non nisi inferius intēr mortales habitat) sed quomodocunque, inquam, Pan significet; ita certe exprimebatur. Erat caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore sideribus radiante, infima sui parte hispida, & caprino pede, altera manu fistulam tenebat, altera pedum incuruū.

Eodem fere modo Faunus, Siluanus, Satyrique efficti sunt; qui omnes paruam quamdam breuemque habebāt caudam; erant etiam sertis redimiti ex liliis, atque arundinibus confectis: interdum & populo atque sceniculo coronati legūtur; nam Virgilius in Egloga vltima ita de Siluano scribit;

Venit & agresti capitis Siluanus honore,

Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.

In primo autem Georgic. ita de eodem dicit;

Et teneram ab radice ferēs Siluane cupressum.

Quia, ut eo in loco Seruius dicit, in eam arborem Cyparissus a Siluano adamat, conuersus narratur. Hic a veteribus non siluarum modo, sed & agrorum Deus est existimatus, eique agrorum colendorum cura est tradita; ad quam eum ceremoniis quibusdam antiqui prouocabant, tum scilicet, cum mulieres parturiebant, ut in ea occupatus, noctu nullum eiusmodi mulieribus negotium faceretur. Publica enim persuasione hic putabatur

putabatur quiescentes inuadere, ac pōdere suo pressos, & sentientes grauare. Sed præstiterit, ut vniuersum veterum ritum in auocando a puerperis Siluano ex D. Augustino lib. vi. de ciuit. Dei recenseamus; ita autem scribit; Mulieri foetæ post partum tres Deos custodes Varro commemorat adhiberi, ne Siluanus Deus per noctem ingrediatur, & vexet; eorumque custodum significandorum causa tres homines nocte circumire limina domus: & primo limen ferire securi, postea pilo, tertio deuerrere scopis; ut, his datis culturæ signis, Deus Siluanus prohibeatur intrare: quia neque arbores cæduntur, ac putantur sine ferro, neque far conficitur sine pilo, neque fruges coaceruantur sine scopis. Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos Deos, Intercidonē a securis intercisione, Pilumnum a pilo, Deuerram a scopis: quibus Deis custodibus contra vim Dei Siluani foeta conseruatur. De Satyris Lucianus scribit eos instar caprarum aures habuisse acutas, caluos etiam esse, ac in eorum capite duo cornicula eminere: Philostratus addit, eos rubra esse facie, humano aspectu, cæterum pedes habere caprinos. Quare velocissimi finguntur, ut Plinius refert lib. v. Natur. histor. & in subsolanis Indorum montibus inueniuntur. Sed ob ipsorum pernicitatem non nisi senes iam, aut ægrotantes capi possunt, ut Plutarchus dicit, cum narrat, vnum ex his ad Syllam adductū, cum ex bello Mithridatico reuerteretur. Pausanias in Atticis scribit, sibi a quopiam affirmatum, qui tempestate ad insulas quasdam Oceani, Satyridas dictas appulisset; homines ibi agrestes habitare, eosdem rufos esse, & caudas haud multo equinis minores infra clunes habere; eos, ubi primum hospites sentiant prope adesse, ad nauim concursu facto, nulla emissa voce in mulieres, quæ in naui sint, manus iniicere: quod mirum in modum cum iis consentit, quæ de Satyris traduntur. D. Hieronymus in vita Paulli Thebæi refert, Antonium, cum deserta Aegypti peragraret, homūculum quemdam vidisse, qui cornua in fronte habebat, naso erat recuruo, cruribus, atque pedibus caprinis erat: eundemque, hoc monstro viso, sacrosancto crucis signo tanquam amuleto se munitentem ab eo quis esset, postulauisse: tum illum ad eius interrogata respondētē, se mortalem esse, falsum esse, siluarum incolam,

Satyrus visus.

colam, eorumque vnum, quem homines a vera religione alieni vt numē colebant, se Faunos, atque Satyros appellantes. Huiusmodi cœlum non incolebant, sed in terris vna cum Nymphis, aliisque siluestribus Diis perpetuam vitam traducebant; vt Iupiter de eis apud Ouidium primo Metamorph. dicit in Deorum concilio, quod ad mundum diluuiō obruendum coegerat. Idem & Semidei nuncupabantur; nam licet instar Deorum prodesse, aut nocere posse crederentur, itemque multa, quæ futura essent, diuinare; verumtamen tandem aliquando morerentur oportebat.

Sed, vt ad Panē reuertamur, Herodotus scribit, eum vnum ex octo maiorum gentium Diis, quos Aegyptij colebant, existisse; nam, quemadmodum superius diximus, duodecim tantum prima esse numina, Aegyptij opinabantur: sed tamen & octo alios, in quorum numero erat Pan, illos duodecim præcessisse dicebant. Panis simulacrum apud hos non differebat ab eo, quod Græci effingebant; non quod cum Græcis consentirent, Panis scilicet numen esse minus, quam cæterorum opinantes, sed causam huius rei, dicit Herodotus, se malle reticere, quam patefacere. Vnde discamus licet, quam diligenter antiqui cauerent, ne sua illa arcana enunciarent. Idem Herodotus subiicit, apud eosdem magno cultu capras atque hircos esse affectos, caprarios quinetiam plurimi factos: sed inter cæteros vnum quemdam; cuius mortem tota illa regio maximo luctu sit prosequuta. Sed vniuersus honos his habitus, ex eximio cultu proficiscebatur, quō Panem venerabantur. Apud Græcos etiam magni capra fiebat; sed longe diuersa ratione: nam, vt Pausanias refert, cum circa capræ ortum (sunt autem quædam stellæ, quæ iuxta Ouidij sententiam Kal. Maij se videndas præbent) fere aliqua calamitas vineas vastaret, Corinthij æneam capram in foro collocarunt, cui diuinos honores tribuebant, eandemque auro exornabant, ne cœlestis capra vineis noceret. Eusebius scribens de bestiis, quas Aegyptij venerabantur, inter cætera dicit, propterea apud eos Panem atque Satyros numina habita, quod ij humanæ prolis incremento essent maxime apppositi, vt ex eorum simulacris, hircina forma cum genitali membro arrecto propositis pat-

*Arcana nō
passim vul-
gata.*

*Caprarij
plurimi fu-
erūt.*

*Capra cur
coleretur.*

ter; hircum enim semper ad coitum paratum dicunt; Satyrique omnium salacissimi credebantur: quare Baccho comites sunt non iniuria dati; quod vinum scilicet hominem vehementer ad libidinē inflammet. Quāobrem Philoxenes Erethrius, vt Plinius refert, cum lasciuam oculis subiicere vellet, tres Satyros pinxit, qui, plenis poculis se ingurgitarent, seque mutuo ad bibendum inuitare viderentur. Id maxime simile est Sileni simulacro. (hic enim & inter agrestes Deos connumeratur) cui in templo ipsi apud Elæos dicato, Ebrietas poculum vino circumfluentem porrigebat. Porphyrius opinatur Græcos ad Aegyptiorum imitationē aliqua simulacra ex homine, atque bellua effinxisse (non quod belluas & ipsi colerent) nam interdum Iupiter arietinis cornibus cernitur, & Bacchus taurinis: Pan etiam ex homine & capra constat. Huic antiqui pinum consecrarunt, eam aliquando illi in manus tradentes, interdum & caput eius foliis coronantes: huius causam ferunt, quod in eam arborem Pitys puella a Pane magnopere amata mutata fuerit: vt etiam de Syringa nympa dicitur, quam cum idem sequeretur, illa, implorato Terræ auxilio, in calamū conuersa est; quem Pan ad solatium amoris incidit, & sibi fistulam fecit.

*Satyri Bac-
chi comites.*

Lasciuia.

*Pinus Pani
sacra.*

Nunc tamquam postliminio ad Iouem tandem reuertamur, qui omnium Deorum maximus habebatur: atque ideo vniuersi administratio penes eum esse est credita. Is effingebatur, prout eius imago a Porphyrio, Eusebio, Suida, atque aliis describitur, sedens, vt significaret, numen, quo mundus regitur, atque conseruatur, semper idem permanere, ita vt nullam vquam mutationem admittat. Eiusdem superiores partes nudæ cernebantur, vt ex eo intelligeremus, Deum diuinis illis mentibus, quæ ab omni materiæ concreione longissime remotæ, cælum incolunt, quatenus fas est, sese aperire: inferiores autem amiculis contegebantur; quod eo refertur, nos, dum hoc corporis carcere, vt ita dicam, cōcludimur, Deum, quemadmodum est, intueri non posse. Sceptrum præterea sinistra manu gerebat; nam in parte hominis sinistra cor esse constat, quod quidem principale mēbrum habetur, a quo virtus, quæ vitam continet, profluit, ac per totum corpus diditur: non se-

cus mundus a Deo vitam haurit; qui Regis instar pro suo arbitrio eam dispēsat, atque disponit. Dextera interdū Aquilā porrigebat, aliquando & Victoriæ sigillum; hoc innuens, se, sicuti Aquila inter aues regnat, ita inter cælitēs primum locum obtinere; eandemque omnia sub suam ditionem rede gisse, perinde atque victoriæ iure ea sibi comparasset. Cum ergo tota omnium rerum potestas sit penes eum, hinc fit, vt prout est ei libitum, ea alias aliter se habeant; cuius vicissitudinis ratio plerumque homines latet, qui bonorum atque malorum dispen-

fationis

fationis cælitus in mortales administratæ, eorumque inter se permutationis causam ignorantes, vehementer interdum de tota diuinæ providentiæ ratione ambigunt. Quare Homerus apud Iouem duo dolia esse fingit, alterum bonorum, alterum malorum plenum; quæ ipse pro suo arbitrio versaret, ex eisque alternatim huc quātum sibi videretur, effunderet. Alius quin etiam poeta antiquus dicebat, Iouem trutinę momentum huc vel illuc declinare, prout huic vel illi decreuerit benefacere: quod commentum etiam Homero est ferendum acceptum; nam is Iouem, auream trutinam tenentem facit, qua Græcorum, atque Troianorum res pendat, amborūque inter se causas conferat, vt vtri sit victoria adiudicanda, videat. In Pyræo, quod erat Atheniensium nauale, sicut Pausanias scribit, statua erat Ioui consecrata, quæ sceptrum in manibus, atque Victoriā continebat. A Egyptij, qui res sacras miris quibusdam in uolucris contegebant, quas maximo studio occultabant, ne profanis ad eas intelligendas, pateret aditus; illi Deo sceptrum etiam attribuerunt, quem ipsi Conditorem appellabant; qui ideo maxime cum Græcorum Ioue consentire videtur. Quare non est, cur quis miretur, quod eorum simulacra simul describam; nam, licet nomine aut effigie inter se non conueniant; tamen, cum idem significare videantur, non absurdum esse sum ratur, si ea consociem. Creator ergo apud A Egyptios humanę erat formæ, cærulei coloris, circulum vna, altera manu sceptrū tenebat, in capitis vertice pennam habebat, quæ designabat, rerum creatorem inuentu esse difficilem; qui & Rex est, cuius rei sceptrum est argumentum; in eius enim manu est positum, vitam vniuerso tribuere, quam ille suppeditat, cum se ipsum intelligens, in orbem quodammodo torquetur: quod circulus denotat. Ex ore idem ouum emittit, ex quo Vulcanus excluditur: ouum nobis mundum repræsentat; per Vulcanum autem calorem illum intelligimus, qui per mundi partes peruadens, rebus vitam elargitur.

Sed quando incidimus in Mundi simulacrum, non abs re *Vniuersi imagines.* fore arbitror, si pauca de ea dixerō. A Egyptij ergo Mundum etiam adumbrabant, hominem pedibus inter se intortis pingentes: is indutus erat veste variis coloribus distincta, vsque ad

pedes demissa; capite magnum globum auratum sustinebat: quæ eo referuntur, vt admoneant, Mundum rotundum esse, numquamque locum mutare, ac variam naturam astrorū esse. Hoc Porphyrius scribit, quemadmodū ex eo Eusebius refert: qui & narrat, ab Aegyptiis Mundum ita effictum: Duos circulos efficiebant, quorum vnum supra alium collocabant; quibus serpentem implicabant, qui accipitris caput haberet: circuli Mundi magnitudinem, ac formam ostendebant; serpens bonum dæmonem vniuersi conseruatorem, quique sua virtute id contineat designabat; hoc est, spiritum illum quaqua pertinentem, qui vitam omnibus, atque alimentum tribuit; namque Phœnices, & Aegyptij diuinæ cuiusdam naturæ serpentes existimabant; cum illos cernerent, non exteriorum membrorum adumētis, aliorum animalium instar, sed spiritu quodam, ac virtute intus latitante impulsos, velocissime incedere, maximaque celeritate totum corpus in varias formas torquere; adde, quod diutissime viuant; nam senectutem vna cum pelle ponunt; itaque ad iuuentutem reformati, numquam occumbere posse videntur, nisi ab alio interficiantur. Accipitris caput ei imponunt, propter maximam scilicet volubilitatem, atque agilitatem Mundi significandam.

Serpentes diuinæ cuiusdam naturæ existimati.

Iouis imago

Martianus lib. primo de Nupt. Philolog. ita in senatu Deorū Iouem effinxit; In capite flammantem coronam habebat, & super ea velamen rutilum, Mineruæ manibus confectum; vestis admodum candidæ obduxerat hyalinos amictus, crebris quibusdam stellis interstinctos; manu dextera duos orbes porrigebat, aureū alterum, ex electro alterum; *ἑννεάφθογγον* chelidinnitenti similis premebat; calceos autem smaragdineæ fluctu viriditati herbosos vestigiis eius Tellus attextuerat: insidebat autem ex pauonum pennis intertextæ, oculatæque pallæ, ex qua multicoloribus notulis variata pictura vernabat: sub calceis vero fuscinum deprimebat.

Sæpe Ioui legimus statuas quasdam positas, quæ non solum qualis is esset, quidve posset docebant; sed inde quoque facile discere poteramus, quid nobis esset agendum, præcipue vero Reges, cæterique principes viri quomodo se cum inferioribus gerere deberent; hi namque (vt superius diximus) Deī nobis imaginem

imaginem adumbrant: quare eos pro virili parte diuinam Prouidentiam, Iustitiam, atque Bonitatem in se exprimere oportet. Itaque Plutarchus in Isis, & Osiridis libro scribit, Cretenses Iouis simulacrum effinxisse; quod auribus careret, & iis mutilum esset; id significantes, dominatorem omnium audire debere neminem, sed æque omnibus patulas offerre aures. Contra Lacedæmonij summum Iouem cum quattuor auribus depingere solebant; eum vndique, & omnia audire inuenientes; quod Regis quoque ac cuiuslibet principis prudentiæ conuenit; qui pro munere sibi iniuncto, populorum, qui suæ fidei sunt crediti facta summo studio peruestigare, atque audire debet. Atque eodem forte spectabat, qui Ioui tres oculos tribuit; perinde atque nihil omnino eum lateat, sed omnia ei cognita ac perspecta sint: qualē esse hominibus præsidētē oportet. Hinc illud manauit, Iustitiam cuncta cernere, vt etiam ex eius imagine intelligamus licet. Sed Pausanias aliam quamdam rationem affert, cur Iupiter apud Argiuos tres oculos haberet, quorum tertius esset in fronte; quod scilicet is tria regna obtineret, vnū in cælo; nam vulgo Iupiter in cælo regnare existimabatur; alterum in inferno, quod est, in terra. nam terra cælo cōparata, inferorū locorū vicē tenet: quare eum Homerus Iouem infernum appellat; tertium est in mari; nam AEschylus maris regē eum vocat. Martianus etiam Capella, vt paullo ante dicebamus, ei fuscinum subiicit: Orpheus quoque quodam in hymno Iustitiam orat, vt omnium viuentium curam suscipere velit, qui a matre Terra, atque Ioue marino aluntur. Quamobrem iuxta Pausaniæ sententiam tres Iouis oculi triplicem eius potestatem significant in tria illa regna, in quæ orbis diuisus fingitur inter tres Saturni filios masculos, quorum Neptunus mare, Pluto infernum est sortitus.

Sed quia dicere cœperamus, antiquos sæpe in statuis effingendis id spectasse, vt iis quale esset Principis munus, adumbrarent; id operæpretium facturum arbitror, si paullo latius explicuero. Plutarchus refert, Aegyptios, cum Regem vellent inuere, sceptrum, in cuius vertice oculus esset, depinxisse (vt superius quoque in Solis imaginibus diximus) Iouem quoque eadem forma effinxisse; hoc significantes, Regem, sicuti pote-

Iupiter auribus caris.

Iupiter quattuor auribus præditus.

Iupiter tribus oculis præditus.

state plurimum pollet (sceptrum enim principatus atque potestatis in inferiores exercitæ est symbolum) ita vigilantem in sua administratione esse , in omnibusque summa iustitia vti debere: nam & interdum Ioui assistentem Iustitiam veteres fecerunt ea ratione, quod, quæcumque reges facerent, cum Iustitia coniuncta esse deberent. Solebant quinetiam veteres, vt Suidas refert, sceptrum describere, ad cuius verticem ciconia, ad calcem hippopotamus esset, ita Regem ostendentes, pium, iustum, eorumque seuerum vindicem esse debere, qui, viribus

atque

atque iniustitia fracti homines imbecilles opprimunt: nam ferunt, Aristotelesque sua auctoritate confirmat, Ciconiam suos parentes, cum senuerint, alere, tamquam eis gratiam educationis referat: quod piū, iustūque certè est opus: sed cōtra, vt Plutarchus scribit, Hippopotamus est adeo iniustus atque impius, vt in patrem violenter insurgere, eumque interficere non vereatur, vt postea liberius cum matre cocat. Apud eundem Plutarchum est legere, Thebis quasdam statuas esse sine manibus quæ iudices significabant; ij namque manibus careant oportet, quod est, nullum præmium, aut donum oblatum capere debent, quibus corrupti iniuriam innocenti faciant, aut causam indigno adiudicent. Inter has quædam carens oculis inerat, quæ principē, qui iudicibus præest, repræsentabat, is enim omnis perturbationis, odij, aut amoris debet esse expers, id tantum spectans quod iustum sit, nulla personarum ratione habitas; sed omnibus absque vlllo discrimine iustitiam administrandam curās: quod quidem officium, est Regis, ac principis, non solum eorum, quibus magistratus aliquis est mandatus, qui & naturæ lege iuste munus suum obire tenetur, & ad id præstandum se iuramento obstrinxerunt. Quod si secus fecerint, vtrique a Ioue periurij ultore a se pœnas exigendas existiment; quemadmodum quibusdam quoque statuis antiqui adumbrabant: nam apud Elæos quædam perfidis ac periuris vehementer formidanda visebatur. Hæc fulmen vtraque manu continebat, tamquam ad pœnas a periuro capiendas esset paratissima.

De pœna quoque periuri Aristoteles in libro de rebus admirabilibus refert, quemdam fuisse fontē in Cappadocia apud Tyanam eius regionis primariam urbem, quæ aquam haberet frigidissimam, sed tamen semper feruere videretur: ad hunc fontem si quispiam ductus esset, de quo dubitaretur, periurus esset nec ne; si quidem verum dixisset, aqua lente defluebat; si vero peierasset, ea mirum in modum conturbata, ac tumescens pedes, manus, atque faciem periuri perfundebat, perinde atque ab eo periurij pœnas exigeret; neque contra eum quodammodo excandescere desinebat, quoad is, veritate patefacta, veniam sceleris implorasset: quod si in menda-

cij

cij asseueratione perstitisset, hydropicus inde recedebat, aut magnam sanici copiam ex ore euomebat. Quare fontem illum Iouis periuri appellabant. Pausanias in Corinthiacis refert, Corinchi intra septum Neptunij templi fuisse Portuni ædem, vbi erat cella: aditus ad eam erat subterraneus; ibi Portunum latere aiebant; eo in loco si quis vel ciuis, vel hospes perierasset, periurij pœnas effugere non poterat. Elæi ad aram Sosipolis, tutelaris ipsorum Dei, iuraturi accedebant; idque maxima cum religione ritum quem seruabant Pausanias recenset. Idem quoque in Eliacis prioribus morem narrat, quo utebantur olim veteres iuraturi in ludis Olympicis; quo vndique homines vel ad certandū cursū, aut pugilatione, aut luctatione, aliū cuius generis ludis, vel spectandū confluēbant: nam qui victoriam reportassent, summos consequēbantur honores: quare bona fide, absque vlla fraude erat agendum. Itaque solenne erat cunctis athletis, eorumque parentibus, fratribus, gymnasiij magistris super exsecuti suis testibus verbis conceptis deierare, nihil se fraudis facturos, quominus Olympici ludi rite fierent: athletæ quidem ipsi hoc amplius iurabant, se decem perpetuos menses in ludicram exercitationem propositi certaminis consumpsisse: iurabāt præterea, qui de viris, vel de pullis equorum, in certamen prodeuntium pronuntiaturi essent, ob rem iudicandam pecuniam se nullam capturos; qua vero re adducti, quemuis aut probassent, aut improbassent, se non esse in vulgus prolaturus. Quia vero id quoddam sacrificij genus erat, in quo victimæ carnem post sacram rem peractā comedebāt; idem Pausanias subiicit, sus ille, confecto iure iurando, cui nam esset vsui, percontari, sibi in mentem non venire; veteri quidem religione sancitum se scire, ne victima vescerentur homines, super qua iusiurandum conceptum fuisset. id Homerus testatur, cum exsecutum illum suum, super quo Agamemnon iusiurandum concepit, Briseidem se non attigisse, in mari a Talthybio feciali abiectum dixit. Similis fere ritus penes Romanos erat in fœderibus percutiendis: iurabāt enim, execrationesque quasdam super porca concipiebant, præsentibus fœcialibus. Sed nunc, iuramenti ritibus omisis, ad Deum, quem iuramenti præsidem dicebant, reuertamur; hunc Græci Iouem

Horcium.

Iurandi ritus.

Horcium appellabant, eumque fulmen ambabus manibus tenentem effingebant. Sed eum Romani aliter & nominarunt & expresserunt; licet idem Iupiter Horcius apud Græcos, & Dius Fidius apud Romanos secundum nonnullorum sententiam esset; sicut enim ille iuramento præerat vt verum, iustumque esset; ita hic fidei seruandæ præses erat: atque hac de causa diuini ei honores tribuebantur. Sed in antiquitatibus Romanis Fidiij simulacrum ita effictum cernitur; Marmor est in fenestræ modum formatum in quo tres imagines exculptæ sunt. Dextra quidem virilis, habitu pacifico; sinistra vero muliebris est, eodem habitu, coronam in capite ex lauro gestans; quæ dextram dextræ iungit cum priore imagine: in medio harum duarum ingenui pueruli effigies cernitur; cuius supra caput hæc duo verba leguntur, FIDII SIMVLACRVM: apud imaginem dextram virilem, HONOR, in sinistra imagine muliebri VERITAS legitur.

Quia vero Iouem periurij pœnas capere arbitrabantur, in hanc sententiam mihi nunc in mentem venit dicendum, eum non semper, vt prodesset, esse cultum, sed interdum, ne obesset; tuncque eum Veionem appellatū, quod nocendi vim habere crederetur: quod & eius effigie ostenderunt, nam eum, vt Agellius, & Alexander Neapolitanus referunt, puerum effinxerunt, capite cornuto, sagittas manibus continentem, tamquam ad nocendum videretur esse paratus; prope erat Capræ; nam in fabulis existat, eum, cum mater a voracibus Saturni faucibus eripuisset, alendūque in Creta duabus Nymphis, Amalthææ scilicet atque Melissæ, vel vt alij dicunt, Hægæ, atque Helici tradidisset, melle ac lacte caprino esse nutritū: hanc capræ, aiunt, cornu arbori illisum perfragisse: hoc mulierculæ, vt quæ eam in deliciis haberet, tulisse quidē molestissime; & cornu diuersis floribus ac fructibus referentes, domum reuerfas Ioui obtulisse: eūque id munus libentissime excepisse, vtque sempiterna suam nutricem memoria prosequerentur, id annonæ vber tatis signum esse voluisse: quare Cornucopiæ, interdumque Cornu Amalthææ vulgo vocabatur, de quo Pherecydes dixit, vt Apollodorus refert, eius vim esse, vt affatim omnia ad esum & potum pertinentia suppeditet. Hoc idem cornu non capræ

*Iupiter
Horcius.*

Cornucopia.

Amaltheæ, sed eius bouis fuisse fertur, in quem Achelous est conuersus, cum certaret cum Hercule Deianiræ caussa, quæ a Patre ambobus desponsata erat: nam ei cornua ab Hercule effracta poetæ fabulantur, atque in profluentem fluuium abiecit; quæ Naiades vbi collegissent, variis floribus, ac fructibus referta ac frondibus coronata, Copiæ consecrarunt. Itaque ei Cornucopiæ est nomen inditum. Hoc, vt rem, prout gesta est, examinare omittamus, ex aliquorum sententia fortunæ vim nobis ostendit; animalia. n. multa vires suas in cornibus paratas

habent

habent, quibus obuia quæque lædant. Fortuna suam administram Copiam habere fingitur; ea namque ditissima creditur, ac in eius manu esse situm, pro libidine aliis atque aliis diuitias tradere vel auferre; quæ floribus non inepte comparari possunt, quibus cornu refertum erat. Illud quoque hic dici posset, cornucopiæ esse illud quidem Capræ, quæ Ioui vbera præbuit; ab eo enim cuncta bona in homines deriuare putabantur; vt & nos superius diximus. Quare ei eandem potestatem attributam legimus atque Soli; ideoque eidem sagittas in manus tradebant, prout in effigie hic posita cernitur. Aliqui Ioui numen quoque Bacchi adscripserunt, eum Bacchi insigniis effingentes, qualem Polycletus, vt Pausanias scribit, eum in Arcadia expressit: ei cothurni pro calceamentis sunt, & altera poculum, Thyrsus altera tenet: Thyrsus aquila insistit: eius forma forte erat iuuenilis, cuiusmodi fuisse Bacchus pingitur, ac qualis Terracinae exstabat, quem axyron cognominauerunt, hoc est nouacula non indigentem, cum esset imberbis.

*Iupiter cum
Bacchi insi-
gnijs.*

Paucæ quidem Iouis statuæ visuntur, quibus Aquila non sit addita; ea enim auis est Ioui sacra: quare eius currus ab Aquilis trahi fingitur: aut quod, vt Lactantius refert, faustum ab ea augurium suscepisset, cum ad bellum contra Patrem Saturnum, secundum aliquorum sententiã, proficisceretur, ex quo victoriam postea reportauit. Itaque & in bello contra Titanes Aquila Ioui arma subministrare fertur. Itaque eam frequenter vna cum Ioue pingunt, vnguibus fulmen continentem: aut quod inter aues sola a fulmine numquam læditur: & sola absque oculorum detrimento, obtutus in sole defigit. Quapropter ea non iniuria auium regina appellatur, Regique Deorum Ioui est sacra. Exstat apud Pausaniam in Eliacis prioribus Iouis statuæ descriptio, quam Phidias effinxit; Sedet in folio Deus, ex auro, & ebore factus: corona capiti imposita est, ad oleagri nefrendis imaginem: dextera Victoriã, & ipsam ex ebore, & auro præfert cum tæniã & corona: læua sceptrum tenet affabre expolitum, & omnium metallorum varietate distinctum: quæ auis sceptro incumbit, aquila est: aurei sunt duo calcei; pallium item aureum: in eo cum diuersa animalia, tum ex omnibus florum generibus lilia in primis cæolata sunt: solitum ipsum

*Aquila
Ioui sacra.*

*Aquila a-
uium regi-
na.*

*Iupiter in
Solio.*

auro, & pretiosis præfulget lapidibus; neque in eo vel eburnum, vel ebur desideratur: animalium vero formis intercurrentibus pictura exornatur: signa etiam in eo eminent. Victoriæ quattuor saltantium specie ad singulos sellæ pedes: duæ itidem ad pedum calcem sunt. In solij puteali supra simulacri caput sunt Gratiæ ex vna parte tres, totidem Horæ ex altera: & cætera, quæ ibi Pausanias persequitur. Iupiter præterea in quodam Neronis numismate sedet, dextera fulmen, sinistra vero hastam tenens: sunt ibi impressæ hæc litteræ, IOVI CVSTODI. Lucianus, de dea Syria scribens, in eius templo refert, Iouis simulacrum supra duos tauros sedere. E contra in quibusdam etiam numismatibus Antonini Pij, & Gordiani Iupiter stat, nudusque cernitur, dextera hastam, sinistra autem fulmen gestans. Inscriptio est, IOVI STATORI; ita enim a Romulo fuit cognominatus, quod scilicet Romanos milites a Sabinis in fugam conuersos stitisset, qui renouato prælio, frõtem non terga hostibus ostēdissent. Non longe diuersus exstat in quodam numismate Diocletiani; in quo est Iupiter stans dextera duas sagittas, vel potius duo fulmina, sinistra vero hastam habet erectam, cum his litteris, IOVI CONSERVATORI. In altero etiam eiusdem Diocletiani, idem est Iupiter, dextera Victoriolam porrigens, sinistra hastam erectam habens, inscriptio est huiusmodi; IOVI CONSERVATORI ORBIS. Nam nullum insigne est magis Ioui proprium fulmine; licet Romani olim idem etiã, vt Plinius refert, Summano attribuerint; qui quidem idem erat atque Pluto: sed tamē nocturnum tantum ei fulmen, diurnum vero Ioui adscribebatur. Verum Hetrusci fulminum diligentissimi obseruatores, Vulcanum atque Mineruam quoque fulmen iacere senserunt; quo ea Græcorum classē exussit. Quare Virgilius in primo Aeneidos Iunonem introducit, talia secum flammato corde volutatem, cum videret Troianorum reliquias, Aenea duce, se ab Italia auertere non posse, nec eis pro libidine nocere;

-- Pallasne exurere classē

Argiuum, atque ipsos potuit submergere ponto?

Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem:

Ast ego, &c.

Iupiter Custos.

Iupiter Stator.

Iupiter Conservator.

Fulmen datum Summano.

Fulmen multorum Deorum insigne.

Idem dicebant, manubias ab aliis Diis emissas albas ac nigras esse. Sed quam Iupiter iaculabatur, rubram fuisse, vt Acron Horatij interpres refert, cum scilicet ea verba exponeret;

-- & rubente

Dextera sacras iaculatus arces.

Sunt tria fulminum genera, ab Aristotele tradita; quorum vnum est clarum, mirificæ maxime naturæ; quo dolia exhauriunt, in tactis operimentis, nulloque alio vestigio relicto: aurum, æs, & argentum liquatur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ. Martia princeps Romanarum icta grauida, partu exanimato, ipsa citra vllū aliud incommodum vixit: interficiuntur homines, vestimentis nulla ex parte læsis. Hoc fulminis genus a Minerua proficisci credebatur; quam Iouis e capite ortam ferebant, quæ purissimam, ac subtilissimam ignis partem significat. Itaque fulmen inde manans, candens est. Alterum genus est, quod adurit, hocque est rubeum, Iouis manu emissum. Tertium humidum est, nō vrit, sed infuscat: quare nigrum dixerunt, Vulcanoque attribuerūt, cui ignis noster, qui fumosus est, sacer erat. Quamobrem fortæ fulmen trifulcum appellarunt, vt quod triplici modo feriat, ac triplici sit acumine prædicum: à tribus etiam Cyclopiibus illud effingi existimabatur: vt inferius, cum de Vulcano loquimur patebit. Sed tamen nunquam Vulcani imago aut Mineruæ cum fulmine effingitur, licet id eis attribuat, vt fulminis natura, atque effectus declarentur. Ioui vero interdum in manus tradebatur, alias ad pedes, aliquando id ei Aquila rostro, vel vnguibus gestabat: atque alias aliter, semper tamen Ioui fulmen adpingitur. Seneca libro II. Quæst. natural. inquit, ad coercendos animos imperitorum sapientissimos viros Ioui fulmen tradidisse, vt supra nos scilicet aliquid timeremus: vile enim erat, in tanta audacia scelerum aliquod esse, aduersum quod nemo sibi satis potēs videretur. Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia nisi metu non placet, posuere super caput vindicem, & quidem armatum. Neque solum vt idem dicit, ipse per se Iupiter fulmen mittebat: sed etiam (quod superius etiam diximus) ex aliorum Deorum consilio: hocque genus perniciosum sane erat; sicut placabile existimabatur quod

Ælanubia trium colorum.

Fulminum tria genera.

Ælanubia fulminum.

Idem

solus iaculabatur. Hinc Seneca infert, inquit, quemadmodum Iouem prodesse solum oportet, nocere non, nisi cum pluribus visum est: ita hos, qui magnam potentiam inter homines adepti sunt, sine consilio pœnas irrogare non debere, sed multos aduocare, considerare multorum sententias, placita temperare, & hoc sibi proponere, ubi aliquid percuti debet, ne Ioui quidem suum satis esse consilium. Idemque Iouem interdum leuioribus fulminibus, atque lusoriis telis uti, non autem semper grauibus, eo spectare vult, ut ij admoneantur, quibus aduersus peccata hominum fulminandum est, non eodem modo omnia esse percutienda; sed quædam frangi debere; quædam elidi, & distringi, quædam admoneri.

Aegis à Ioue gestata. AEGIDA quoque Iupiter legitur sinistro brachio gestasse, quæ erat pellis capræ illius, a quo fuit nutritus; qua excussa, pluuia creari dicebatur, perinde atque dextera fulmina emittit; quemadmodum Seruius apud Virgilium, adnotat in I I X. AENEID. cum dicit;

-- Arcades ipsum

Credunt se vidisse Iouem, cum saepe nigrantem

AEGIDA concuteret, dextra nimbosque ciceret.

Diphthera, Iouis liber. In eadem pelle, quam Diphtheram vocabant, Iupiter omnia hominum facta perscribere credebatur, ne scilicet e memoria effluerent; ac multa quidem pro tempore dissimulare; verum aliquando de improbis pœnas sumere: quare, cum aliquem improbum, postquam diu in sua improbitate viuere situs esset, sero tandem pœnas dare viderent, prouerbio dicebant: Insperxit, etsi sero, pellem Iupiter. Sed & idem absque fulmine in quadam statua, quæ erat in Caria, cernebatur; immo nec sceptrum, nec quidquam eorû habebat, quæ superius esse Iouis insignia diximus; sed tantum securim tenebat. Cuius quidem rei hanc causam Plutarchus affert; quod scilicet, Hercules, Hippolyta Amazonum regina interfecta, ab ea vna cum cæteris armis securim ademerit, quam & Omphalæ, suæ amatræ donarit, quæ erat Lyda genere: quare Lydorum reges eam postea tamquam sacram seruarunt, & religionis ergo gestare solebant. Hæc deinceps post longam annorum seriem tamquam per manus tradita ad Candaulum peruenit; qui eam ob fastum

ferre

ferre detrectans, ferendam cuidam suo asseclæ tradidit: sed Gyges Cariæ Rex ambobus interfectis, vna cum cæteris spoliis, securim in Cariam detulit; ibique exstructo Iouis simulacro, securim in illius manu dedit, & Labradum Iouem appellauit; nam Lydi securim *λάβρον* vocant. Ex huius Iouis Labradæ statua, quemadmodum refert Aelianus, gladius nomine Carius appellatus fuit; qui ideo venerationem habuisse dictus est, quod Cares primi belli officinas instituisse, pecunia & mercede militasse, Iouis clypeos appendisse, & cristas galeis accommodasse ferantur.

*Iupiter
Labradus*

Quia

*Bellioorum
instrumento
inuen-
tores.*

*Iupiter par-
turians.*

Quia vero pictores non minus interdū poetarum figmen-
ta penicillo exprimunt, atque ipsi poetæ effinxerint; Ctesilo-
chus Apellis discipulus eam fabulam, qua Iupiter Bacchum
peperisse fingitur, ad viuum suis coloribus repræsentauit; nam,
vt Plinius lib. xxxv. refert, Iouem parturientē mitratum depin-
xit, & muliebriter ingemiscentem inter obstetricia deorum.
Nihil hic de Baccho dicam, quem Iupiter diu femori aggluti-
natum habuisse ferunt, quoad partus hora venisset: huiusmo-
di enim fabulæ ex Ouidij libro Metamorph. facile cuius notæ
esse possunt. Sculptores etiam statuarum suarum exempla sæ-
pe a Poetis mutuati sunt. Quare quidam Leontini, quemad-
modum scribit Pausanias, suis sumptibus Iouem septem cubi-
tos altum, aquilam sinistra, dextra vero iaculum continentem
effinxerunt, quod eum scilicet ita a quibusdam poetis descri-
ptum legissent. Strabo, cum de Iouis Olympij templo scribit,
quo ex vniuersa Græcia concursus fiebat maximus, certatim
omnibus splendida dona afferentibus, inter cætera dicit, ibi
statuam Iouis videri, ex ebore a Phidia factam, eamque ita va-
stam, vt templum id, quamuis maximum, exiguum magnitu-
dini statuæ esset: quare reprehensione dignus fuisse artifex vi-
sus est, quod statuam ibi posuerit, quæ loco minus congrueret;
nam ea sedens, vertice tectum attingebat; quare si forte surre-
xisset, templi proculdubio operimentum perfregisset. Sed ta-
men ea apud omnes fuit laudatissima: nam, vt Quintilianus
ait, vastitas illa religionem iniicere intuentibus videbatur, &
nescio quid maiestatis Iouis numini addebat. Hanc ad Home-
ri descriptionem exculpisse, Phidias fassus est, qui in Iliade ita
de eo inquit;

Annuit, & nutu totum tremefecit Olympum.

Sæpe etiam pictores sui animi commenta depinxerunt, vt fe-
cit Apelles, cum coniurationis fuit factus reus, quod inferius
in Calumniæ imagine exponemus: & Nealces ingeniosus, &
solers in arte, & Plinius lib. xxxv. refert, cum prælium nauale
Ægyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cuius aqua
est mari similis, factum volebat intelligi, argumento declara-
uit quod arte non poterat; asellum enim in littore bibentem
pinxit, & crocodilum insidiantem ei: nam magna est in Ægy-
pto

to crocodilorum copia, sicut in Persia asinorum. Quare a pi-
ctoribus ac sculptoribus excogitatum dicunt, Deorum imagi-
nes absque hominis vel animantis alicuius figura effingere;
qualis legitur Veneris Paphiæ statua fuisse. Sol etiam ita apud
Phœnices fuit expressus. Sicionij, qui est Peloponesi populus,
Iouem Pyramidis instar habuerūt; quod eodem referri credi-
derim, quo eiusdem effigies in inferioribus partibus nudi, &
superioribus tecti referebatur, de qua superius diximus: basis
enim huius statuæ tenebras significat, quibus impediti, dū hâc

vitam viuimus, diuina illa minus intueri possumus; quæ acutis mentis obtutibus sunt cernenda, quos pyramidis cuspis nobis adumbrat: tunc autem ea cernimus, cum omnibus rerum harum affectibus exsuti, intelligentiæ aciem acuiamus, qua vel cælos ipsos penetremus; vel cum corporea hac mole deposita, sursum, ad Deo fruendum euolamus.

Iupiter Ammon.

Solis fons.

Statuæ umbilici instar.

Quintus Curtius lib. iv. scribit, apud Troglodytas in luo Ioui Ammoni consecrato, fontem exstitisse, quæ aqua Solis vocabatur; hæc oriente Sole tepebat, meridie frigebat, vesperi calebat, intempesta nocte feruebat, & nocte ad auroram declinante, paulatim vsque ad teporem deferuebat: ibidem ait, pro numine quoddam simulacrum habitum quod nullam cum cæteris similitudinem haberet; sed instar umbilici esset, ex smaragdīs, aliisque lapillis preciosis coagmentatum, subtus quidem latum, ac rotundum, quod paulatim versus cuspidem attenuaretur: cūque ex eo aliquid sciscitari vellent, solenni pompa a sacerdotibus supra auratam nauiculam gestatum, cui in circuitu multæ argenteæ pateræ adhærebant; in pompa sequi matronas atque virgines, in composita quædam carmina concinentes, quibus sibi persuaderent, Iouem certa responsa reditutum.

Iupiter sub arietina specie.

Sed & sub arietis specie, Iupiter Ammon fuit cultus; cuius rei hanc esse aliqui causam dicunt; quod Bacchus, cum exercitu per Libyæ deserta ambulans, sitiens, cum opem a patre Ioue petiisset ab ariete ad fontem sit ductus, vbi sitim vniuersus exercitus sedarit. Atque credentes Iouem formam illam indutum, aquas ostendisse, altare, atque arietis simulacrum ibi Ioui posuerunt. Ouidius, a fabula non recedens, vult Iouem eo tempore, quo dii Gigantum impetum declinantes, in Aegyptum secesserunt, vt tutus ab eorum vi esset, se in arietem conuertisse. Herodotus rationem afferens, cur Thebis, quæ ciuitas est in Aegypto, nefas esset, oues mactare, dicit, Iouem, cum nollet se Herculi, mirum in modum ipsius aspectum desideranti, videndum præbere; vbi quotidianis efflagitationibus sibi ab eo molestia exhiberetur, tandem eius precibus victum cessisse, ac se pelle arietina tectum ostendisse; ex hocque Aegyptios Iouis simulacri exemplar sumpsisse, quod specie arietis effingebant:

Aries cui tu affectus.

bant. Quare hanc belluam apud eos diuinos honores meruisse, neque vquam in sacrificium mactari, præterquam quod die Ioui sacro quotannis caput arietis abscinderent, ei pellem detraherent, qua Iouis simulacrum vestirent; ad quod Herculis effigiem admouerent, ita vt hoc illud cerneret: post omnes ad decoriatum arietem verberandum proficisci, cuius cadaver in sacra vrna conditum, maxima cum religione sepelirét. Neque tantum apud Aegyptios Iupiter Ammon fuit, sed & apud Arcades, quemadmodum Pausanias recitat; apud quos eius effi-

gies cernebatur forma quadrata instar Hermarum, quæ sunt Mercurij statuæ. Alexander Neapolitanus scriptum reliquit, Celtas, qui sunt Galliarum populi, loco Iouis altissimam quercum veneratos esse; fortasse, quod eam arborem Ioui sacram sciret, ex cuius fructibus olim homines victitassent; tamquam Iouis esset, eos alere, quos in lucem edidisse, eisque prospicere crederetur. Quamobrem antiqui omnes fere Iouis statuas quernis foliis coronare consueuerant; perinde atque ea arbor vitæ symbolum esset, quam ab eo in mortales dimanare existimarent. Itaque Romani, eos milites querna corona cohonestare solebant, qui ciuem Romanum in pugna ex morte seruassent; ei vitæ insignia tribuentes, qui vitæ alicuius auctor existisset.

Sed & ex oleæ foliis aliquando Iouem redimebant; huiusmodi enim arbor semper viret; plurimum vtilitatis in mortales importat; eius folia cælestem colorem referre videntur, quamuis Mineræ aut Palladi potius sacra esse videatur. Pausanias narrat, alicubi in Græcia Iouis simulacrū extitisse, quod in altera manuum auem, in altera fulmē teneret, variisque florum generibus circa tempora esset redimitum. Interdum Iupiter regiam coronam gestabat, quemadmodum superius ex Marciano vidimus; nam eius effigies, vt eam Pallas cum Arachne certās, apud Ouidiū acu pinxit, erat regias; idque non iniuria, cum Deorum, hominum, vniuersique orbis Rex crederetur. Seruius decimam Virgilij Eclogam enarrans, scribit, propria Iouis insignia, quæ triumphantes gestare solebant, sceptrum, togamque palmatam fuisse (quod erat vestimenti genus purpureum, magnum, atque latum, dictum a palma, in eo intexta; alij a latitudine clauorum aureorum, qui in eo picti erant, dictum putant) itemque faciem rubro colore tinctam habere: nam vt Plinius refert, Romani quolibet festo die Iouis faciem minio illinere solebant, & a censoribus imprimis Iupiter miniandus locabatur: ex quo mulieres sumpserunt exemplum, sese minio fucandi, vt rubræ videantur: quod putent se ita pulciores reddi, cum interdum se his fucis maxime deformes exhibeant. Apud Aethiopes proceres totos se eo tingebant, hicque ibi Deorum simulacris color erat.

Victi

Victimæ, quæ Ioui diuersas ob causas, aliis atque aliis temporibus, sub variis cognominibus immolabantur, erant capra; agna bima, candidus taurus cornibus auratis: idque apud Romanos, qui interdū ei farre, sale, atque thure, absque alia victima faciebant. Apud Athenienses ei bos maclabatur, maxime quidem ridiculo ritu; qui erat eiusmodi, vt apud Pausaniam in Atticis legitur; In Poliei Iouis ara ordeum tritico permixtum apponebant, neque custodes adhibebant: bos ad sacrum comparatus dum ad aram accedebat, fruges eas attingebat: ex sacerdotibus is, quem *βουπόνορ*, id est bouis percussorem appellabāt, securim in illum iaculatus, fugiens abibat: qui assistebant, tamquam eum, qui bouem percussisset, non vidissent, securim in iudicium ream citabant. Hic mos inde deriuauit, vt Suidæ videtur, quod in festo Iouis ferūt taurum sacras placetas deuorasse, paratas ad sacrificium, quem Taulon quidam, arrepta securi, statim interfecerit, atque fuga euaserit: bipennis relicta ad iudicium postulata, absoluta est: & eum deinceps ritum quotannis seruabant. Neque mirum, apud Athenienses securim ream peractam; nam inter Draconis leges res quoque inanimatas, cum facinoris auctor non reperiretur, citari, damnari, relegari, extraque ciuitatem abiici, aliaque poenas irrogari pro criminis ratione volebant. Quare apud Pausaniā de Theagene, & apud Suidam de Nicone Athleta, simile quidpiam legitur. Hic pugil fuit, & pugnis, & lucta, pancratio, cursu, & aliis certaminibus, in Olympiis, Nemeis, Isthmiis & alibi victor acceperat coronas, vt aiunt, mille quadringentas: cum vero e viuis excessisset, quidam accessit ad statuam eius, quasi viueret, & flagellis eam cecidit: in quem illa collapsa, hominem contumeliosum vlta est: interfecti autem filij cedis ream egerunt statuam; itaque eā Thasij in mare abiecerunt secundū leges Draconis. Pythia vero Thasios, ex hoc iniquo iudicio peste laborantes, eam statuam restituere iussit. Quicum dubitarent, quo pacto illa e mari extrahenda esset, piscatores retia cum laxassent, vt pisces caperent, eam e mari extraxerunt, quam Thasij in pristinum locum restituerunt, eique postea diuinos honores decreuerunt.

Fabulæ quæ plurimæ de Ioue narratur, multa præbēt argu-

P 3

*Victima
Ioui immo-
lata.**Ridiculus
ritus sacri-
ficandi.**Bipennis
relictæ.*

menta, eius effigiei diuerso modo exprimendæ. nam eum referunt alias atque alias subinde formas induisse, vt amatis rebus frueretur; in taurum enim se conuertit, vt cum Europa concumberet; in Aquilam, vt Ganymedem atque Asteriam raperet, in auream pluuiam, vt Danaæ illuderet; in Cycnum, vt Lædam opprimeret; in ignem, vt Aeginam falleret; in Amphitryonem, vt cum Alcmena coiret; in Dianam, vt Calistoni se iungeret; atque in alias in numeras figuras se vertisse fertur; de quibus nihil dicendum statui; quandoquidem veteres ad eas nullam Ioui imaginem expresserunt.

DE I V N O N E.

*Iuno Iouis
Soror.*

QVI senserunt, antiquos sub variorum Deorum nomine elementa coluisse, pro aere Iunonem intelligendam tradiderunt; quam ideo Iouis sororem fabulati sunt, quod Iupiter pro Igne poneretur: atque sicuti illum cæli regem, ita hanc Reginam vocauerunt. Ignis enim atque aer in sublimioribus locis degunt, maioremque vim in res has caducas possident, quam cætera duo elementa. Interdumque eandem pro terra acceperunt; quare & Iouis uxorem finxerunt; virtus enim quædam seminalis ex superioribus corporibus in terram influit, quæ vim illi elargitur, ea omnia proferendi, quæ affatim ipsa producit; non secus atque vir genitale mulieris aruum suo semine conspergens, id ad prolem concipiendam, suoque tempore edendam compellit. Itaque Virgilius hoc innuens, Iouem dixit in sinum vxoris copiosis pluuiis descendisse. Nonnulli Iunonem idem cum Luna numen esse voluerunt; ei aliqua Lunæ cognomina attribuentes, nam Lucinam vocauerunt, tamquam ea esset, quæ a parturientibus implorata adesset, ac foetum in lucem eduiceret. Hinc factum est, vt antiqui alia corporis humani membra aliis diis adscribentes, sub quorum tutela essent; Iunonem superciliis præposuerunt; quod iis protegantur oculi, per quos luce fruimur, quem tribuere putabant Iunonem, Lucinam dictam. Sed tamen & brachia eidem sacra leguntur; quamobrem Homerus, qui vnicuique Deo pulcherrimum aliquod membrum tribuit, a quo eum cognominet; Iunonem *Ἀσπιδόλεον* appellat, quod

Ixor Iouis.

*Supercilia
sib Iunonis
tutela.*

quod est, candida brachia habentem. Itaque eius simulacrum aliqui ex materia pura atque candida effinxerunt, corpus scilicet Lunæ adumbrantes. Lucianus testatur, quamuis Dea dicta Syria, quæ Hieropoli colebatur, Iuno esset; tamen eius statuam non vnum aliquod videri numen referre, sed plurima, in ea enim aliquid Palladis, Veneris, Dianæ, Nemesis, Parcarum, atque aliorum numinum manifesto deprehendebatur; ea supra duos leones sedebat, altera manu sceptrum, altera fufum gestabat, radiis caput insigniebatur; plurimaque alia in ea cernebantur, quæ aliarum Deorum erant propria. Hinc Lucianus ostendit, Iunonis numen sub diuersis nominibus honore atque cultu fuisse olim affectum. Quare minime mirum videri debet, si ea Lucina quoque est appellata; quæ parturientes, vt sibi adesset, inuocabant, quemadmodum Terentius in Andria facit Glycerium, dum partus dolores experiretur, ita dicentem;

Iuno Lucina fer opem, serua me, obsecro.

Hæc ab antiquis fingebatur, sicut in Faustinae numismatibus exstat, ibi enim matronæ stolatæ imago stans cernitur, quæ dextra pateram, sinistra hastam tenet, his litteris adscriptis, I V N O N I L V C I N A E. Fere omnibus Deorum imaginibus antiqui hastas tradiderunt, vt & in iam expositis patet, & in plurimis aliis dicitur: quare eius rei ratio non videtur mihi amplius differenda; quæ quamuis alibi commodius forte reddi posse videatur; non tamen hic incommode aliquid de ea re attingemus; nam quispiam hic admiretur, cur Iuno, quæ pacifica fingitur, hastam gestare dicatur, quæ bellicosorum est propria: hoc quidem non semper est verum; sæpe enim se valde ferocem præbuisse narratur; vt tunc scilicet, cum opem Græcis contra Troianos tulit, aduersus quos omnes suas vires est experta, & (si Homero credimus) armata currum conscendit, vna cum Minerua in aciem prodiit: eius currus (nam præstantissimi quique bellatores e curru tunc pugnare consueuerant) ita ab Homero describitur: lignum transversum, quo currus sustinebatur, erat ferreum, rotæ æneæ erant, octo radiis suffultæ, circuli eos ambientes aurei, ære obducti, argento tegebatur locus, vnde radij existebant. Supra Deæ sedes loris aureis, atque argenteis contexta erat; temo argenteus, iugum aureum erat: equorum

equorum insignia aurea: nam licet alias eius currus ab auibus tractus legatur, tunc tamen equis ei opus erat. Virgilius etiam eidem currum, atque arma adscribit, cum de Carthagine in primo Aeneid. loquens, ita dicit:

-- *Hic illius arma,*

Hic currus fuit.

Quare nemini debet absurdum videri, Iunoni ab antiquis fuisse hastam concessam, neque me hoc loco rationem afferre, cur plurimis Deorum simulacris hastæ sint additæ; quæ ex Iustino est huiusmodi: olim scilicet reges pro diademate, aliisque regis insigniis hastam gestabant; atque in orbis primordiis homines nullas Deorum statuas habebant, præterquam hastas, quas religioso cultu prosequerentur. Sed cum humana forma effingi Dij sunt cœpti, tunc statuas non hastas coluerunt: sed tamen ut antiquæ religionis aliqua vestigia extarent, eorum simulacris hastas addiderunt. Cum Anchises apud Virgilium lib. v. i. Aeneid. Aeneæ progeniem ex ipso orituram ostendit, ab adolescente incipit; qui hastæ inhæret: ubi Seruius adnotat; hastam apud veteres præmium eorum iuuenū esse, qui, interfecto aliquo hostium in prælio, tunc primum suæ virtutis specimen ostendissent: hastamque plurimi ab antiquis factam, cæterisque armis præpositam; ea enim præstantiæ, atque imperij erat argumentum: quare fortibus viris donabatur; sub hasta quinetiam auctorem fieri solitam; denique Carthaginienses, cum bellum Romanis denunciasent, eis hastam misisse. Suidas refert, morem Athenis fuisse, ut cum efferretur cadaver eius, qui interfectus esset, hasta in pompa præferretur, aut ad sepulcri caput affigeretur, hoc ritu interfectore admonito, se inultum non abiturum. Quare olim hasta maximi dicebatur, & pulcherrimum erat insigne. Hæc igitur est causa, cur ea sacris imaginibus adpingeretur. De Iunonis curru, ab Homero descripto dici posset, eum varios colores significare, qui interdum in aëre cernantur. Sed Buccatius lib. i. x. Genealog. aliter sentit, dicens eum idcirco ita esse splendidum, quod Iuno diuitiarum Dea credebatur: arma quoque ideo ei data, ut intelligeremus, homines inter se fere diuitiarum causa pugnare. Quare eidem sceptrum in manus tradiderunt, inuen-

tes,

tes, in ipsius esse potestate, diuitias atque regna elargiendi: quemadmodum ea Paridi pollicita fuisse fingitur, cum scilicet vellet, trium Dearum pulcherrimam eius iudicio decerni. Quod quidem magnam habet probabilitatem, si pro ea Terram intelligamus; cuius sententiæ est Fulgentius, qui Iunonem capite velo obducto, manu sceptrum gestantem describit; hoc ostendens, qua in parte regna, ac diuitiæ consistant; in terra namque reges suam ditionem habent; in terræ etiam visceribus diuitiæ latitant, nam inde aurum, argentum, omnia

q

Pauo Iunonis sacer.

que metallorum genera effodiuntur, indidem lapilli preciosi extrahuntur. Huic deæ Pauo sacer erat. Quare Pausanias templum Iunonis alicubi in Græcia describens, inter cætera, quæ inibi esse recenset, extitisse etiam dicit pauonem ex auro factum, atque gemmis maxime splendidis, quem Deæ Hadrianus Imperator obtulerat. Ratio autem, cur sub Iunonis tutela hæc avis esset, præter id quod de Argo refertur, esse potest, quod diuitiæ non secus animos nostros demulceant, atque pauo intuentium oculos oblectet. Buccatius lib. ix. de Deorum Genealog. pauones atque diuites inter se comparans, multa in eam sententiam dicit, nam vtrique voce maximam superbiam atque arrogantiam ostentant; aliis semper se præferunt; falsa aliorum laude se iactant; aliaque plurima apprime similia deprehendi in vtrisque possunt. Sunt aliæ quoque aues, quæ Iunoni consecrabantur, inter quas fuit quoddam accipitrum genus, item & vultur, quem admodum refert Aelianus iuxta Aegyptiorum morem; qui huius avis pennis Isis simulacrum coronabant; quæ apud eos plurima in se numina colligebat, quæ a Græcis atque Romanis colebatur. Eisdem pennis domorum ianuas ornabant; quod secundum Alexandri Neapolitani sententiam ad domus nobilitatem, atque antiquitatem ostendam referebatur. Anseres quoque Iunoni erant sacri; quorum aliquot Romani in eius templo alebant, quod scilicet anseres se in Capitolio a Gallis obsessos, patefactis hostium insidiis, a præsentis discrimine liberaissent. Itaque in huius beneficij, ab illis accepti memoriâ, publicis sumptibus in Capitolio aliquot semper alebantur; & censes id summo studio curabant, vt optime nutrentur; item argenteus in Iunonis templo fuit dedicatus. Atque vt se magis gratos erga hanc auem ostenderent, quotannis solemnè pompa maxima cum religione splendido ferculo anserem gestabant: eodemque tempore canem palo ex sambuco transfigebant, vt ab ea bellua pœnas male custoditæ arcis reposcerent.

Iris. Fabulantur præterea poetæ, Iridem Iunonis nunciam fuisse, per quam arcus diuersicolor intelligitur, qui in cælo pluuioso tempore existere videtur: eam dixerunt Thaumantis filiam; quod admirationem significat, quam intuentibus iniicit, cum pulcerri

pulcerrima colorum specie oculos ferit: hoc spectrum ad diuitias refertur, quæ primo quidem aspectu insipientium animos stupore percellunt, cum tamen non secus atque Iris statim eua nescant. Hæc apud veteres Dea est. habita; quam fingebant habitu muliebri, versicolore veste, nonnumquam & croceo, in obsequium expeditam; alas etiam versicolores ei Virgilius tribuit in i v. Aeneid. cum eam a Iunone missam fingit, ad Didonis crinem incidendum. Iuno etiam fertur quattuordecim Nymphas ad sua obsequia habuisse paratas, vt in primo Aeneidos AEolum alloquens, ipsa de se dicit; quarum pulcerrimam illi in vxorem pollicetur, si ipse ventos, quorum Deus credebatur, ad Aeneæ classem disiciendam emittat. Hoc aeris turbationem portendit, quem Iuno adumbrat; huiusmodi sunt nubes, venti, pluiæ, niues, fulgura, tonitrua, caligines, atque id genus alia: quæ etiam a Martiano Capella lib. primo Philolog. sub Iunonis imagine repræsentantur, quam ita describit; Iuno tecto capite, lacteo quodam galumnate prænitente, cui gemmis insitum diadema preciosis: nam neque S. thudis V. eta, nec Cerauniorum vibrans, fulguransque lumen, nec in sticolor hyacinthi credebatur abesse profunditas. Sed totum illud fertum capitis fulgurantis Thaumantias obtulisse reginæ cælitum referebatur. Ipsius vero diuæ vultus assidua perlucens gratia fratri cõsimilis, nisi quod ille immutabili lætitia renidebat: hæc commutationum assiduarum nubilo crebrius turbidabatur: nam vestis eius hyalina, sed peplum fuerat caliginosum: quod tamen si appulsu cuiusdam luminis tangeretur, inter obumbrantes nebulas sudæ perspicuitatis gratia præniteret. Hæc fulmen dextera, læua sonorum bombis terrētibus sustinet: timpanum, huius calcei admodum furui; quorum soles atræ noctis nigredine coloratur (sed Hesiodus eas vult esse auratas: in cuius sententiam poetæ omnes discedunt) eiusdem genua zona quidam diuersicolor ambiebat; quæ nunc præ fulgido resplendebat orbe, nunc vanescentis gratiæ tenuata varietas ita penitus obliquabat, tamquam nihil habuisset ante discolorum. Hæc Martianus: quæ ita clare aeris qualitates ostendunt, vt nihil sit opus explicatione. Itaque ad aliam Iunonis statuam, de qua Pausanias in Corinthiacis meminit, veniamus. Deæ signum in

Iunonis imago.

solio sedebat, eximia magnitudine, auro, & ebore fabricatum, Polycleti opus; corona erat capiti imposita: ea Gratias & Horas egregie factas habebat. Dea manu altera punicum malum, altera sceptrum tenebat, cui cuculus infidebat: quod idcirco factum dicunt, quod Virginis Iunonis amore captus Iupiter, in eam se auem verterit, quam puella tamquam ludicrum captarit. In hoc suam sententiam Pausanias interponit, dicēs, se hæc, & quæ his sunt similia, de Diis vulgata, etsi vera neququam existimet, non putare tamen negligēda: perinde atque aliquod

arca

arcanum sub his fabularū inuolucris latitet; quod tamen cum ipse non patefacias; neque ego audeo aliquid comminisci; sapius enim sum fassus, me nolle ibi aliquid temere asserere, de quo antiqui tacuerunt.

Apuleius lib. x. de Asino aureo, cum Iudicium Paridis in scena actum describit, inquit, in scenam mulierem prodiisse, quæ Iunoni erat similis, honesta forma, habentem in capite candidum diadema, & sceptrum manu gestantem, Castore, & Polluce comitatam, qui cassides in capite gestabant, stellarum apicibus insignes: atque ita quoque efficti in antiquis numismatibus visuntur.

Hi Dioscuri, id est Iouis filij dicebantur, qui ita charitate se mutuo complexi feruntur, vt vita inter se diuisa, vicissim viuerent, atque morerētur: cuius rei ergo digni sunt habiti, qui in cælum transferrentur; efficerentque signum, quod Geminos vocant. Spartiatæ ita horum simulacra effingebant; erant duo ligna parallela duobus obliquis coniugata; id quod putabant, fraterno Deorum amori simulacrum proprium esse. Horum vnus pugilatu, alter equo plurimum valebat. Quare ambo sæpe fuerunt efficti albis equis insidentes, qui illos forte referebant, quos a Iunone dono acceperāt, a Neptuno ipsi traditos; quorum nomen vni Xanthus, alteri Cyllarus erat: equites hi in quodam peruetusto Athenis templo visebantur: atque ea forma Vacieno, cum e prætura Reatina Romam veniret, noctu visi sunt, dicentes, Persem Regem illo die captum: quam rem Cicero lib. i. i. de Nat. Deor. narrat. Iustinus scribit, in prælio inter Locros, & Crotoniatas, duos adolescētes egregia forma, statura procera, in equis albis, diuersa ab aliis arma ferentes, purpureis vestimentis indutos visos esse, qui in prima acie fortissime pro Locrensibus, quorum numerus ad quindecim milia perueniebat, contra Crotoniatas, qui ad ceterum viginti milia erant: sed tamen hos ab illis fractos, ac profligatos fugisse, duorum illorum proculdubio opera; qui eiusmodi victoria parta, ex hominum oculis euanuerunt. Hi non iniuria Dioscuri crediti fuere; nam cum Locri a Lacedæmoniis suppetias postulassent, iis non impetratis, ad Dioscurorū opem implorandam confugerunt. Qui qua forma essent, quæque insignia ge-

Castor, &
Pollux.

starent, optime in se duo illi adolescentes Messenij, de quibus Pausanias in Messeniis, expresserunt. Hi namque in Laconia fines populandi gratia simul excurrere soliti erant; forte Lacedaemonij per fastos Castoris & Pollucis dies post solemne epulum in ipsis castris computationibus se, & lusibus oblectabant: ibi duo illi adolescentes in albis tunicis, & purpureis lacernis, equis pulcerrimis inuehentes, hastas manibus tenentes, de improviso se Lacedaemonis ostendere. Illi, Castores esse ratum, qui sacris interesse suis voluissent, adorabundi occur-

rerunt,

rerunt, eorum sibi numen precibus implorantes. At iuvenes, ubi primum in medium recepti sunt, tumultum, & stragem, modo hos, modo illos hastis ferientes, ediderunt; atque inde ad suos impune, violatis sacris, reuerterunt. Pileati praeterea Castor atque Pollux fuisse feruntur, ut a Catullo in hoc scaenae

A pileatis nona fratribus pila.

Nam Laconibus, ex quibus Dioscuri fuerunt oriundi, pileatis pugnare mos fuit, ut Festus scribit. Pausanias in quadam Laconiae parte sigilla nonnulla pileata extitisse narrat; quae non certo asseuerat Castorum fuisse, nec ne.

Hic libet aliquid de pileo dicere, quod apud Romanos olim erat libertatis insigne; nam cum seruum manumitterent, ei caput radebant, ac pileum tradebant: hoc apud Feroniae fiebat; nam ea manumissis seruis, id est libertinis praesse putabatur. Quare Plautus in Amphit. seruum introducit ita optatem;

Vt ego hodie raso capite caluus capiam pileum.

Interfecto Iulio Caesare Romae passim hastae cum pileo in vertice humi figebantur, quasi populus ad libertatem vocaretur. Cum vrbs in magno discrimine versabatur, ut undique milites ad praesens periculum contraherentur; vel cum quis seditionem commouere vellet, serui ad pileum vocabantur; quo libertas eis certa promittebatur. Hinc legimus, Brutos monentem cudisse cum pileo, duobus pugionibus imposito, eo inuenientes, se, tyranno interfecto, patriae libertatem restituisse. Nerone mortuo, Romae, & per prouincias, quemadmodum Suetonius testatur, passim populus cursitabat cum pileis, eo gestu significantes, se a seruitute in libertatem assertos. Apud Plutarchum legitur, L. Terentium nobilissimum ciuem Romanum Scipionis triumphantis curram pileatum sequutum esse, quod captiuus cum esset apud Carthaginienses, Scipionis opera liberatus esset. Idem multi quoque ciues Romani in triumpho T. Quinti fecerunt, quod ab eo deuicta Macedonia, vindicati essent in libertatem, quemadmodum Plutarchus, atque Liuius referunt. Pileus praeterea virtutis atque scientiae est argumentum; ideoque nostra tempestate ij, qui Doctoris insigniis decorantur, pileo donantur. Pileatos seruos vnum ire solitos,

quorum

*Libertatis
insigne.*

quorum nomine venditor nihil præstaret, Agellius lib. VII. ex Cœlio Sabino refert.

Sed ad Castores reuertamur; nam sub Castoris nomine, Pollux quoque eius frater intelligitur. Itaque Bibulus, qui Cæsaris fuit collega in consulatu, cum suam ab eo auctoritatem usurpari cerneret, qui solus amborum nomine cuncta præstaret; sibi fatebatur id accidisse, quod Polluci; nam templum, ambobus Dioscuris dedicatum, Castoris tantum, aut Castorum nomen præferebat. Hi, ut Aelianus atque Suidas narrât, iuvenes, proceræ staturæ, imberbes, inter se similes, militaribus indumentis, ornati gladios ad femur, hastasque in manibus habentes effingebantur; stellarumque loco, de quibus supra dixi, flammulæ eorum capiti adpingebantur. Nam scribit Diodorus Siculus, Orpheum, cum tempestate vna cum cæteris Argonautis agitaretur, Deis Samothracibus vota fecisse pro salute, ac incolumitate; & extemplo sedatam tempestatem, cum duo astra supra Castoris, atque Pollucis capita cecidissent; Deorumque prouidentia se seruos credidere. Vnde factum est, ut qui tempestate deprehensi forent, Dioscuris vota facerent. Itaque Pausanias quamdam Nepruni statuam, apud Corinthios existentem describens, in basi inquit Castores fuisse exsculptos, ut qui nauibus, atque nautis salutaria numina crederentur: nam maxima aliqua tempestate in mari orta, solent interdum quidam ignes in sublime micare, qui tranquillitatis paullo post futuræ spem præbent; de quibus Seneca, ac Plinius scribunt: hi, cum in aere se ostendant, qui pro Iunone capiuntur, non iniuria gemini fratres, Castor, atque Pollux Iunoni sunt comites attributi.

Sed iterum ad Iunonem veniendum; quam fabulæ fingunt, ut Theopompus atque Hellanicus recitant, quondam a Ioue pedibus vincitæ catenis aureis, ex quibus etiam grauiissima ferri moles dependebat: itaque ea in sublime pendula visibatur. Hoc eo spectare arbitror, quod ea aeris pars, quæ ab æthere longissime recedit, in qua, ut omnium densissima, nubes, caligo, pluuia, aliaque huiusmodi procreantur, facile cum aqua, atque terra coit, quæ elementa, cum sint grauiora, semper sidunt. Apud Pausaniam est legere, in quadâ Bœotiæ parte Iunoni fa-

num

*Castorum
opem cur
nautæ im-
plorarent.*

num consecratum, in qua ingens simulacrum eiusdem stantis exsistebat: eam vero ibi Sponsam appellabant. Sed id nominis magis iure ei in insula Samo attribuendum fuisse existimo, quam olim, ut Lactantius ex Varrone refert, Partheniam vocabant, ex Iunone, quod adolescentula ac virgo ibi degisse feratur, ibidemque Ioui matrimonio coniunctam. Itaque in templo, quod in eo loco habebat, ei simulacrum erat positum, quod sponsæ speciem referret, quæ forte flammeo obnubebatur, quod velum ita a flammeo colore, qui est ruber, dicebatur, quia scilicet recens nuptæ ingenuo quodam debeant rubore perfundi. Itaque Varro scribit, apud antiquos morem fuisse; ut nocte tantum nuper nupta cum marito coiret, perinde atque per noctis tenebras minus erubescerent. Eadem ad mariti ædes noctu lectica vehebantur, quæ a mulis, siue bobus gestabatur, quemadmodum Suidas narrat; vbi sponsa in medio sedebat, eius latera ex vna parte marito, ex altera honestissimo aliquo aut amico, aut propinquo claudere. Eis quinque pueri totidem faces præferebant, ut ex Plutarcho in Problematibus nuptialibus habetur; quibus cum nocturnæ tenebræ dispellebantur, tum faustum omen afferebatur, fore ut ex illo matrimonio fecunda proles oriretur; generare enim nil aliud est, quam in lucem edere. Hæ faces quinarium numerum non excedebant; nam opinantur aliqui, mulierem vno partu ad quintum peruenire posse, ibique sistere. Sed alij, rem subtilius considerantes, veteres numerum impari in nuptiis adhibuisse dicunt; ut eo pacem atque concordiam submonerent; is enim in partes æquales diuidi nequit, semper aliquo medio numero remanente, qui ambabus communis, eas iterum inter se coniungere possit. Quamobrem cælestes Deos impari numero gaudere dicunt, qui pacis semper sint auctores; inferis vero parem esse gratum, a quibus semper discordia profiscatur; par enim numerus in duas æquas portiones dispesci potest, nihil reliqui existente, per quod rursus partes in vnum coeant. Ex imparibus veteres ad nuptias optimo iure quinarium desumpserunt; is enim primus est numerus, qui ex primis pari atque impari, inter se coniunctis exsisteret; vnitas enim numerus non est, sed numerorum principium. Itemque quinque Deos in nuptiis

R

*Flammens
nuptiarum
velum*

*Faces præ-
ferebantur
nuptiis.*

*Numerus
Par. & Im-
par.*

*Ignis, &
aqua sponsæ
proposita.*

inuocabant, Iouem scilicet, atque Iunonē adultos, Venerem quoque, Suadelam, & Dianam. Proponebant præterea sponsæ aquam atque ignem; aut vt ostenderent, hæc per se ac seorsim infecunda, hunc quidem, cum nihil humiditatis contineat; illam vero, cum sit frigida; sed ad rerum procreationem, caliditatem, atque humiditatem inter se coire debere; eodemque pacto ad prolem conficiendam, viri atque vxoris coniunctione opus esse: aut vt eam admonerent, vt, quemadmodum ignis res impuras expurgat, & quod in re inest fæcis excernit; aqua, que sordes cūctas eluit: ita se pudicam, ac puram præstet, nihil vnquam in se admittens, quod labe connubiales leges aliqua respergere valeat. Ferebatur etiam colus atque fusus: itemque in mariti domum per ouis vellus nupta trā sibat: alios præterea ritus veteres in nuptiis adhibebant; quos, vt ad nostrum propositum minus facientes, prætermittimus; nam paucos hos recensuimus, vt ostēderemus, quō pacto Iunonis sponsæ simulacrum esset effingēdum; nam hoc Varro reticuit, cum huiusmodi simulacrum Iunonis in Samo insula extare testatus est. Sed ad id reuertamur, quod ex Pausania dicebamus, Iunonem scilicet sponsam vocatam; rationemque, cur ita vocaretur, ex eodem in Bœoticis afferamus; quæ est huiusmodi; Iunonem autē iratam Ioui, incertum qua de causâ, in Eubœam secessisse. Iouem, cum placare eam non potuisset, ad Cithæronem, qui tūc Platæensibus imperabat, venisse: fuisse vero Cithæronem nemini calliditate secundum. Eius monitu Iupiter simulacrum e ligno fabricauit, illudque plaustro vestimentis velatum imposuit: in vulgus vero prodidit, Platæam eam esse, A sopi filiam, quæ sibi esset despōsata. Id vbi ad Iunonis aures peruasit, accurrit illico, & ad plaustrum accedens, veste conscissa, ligneam esse effigiem comperit, quam nouam esse nuptā putarat: falsam se itaque lætanti animo ferens, facile in gratiam cum Ioue rediit. In eius rei memoriam festos celebrabāt dies, Dædala que nuncupabantur. Hanc fabulam Eusebius ex Plutarcho ita interpretatur; Iunonis ac Iouis bella, & dissidia nihil aliud, quam clementorum intemperiem significant; quæ, nisi certis proportionibus contemperentur, natura rerum soluta, magnam perniciem afferunt. Si ergo Iupiter, id est, calida virtus, ac ignea

nimum

nimum excefferit, siccitate omnia pereunt: sin vero Iuno, humida scilicet, & ventosa natura, Iouem aspernata superauerit, magna vis pluuix delata diluuiο cuncta vastabit: quod illis tēporibus factum; Bœotiam maxime regionem probauit; quæ multitudinē aquarum tecta fuisse dicitur: quia quamprimum, tempestate transacta, terræ apparuerunt, Deorum reconciliatio facta fingitur: prima vero omnium arborum quercus effloruit; quæ non modo piis hominibus (vt Hesiodus ait) verum etiam diluuij reliquiis opitulata est; cum glandes rami ferant,

& apes cum tegat truncus.

*Iunonia ro-
sa.*

Iunonē veteres candidis liliis coronabant, quæ Iunonias rosas appellabant; nam eius lacte resperfa, vt fabulis fertur, candida euaserunt; fabulantur enim, Iouem ad eius dormientis vbera Herculem infantem admouisse, ne eum suo lacte nutritum, tam infecto odio prosequeretur. Sed eum nimis auide lac exsugentem effecisse vt Dea euigilaret, cognitumque, statim esse proiectum, ita vt lac per cælum spargeretur, indeque ea

lactea.

cæli pars dealbaretur, quam viam lacteam Astrologi vocant; aliquid etiam in terras instillaretur, ex quo lilia candescerent. Tertullianus testatur, Argis Iunonis simulacrum fuisse, vitium ramis circumdatum, quod leonis pellem pedibus proculcabat; perinde atque in Bacchi contumeliam pampinos gestaret, leonemque calcaret, vt Herculi iniuriam faceret; quos ambos priuignos maximo odio infectabatur. Lanuuij Iuno sospita, tamquã Dea tutelaris colebatur, vt Liuius refert; eiusque statua, sicut Cicero testatur, caprina pelle amiciebatur, hastam, atque parmam gestans. Festus de Iunone Februali loquens, cur ea ita nuncuparetur, inquit, ei Februario mense sacra fieri, eiusque ferias esse Lupercalia, qua die mulieres februabantur a Lupercis amiculo Iunonis, id est, pelle caprina. Finxerunt præterea ipsius Iunonis simulacrum, æream forficem præferens; sumpta translatione (vt Suidas dicit) ab incidente capillos forfice, & puri corpus ostendēte: quod munus aeri, cuius Iuno est symbolum, in humanis corporibus expurgandis tribuitur. In quodam Neruæ numismate matrona est cum radiata corona, in throno sedens, læua sceptrum, dextera forficem præfert; Iuno iudicari possit: litteræ tamen, quæ in eo leguntur, hæ sunt; FORTVNÆ P. R.

Non memini, me de alio Iunonis simulacro legisse; nisi quod aliqui eam rectam effingunt, manibus papauerum capita tenentem, ac ad pedes iugum habentem; hoc innuentes quo pacto inter se coniuges coniuncti esse debeant; idemque refertur ad prolem ex eorum coniunctione existētem: huius imaginis nullam apud antiquos mentionem inuenio factam: præterquam quod Iugæ Iunonis ara fuit Romæ in vico, qui ideo Iugarius dictus est, vt Festus ait; quod ad hanc aram, veteri ritu nuben

nubentes vinculis iungebantur in omen futuræ concordia. Et Seruius super illa Virgilij verba i v. Æneid.

Ne cui me vinco vellem sociare iugali:

Iugali, inquit, propter iugum, quod imponebatur matrimonio coniungendis; vnde etiam Iuno Iugalis dicitur. Et, cum Dido se Æneæ matrimonio coniungere statuisset, sacrificaliē ibidem legitur,

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia cura.

Ex quo nonnulli, itemque ex Veneris imagine, quæ cū compedibus pingitur, Matrimonium expresserunt, quod collum iugo submiserit, & pedes compedibus habeat vinctos. Id alij ex Hymenæo deriuarunt, qui nuptiis præesse credebatur: in quibus eum olim, quibusdam conceptis precibus inuocabant, vt is suo numine præfens, matrimonium fortunaret. Sed & aliis quibusdam ritibus antiqui coniugalem concordiam adumbrabant: nam coniugibus fausta quæque precati, in nuptiis a male ominatis verbis parcebant: quare sæpe cornicem nominabant, vt inferius in Concordiæ imagine videbimus; Iunoni-que Iugali sacrificantes, fel ex victima extrahebant, idque post altare proiiciebant, vt ostenderent inter coniuges nihil amari intercedere, quod est, eos vacare omni dissidio, atque odio debere. Atque ideo veteres in nuptiis celebrandis, Hymenæum inuocandum sanxerunt; non quod is matrimonium instituisset, sed quod post multos grauesque labores, atque discrimina, ad optatas tandem nuptias maxima cum felicitate peruenisset. Res autem ita a Lucretio Statij interprete lib. 111. Theb. narratur; Hymenæus puer Atheniensis fuit; is, cum annos puerilis ætatis excederet, neque adhuc virum posset implere, ea pulcritudine præditus fuisse dicitur, vt fœminam mentiretur. Hic cum vnâ ex ciuibus suis virginem nobilem adamasset, ipse mediocribus ortus parentibus, quia nuptias desperabat; quod poterat tamen, puellam extrema amoris linea diligēs, animum solo satiabat aspectu. Cumque nobiles fœminæ cum virginibus sacra Cereris Eleusina celebrarent, subito piratarum aduentu raptæ sunt: inter quas etiam Hymenæus, qui illo & amatam fuerat subsequutus, & ipse puella creditus. Cum igitur per longinqua maria prædam piratæ vexissent, ad

*Matrimo-
nium.*

Hymenæus.

Fel proiectū

*Narratio
de Hyme-
næo.*

quandam regionem tandem delati perueniunt; ibique somno oppressi, ab insequentibus sunt interempti. Hymenæus, relictis ibi virginibus, reuersus Athenas, pactus est a ciuibus dilectæ nuptias, si eis filias suas restituisset: quas vbi pro voto restituit, exoptatam accepit vxorem: quod coniugium quia felix fuerat, placuit Atheniensibus nomen Hymenæi nuptiis miscere. Hæc Lucretius. Sed Donatus in Adelph. Terent. atque Seruius in primum Æneid. ipsum etiam Hymenæum tradunt puellas liberasse, cum piratas somno fatigatos interfecisset. Hæc Græci de nuptiarum suarum Deo: sed Romani omnis causâ Thalassionem in nuptiis inuocabant. Res ita habet; quemadmodum eam Lilius describit; Romæ scilicet in raptu Sabinarum virginem vnâ, longe ante alias specie & pulcritudine insignem a globo Thalassij cuiusdâ raptam fuisse; multisque sciscitantibus, cui nam eam ducerent, identidem, ne quis eam violaret, Thalassio ferri, clamitatum: propter quod nuptialem hæc vocem factam. Aut hic ritus inde originem trahit; quod Thalassio, iuxta Varronis sententiam, signum sit lanificij: nam Thalassionem vocabant quasillum vas vti que lanificiis aptum: vt hac voce sæpius repetita, sponsam admonerent, quodnam eius esset munus futurum: id etiam Plutarchus in Problematibus confirmat, referens quoque, quod superius de colo, atque fuso, atque transitu per vellus ouillum diximus: sed & Festus vult sponsam supra id ledere solitam; ex eo enim lana sumitur, quæ postea colo aptatur; atque hæc verba concepta dixisse; Vbi tu Caius, ego Caia: quibus verbis designabatur, omnia inter maritum atque vxorem cõmunia esse debere. Atque senserunt aliqui, huiusmodi nomen in nuptialibus cæremoniis fuisse adhibitum, in Caiæ Cæciliæ memoriam, quæ eadem Tanquil Tarquinij Prisci vxor fuit, mulier sane sapiens, atque omni virtutum genere prædita, quæque domum summa cum prouidentia administravit. Quare Plinius ex Varrone refert, Romæ magna cum religione eius fufum, atque colum fuisse seruatum; crepidas aliqui addunt. Hincque factum esse asserunt, vt sponsa, vbi primum viri domum ingrederetur, secum colum vnâ cum lana, atque fuso afferret, vt scilicet se ad virtutem mulieris huius imitandam excitaret, quæ suis laboribus regiam vestem

*Thalassius
in nuptiis
inuocatus.*

vestem Seruio Tullo suo genero confecisse fertur: hanc postea ad Fortunæ templum suspenderunt. Cingulo insuper nupta cingebatur, quod vir in lecto soluebat. Factum id ex lana ouis Sextus Pompeius dicit; vt sicut illa in glomis sublata, cõiuncta inter se est; sic vir suus se cum vinctus, cõiunctusque esset. Cingulum id Herculano nodo vinctum, vir omnis causâ soluebat; vt sic ipse felix in suscipiendis liberis esset, sicut Hercules fuit, qui lxx. liberos reliquit. In quo Deam Virginensem vir inuocabat, quæ fasciis virginalibus feliciter soluendis præesse credebatur. Hanc Deam, vt D. Augustinus lib. vi. de Ciuit. Dei ex Varrone refert, vnâ cum magna Deorum turba in cubiculum ferebant, vt iis opitulâtibus, vir facilius virginalem florem decerperet, neque sponsa id reformidaret, cum tot Deos præfentes cerneret, qui eam, ad sese marito permittendam hortabantur, quolibet suum munus exercente; nam distincta erant inter eos munera. Sed Coryphæi Venus atque Priapus erant. Sed quid referre est opus Deorum numerum, qui ab antiquis nuptiis præponebantur, cum sit fere innumerabilis? neque id mirum; nam (vt supra diximus) apud veteres mos fuit, vt singulis hominum actionibus singulos Deos præficerent; qui etsi interdum non erant inter se numine diuersi, cognominibus tamen distinguebatur: quod ex Martiano Capella lib. i. Philol. patet, vbi eandem Iunonem ob quattuor munera, quibus in matrimonio fungi putabatur, quattuor cognominibus insignit; quæ sunt, Isterduca, Domiduca, Vnxiâ, atque Cinxia; verba sunt huiusmodi; Iure te mortales puellæ debent in nuptias conuocare, vt earum & itinera protegas, & in optatas domos ducas, & cum postes vngent, faustum nomen affigas, & cingulum ponentes in thalamis, non relinquas. Sed iam de Diis nuptialibus satis, de quibus nullam eorum imaginem apud antiquos me legisse memini: reuertamur ad ritus, qui in nuptiis adhibebantur, quatenus ad Hymenæi effigiem pertineant. Solebant olim vittis postes ornare, ac eisdem adipe vngere, ne quid mali medicamenti inferretur. Mariti nuces spargebant, pueris magno cum strepitu eas colligentibus, ne sponsæ clamor, dum fasciam virginalem sibi solui nollet, a circumstantibus audiretur. Aliis placuit, ea id gratia factum, vt se puerilibus

bus omnibus ludis renunciare, & iuuenilia cuncta ludicra relinquere, maritus eo indicio testaretur. Varro spargendarum nucum hanc esse rationem putabat, vt Iouis omine matrimonium celebraretur; vt noua nupta matrona esset, sicut Iuno; nam nuges in tutela erant Iouis. Sed de his haec tenent. Pingebatur Hymenæus coronatus floribus, & amaraco, dextrâ facem tenens, sinistra flammeum (lutei velaminis id genus) quo velo nouæ nuptæ se tegebant; idque flammeum vocabatur, quo boni ominis causa eas velari solitas Sex. Pompeius tradit, id-

*Imago
Hymenæi.*

CIRCA

circo quod eo assidue Flaminica vteretur; cui diuortium facere non licebat. Sed tamen non incommode id referri potest ad sponsæ ruborem atque verecundiam innuendam, quam idem dicamus licet cum Pudore, quem antiqui tamquam Deum venerabantur: quare ei Athenis altare erat dicatum; Lacedæmone vero simulacrum positum fuit ea de causa, quam Pausanias in Laconicis narrat; Cum Icarus Vlyssi Penelopē nuptum dedisset, Vlyssis animum tentauit, numquid Lacedæmone domicilium habere vellet. Quæ spes vbi hominem fefellit, filiam orare cœpit, ne se desereret, atque vt secū permaneret. Quin & Ithacam iam proficiscētem in curru prosequutus, multis eam sollicitabat precibus. Vlysses, tandem victus hominis importunitate, puellæ optionem dedit, vel se vt sequeretur, si id mallet, vel cum patre Lacedæmonem rediret. Ibi illam aiunt, nihil sane respondisse, sed faciem tantum velasse: Icarium, cum sibi probe nosse videretur, quid illa animi haberet, vt cum Vlysse abiret, permisisse. Signum vero Pudoris ea in viæ parte dedicasse, quo Penelope, cum faciem velauit, peruenerat: quod forte facie tecta effectum erat. Quare non temere recens nupta faciem flammeo velabat, quod sinistra Hymenæus gestabat; qui & in pedibus croceos foccos habebat. Sed eius imago præclare a Catullo in Epithalamio in Nuptias Iuliæ & Manlij adumbratur, his verbis;

*Collis o Heliconij
Cultor, Vranie genus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem o Hymenæe Hymen:
Cinge tempora floribus
Suave olentis amaraci,
Flammeum cape letus: huc
Huc veni, niueo gerens
Luteum pede foccum.
Excitusque hilaris die,
Nuptialia concinens
Voce carmina tinnula,
Pelle humum pedibus,
Pineam quate tedam.*

S

Seneca vero in Medea sic eundem effinxit his versibus:

*Et tu, qui facibus legitimis ades,
Noctem discutens, auspice dextera,
Huc incede, gradu marcidus ebrio,
Præcingens roseo tempora vinculo.*

Claudianus etiam in Epithalamio Palladij & Serenæ ita de Hy-
menæo canit;

*Dulce micant oculi, mœas infecerat igni
Solque pudorque genas: dubiam lanuginis umbram
Cæsaries intonsa tegit.*

MAGNA MATER.

TERRAM existimauere veteres, omnium Deorū primam; quam ideo Magnam matrem, atque Deorum matrem dixerunt; & pro naturæ eius varietate, diuersisque qualitatibus, multa ac varia ei nomina imposuerunt, multiplici cultu affecerunt, ac diuersas illi statuas posuerunt. Quamobrem, cum de ea, prout interdum sub Iunonis nomine intelligebatur, superius disseruerimus; nunc dicendum restat de aliis imaginibus, quæ aliarum Dearum nomine insignitæ, terram nobis representant; cui vni rerum naturæ partium, iuxta Plinij sententiam lib. 11. naturalis historię, eximia propter merita cognomen indidimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, vt cælum Dei, quæ nos nascentes excipit. Itaque solebāt veteres editum infantem statim in terra deponere, tamquam si collocassent in vlnis omnium rerum matris: quem & illico leuabant; cui rei Deam dictam Leuanam præposuerūt: sicut & Cuninā Deam colebant, quam infantes in cunis tueri, & fascinum submouere credebant. Erat & Vagitanus Deus, qui infantum vagitibus præesse existimabatur. Pauentia puerorum pauoris Dea dicebatur. Eufā & Potina Deæ præsidēs existimatæ sunt infantum eduliis & potionibus. Quare terra nascentes nos vbi statim exceperit, natos alit, semelque editos sustinet semper; nouissime complexa gremio, iam a reliqua natura abdicatos, tum maxime vt mater operit. Neque homines rantum, aut belluæ, sed omnia quæ hic sunt, a Terra vitam haurire, ab eaque ali-

*Terra cur
mater dicta*

ac conseruari videtur. Merito igitur magna mater, & Deorum ipsorum mater appellatur; nam Dij, qui a veteribus colebātur, aliquando mortales fuisse perhibentur, ac ex terræ fructibus victitasse constat, instar mortalium cæterorum. Hæc eadem est atque Ops, Cybele, Vesta, Rhea, Ceres, aliæque, quæ Terram aliquomodo significant; quarum nomina, fabulas, ac alia quæ de eis iactantur a nobis hic declarabuntur, cum earum imagines describemus, si opportune ceciderit: nam sicut pictores tabulas omnibus ornamentis conuestiunt, quæ intuentium oculos oblectare possint; ita & nos has a nobis adumbratas imagines omni pigmentorum genere distinguere decreuimus, quo legentium animos maiori voluptate perfundant: nam hic interdum nomen aliquod expono, aliquando fabulam interfero, quam vel lōga interpretatione declaro, vel leuiter præstringo; nec omitto aliquid attingere, quod ad historiā pertineat: omnia vero hæc ita præstare studeo, vt loco fiant; qua ex re si non magnam aliquam oblectationem lectoribus creos; at certe non mihi videor multum molestiæ afferre; cum rerum varietas per se nata sit, fastidium magna ex parte leuare. Magna ergo mater Ops ab antiquis fuit appellata, ab ope scilicet præbēda; quia nihil est, quod mortalibus maiori sit adiumento, ad vitam tolerandam ipsa terra: quam & Homerus *ἰδλωπαρ*, hoc est, vitæ elargitricem cognominat; ea namque vbi commode degere possimus, vndeque victitemus, affatim suppeditat; plurimisque rationibus, piissimæ matris instar nobis prodest. Quare Martianus eam describens, inquit, eam gradæuam, corpulentamque esse: quod cum iis consentit, quæ Pausanias in Achaicis de quodam Telluris simulacro refert, quam vocabant Eurysternon, id est, latum pectus habentem. Hæc quamuis foecunda, circumfusaque partibus, tamen floridam, discoloramque vestem herbida palla contexuerat; in qua totus gemmarum, metallorumque census, atque omnium prouentus, frugumque, & sationum larga admodum vbertate ferebantur. Ex hac imagine Terram quiuis intellexerit; quam Varro vult, vt D. Augustinus refert, Opē vocari, quod humana opera melior euadat, & quo magis colitur, eo vberiores fructus proferat: eandem dicit Proserpinam nuncupari, ex ea enim fruges excun-

Op.

*Expositio
imaginis
Opis.*

res proserpunt. Vesta dicitur, quod viridibus herbis vestiatur. Buccatius lib. III. de Geneal. Deorū huius imaginē exprimit, & quid ea sibi velit, exponit. Dicit ergo eam in capite turritam coronam gestare; nam terræ ambitus, coronæ instar est ciuitatibus & oppidis insignitus. Vestis præterea ramorum, atque herbarum textura distinguitur; quæ arbores, plantas ac herbas ostendit, quibus terra est consita. Sceptrum manu tenet, quo regna, diuitiæ, ac humana potentia, quæ sunt in terra, significantur: timpana, quæ apud eam sunt, ad terræ rotundita-

ccm

tem referuntur, quæ in duo hemisphæria diuiditur, quorum vnum superius vocatur, in quo nos degimus, alterum inferius, quod Antipodes incolunt. Quadriga vehitur; nam ea licet immobilis persistat, opera tamen, quæ in ea exercètur, certo quodam ordine per quattuor anni tempora progrediuntur, alio aliud deinceps sequente. Quod a Leonibus trahitur, vel agricolarum in tradendis terræ feminibus opera demonstrat; consuevere enim leones, vt Solinus dicit, si per puluercum solum iter faciant, cauda pedum suorum verrentes turbare vestigia, ne venatoribus sui itineris præstent indicium: quod & agricolæ feminibus iniectis, statim faciunt, sulcos tegentes, ne semen furripiatur ab auibus: vel cum sint ossa leonum ossibus cæterorum animalium duriora, intelligi voluerunt, vertentium terram membra oportere esse solidiora, quam cæterorum: vel vt ostendatur per leones, quos quadrupedum reges dicimus, iugo Opis subditos, orbis principes terræ legibus esse suppositos. Si vero fabulam spectamus, Hippomanes & Atalanta, eo quod in luco Matri Deorum sacro, nulla religionis ratione habita, vna coierint, in leones ab ea conuersi dicuntur, ac dominæ currui alligati. Sedes autem vacuæ circum illam positæ designant, non solum domus, sed ciuitates, quæ incolentium sunt sedes, vacuas per sæpe fieri, vel peste agente, vel bello; seu quia in terra plurima sunt loca inhabitata: seu quia ipsa terra semper sedes seruet vacuas nascituris. Corybantes autem hanc armatos obire vèteres voluerunt, inuentes, vnumquemque mortalium pro patria sede debere se bellis exponere, & arma pro salute patriæ sumere. Isidorus præterea scribit, clauem Matri Deorum in manus traditam, vt eo intelligeremus, terram hyberno tempore claudi, in suumque sinum semen sparsum abdere, quod vere erumpit; tunc autem terra aperiri dicitur, secundum Alexandri Neapolitani sententiam. Eam antiqui quernis fertis interdum redimebāt; nam olim homines glandibus, à terra productis victitabant, sicut nunc frumento, aliisque fructibus vitam sustentant, quos & eadem terra abunde sufficit. Coronæ aliquando erant pineæ; hæc enim arbor illi sacra erat; ob maximam earum copiam, quæ in Phrygia est, vbi ea primum est Dea habita, & præcipuo cultu afficiebatur, ita

Leonum natura.

Clavis in manu Matris magnæ.

Dea Phrygia. vt Dea Phrygia sit nuncupata. Quare ab eius regionis monte dicto Berecyntho, est dicta Berecynthiata eam Virgilius vi. AENEID. appellat, cum ei similem Romam facit, ita dicens;

Qualis Berecynthia mater

Inuehitur curru, Phrygias turrita per vrbes,

Lata Deum partu, centum complexa nepotes.

Pinus Magnæ matri. Aut pinus Magnæ matri fuit consecrata; quod feratur, Atys pulcerrimus adolescens, ab ea adamat, in eam arborem conuersus. Fabula autem est huiusmodi; Dea huius pueri amore capta, cum ad se adsciuit, ei suorum sacrorum administratione creditam tamen, vt virginitatem coleret: quod ille & iuramento confirmauit, se facturum: sed postea pulcritudine Nymphæ cuiusdam, Sagaris fluuij filix captus, promissi oblitus, cum ea concubuit. Quod cum Dea rescuisset, statim Nympham de medio sustulit; adolescentem vero a se expulit. Qui peccati conscientia permotus, in eum furorem adactus est, vt montes peragraret, semper vociferans, ululans, ac caput concutiens: petris vero acutissimis frustra ex suis carnibus concideret, & abscissa virilia ab se proiecerit. Sed Dea, eius tandem comiseratione mota, in pinum eum conuertit: vt que significaret, se adolescentis memoriam retinere, pineis ramis se coronari voluit; ac suos sacerdotes acuta petra se castrare, atque diebus sibi sacris, eos circumire iussit caput agitantes, brachia compungentes, totumque corpus vulnerantes, vt in eo Atyn imitarentur. Hi sacerdotes Galli quoque vocabantur, a quodam regionis illius fluuiio sic dicto id nomen mutuati, ex cuius aquis qui bibissent, statim in furorem atque insaniam rapiebantur. Pausanias in Achaicis scribit, fuisse in Dymæis templum Dindymenæ matri, & Attæ (qui idem est atque Atys) consecratum. De Atta hanc refert fabulam; hic Matris Deum orgia apud Lydos peregit: quare cum apud eam in honore esset, Iupiter inuidit, aprumque immisit, qui Lydorum labores & opera vastabat, tum & ipsum Atten interfecit. De eodem aliam longe absurdissimam fabulam narrat; quæ est huiusmodi; Iouem ferunt in somnis semē in terram effudisse, ex quo genius duplicis sexus est natus; quē vocauit Agdistin. Hunc vero Dij metuentes, illi pudendum absciderunt; atque exinde, nata amygdala

amygdala: quæ matura cum facta esset, Sangarij aiunt fluuij filiam cepisse, & in sinum posuisset: tum statim fructus euauit: ipsa autem puella prægnans facta, cum peperisset, hircus puerum expositum curauit. Sed supra hominem cum formosus adoleuisset, pueri amor Agdistin cepit: adultum autem iam Atten propinqui Pefinunta miserunt ad regis filiam. Canebatur iam Hymenæus: instar Agdistis: Attes vero furore correptus, sibi virilia amputauit: amputauit & Rex, qui filiam illi dabat. Porro pœnitentia Agdistin cepit ob ea quæ fecerat, & ab Ioue impetrauit, ne quid corporis Attes putresceret, neve liquesceret. Hæc Pausanias. Eusebius lib. i i i. de Prepar. Euang. Attis, inquit, maxime flores significat, qui antequam ad fructum veniant, defluunt: quapropter ei abscissa virilia feruntur. Sed iam ad Magnam matrem reuertamur, quæ olim maxima pompa e Phrygia Romam est aduecta: legatos enim eo Senatus miserat, cum de ea in urbem accersenda libris Sibyllinis essent admoniti. Nauis autem, qua id simulacrum veheretur, in faucibus amnis Tiberini vado hæserat, nec vlla vi inde amoueri poterat. Tunc Claudia Vestalis, quæ de pudicitia male audiebat (nam eam comptiorem, ac in hominum consuetudine liberiolem animaduertentes, in suspicionem parum integræ eius pudicitix venerant) manibus ad Deam leuatis, Tu optime nosti, inquit, me impudicam vulgo existimari: quare te precor, vt, si eius criminis sim rea, de me tu pœnas sumas: sin semper me castam integramque custodiui, in huius rei argumentum, meam pudicam manum sequi ne detrectes. His dictis, cingulo nauem alligauit, quam facillime quo voluit, traxit, maximo cum spectantium stupore. De ea autem virgine nemo postea ausus est vniquam aliquid, quod eius famam læderet, loqui, immo ne suspicari quidem. Hoc operæpretiū arbitratus sum narrare, vt qui Pudicitix imaginem exprimere velit, habeat vnde exemplar desumat: licet multa, eaque præclara argumenta non deſint, quæ sparsim hoc in libro sunt disseminata, ad quæ facile quis eam effingat. Huius Dæ simulacrum Romam aduectum, in atro lapide erat exsculptum, quod cum eo peruenisset, vbi Almon in Tiberim influit, a sacerdotibus ex nauis in plaustrum fuit impositum, quod a duabus vaccis trahebatur:

Attis quid significet.

tur: atque in urbem maxima cum pompa, & populi publica lirticia fuit receptum. Quotannis vero eadem pompa celebrabatur, & Carpentum, quo vehabatur simulacrum, Almonis vndis, immo etiam ipsum simulacrum, & sacerdotes, gladij quoque abluébatur: quod ostendit Ouidius in Fastis, sic dicēs:

Est locus, in Tiberim, quo lubricus influit Almon,

Et nomen magno perdit in amne minor.

Illic purpurea canus cum veste sacerdos

Almonis dominam, sacraque lauit aquis.

In

In hac pompa currum præcedebant multi nudis pedibus, qui longe obscenissima de hac Dea, & eius amasio Aty concinebant. Quare D. Augustinus lib. xi. de Ciuit. Dei execrabilis hos ritus detestans, Ante eius lecticam, inquit, die solenni lauationis eius talia per publicum canebantur a nequissimis scenicis, qualia non dico Matrem Deorum, sed matrem qualemcumque senatorum, vel quorumlibet honestorum virorum, immo vero qualia nec matrem ipsorum scenicorum deceret audire. Herodianus in historia Commodi idem testatur, dicens; Veris initio, solemnique die pompam Matri deum Romani celebrant, in ea quæ apud quemque sunt diuitiarum præcipua, supellexque materiæ, aut artis spectandæ, præferri ante Deam solent; passimque omnibus ludendi licentia permilla, sic vt personas induât, quas cuique libitum. Alij quoque festi dies, ludi, sacrificiaque in huius Deæ honorem apud veteres sunt instituti. Sed quia ad rem nobis propositam minime facere videntur, de eis dicere omittamus. Sed tantum dicamus, ei porcã mactatã fuisse: hæc enim bellua, cum copiosã prolem vno partu effundat, maxime terræ fecunditatem imitatur. Ouidius refert, ei, cum primum Romam ingressa esset, indomitã iuuençã fuisse immolatã, Romanis fortasse Ægyptiorum morem exprimentibus, qui hieroglyphicis suis litteris terram volentes innuere, bouem (vt Macrobius scribit) aut vaccã describebant. Apud Tacitum legitur, quosdam Germaniæ populos Matri Telluri diuinos honores tribuisse, tamquam quæ cunctas in mortalium res adhiberet. Sed cum ij (vt superius diximus) templis, ac simulacris carerent, diuinã ei rem in luco faciebant. Erat currus, pannis opertus, quem nefas erat cuiquam præterquam sacerdoti attingere, vt qui solus sciret, ibi Deã esse: quare nusquam ab eo curru recedebat, quem duæ vaccæ per eam regionem trahebãt. Tunc festi dies omnibus incolis indicebantur; arma tractare non licebat, sed ea clausa omnibus erãt: regio vniuersa pace, atque ocio abundabat: loca autem, per quæ Dea iter fecisset, maxima cum religione colebantur. Cum hæc diurna peregrinatione defessa esset, neque amplius apud mortales versari vellet, currum, quo vecta fuisset, quodam in lacu, vna cum vestibus, qui-

*Magnã
tris vñtima*

*Tellus
Germanis
Deã habita.*

T

bus tecta fuisset, immo & ipsam quoque abluebant. Seruiv-
ro, qui id opus præstitissent, numquam amplius existebant,
absorpti lacu illo: quod mirum in modum eorum populorum
animos religione opplebat, & numinis maiore venerationem
iniiciebat. Hæc eadem (vt & Tacitus refert) ab aliis quoque
Germaniæ populis colebatur, nullum eius simulacrum haben-
tibus: qui tamen in eius religionis argumentum, apri imagi-
nem ferebant; quam omnium armorum instar existimabant,
sibi id persuadentes, eo se præsidio tutos ac incolumes a cunctis
periculis, atque hostium vi conseruandos. In numismate quo-
dam Faustinae Magna mater ita exprimitur: Est mulier, corona
turrata redimita; hæc sedet, dextero brachio sedi innixa; sinistra
Clypeum continet, supra genu collocatum; ex vtroque latere
singulos leones habet. Eadem & Cybele, a quodam scilicet Phry-
giæ monte fuit nuncupata. Sed Festus Pompeius vult eam di-
ctam ἀνὸς τῶν κύβου, qui est cubus; quin & eadem ratione ei cu-
bus ab antiquis dicabatur, quo terræ stabilitas monstrabatur:
nam quocumque tadem modo cubus iaciatur, semper rectus
stabit. Eius imago cum ea consentit, quam supra Magnæ Ma-
tri attribuimus; nam & caput turrata corona habet ornatum,
quemadmodum Lucretius de ea dicit lib. 1. 1.

Muralique caput summum cinxere corona:

Eximij munita locis, quod sustinet vrbes.

Hac corona olim donabantur ij, qui primi hostilia moenia af-
cendissent. Eiusdem currum leones trahunt: quod secundum
aliquorum sententiam adumbrat, Terram in acre pēdere. Eius
currus rotis sustinetur; nam circum terram cælestes orbes per-
enni motu voluūtur: quod etiam leonibus innuitur, quæ sunt
belluæ feroces: cæli namque sunt maxime valida corpora, vt
quæ aerem intra se coercent, ac terrā contineant, ne diffluat.
Quare eodem libro ita apud Lucretium legitur:

Hanc veteres Graium docti cecinere Poeta,

Sedibus in curru biugos agitare leones,

Aeris in spatio magnam pendere docentes

Tellurem, neque posse in terra sistere terram.

Leones etiam ei subiugati significare possunt, maternam pie-
tatem omnia superare. Itaque de ea ita Ouidius lib. 1. v. Fasto-
rum

rum scribit.

-- Feritas mollita per illam

Creditur: id curru testificata suo est.

Cum hoc mirum in modum consentit id quod apud Aristotelem libro de mirabilibus rebus exstat; narrat enim, in Sipyllo Phrygiæ monte lapidem paruum quidem, oblongum, ac rotundum inueniri, quem si quis repertum ad Cybeles templum tulisset, maxima pietate erga parentes afficiebatur, eosque in posterum summa obseruantia colebat, licet antea impius erga illos exstitisset, violentis etiam manibus in eos iniectis. Nonnulli opinantur, vt Diodorus refert, Cybele leones attributos, quod ea ab illis nutrita in monte Cybello feratur, a qua ea id nomen sortita fuisset: nam & alij multi a belluis alci dicuntur, vt Æsculapius a canibus, Romulus atque Remus a Lupis, a ceruis Telephus, Semiramis ab auibus, a picis atque capra Iupiter: quæ licet fabulosa videantur, tamen ita historiis est traditum, atque pro vero confirmatum. Qui de rebus naturalibus scripserunt, elementa ita inter se communicare voluerunt, vt aliud facile in aliud commutetur, prout magis concrefcit, vel attenuatur. Quare Plato inter ea decuplam proportionem esse existimauit. Si quis ergo id diligenter considerauerit, minus mirabitur, tantum inter se antiquorum Deos implexos, vt vix extricari posse videantur; nam idem Deus alias atque alias subinde res significat; e contra sepe diuersa inter se nomina ad vnam, eandemque rem referuntur: vt Iupiter plerumque ignis est symbolum, sed interdum etiam aeris: Lunoque ferè pro aere capitur, sed tamen & terram aliquando adumbrat: Sol vnus ille quidem est, Luna quoque vna; plurima tamen nomina habent. Aqua multis est numinibus adscripta, terræ idem accidit; ea, cum assidue humorem ad se attrahat, vapores rursus ex sese in sublime emittit, qui concrefcetes, in infima aeris parte nubes creant, ex quibus postea pluuiæ existunt. Hac de causa Phornutus vult Terram Rheam vocari, tamquam ex ea pluuiæ essent, quod est, fluat: cui tympana, & cymbala ideo adhibita fuisse, item faces, & lampades scribit, propter tonitrua scilicet & fulgura significanda, quæ pluuiis præuia esse solent. Alij opinantur, tympana ad ventos referri, quos terra intra sua

Murali corona qui nã donaretur.

Vesta. viscera continet: eius opinionis est Alexander Aphrodisæus, qui eisdem refert, Vestæ adscribi, quæ virginali facie est efficta: ea enim est Terra, quæ etiam sedet: ita enim exsculpsit Scopas, ut Plinius scribit, in hortisque Seruilianis viscebatur: hæc etiam tympanum tenebat. Phurnutus dicit, eam rotundam effingi solere, atque per medios humeros fixam, eo quod huiusmodi est terra, & sic coagulata sedet: ferta candida ait ei circumposita esse, quod coronetur, & occultetur vnde cumque a candidissimo elemento. Sed hic est animaduertendum, duas apud antiquos fuisse Vestas; quarum vna Saturni fuit mater, quam pro terra posuerunt; altera filia; quæ ignem significabat, hoc est vitalem illum calorem, qui per terræ viscera fusus, omnibus quæ ex ea oriuntur, vitam tribuit. Quare nullam ei antiqui statuam posuerunt, ut de ea Ouidius libro Fastorum canit:

Nec tu aliud Vestam, quam vinam intellige flammam;

Nataque de flamma corpora nulla vides:

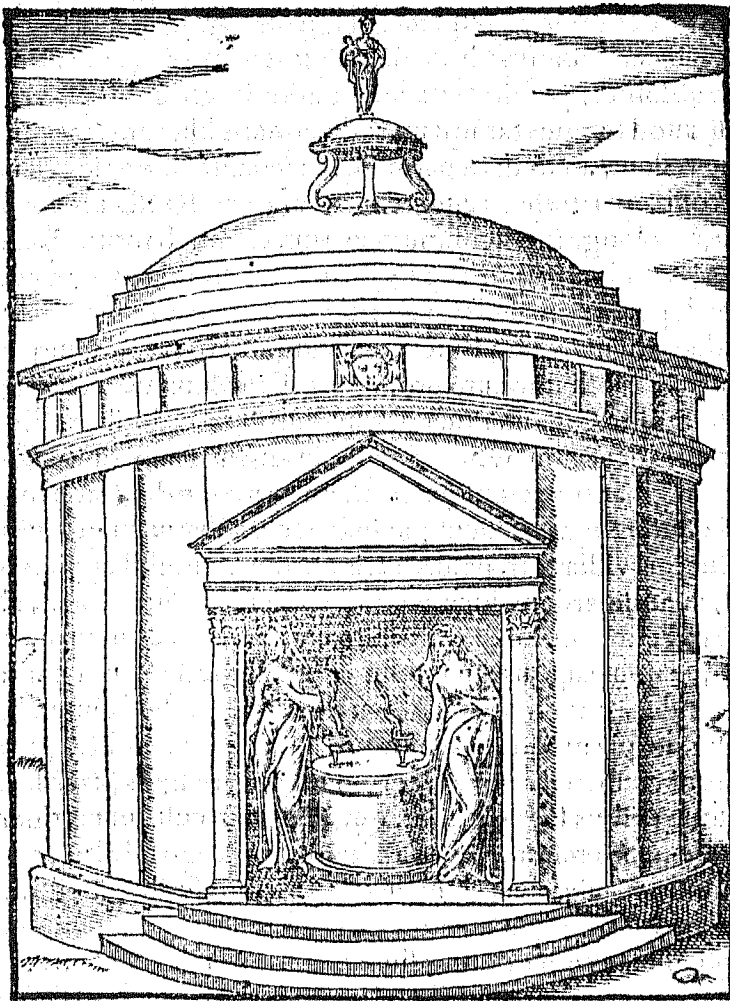
Iure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,

Nec capit: & comites virginittatis amat.

Amata prima virgo Vestalis. Itaque eius cultui virgines, Vestales dictæ, dicatæ fuerunt, quæ primum a Numa, vt ex Liuiο intelligi potest, institutæ fuerunt. Scribit Agellius, quod virgo, dum a Pontifice caperetur, Amata appellabatur; ea ratione, quod quæ prima capta fuit, ita vocabatur: in id collegium cooptabantur illæ quidem non minores sex annis, nec decem maiores; has oportebat nullo linguæ, aut oculorum, aut aurium, aut denique alicuius corporis partis vitio laborare; harum parentes eiusmodi esse debebant, vt numquam seruitutem seruissent, neque quæstuariam, aut sordidam artem exercuissent. Initio quattuor tantum fuere, post sex: neque homines aditu excludebant, præterquam nōctū. Triginta annis ibi necessario eis erat permanendum, decem enim in sacris ceremoniis atque in suo munere perdiscendo consumebant: hoc erat, curare, vt ignis ille sacer, ipsarum custodiæ creditus ne extingueretur: si enim id vnquam accidisset, maximum aliquod malum Romanis portendebatur: ead vero, cuius culpa id euenisset, a Pontifice acriter verberari solebat: mos autem erat, tabulam felicitatis materiam tam diu verberare,

rare, donec ignis conciperetur; qui cribro ahenco in ædem a virgine deferebatur. Altero decennio eæ munus suum obibat: quo absoluto, tyronibus docendis aliis decem annis præerant. Post quod tempus tamquam rude donatis liberum erat, nubere vellent, an ibidem permanere: sed tamen oppido pauca fuerunt, quæ nuptias eligerent; nam quæ ab instituto resiliissent, fere longe infelicissimum exitum experiebantur. Sed tamen eo tempore, quo erat eis ibi permanendum, vitam pudicam degere eas necessario oportebat: nam quæ in incesto fuisset deprehensa, viua adhuc feretro imponebatur, & tamquam mortua efferebatur, cum propinquorum suorum luctu, sequentibus mœsto cum silentio pontificibus, & sacerdotibus. Prope portam locus fuit subterraneus, in quem scalis quibusdam descendebatur: in eum locum solam virginem demittebant, & scalæ auferebantur, locusque ipse occludebatur: in quo ne fame necari videretur, panis, lactis, & olei non nihil apponebatur, vnaque ardens lucerna: quibus peractis, sacerdotes, aliique discedebant. Eo die iustitium erat in vrbe, & mœror, pauperque non exiguus: magnum enim aliquod malum ciuitati portendere putabant Vestalium supplicium. Sed tamen hæc Vesta, de qua modo loquimur, pro altera sæpe apud scriptores ponitur, cum scilicet de Deorum natura, templis, sacrificiis, aliisque ritibus sacris scribunt, qui ad eorum cultum pertinent. Quare nemo miretur, si quæ alterius sunt, ego ad alteram interdum trãstulero: vix enim de terræ viribus scribi potest, quin de terra quoque ipsa dicatur. Ouidius refert, Vestæ templum, quod antea Numæ domus fuerat, rotundum existisse, vt scilicet eo terræ globus adumbraretur, intra cuius viscera semper ignis ardet, perinde atque eo in templo perpetuus ignis asseruabatur. Festus scribit, Numam Vestæ rotundum templum consecrasset; nam eam terram esse crediderat, quæ hominum vitam conseruat: hæc quia globi speciem refert, Vestæ quoque templum eadem figura construendum curauit: cuius structura Dææ imaginem exprimebat. Quare Alexander opinatur, per eam diuinum animum representari, in quo oculorum obtutus defigere nequimus, sed ea tantum cernimus, quæ eum circūstāt. Eius templum a Christophoro Landino, dum Virgilij illa ver-

Vestæ templum.

ba enarrat, quibus Hæctor lib. 11. Æneid. AENEÆ Vestæ sacra commendat, ita designatur. Templum erat sane magnum: in eius medio erat altare, in quo ignis ex utraque parte ardebat; cuius custodiæ binæ Vestales præerant. In templi culmine virgo erat efficta, quæ vlnis infantem continebat: Iupiter enim a Vestâ nutritus ferebatur. Huic Deæ antiqui vestibula consecrabant; vnde & nomen ea a Vestâ habere, Ovidius arbitratur. Hic sæpe comedere erant soliti, ad suas mentas Deos inuitantes, quibus tamquam altaribus utebantur, diis videlicet: pe-

natibus

natibus consecratis. Cum autem nullum sacrificium absque igne fieret; ideo focus erat ei dicatus, qui & Lar dicebatur; nam & ibi Lares Dij colebântur. Sed sciendum est, Vestam non pro quolibet igne capi; is enim prout varie considerari potest, ita varios sibi præpositos Deos admittit. Vestâ ergo pro igne illo intelligitur, qui intra terræ viscera latitans, vitam cunctis terra nascentibus tribuit. In sacrificiis vero, aliis Diis oblati, semper Vestæ nomen præfabantur, sicut etiam de Iano diximus. Cuius rei eam potissimum rationē Ovidius affert, quod vestibula, vbi olim sacrificabatur, Vestæ erant sacra. affertur quoque fabula, qua ea, post victoriam contra Titanes partam, a Ioue impetrasse dicitur, vt virgo permaneret, ac omnium sacrificiorum primitias sortiretur. Sed mihi eo præcipue veteres respexisse videntur, quod ea, quæ in sacrificiis adhibebantur, ab igne illo, quem Vestâ designat, habent vt sint, vtque permaneant; adde, quod nil magis Deorum ipsorum puritatem, immortalitatemque exprimeret, flamma, ideoque nullū sacrificium sine igne constabat, hinc est, vt Vestæ nomen cæteris omnibus præmitteretur.

Lares.

Vestâ nomē
in sacrificijs
præmittenda
tur.

Præter Vestâ alia quoque fuere numina, quæ antiqui sunt venerati, vt quæ quasdam terræ virtutes significarent, quas terra iuxta diuersas sui partes exserit: nam, vt Virgilius cecinit:

-- Non omnis fert omnia Tellus.

Hic segetes, illic veniunt felicius vnae:

Arbori factus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina.

Quamobrem olim Ceres, Proserpina, Bona Dea, Flora, Pales, aliæque sexcentæ diuinos honores obtinuerunt. Sed de aliis inferius, nunc de Cerere dicamus, quam primam frumenti sationem, messionem, atque panis cõfectionem hominibus demonstrasse dicebant; antea enim herbis, ac glandibus victabant. Itaque ita de ea Virgilius lib. 1. Georg. scribit;

Prima Ceres ferro mortales vertere terram

Instituit, cum iam glandes, atque arbuta sacra

Descerent silua, & victum Dodona negaret.

Et Ovidius de eadem ita scribit;

Prima Ceres vnco terram dimouit aratro;

Prima

Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris;

Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.

*Ceres legi-
fera.*

Hacque de caussa in diuos fuit relata, quod leges prima ho-
minibus tulisse sit credita; nam ante frumenti vsu, a Cerere
inuentum, homines passim ferarum more sine lege vagaban-
tur; quæ feritas interrupta est, inuento vsu frumentorum; cum
glandibus enim homines, vita illa rudi abiecta, ciuitates con-
dere, vnum in locum coire, ac vna viuere cœperunt. Quam-
obrem Cereris numen veteres ad eam terram transferebant,

qua

quæ frumenti est ferax. Itaque eius effigies matronam refere-
bat fertis spicceis redimitam, papauerisque fasciculum manu
tenentem; hæc enim fertilitatis sunt argumenta; eius autem
currum duo dracones, vt est apud Orpheum, trahebant, quos
Claudianus lib. i. de raptu Proserpina ita describit:

Hic ubi seruandum mater fidiſſima pignus

Abdidit, ad Phrygios tendit ſecura penates,

Turrigeramque petit Cybelem, ſinuosa draconum

Membra regens, volucrique per ævia nubila tractu

Signant, & placidis humectant membra venenis.

Frontem criſta tegit, pingunt maculoſa virentes

Terga nota, rutilum ſquammiſ intermicat aurum.

Serpentes ideo Cereri sunt attributi, ne segetes nimis ab hu-
mo se tollant, sed potius humi serpant; aut, quod serpentum
flexuosa corpora obliquos sulcos adumbrant: aut iuxta He-
siodi sententiam, quod Salaminæ olim serpens prodigiôsæ
magnitudinis erat, qui omnem eam regionem populabatur;
sed inde ab Eurylocho depulsus, Eleusim tranauit; & ad Cere-
ris patrocinium suæ incolumitatis gratia quodammodo con-
fugisse, visus, semper in eius templo tamquam Deæ minister
permanſit. Quod autem Ceres latifundia ſignificet, quæ ma-
gnam frumenti vim proferant, id eius imago (vt Eusebius ex
Porphyrio refert) non obscuris argumentis ostendit, cum ea
sit spicceis fertis redimita, circum quam aliquot papauerum
plâtæ viſuntur, quæ fertilitatis sunt symbola. Itaque ei omnium
gratissima Sicilia fuisse fertur: quod regio ea sit fertilissima: at-
que inter eam ac Vulcanum diu controuerſum est, vtri eius
possessio deberetur; sed demum Cereri est adiudicata. Huc for-
te respiciebat ea Cereris statua, de qua Cicero in Verrinis.
Hæc dextera Victoriæ ſigillum geſtabat: quod etiam ad insu-
læ fertilitatem referri poteſt. Itaque poetæ fabulati ſunt, Proſer-
pinam Cereris filiam, quæ etiam sæpe pro fertilitate ponitur,
in Sicilia a Plutone raptam; quod ſcilicet quondam Sicilia pa-
rum erat frumenti ferax: aut, quod Proſerpina feminis vim ad-
umbrat, quæ in eo latitat, ad fructus ex ſe gignendos; Pluto au-
tem, qui Solem repræſentat, eam correptam, ad inferos traxit:
nam Solis virtus ſemē intra terræ viſcera clauſum hiemis tenu-

*Serpentes
cur Cereri
attributi.*

*Sicilia Ce-
reris grata.*

*Proſerpina
a Plutone
raptâ.*

pore nutrit atque conseruat. Hanc Ceres facibus quærit; agricolæ enim æstiuo tempore, cum solis radij maxime vigent, maturas fruges quærent, atque legunt. Hinc factum est, vt Praxitelis Ceres, quemadmodum Pausanias in Atticis meminit, facibus manibus teneret: sacerdotes quoque diebus Cereris Eleusinae sacris noctu cum facibus currebant. In his sacris virgines Cereri sacrae, vere calathos florum plenos, æstate vero spicarum portabant. De his Tullius quoque aduersus Verrem meminit. Eisdem in pœpibus, vt Eusebius refert, imago Creatoris, ab Hierophonta, Solis, ab eo qui & faciem tenebat, Lunæ, ab altaris ministro, Mercurij, a Præcone gestabatur. Theodoretus addit, hic fœminei pudendi imaginem, sicut & in Bacchi sacris masculi circumferri solitam: quam quidem maxima ueneratione prosequerentur; cum tamen Ægyptiorum Rex Sesostris, quemadmodum de eo narrat Herodotus, in eis regionibus, quas sibi facile, parum aut nihil incolis repugnantibus, subegisset, columnas pro trophæis statuisset, cum nominis sui, atque patriæ inscriptione, exculpta etiam muliebris pudendi effigie, qua eorum populorum ignauia designaretur. Tanta autem religione, ac silentio Cereris sacra celebrabantur, vt sacerdos semper voce præiret, ita dicens *ὕμνος, ὕμνος ὀπίσθε ἀλλοτρίοις*: quod est, *Procul, procul este profani*: nemo autem ad ea admittebatur, nisi initiatus, quem etiam omni flagitio expiatum oportebat. Quare de Nerone legitur, numquam his sacris eum uoluisse interesse, scelerum scilicet conscientia conuictum. Antoninum Imperatorem ferunt, in probitatis argumentum, se Cereris Eleusinae sacris initiandum curasse. Neque hic silentio inuoluam ridiculum sane morem eorum, qui his sacris imbuerentur; nam ij primo suæ cōsecrationis die subuculam nouam, ac mundam induebant, quam numquam exsuerent, quoad detrita per se discerperetur; atque dicunt, frustra illa maxima cura custodita, vt ex eis fasciæ infantibus conficerentur. Quid illa pompa circumferretur, nemo sciebat: hæc sacra cistis operis deferebantur; vnde puellæ, quæ illa gestabant, dictæ sunt canephoræ, id est, cistiferæ; nefasque erat, rationem ceremoniarum illarum inuestigare. Quare Macrobius de Numenio philosopho lib. i. in Somn. Scip. narrat, ei offensam numinum, quod

Eleusina sacra.

quod Eleusina sacra interpretando vulgauerit, somnia prodidisse: viso sibi, ipsas Eleusinas Deas habitu meretricio ante apertum lupanar videre prostantes, admirantique, & causas non conuenientis numinibus turpitudinis, consulenti, respondisse iratas, ab ipso se adytum pudicitia suæ vi abstractas, & passim adeuntibus prostitutas. Pausanias de se refert, se, cum copiose de sacris Eleusinis differere statuisset, in somnis a quodam spectro ab ea re deterritum. Quare de eis nil attingit, nisi quod in propylæis erat Triptolemi statua, atque Vacca ænea, floribus redimita, ac cornibus auratis, quales erant victimæ immolandæ. Triptolemus vero fortasse in curru Cereris sedebat; nam fertur a Cerere per orbem terrarum allegatus, vt vbiuis gentium mortalibus terræ cultum, frumenti sationem, vsumque monstraret. Deæ autem Eleusinae Ceres atque Proserpinæ intelliguntur; quæ etiam Magnæ Deæ a Græcis dicebantur. Arcades vero præcipuo quodam cultu eas afficiebant, ignem in earum templo semper ardentem maxima cum religione conseruantes: ibi, vt scribit Pausanias in Arcadicis, Ceres e marmore tota erat; Proserpina, qua veste velabatur, e ligno: singularum magnitudo quindecim ferme pedum. Præferrebant puellæ duæ, talaribus amictæ tunicis, calathos utroque capite, floribus refertos. Ante Cereris pedes Hercules collocatus erat magnitudine cubitali. Horæ præterea duæ ibidem affabre effictæ, & Pan fistula, Cithara Apollo canens: indicabat inscriptio, eos esse e primoribus Diis. In mensa Nymphæ eminebant; Nais inter eas paruulum Iouem gremio ferens: Anthracia vna ex Arcadicis Nymphis faciem præferbat (quam Cereris esse diximus) Agno manu altera hydriam, phialam altera Anchirrhoc, & Myrrhoessa, & ipsæ hydrias effluente aqua præferrebant: quod forte quædam Cereris sacrificia innuebat, dicta Cereris nuptiæ, vbi vinum non adhibebatur, contra atque in aliorum Deorum sacrificiis fieri consueuerat: quod significat Plautus in Aulul. Sta. Cereris Strobile has facturi nuptias: Strob. Qui? Sta. Quia temeti nihil allatum intelligo. Potest sus Cereri adiungi, tamquam propria eius victima. Ratio vero cur aliis Diis aliæ victimæ mactarentur, est iuxta Seruium non tantum in consensionem referenda, quam bellua aliqua

Dea Eleusina.

Cereris nuptiæ.

Victimæ diuersa.

cum aliquo Deo habet, sed etiam quod quædam inter eos inimicitia existat. Hacque de causa in Cereris sacrificiis suum adhibitum dicunt; quod scilicet Deæ gratum esset futurum spectaculum, si inimicus ad pedes eius mortuus iaceret, qui non solum segetes vastaret, sed & terra rictu defossa, semina ipsa voraret. Eadem quoque ratione Baccho caper immolabatur, ut bellua maxime vitibus aduersa. Nonnulli opinantur gratum esse Cereri suis sacrificium, propter maximum, qui est inter eos consensus; ea enim est terre numen, cum terram significet; sus etiam semper humi volutatur; ut plurimum est niger, sicut & terra est sua natura nigra atque opaca: hæc præterea bellua præclare terræ fecunditatem adumbrat. Itaque interdum Cereri porca prægnans cædebatur; nam ea legitur ad viginti foetus vno partu profudisse: triginta ea porca pepererat, quæ AENEÆ in Tiberis ripa prodigij loco visa est, quem admodum Virgilius refert. Aliud quoque Cereris simulacrum in Arcadia visebatur, sicut refert Pausanias: vbi Ceres ipsa faciem dextera præferbat; læuam Heræ admouebat (erat hæc & Arcadium Dea, quam Neptuni atque Cereris filiam existimabant; licet & id nomen Cereri quoque ab Arcadibus, sicut & Iunoni a Græcis fuerit tributum) Hera sceptrum & vas, quæ cista dicitur, genibus sustinebat. Narrat quoque Pausanias ibidem, Cererem fuisse nuncupatam Erinnyn, ob huiusmodi scilicet causam: Neptunum aiunt Cereri, dum illa errans, filiam quæreret, eius amore captum, vitium offerre conatum: sed cum in equam se Dea vertisset, & ad Oncium gregibus permista pasceret, Neptunum non fefellit; nam & ipse in equum mutatus, eam compressit: quod illa primum iracunde tulit: verum postea placabilior facta, lauisse dicitur in Ladone. Cognomina itaque attributa, Erinnys a verbo, quod furere Arcadibus est; Lusia vero, quod se in flumine abluisset. Hinc etiam factum est, ut Ceres Nigra appellaretur, propter vestem videlicet nigram, quam tum ira in Neptunum, tum luctu de Proserpinæ raptu commotam sumpsisse aiebant: itemque, in specum cum se abdidisset, diu lucem vitasse: ita vero accidisse, ut, cum omnes, quos terra educat, fructus corrumperentur, & homines passim pestis conficeret, Diis cæteris latebras ignorantibus,

Sus cur Cereri attribuitur.

Hera.

*Ceres Erinnys.
Ceres in equam conuersa.
Neptunus in equum conuersus.*

Ceres Nigra.

bus, Pana per Arcadiæ montes inter venandum errantē, cum ad Elaium venisset, ibi Cererem offendisse tali cum ornatu & vestitu: Iouem, re de Panis oratione cognita, Parcas misisse; quibus deprecantibus, compressa ira, & luctu lenito, placata Ceres fuerit. In rei memoriam se Phlialenses dicunt antrum illud cum ligneo simulacro Deæ dedicasse: simulacrum ita fabricasse, ut saxo insideret muliebri figura, præter caput, quod equinum atque adeo cum iuba esset; serpentibus, & aliis feris ad caput alludentibus; reliquo corpore ad imos pedes tunica velato, altera manu delphinem, columbam altera præferente. Ibidem Pausanias scribit, prope fanum Cereris Eleusinae lapides fuisse prægrandes duos, alterum apte alteri impositum, Petroma fuisse vocatum. Eos lapides, vbi anniuersarij sacri, quæ Maiora nominabant initia, dies appropinquabant, disiunxisse, atque inde litteras eduxisse, quibus pompæ ritus, & quæ fieri oporteret, omnia consignata erant. Eum commentarium, cum, sacrificulis audientibus, recitandum curassent, ea ipsa, quæ consequeretur, nocte, in pristinam sedem reposuisse: ad eam lapidum compagem Pheneatarum multitudinē de maximis quibusque rebus iurandum concipere solitum: saxo superiori operimentum fuisse rotundo ambitu: in eo effigiem Cereris cognomento Cidonix seruata: eam effigiem sacerdotem tamquā personam indutum, statis, quæ Initia Maiora appellantur, diebus, populares patrio quodam ritu virgis cæcidisse: venisse in hæc loca, Pheneatas Cererem dicitasse, ante Naum, dum errabunda Proserpinam quæriraret; & iis, qui se comiter, ac liberaliter accepissent, legumina diuisisse omnia præter fabam. Qua autem maxime de causa impurum legumē faba sit, idem Pausanias reticet, dicitque arcanis commentariis mandatum esse. Sed id fortasse dici poterit, fabas scilicet impuras esse existimatas, quod eas in manibus placandis adhiberent: is enim qui horum sacrificiorum fuit auctor, cum animaduertisset in huius floribus quasdam litteras videri inscriptas, quæ luctum atque mœrorem significarent, optimo iure in sacris illis, fabis est usus: ideoque vulgo dicebatur, manes sese in fabas abdere: sed & Flamini Diali nefas erat, fabas tangere, ac nominare, nedum comedere. Pythagoras a fabis

Cereris fabrica.

Legumina a Cerere distributa.

Faba cur impura.

abstinendum esse præcipiebatur; hac fortasse de causa, quod timendum esset, ne quis alicuius animam vna cum gurgulione voraret: eius enim fuit opinionis, vt sentiret animas subinde ex alio in aliud corpus migrare. Aut a fabis cauere admonuit, inuens lugubres ac mœstas cogitationes deponendas ei qui velit in rerum diuinarum contemplatione versari: vel eo dicto significauit, ne viui similes mortuis essemus. Sed quomodo-cumque sit, Pythagoras in hoc Cereri consensit, quod ambo fabas legumen impurum existimauerunt. Sed quia, vt superius dicebamus, diuersæ terræ virtutes ab antiquis diuersis numinibus adscribebantur; ea quæ ad pascua est idonea, Palis nomine fuit demonstrata, quæ Pastorum propria Dea dicebatur. Huius nullam adhuc imaginem apud antiquos existisse puto; quare tantum dicam qui ritus in eius festis celebrandis vsurparentur, quæ Palilia dicebantur, & in vrbis Romæ natalem diem incurrebant: eo die nulla victima cædebatur, perinde atque nefas esset, alicui tum vitam adimere, cum natale Vrbis celebraretur. Sed homines fumo ex sanguine equino combusto, vituli cinere, ex matris vtero auulso, quæ in quibusdā aliis sacrificiis mactata fuerat, atque fabæ stipula expiabantur: ouilia etiam, oves, ac cæteræ pecudes purgabantur fumo ex sulphure: rosmarinumque, ac herbam Sabinam, oleam ac tædam & laurum cremabant, postea per flammam sceno accensam transibant. Item liba ex milio, & lactis mulctralia in Deæ honorem offerebant; solemnique prece sacrificium absoluebant. Qui ritus non admodū ab iis differebāt, quibus in Pomonæ pomorum Deæ sacris utebantur: Ouidius eam hortis præponit, dicitque Vertumni fuisse vxorem, sub cuius etiam tutela horti erāt: ei in manus tradit falcem, qua inutiles arborum ramos amputet, felicioresque inserat. Quare qui eius imaginem vellet adornare, omnia ei instrumenta, quorum est vsus in re hortensi, essent adiungenda. Hæc arboribus vim ad maturos fructus producendos tribuere credebatur: sicuti & Floram floribus ex eis eliciendis præponebant; ideoque florum Dea dicebatur tam eorum, qui in arboribus, quam qui in pratis erant. Eius imaginem tunc describam, cum de Zephyro ipsius marito dixero. Sed tamen historiis traditur, eam in lupanari meretricem existisse,

Palespastorum Dea.

Palilia.

Pomona.

Flora.

existisse, infantesque Romulum, ac Remum suo lacte nutrituisse; aut etiam aliam, quæ ex meretricio quæstu ingentem hæreditatē Populo Romano legarit. De hac id scriptum reperio. Aedituus quidam Herculis, otio superfluens, tesseras, & id genus lusionis diem terere solebat; sed cum forte aliquādo coluliferos deessent, Deum Hercule, vt colluderet, ea lege prouocauit, vt; si Deus vinceretur, boni aliquid largiretur: si vero aedituus, Deo cænam se præbiturum, puellamque insuper formosam, cum qua Deus misceretur. Tali proposita conditione, tesseras aedituus pro se, & Deo iecit; iactu a Deo victus est aedituus; qui ideo cænam apparauit; & Laurentiam formosum scortum conduxit: in templo discubuerit: post cænam puella clausis foribus, in templo est relicta. Ferunt autem noctu cum Laurentia non humanitus congressum; puellæque iussisse, vt mane in forum prodiret; & cuicumque primo occurrisset, illum sibi amicum pararet: id cum fecisset puella, Tarruntio homini prædiuiti, & iam natu grandi, & cælibi obuia facta est; cui est matrimonio iuncta. Ei, viuens, potestatem fecit Tarruntius omnis suæ rei familiaris; moriensque hæredem testamento instituit, quæ & moriens Pop. Rom. scripsit hæredem: qui quidam maxima eius memoriam veneratione est profecutus. Sed quia flagitiosum arbitrabatur, meretricem colere, eius nomen in Floram commutauit; vtque pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deam finxerunt esse, quæ floribus præfset: & ludi eidem Florales sunt nuncupati, in quibus omnes nequitia, & lasciuia nudis mulieribus peragebantur: in iis etiam venationes leporum, atque damarum instituebantur; hæc enim belluæ in hortis custodiuntur, qui sub eius Deæ tutela esse putabantur; vt de se ipsa apud Ouidium dicit. Erat olim quoque Bona Dea, numen quod ad terrā pertinebat; Porphyrius enim opinatur, quemadmodum refert Eusebius, illam terræ virtutem, quæ iactum semē fouet, ac nutrit, ab antiquis sub Bonæ Deæ nomine significari: cuius rei illud esse argumento dicit, quod eius effigies virides quasdam plantas manibus porrigit, tamquam quæ recens pullularunt. Victima quoque, quam eidem immolabant (hæc autem prægnans porca erat) ostendebat, veteres hanc Deam pro terra cepisse. Hæc Bona est

De Floræ narratio.

Bona Dea.

Fauna.

est nuncupata, quod ex terra sexcenta in nos bona deriuant; eadem Fauna appellabatur; ea enim nobis fauet, cum eius ope egemus: alia etiam nomina habet, quæ Plutarchus enumerat, cum narrat, quo pacto Clodius, vxoris Cæsaris amore captus, muliebrem habitum gerens, in huius Deæ sacra penetravit. De hac legitur, eam tam insigni fuisse pudicitia præditam, vt marito excepto, hominem nõ viderit, inmo ne de nomine quidem audierit; nec vñquam extra proprias ædes sit visa. Hinc factum est, vt in eius templum hominem ingredi, vel eius sacrificiis interesse, nefas esset: eius sacra vel in domo Pontificis Max. vel Consulis, vel Prætoris celebrabantur: tuncque omnes inde homines emigrabant, mulieribus succedentibus, quæ totam noctem peruigiles Deæ litabant; non enim interdiu diuinam ei rem facere licebat. Nec tantum homines inde cedere oportebat, sed & viriles effigies tegebantur; tantum ea Dea a masculo sexu abhorrebat. In eius templo varia multorum generum herbe erant, quas templi custos libenter ægrotis, qui eis indigissent, impertiebat. Atque ea de causa nonnulli eam Medeam esse sunt opinati, quæ, a Iasone decepta, postea omnem hominum conspectum fugiebat. Sed tamen exstat in fabulis, hanc Bonam Deam, siue Faunam eam dicere malimus, filiam fuisse Fauni; qui, cum filiam deperiret, nihil non fecit, vt eam ad sua scelerata vota pertraheret; neque quidquam promouisse tamen: quare ad vim conuersum, ab illa myrtea virga capite percussus fuisse, ac vulneratũ. Patrem ergo, vbi se a filia complexibus repulsus vidisset, quos neque blanditiis, neque vi expugnasset, dolis in posterum agere decreuisse: itaque eam inebriasse: sed & sic sua spe falsum; cum desiderio patris filia nec vino pressa cessisset: demum eum se in serpentem trãfigurasse, & cum filia coisse creditum. Horum hoc tale proferunt indicium, quod virgam myrteam in eius templo haberi, nefas fuerit; & quod super caput eius extenderetur vitis, qua maxime causa eam pater decipere tentauerit: quod vinum in templum eius non suo nomine solet inferri; sed vas, in quo vinum inditum esset, mellarium nominaretur, & vinum lac; quodque serpentes in eius templo nec terretes, nec timentes apparent. Quare eius imago effingebatur, sc-

Bona Deæ imago.

ptum

ptum sinistra manu tenens (nam eam parem Iunoni potestatem habere, aliqui crediderunt) vite eius capiti incumbente; ad latus erat serpens, ac myrteus baculus.

Huic Deæ sane quam similem potestatem Proserpina habebat; cum veteres pro Proserpina vim illam terræ intellexissent, quæ semina sub ea condita conseruaret. De hac apud Eusebium similis fabula legitur, ac ea quam de Bona Dea retuli. Ea sic habet; Ceres ex Ioue Proserpinam genuit, quam aliqui Pherephatten appellant; filia amore correptus parens, ei in

X

*Proserpina
pro fragi-
bus capient.*

serpentem conuersus coniūgitur. Vnde in Sabaziorum myste-
riis draco in spiram inuolutus in sacrificiis ad factorum me-
moriā adhibetur. Peperit & Pherephatte tauriformem fi-
lium: quare poetæ nonnulli taurum laudant draconis patrem,
& draconē rursus tauri patrē. Proserpina etiam fruges signifi-
cari legimus, quæ e terra, Cereris nomine denotata, ortum tra-
hunt; idque non absque vitali quodam calore, qui e cælo de-
riuat: Iupiter autem cælum adumbrat. Hæc a Plutone rapta
fingitur; aut quia semina in terram iacta interdū non nascūtur;
ex quo terra quodammodo dolere videtur; cum se suis orna-
mentis spoliata cernat: aut quod natius terræ calor corre-
pta semina fouet, donec ea ad maturitatem perducatur. Eadem
Proserpina aliquando pro Luna capitur: quare potest eodem
pacto effingi, quo Luna. Sed & eius effigies, anserem manu re-
tinens cernitur, vt Pausanias in Bœoticis narrat; dicit enim,
prope Trophonij lucum Ercynam cum Proserpina ludentem,
anserem e manibus inuitam dimisisse; volitantem illum subi-
isse cauernosum antrum, ibique se sub lapide occultasse; Pro-
serpinam subingressam auem a fuga retraxisse: quo loco lapi-
dem submouerat, aquam erupisse, qui postea fuerit Ercyna
amnis appellatus. Manebat ergo ad Ercynæ ripas ædes, & si-
gnum in ea, virgo anserem manibus præferens; quæ Proserpi-
na Cereris filia erat.

NEPTVNVS.

NEPTVNO inter fratres sorte aquarum regnum obtigit;
inde maris Deus dictus. Eum veteres interdum tranquillum,
mitem, sedatumque, sæpe etiam vultu turbato effinxerūt: quod
apud Homerum atque Virgilium legere est; mare enim statim
ex altero in alterum statum permutatur, quod ex tranquillo fit
turbulentum, atque e contra. Eidem tridentem in manus tra-
diderunt, qui in Concha veluti in curru stat, hæc ab equis ma-
rinis trahitur, qui posteriore sui parte piscis speciem referunt.
Hi a Statio lib. II. Thebaid. sic describuntur;

*Illic AEgeō Neptunus gurgite fessos
In portum deducit equos: prior haurit habenas*

Vngu

Vngula; postremi soluantur in aquora pisces.

Eum vestibis cæruleis induerunt, quæ, vt Phornutus inquit,
marinum colorem referunt. Lucianus in sacrificiis cæruleis
capillis, & nigris effingit; quāuis Seruius dicat, apud antiquos,
marinos deos canis capillis, atque senes plerumque depictos
fuisse; quandoquidem eorum capita spuma candescunt. Qua-
re Philostratus in Imaginibus Glaucum depingens, qui est
etiam marinus Deus, cum dicit barbam habere madefactam,
comas autē aqua perfusas per humeros spargi; supercilia den-
sa, hirsuta, & inter se iuncta; brachiumque attollentem, vndas
scindere, aptasque ad natandum efficere; pectus marina alga,
ac lanugine oblitum, ventremque paulatim attenuari, ac inde
ceteras corporis partes in piscem desinere; itaque cauda ere-
cta, extraque aquas exsistente ostendi. Ouidius lib. XIII. Meta-
morph. ita Glaucum de se loquentem inducit;

Glaucus.

*Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi:
Vix bene combiberant ignotos guttura succos,
Cum subito trepidare intus præcordia sensi,
Alteriusque rapi naturæ pectus amore.
Nec potui restare diu, repetendaque numquam
Terra vale, dixi, corpusque sub æquore merxi.
Hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam,
Cæsariemque meam, quam longa per æquora verro,
Ingentesque humeros, & cærulea brachia vidi,
Cruraque pinnigero curuata nouissima pisce.*

Idem Philostratus Neptunum cum equis & cetis in mari tran-
quille incedentem facit, ac tridentem præbet; quem tres ma-
ris mediterranei sinus significare, aliqui volunt: alij ad tripli-
cem aquarum naturam referunt; fontium enim sunt dulces,
marinæ salæ; quæ autem in lacubus continentur, non sunt
amaræ illæ quidem, sed gustatui sunt ingratae. Idem buccinam
eidem tradit; ea autem est coclea, qua Tritones vtuntur: nam
& hos antiqui inter marinos Deos numerauerunt, Neptuno-
que comites adiunxerunt. Poetæ fingunt Tritones maris tubi-
cines; cocleam enim retortam gerunt, qua terribilem quædam
sonum edunt. Itaque Hyginus refert eo tempore, quo Titanes
aduersus Deos bellum gerebant, quemdam Tritonem bucci-

Tritones.

na nuper a se reperta, ita insonuisse, vt Gigantes sonitum ferre non valentes, terrore illo consternati, statim sese in fugā conuerterint. Hi potius belluæ quam Dij, aut homines erant existimandi; nam vt Virgilius lib. x. *Æneid.* scribit,

Frons hominem præfert, in pristin desinit aluus.

Hæc eorum duplex forma, secūdum nonnullorum sententiā, duplicem aquarum vim ostendit; nam eæ interdum profunt, aliquando etiam nocent. Neque tamen poetarum omnino est commentum, quod de Tritonibus iactatur; nam ex historiis discimus, homines marinos sæpe visos qui figura partim hominem, partim piscem referunt. Plinius lib. i. x. *Natur. histor. testatum* reliquit, Olyssipone Tyberij principis tempore, legatos missos Romam, qui nunciarent, apud se Tritones buccina sonantes esse auditos, immo & a plurimis visos. Et Alexander Neapolitanus lib. iii. refert se a quodam certæ fidei homine audisse, qui diceret se, cum esset in Hispania, marinum hominem & vultu & corpore prorsus humano, absoluta similitudine pube tenus, postremis vero in piscem desinentibus, vidisse, in melle ex vltima Mauritania, & Oceani finibus eo pro monstro allatum: fuisse autem facie hominis vetusti, capillo, & barba hispida, atque hirta, colore cæruleo, statura procera, & maiore humana; alis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus secabat, & membrana passim interlucente munitum. Quod ne quis commentitium arbitraretur, idem Theodori Gazæ auctoritate confirmat, qui affirmavit, se, dum in Peloponneso ageret, fœda maris tempestate oborta, cum nonnulla piscium monstra ad litus illisissent, inter cætera vidisse Nereidem in litore, fluctibus expositam, viuentem iam, & spirantem, vultu haud absimili humano, facie quoque decora, neque inuenusta specie, corpore squamis hirta ad pubē vsque, nisi quod cætera in locustæ caudam desinebant. Quamobrem minime mirum videri debet, si poëtæ Nereides pulcerrimas. Nymphas esse finxerunt, quæ marinos Deos, Oceanum scilicet, Neptunum, Thetin, Doriden, cæterosque eiusmodi comitarētur, qui varios aquarum effectus significāt; ab antiquisque colebantur, quod crederent, sibi plurimum ab eis commodari, incommodari posse. Quamuisque plurimæ fe-

rantur

*Homines
marini.*

Nereis.

ratur fuisse Nereides (nā Hesiodus eas ad quinquaginta nominatim enumerat; tamen de vna tantum, Galathea dicta, mihi dicendum suscepi. Hæc sic est a candore nominata, qui in ea aquæ spumam repræsentat: quare Hesiodus ei albicantes comas, faciemque lacti similem tribuit. Polyphemus eius amator apud Ouidium, eam ligustris candidiorem vocat. Philostratus in quadam imagine Galatheam per quietum mare incedentem facit, eamque in curru collacat à delphinis tracto, quos Tritonis filiæ regunt, Nymphæ circumstantes, eiusque obsequiis paratissimæ. Cæterum ipsa purpuream vestem supra caput ad Zephyrum tollit, vt & sibi umbraculum, & curru velum sit. Ipsi autem comæ Zephyro minime diffusæ; madidæ enim sunt, & quam vt a vento agitari queant, grauiore. Hic non duxi prætermittendum, quod Alexander Neapolitanus loco proxime citato refert; nempe suo tempore in Epiro ad fontem iugis aquæ, ad quam mulieres ex oppido aquatum ventitabant, Tritonem, seu marinum hominem a spelunca, quam forte ibi nactus fuerat, obseruare solitum, siquando solam ad aquas accedentem, aut per litus obambulantem mulierem videret, ipsum ex vndis, & spelunca leni gressu, tacitisque vestigiis desilire, & a tergo accedere, ac vi compressam mulierem ex insidiis adoriri, & ad mare concubitus causa arripere, arreptamque sub vndis deferre consueuisse. Quod cum apud loci incolas percubisset, diligentius marinum monstrum obseruasse, & cum diutius laqueos illi intēdisissent, haud multo post dolo captum, & laqueis vincitū cepisse: cumque cibo abstineret, extra aquas multum viuere nequisse. Pausanias in Bœoticis ita Tritones nobis depingit; colore eo sunt, quo esse videntur ranæ palustres in dorso: nares humanas habent, branchias sub aures, os rescissum, latumque, ferinos dentes, glaucos oculos, manus cum articulis ad humanam effigiem, ungues ostreorum conchis persimiles; reliquum porro corpus paruulis squamis contentum est, & in piscem desinit, non dissimiles extremis delphinorum partibus. Ab his, aut a Naiadibus non multum Sirenes differunt: vt enim fabulantur poëtæ, muliebrem aspectum habent; idque umbilico tenus, nam in posterioribus partibus piscem imitantur: aliqui alas addunt, pedesque gallinacos. Eas

Galathea.

Tritones.

Sirenes.

dicunt Acheloi, & Calliopes filias tres fuisse, quarum vna canebat, altera tibiam inflabat, tertia lyram pullabat; quæ omnes ita suauem edebant concentum, vt facile miseros nautas allicerent, vt ad quosdam in Sicilia scopulos impingerent, vbi eæ degebant. Sed, vbi se ab Vlysse contemptas vidissent, qui illac transiens, se ad malum religandum, sociis vero cera aures obstruendas curauit, ne ipsarum cantus audirent; statim sese in mare præcipites dedisse; atque hinc forte factum fuit, vt diceretur a posteriori parte pisces euasisse. Seruius eas nõ pisces, sed aues ea in parte vult fuisse: sicut & Ouidius, cum easdem dicit Proserpinæ comites fuisse; quæ, postquam illa a Plutone correpta fuit, in huiusmodi monstra versæ fuere, habentia quidem faciem atque pectus muliebre, sed in cæteris aui similia. Suidas refert, secundum fabulas Sirenas aues fuisse, pulchra mulieris facie insignitas, quæ suauissime concinerent; sed reuera quosdam scopulos exstitisse, ad quos aqua allisa, ita suaue murmur redderet, vt nauæ ab ea suauitate pellecti, illuc nauẽ dirigerent, atque ita confracta ad cautes nauæ, misere disperirẽt. Plinius quoque, de fabulosis auib; loquens, in India inquit, aues quasdam exstitisse creditum, quæ cantus suauitate hominibus somnum iniiciebant, dormiẽtesque deuorare solebant. Sed tamen siue pisces, siue aues, siue aliud quodcumque tandem Sirenes sint; illud certũ sit, fictitium quidpiam esse; atque iis nonnulli meretriciam pulcritudinem, atque illicia innui volunt: eæ cantu nautas sapiunt, ac tandem deuorant: nam incaute se meretricum blanditiis de mente ac sanitate deturbari sinentes, ab eis tandem patrimoniis abliguritis, ad extremã inopiam rediguntur. Quare Buccatius narrat, apud antiquos Sirenas fingi in amœnis pratis degere mortuorum ossibus conspersis; eo extremum exitum, quod lasciuiam sequitur, significantes. Apud Virgilium quoque Sirenum scopuli multorum ossibus albi valdeque ardui, ac periculosi describuntur. Sed Xenophon aliter sensit: nam in libro de dictis & factis Socratis, Sirenas vult eorum laudes concinere, qui dignissimi sint, quorum virtus præconiis summis celebretur; easque ideo ab Homero fingi de Vlysse cecinisse; quod reuera is esset Græciæ vniuersæ ornamentum: hocque fascino esse, atque præsti-

gias,

gias, quibus studiosos homines ad se pellicerent; nam eos, audito virtutis præconio, cuius amore capti sint, multo maiores erga illam concipere ardores, & ad eam ardentius accurrere, atque dulces præconis voces sequi. Atque hac de causa forte factum fuit, vt, quemadmodum Aristoteles libro de rebus admirabilibus testatur, quibusdam in Insulis, Sirenarum dictis, quæ in Italiæ finibus sitæ erant, templa atque altaria meruerint, atque ab incolis colerentur: earum autem nomina fuerunt, Parthenope, Leucosia, & Ligia.

Nunc

Scylla. Nunc ad alios Deos, siue monstra marina veniamus. Homerus Scyllam fingit, in antro obscuro, & horrendo habitare, terribili illam esse latratu, canū videlicet simili, pedes habere duodecim, colla sex longa, capita totidem, & dentium triplicem ordinem, ex quibus virus stillare videatur; capita vero assidue in mare porrigere, ac circumspicere e scopulo, an inde nauis aliqua circumnauiget, vt ex ea saltem tot deprædetur, quot ipsius sunt capita; atque totidem ex Vlyssis sociis abstulisse. Cum Helenus apud Virgilium lib. 111. AEneid. AENEAE cursum, quem tenere debeat, ostendit, monet vt duo hæc horrenda monstra caueat, Scyllam scilicet, atque Charybdim; de quibus ita dicit;

*Dextrum Scylla latus, læuam implacata Charybdis
Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris,
Ora exsertantem, & naues in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulcro corpore virgo
Pube tenus postrema, immani corpore Pristis,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.*

Huiusmodi figuram induisse Scylla dicitur, veneficiis scilicet Circes quæ videret Glaucum, quem ipsa deperibat, non suos, sed Scyllæ amores sequentē: itaque aquis, vbi se Scylla abluere confuerat, suis veneficiis infectis, eam in ita deformem figuram conuertit. Sed ea, se ita aspectu horribilē videns, præ more præcipitem in mare se dedit, vbi & nautas transeuntes perterrefacit; sicut & Charybdis, quæ, cum esset mulier rapacissima, Herculis boues ausa est furari; quare a Ioue fulmine icta, ac in mare præcipitata, in scopulum est cōuersa, pristinam autem naturam apprime seruat. His fabularū inuolucris poeta nobis geminorum scopulorum, qui in angustiis freti Siculi se mutuo respiciūt, naturam adumbrare voluerunt. Sed hinc ad

Nereides. alia maris monstra describenda deueniamus. Nereides centum fuisse, quæ totidem delphinis insidebant, Plato inquit, cum mirabile illud templum describeret, quod apud Atlanticos Neptuno erat consecratum, qui ibi in curru erat effectus, alatorum

alatorum equorum fræna manu continens, tamque ingens erat, vt capite alti illius templi fastigium contingeret. Maxima pars Neptuni comitum in quodam templo quod est in agro Corinthio, vt Pausanias refert, cernebatur, vbi is vna cum Amphitrite sua vxore in curru erat; puer quoque Palæmon delphino innixus visebatur; equi quattuor currum trahebant; Tritones duo erant ad latus: in basi media, quæ currum sustinebat, mare erat exsculptum, atque Venus, quæ inde emergebat, pulcherrimis Nereidibus comitata. Palæmon, qui a Latinis Portu-

nus dicitur, portuum erat Deus; cui nautæ reduces sacrificabant: itaque est Neptuno comes attributus.

In quodam templo Neptuni, quod erat in Ægypto, Canopus Menelai nauta colebatur, qui post mortem in astra transfatus dicebatur. Eius effigies erat crassa, breuis, & quasi rotunda, collo obtorto, breuissimis cruribus: caussam, cur ita effingeretur, hanc dicitur: Cum Persæ Ignem, quem vt maximū Deum colebant, quaqua circumducerent, vt eo cæterorum Deorum, quos reliquæ nationes venerarentur, vires experirētur; nullus autem, cuiuscumque tandem materiæ esset, non illi cedebat; tunc Canopi sacerdos, ne suus Deus flāmis absumeretur, quiddam contra Ignem callidum excogitauit. Solebant in Ægypto fistilia quædam vasa fieri, minimis foraminibus pertusa, quibus turbida aqua limpidissima effluit: horum ille vnum, cera foraminibus obturatis cepit, variis coloribus vndique depictum, aqua repletum, ac vt Deum statuit; & excidens Canopi simulacri caput, illi diligenter aptauit: adsunt post hæc Persæ: itur in conflictum; circa hydriam ignis accenditur; cera dissoluitur, qua foramina erant obturata: diffluente aqua, ignis extinctus est. Astu igitur sacerdotis Canopus Deus victor Dei Persarum euasit; & ex eo Deus cultus est, vt Suidas refert. Quare in posterum ea forma est effectus, qua dixi, vtque cernere est in quodā Antonini Pij numismate. Delphini omnium piscium Neptuno gratissimi feruntur; quare Hyginus testatur, semper, cum Neptunus effingeretur, delphinem in eius manibus, vel sub pedibus fuisse; hac fortasse de causa, quod sicut leones ferarum, aquila auium, ita & delphines piscium sunt reges. Martianus eum in nuptiis Philologiæ expressit, sic dicens; Nudus est, maritima inundatione viridior, coronam albidī salis instar candidam, atque spumarum canicici concolorem habens. Pallas cum apud Ouidium lib. v. i. Metamor. cum Arachne de texēdi arte contēderet, duodecim Deorum cōsēssum pinxit; vbi disceptaretur, vtri, sibi ne, an Neptuno concederetur, vt Athenis recēs conditis, nomē imponeret: Carmina sunt huiusmodi:

*Stare Deum pelagi, longoque ferire tridente
Aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi
Exiuisse fretum, quo pignore vindicet urbem.*

Virgilius

Virgilius in primo Georgicorum equum dicit exiisse;

--Tuque o, cui prima frementem

*Fudit equum, magno tellus percussa tridente,
Neptune.*

Quod Seruius ideo fictum esse vult, vt velox, frequensque maris motus ostenderetur. Quare equi sub Castoris & Pollucis tutela esse dicti sunt, eorum enim astra velocissime mouētur. Quiddam ideo Neptuno equorum inuentionem tributam dicunt, quod equi latos campos, æquosque desiderant, qui ab æquore optime repræsentantur. Idem Seruius principium lib. i. x. Æneidos enarrans, vbi Poëta sic dicit:

*Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit:*

refert, Romanos belli tempore, duplicia signa extulisse, alterum scilicet purpureum pro pedestribus copiis, alterum vero cæruleum pro equestribus; hic enim est maris color, cuius Deus putabatur Neptunus, qui & equos inuenisse fertur. Diodorus Siculus scribit, Neptunum primum omnium equos domuisse, artemque equitandi docuisse, hincque factum esse, vt equestris appellaretur: cui Pausanias etiā cōsentit, qui vult ideo Homerum, cum ludos equestres describeret, Menelaum induxisse, qui certatoribus iuramentum per Neptuni numen proposuisset, se nullam fraudem adhibituros. Idemque subiicit, hoc Neptuni cognomen cæteris præstare, cum cunctis nationibus sit commune. Hinc arbitror profectum fuisse vt ludi Circenses apud Romanos, qui erant equestres, Neptuno essent sacri: celebrabantur autem in Consualibus, quæ erant a Romulo instituta, in memoriam, vt inquit Liuius, raptus Sabinarum; nam, quemadmodum Plutarchus refert, cuiusdam Dei aram conditam sub terram in Circo inuenerat; eique Deo indidit nomen Conso, siue a consilio, quod consiliarius foret; aut, quod magnarum rerum consilia occulta esse oporteret: quare ad eius aram aditus numquam patefiebat, præterquam ludorum Circensium diebus. Quod effecit, vt Neptunus idem ac Cōsus crederetur; de quo hæc strictim attigisse sit satis; nam nullam adhuc eius imaginem apud scriptores reperi. Quod autem equi sub Neptuni tutela essent, Pausanias in Eliacis po-

Consus.

sterioribus ostendit, cum circum, vbi equi currebant, describit, dicens, ad alterum curriculi latus aram fuisse figuræ rotundæ, ad eamque Deum coli, Taraxippum, ab incutiendo equis pauore, nuncupatum. Solitos enim esse iniecto terrore, circa aram hanc equos tam vehementer consternari, vt incertū vnde coorta trepidatione, sæpe illis curribus affligerentur aurigæ: quo igitur æquo, & propitio vterentur Taraxippo, ad eam aram aurigas vota nuncupasse. De hoc Deo multas multorum opiniones idem Pausanias affert; sed eam tamquam omnium

proba

probabilissimā approbat, qua Taraxippus Neptuni fuisse cognomen dicitur; ab eo enim equorum origo profluxit: a quo duos equos Iunoni dono datos, ferunt, quos illa Castori & Poluci tradidit. Cui fabulæ illa quoque concordat, qua iactatur, equuleum ab Ope Neptuni loco suppositum Saturno fuisse: hacque de causa Festus vult, Neptunum Equestrem fuisse dictū, ob idemque inquit, in Illyrico quaternos equos iaci solitos nono quoque anno in mare. Aliqui sentiunt, Neptuno equos optime accommodari; quod scilicet mare vndique ad nos necessaria vsibus nostris aduehat, sicut & equi. Quare Philostratus cum duas paruas insulas describeret, quibus, rerum venalium forum erat commune, in quod quod ab agris legeretur, altera inferebat, altera vero quidquid ex maritima præda corrogasset; ibi Neptuno statuam positam inquit cum aratro, atque curru, tamquam si agricola esset: quo incolæ innuebant, se etiam terræ fruges Neptuno acceptas referre: sed ne cum terrestrem tantum colere videretur, aratro naus proram aptarunt; ita vt Neptunum nauigantem, terram arare diceres.

Apud Eleos, sicut Pausanias refert, adolescentis imberbis statua visebatur, qui pedem pede premebat; ambabus vero manibus hastæ innitebatur; hæc stas tēporibus nunc lineis, nunc laneis vestibus induebatur. Hęc Neptuni esse est credita, aliū de illuc trāslata, vbi maximo cultu ab incolis afficiebatur. Sed nō Neptuni, verum Satrapis effigies appellabatur. Duo numismata exstant, Vespasiani vnum, alterum Adriani, in quibus Neptuni imago cernitur nudi stantis: sed in læui humeri tergo propendet amictus; dexteraque trilorem scuticam, læua elatum tridentem tenet. In alio quoque numismate idem est effictus nudus, reclususque, sinistra elata tridenti inhærens, dextram porrigens, alterumque pedem in prora tenēs. Illud præterea est sciendum, apud veteres vrbium portas Iunoni, arces Mineruæ, mœnia atque fundamenta Neptuno fuisse sacra; quod Seruius adnotat, illud I. I. A. Encid. enarrans, vbi Venus inducitur, A. Encæ ostendens, Troiæ ruinas reparari non posse; cum horum Deorum pro se quisque id dirueret, quod sibi esset proprium, ita inquit;

Hic, vbi disiectas moles, auulsæque saxis

Y 3

*Fundamē-
ta Neptuno
sacra.*

*Saxa vides, mixtoque vndantem puluere fumum:
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit; totamque a sedibus urbem
Eruit.*

*Terræ motus
a Neptuno
fit.*

Hæcque de causa a Græcis *ἰσχυραὸς* est dictus, quod est Terriquaassor; quo significarunt, terræmotum Neptuno tribui, propter aquarum scilicet motum. Quamobrè Thessali, Neptunum aquis exitum aperuisse dicebant, quæ vniuersam olim Thessaliam inundabant; nam ingenti terræmotu excitato, montes discidit, ita vt latus fieret Peneo flumini exitus, terraque inter mōtes interiecta cōmode habitari posset: quod & Herodotus confirmat. Quod dixi de Neptuno Terriquaassore, per belle ad Terræmotus imaginem aptari posset, si quis eam vellet effingere.

Oce. miz.

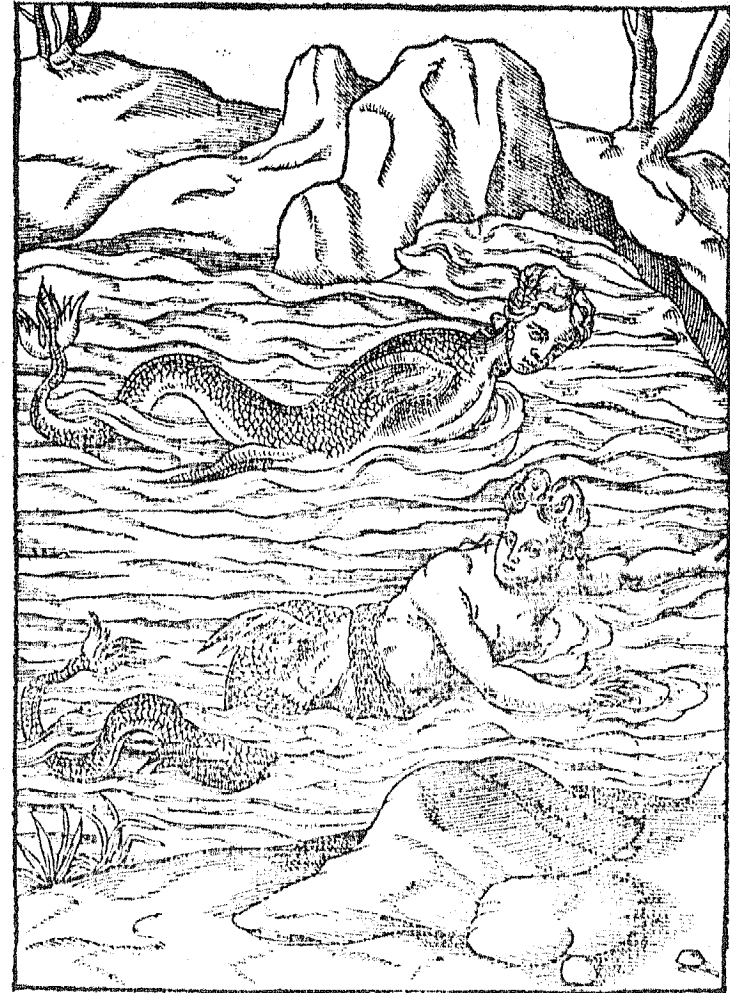
Imagines Neptuni atque Oceani non multum inter se crāt dissimiles. Hunc Oceanum veteres patrem Deorum dixerunt; pro eo autem non solum mare, quod vniuersam terram ambit, sed etiam aquæ virtutem intellexerunt, quam Thales omnium rerum principium statuit. Eum ergo Deorum patrem nuncuparunt; Thetis que vxorem ei tribuerunt; ex quibus innumeri propemodum Dei marini, fluuiatiles, ac fontani, item & Nymphæ profluxisse feruntur. Thetis vero fingebatur vetus, cana, atque alba: eam poetæ matrem, atque venerandam appellabant. Hæc vna cum viri sui imagine poni potest: qui, vt Ioānes Buccatius refert, in curru effingebatur, a quattuor balænis per mare tracto; eum Tritones cum buccinis præcedebant, circumstant Nymphæ, magnus belluarum marinarum numerus sequebatur, quæ sub Proteo duce ac pastore erant. Hic ex

Proteus.

marinis Deis erat, qui ventura prædicebat, sed non nisi coactus; eosque, qui sibi vim parassent, fraudibus decipiebat, varias subinde formas induens, vt ex eius manibus elaberetur. Quare necesse fuerat, eum vincire, ac tamdiu cōtinere, quoad in pristinam figuram reuertisset: tunc enim facile ad interrogata respondebat. De hoc Diodorus refert, eum in regnum ab Aegyptiis adscitum, tamquam qui omnibus sapientia antecederet, per quam erat ita dexter in cōsiliis pro tempore capiendis, vt ea alia ex aliis prout res requirebat, commodissime mutaret.

*Proteus in
in varias for-
mas muta-
retur.*

zaret, atque hinc factum esse, vt se in diuersas figuras convertere diceretur: quod idem erat, ac si dixissent, eum foro vti sciuisse. Græci volunt, id de Proteo dictum, vt scilicet ad Aegyptiorum regum morē respiceretur: nam illi, cum in publicum procedebāt, semper aliquod insigne in capite gestabāt, quod regiam maiestatem præ se ferret; id quidem subinde mutabāt; aliquando enim leonis, aut tauri, aut draconis priorem partem, interdum arborem, quandoque ignem, nonnumquam redolentia vnguenta præferiebant. Vnde factum locum fabu-

læ, Proteum in ea omnia, quæcunque capite gestabat, solere transformari. In Carpatho etiam insula idem regnasse legitur, a qua mare Carpathium nomen habet, quod est prope Aegyptum, cum vero Phocis id mare abundet (quæ & vituli marini appellantur; priores enim partes corio, ac pilis tectas ad vituli similitudinem habent) atque aliis marinis belluis; ideo marini gregis pastor est dictus. Oceani quoque filia Eurynome putabatur; eam Homerus Thetidi comitem adiunxit, cum Vulcanum adiret. Nonnulli eam Dianam esse crediderunt, ut Pausanias refert: quod quidem nihil cum eius simulacro cõsentit, id fœmineam formam referebat vsque ad summa fœmora, cætera piscis figuram; erat autem aureis catenis reuinctum. Id numen a Phigalensibus, qui erant in Arcadia, colebatur: templum eius stato quotannis die aperiebant: sacra eo die publice & privatim fiebant. Huic non admodum dissimilis quædam Dea erat, quæ Derceto appellabatur: hæc capite excepto, quod muliebri erat, piscis videbatur. De hac Diodorus Siculus lib. I II. scribit, eam Nympham fuisse, sed grauidam postea effectam, a quo autem, ignoratum, Semiramidem peperisse; sed sui erroris pudore affectam, se in quemdam Syria lacum abieciisse, atque inde ab illis populis numinis loco habitam, ac in piscem se conuertisse creditam: ideoque factum esse, ut a piscium esu abstinerent, qui in eo lacu essent, quos omnes illi Deæ sacros arbitrarentur.

Sed ad Oceani imaginem reuertamur: eius currus, eum terram ambire significat; rotæ terræ orbicularem figuram ostendunt: balænæ currum trahunt, quod mare vniuersam terram percurrat, ac in eam se insinuans, magnam eius partem alluat. Nymphæ aquarum proprietatem designant, quas veteres non solum sub Oceani, Neptuni, Thetidis, Doridis, Amphitrites, atque aliorum marinorum Deorum nominibus, sed etiã sub Acheloi nomine adumbrarunt. Licet nonnulli prioribus illis falsarum aquarum naturam, hoc vero posteriore dulcium innui, cuiusmodi sunt fluuiorum aquæ; qui etiam ab antiquis pro numinibus sunt habiti, & humana figura efficti. Sed antequam ad eorum simulacra veniam, ventos describam: nam, cum de mari dixerim, vbi illi maxime vires suas exserunt; non abs re mihi factu

Eurynome.

Derceto.

Veni.

facturus videor, si statim ventorum tractationem subiecero. Quamquam vero non absurde cum Iunone confunxissem: ea enim aërem significat; ventus autem, secundum Physicorum sententiam, est aër concitatus. Itaque AEolus ita Iunoni apud Virgilium lib. I. AENEID. respondet;

*Tu mihi quodcumque hoc regni, tu sceptrâ, Iouemque
Conciliâs; tu das epulis accumbere Diuum,
Nimborumque facis, tempestatumque potentem.*

Non tamẽ hic locus videtur a ventis alienus. Veteres ut Deos, sunt ventos venerati; eisque sacrificabant, vel quod eis propitiis vsi essent, vel ut in posterum vterentur. Eos cum alis effinxerunt, tumescentibus buccis, inflatis, ac spirantibus: sed alij alios suo flatu effectus producant; nam aliqui nubes cogunt, & pluias creant; alij e contra nubes dispellunt; alij aliter suas vires ostendunt. Itaque diuerse a poetis descripti fuere: qui quamquam multi sunt; tamen præcipui quattuor, qui a primariis quattuor mundi cardinibus flant, numerari solent, ut ab Ouidio, cum lib. I. Metamorphos. vniuersum in suas partes distribuit. Fuerunt aliqui, ut refert Strabo, qui duos tantum ventos posuerunt. Sed ex quattuor vnus est Aquilo, qui & Boreas dicitur, a Septentrione flans: hunc Pausanias in Eliacis scribit in Cypseli arca exculptum fuisse, Orithyiam rapientem; non tamen eius effigiem designat, nisi quod eum pro pedibus anguium caudas habuisse dicit. Hic ergo, quia niues ac frigus affert, glaciemque creat, barba, capillis, ac alis niue conspersis effingitur. Alter est Auster, qui & Notus nuncupatur, qui a meridie flat; hic, quod flatu suo pluias adducit, ita ab Ouidio describitur;

*-- Madidis Notus euolat alis,
Terribilem picca tectus caligine vultum,
Barba grauis nimbis, canis fluit vnda capillis,
Fronte sedent nebula, vorant pennæque sinusque.*

Tertius est Eurus, qui ab Oriente flat. Hic niger effingitur ob Aethiopes, per quos transit; cumque Sol occidens si forte rubeat, signum sit fore ut sequenti die (quemadmodum Virgilius in Georgicis testatur) Eurus exciteretur, ideo eius imagini sol igneus ad caput adpingitur. Quartus lenissimus ille qui-

*Venti principes
pales.*

Boreas.

Notus.

Eurus.

Zephyrus. dem, & Zephyrus, qui ab Occidēte spirat. Hic vere primo terram herbis conuestit, flores excitat. Quare Floræ maritus est
Flora. ab antiquis dictus, quæ florū Dea habebatur. Eius imago pulcherrimā Nymphā referebat. Itaque ea, cum ab Ouidio lib. v. Fast. loquens inducitur, ita de sua pulchritudine dicit;

Quæ fuerat mihi forma, graue est, narrare modesta:

Sed generum matri repperit illa Deum.

Ei & sertum ex variis floribus additur; item & vestis versicoloribus floribus pingitur; nam flores quibus terra vestitur, omnia

colo

colorum genera referunt. Philostratus ita Zephyri imaginem adornat; is est forma iuuenili, facie decora, alatis humeris, tempora habens pulcherrimis floribus redimita.

Sed iam ad fluuios transeamus, qui ab antiquis etiam numina habebantur, item votis ac sacrificiis colebantur. Eis capillum quodam peculiari ritu incisum offerre solebant; præcipue Græci, vt Pausanias testatur: quod etiam ex Homero intelligimus, cum Peleum inducit, vota Sperchio flumini faciētem, se capillos suos illi oblaturum, si filius Achilles incolumis ad se ex Troiano bello reuertisset. Et in agro Attico apud Cephisum fluuium adolescentis statua visebatur, sibi comam cædentis, vt illi consecraret. Fluuiorum effigies hominem referebat barbatur, promisso capillo, iacentem, cubito innixum, vt Philostratus Thessaliam describens, meminit; nam numquam fluuij in pedes se erigunt; sæpe etiam magnæ alicui vrnæ incumbunt, quæ aquam abunde effundat. Ita enim Statius Inachum depingit. Seruius inquit, cornua quoque fluminibus tribui; aut quod aquæ murmur, boum mugitum exprimat; aut quod fluuiorum ripæ cornuum instar sint incuruæ. Quamobrem Virgilius lib. i i x. Aeneid. de Tiberi dicit;

Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.

Eundemque ita paullo ante describit;

Huic Deus ipse loci, fluuius Tiberinus amano

Populeas inter senior se attollere frondes

Visus: eum tenuis glauco velabat amictu

Carbasus, & crines umbrosa tegebat arundo.

Idem libro i v. Georg. de Eridano ita dicit,

Et gemina auratus taurino cornua vultu

Eridanus.

Vbi Probus Eridanum inquit facie taurina pingit; quod sonus quem edit, sit taurino mugitui perquam similis; eiusque ripæ veluti cornua, sint intortæ. Aelianus scribit, fluminum simulacra, quæ antea nullam certam formam habebant, bouis postea effigiem expressisse. Idem apud Festum Pompeium legitur, fluuiorum scilicet statuas esse forma taurina, quod est, cornigera; nam ij sunt taurorum instar efferati. Fluuios quoque arundineis foliis antiqui coronabant; arundo enim feliciter in

Inachus.

Eridanus.

Acis in fluuium mutatus.

aquosis locis prouenit. Ouidius lib. x i i i. Metamorph. cum de Acis in fluuium mutato fabulam recenset, quem Polyphemus, grandi quodam saxo proiecto, cōtrierat, ita de eo Galatheam narrantem induxit;

*Miraque res subito media tenus exstitit aluo
Incinctus iuuenis, flexit noua cornua cannis.
Qui nisi quod maior, quod toto caeruleus ore est,
Acis erat.*

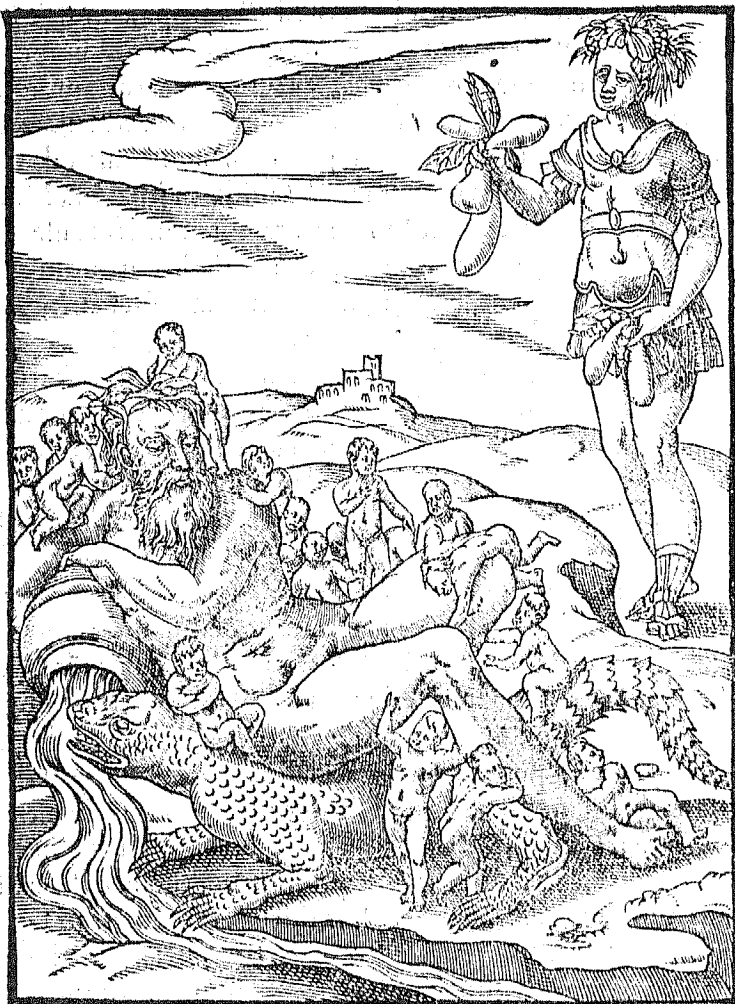
Romæ etiamnum in Vaticano Tiberis statua uisitur, qui nec cornua

cornua, nec serra arundinea habet; sed est corona, ex variis floribus ac fructibus cōtexta redimitus: quod, secundum meam quidem sententiam, eo refertur, ut fertilitatem, atque annonæ copiam significet, quam is fluuius incolis affert. Sed tamē non omnino est poeticis ornamentis spoliatus; nam & arundinem manu gestat. Cum Achelous apud Ouidium lib. i i x. Metamorph. Theseo narrat contētionem, quam cum Hercule pro Deianira suscepit, brachio innititur, caput habet arundine cinctum, viridi amictu induitur, neque tamē ambobus cornibus, sicut ceteri fluuij, est insignitus; nam alterum ei ab Hercule est diffractum, quod postea floribus, ac fructibus variis refertum, AEtolis est donatū, qui id Cornucopiæ appellarunt. Quod est ideo ab antiquis fictum, ut Diodoro uidetur; quod Hercules scilicet maximo cum labore alterum huius fluuij ramum a pristino cursu in aliam partem diuerterit; quæ cum fecundis illis aquis irrigaretur, maxime fructifera euasit. Itaque varie flumina a poetis describuntur; nam ij, vel aquarum qualitatem, vel illorum cursum, vel regionis naturam, per quam transeunt, considerantes, fluuios diuersis descriptionibus designat. Quare Pausanias in Arcadicis refert, in quodam Arcadiæ templo nobilium quorundam amnium e candido marmore signa uideri; sed vnus Nili simulacrum e nigro lapide: cuius quidem rei hanc causam affert; quod scilicet per nigros AEthiopes Nilus in mare delabitur. Lucianus scribit, AEgyptios Nili effigiem supra Crocodilum, aut equum fluuiatilem collocasse: equus autem fluuiatilis est, ut Herodotus eum describit, quadrupes, magnitudine taurum æquans, bouino capite, depressis naribus, caprarū instar, iubis dorso, ac hinnitu equino, dentibus aprorum aduncis, renidenti cauda, pelle ita crassa atque dura, ut, cum est exsiccata, sit iaculis conficiendis apta. Hæc bellua a Græcis est dicta *ἰννοώδρα*. Circum Nili simulacrum pueros aliquot ludentes effingebant; ut etiam apud Plinium lib. x x v. legitur, ubi de marmore, quod Basaltem vocabant, loquitur; scribit enim, ex hoc marmore statuam Romæ in templo Pacis ab Imperatore Vespasiano Augusto dicatam, argumento Nili, x v i. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi augentis se annis elus intelligeren-

Achelous.

Cornucopia

Nilus fluuius.

tur. De quadã Vertũni statua, in foro Romano posita legitur, quæ Tiberim olim illac transeuntem repræsentabat: hæc floribus atque fructibus erat ornata, vt fertilitatem agrorũ ostenderet, iuxta quos Tibæris præterfluit. Vertumnus etiam Deus, humanis cogitationibus præpositus credebatur, qui diuersas formas indueret, sicut & homines subinde consilia mutant. Aliqui eum anni Deum putauerunt, qui iuxta tempora varias sumit figuras; atque ideo eius natura cunctis figuris est opportuna, vt Propertius de eo lib. I v. dicit; cuius descriptionem oportet præterire.

ræpretium fore sum ratus, hic apponere, cum sit longe elegantissima; ea vero sic habet;

*Quid mirare meas tot in vno corpore formas?
Accipe Vertumni signa paterna Dei.
Tuscus ego, Tuscis orior, nec paritet inter
Prælia Volscinos deseruisse focos.
Nec me turba iuuat, nec templo delector eburno;
Romanum satis est, posse videre forum.
Hac quondam Tiberinus iter faciebat, & aiunt
Remorum auditos per vada pulsa sonos.
At postquam ille suis tantum concessit alumnis,
Vertumnus verso dicor ab amne Deus.
Seu, quia vertentis fructum percepimus anni,
Vertumni rursus credidit esse sacrum.
Prima mihi variat liuentibus vna racemis,
Et coma lætenti spicea fruge tumet.
Hic dulces cerasos, hic autumnalia pruna
Cernis, & æstiuo mora rubere dic.
Insitor hic soluit pomosa vota corona,
Cum pyrus inuito stipite mala tulit.
Mendax fama nocet: alius mihi nominis index:
De se narranti, tu modo crede Deo.
Opportuna mea est cunctis natura figuris:
In quamcumque voles, verte: decorus ero.
Indue me Cois, siam non dura puella.
Meque virum, sumpta quis neget esse toga?
Da fulcem, & torto frontem mihi comprime sæno:
Iurabis, nostra gramina scæta manu.
Arma tuli quondam; & memini, laudabar in illis:
Corbis & imposto pondere, messor eram.
Sobrius ad lites: at cum est imposta corona,
Clamabis, capiti vina subisse meo.
Cinge caput mitra, speciem furabor Iacchi:
Furabor Phæbi, si modo pleetra dabis.
Castibus impositis, venor, sed arundine sumpta,
Fauuus plumoso sum Deus aucupio.
Est etiam aurigæ species Vertumnus, & eius,*

*Traycit alterno qui leue pondus equo.
 Suppetat; hoc pisces calamo prædabor, & ibo
 Mundus, demissis institor in tunicis.
 Pastorem ad baculum possum curare, vel idem
 Sirpiculis medio puluere ferre rosam:
 Nam quid ego adjiciam, de quo mihi maxima fama est,
 Hortorum in manibus dona probata meis?
 Cereleus cucumis, tumidoque cucurbita ventre
 Me notat, & iunco brassica vineæ leni.
 Nec flos ullus hiat pratis, quin ille decenter
 Impositus fronti længeat ante mea.
 At mihi, quod formas vnus vertebat in omnes,
 Nomen ab euentu patria lingua dedit.*

PLVTO.

LICET in ditionis diuisione, alij Saturni filiorum cæli regnum obtigerit, alij aquarū, alij inferorum, prout fabulis fertur; quod, si rei veritatem spectare velimus, innuit, Ioui sorte orientis partes, Plutoni Occidentis, Neptuno vero maris insulas obuennisse. Sed tamen eorum quemlibet passim suum imperium exercere, interdum videmus; nam Neptunus apud Virgilium lib. I. A. Enceid. ventis minatur, quod sine eius permisso, cælum, terrasque turbare ausi fuissent. Iupiter nonnumquam inferorum res administrat: necnon & Pluto in cælum suum ius extendit. Itaque Iouem dicunt fulmen triplici cuspidē præditum, Neptunum tridentem, Plutonem canem tricripitem habere. Quamobrem cum Plutonis imaginem describemus, mirum videri nemini debebit, si eum interdum parem Soli potestate statuemus, & aliquando terræ. Sed tamen tunc etiam inferorum Deus est intelligendus, utpote qui præcipuam ibi potestatem exercent, imperiumque in animas corporeis vinculis exsolutas habeat. Hic, ut quilibet iuxta promerita iustas pœnas aut præmia consequatur, tres æquissimos iudices habere fingitur, qui inferorum iudicio præsent, quorum vnus dicitur esse Aëacus, alter Minos, tertius Rhadamanthus: de quibus, antequam ad Plutonem veniam, aliquid ex Platone dicam; nam id

*Inferorum
iudices.*

cum

cum in primis cognitu iucundum videtur, ac multum facere ad intelligendum, quo pacto eorum imagines sint exprimendæ; tum hinc discamus licebit, quales iudicum debeant esse mores. Ita igitur Plato habet: Saturni tempore lex erat, quæ etiamnum apud Deos viget, viguitque semper, ut scilicet ij, qui vitam cum iustitia transegissent, post mortem ad beatorum insulas proficiscerentur; contraque qui nequam, ac flagitiose vixissent, morientes eo abducerentur, vbi pœnas suorum scelerum luerent. Sed Saturno regnante, & in primordiis regni Iouis adhuc viui, postremo videlicet vitæ die homines etiam a viuis iudicibus iudicabantur: quo fiebat, ut multi non pro vitæ meritis iudicium ferrent. Quod vbi Iupiter ex Plutone resciuisset, ex eisque qui beatorum insulis præsiderent, multos scilicet illuc destinari, qui eum locum nullis promeritis sibi comparassent; se huic ordinis perturbationi obuiam iturum inquit, cuius causam in id referebat, quod homines ante mortem iudicarentur, dum mortali adhuc corpore circundarentur, multique eos circumstarent, qui bene, maleve de ipsis sentirent. Itaque plurimos animos sceleribus coopertos se coram iudicibus sistere audere, tamquam si essent summa innocentia præditi; suam enim peruersitatem corporis pulcritudine, familiæ nobilitate, diuitiarumque copia tegere; nec testibus destitui, qui afferant, se vitam, omni culpa carentem duxisse. Quæque iudices, corpore impeditos, quod veluti velum est animo obiectum, quominus verum cernere possint, tot rebus deceptos ac tantam bonitatem admirantes, non posse eos non omnibus bonis dignissimos iudicare. Quare illud in primis factum opus esse, ne homines, quando ex hac vita sint migraturi, præsentiant: cuius rei Prometheo fuit demandata prouincia. Deinde, ut cunctis rebus corporeis exfuti iudicibus se sistant, qui & corpore careant; ita ut animis tantum animos nudos & apertos cernant; atque ita facile iustum iudicium futurum. Quamobrem decreui, inquit, ut ex meis filiis duo Asia oriundi, Minos scilicet, & Rhadamanthus, vnusque Europa, Aëacus vocatus, cum ex hac vita migrarint, ad quoddam pratum proficiscantur (quod Veritatis ager appellabatur) ibique vbi duæ viæ se diuidunt, altera ad beatorum insulas, altera ad inferorum loca tendens,

*Iudices cum
fallantur.*

*Iouis decretum
de animis iudican-
dis.*

A a

animorum, qui e corporibus recesserint, iudicia exerceant. Asiaticis iudicandis præerit Rhadamanthus, Aëacus iis, qui ex Europa aduenerint; sique quid dubij inciderit, Minos cognoscet; ut sine vlla fraude quisque ad eum locum destinetur, qui meritis conueniat. Hoc fuit Iouis decretum, ut hominum animi iuste iudicarentur. Itaque Rhadamanthus, atque Aëacus, cum iudicant; virgam manu tenent; Minos seorsim sedet, singulorum causas secum dispicit, auratum sceptrum ipse quoque gestans; ita enim Vlysses apud Homerum refert, se eum vidisse, cum mortuis ius dicit. Iudicandi animi omnium affectuum signa, quibus tenentur, præ se ferunt; itemque quidquid unquam gesserint, dum adhuc corpore coercerentur, facile in eis argumenta deprehenduntur. Quare cum se coram iudicibus statuunt, nequaquam interrogantur, quinam olim fuerint iudices enim, iis tantum cōpertis, quæ dum adhuc inter mortales versarentur, perpetrarint, eos ad commerita loca ablegant. Hic Plato explicat, quinam animi ad inferorum carceres destinentur, & qui ad beatorum sedes mittantur. Sed nos contenti trium horum iudicum effigiem designasse, ad alia transibimus. Dantes Algerius Minoi videtur formam belluæ tribuisse; ita enim in Poëmate de Inferno dicit;

*Cernere erat tetro aspectu Minoam sedentem,
Horribiliter latrantem, ac torua tuentem.
Quæsitores uitasque, ac crimina discit,
Atque alias aliis pœnas decernit, & umbras
Pallentes audit, tentat, subigitque fateri.
Quæ quis apud superos commisit crimina: quorum
Pro meritis pœnas taxat, numerumque, locumque,
Tot caudæ corpus spiris immane reuincens,
Pœnarum gradibus quot uult torquerier ipsas.*

Minos quid significet.

Aliqui in ea sunt sententia, ut putent, Minoem scelerum conscientiam significare, qua assidue, qui sibi facinorum est conscius, se ipsum vexat, accusat, supplicium ob oculos statuit, torquet, exagitat. Sed nunc ad Plutonem reuertamur, qui etiam diuitiarum Deus est habitus, πλοῦτος enim Græce diuitias significat. Per eum autem terra intelligitur unde tot opes hauriuntur. Itaque Latini eum Ditem ad diuitias innuendas, appelladum duxe

duxerunt. Hunc manium Deum putarunt, quod is scilicet funebres pompas inuenerit, ac iusta, quæ mortuis persoluimus. Sed hæc missa faciamus, & eius effigiem, a poetis adumbratam, describamus. Apud inferos is tamquam rex in solio sedet; ita enim eum Claudianus Lib. i. de Raptu Proserp. designat, cum refert, eum Mercurium ad Iouem, uxorem sibi petitum misisse.

*Ipse rudi fultus solio, nigraque uerendus
Maestate sedet: squalent immania fædo
Sceptra situ.*

Martianus Capella regiam coronam ei tribuit, cum eum una cum Neptuno fratre describit, ita dicens; Pluto lucifuga inumbratione pallefcens, in capite coronam ex hebeno, tartareæ noctis obscuritate feruescens. Sceptrum, quod manu gerit, eum regem monstrat; id est paruum; nam inferioris huius orbis regnum repræsentat; ita Porphyrius hoc explicat, quemadmodum Eusebius refert; subque Plutonis nomine Solem intelligit; qui ideo inferorum Deus dicitur, quod hieme parum se nobis ostendat, sed maximam temporis partem degat cum Antipodibus, quos in inferiori orbe habitare dicimus: cum tamen illi se nobis superiores arbitrentur, ut Seruius ex Tiberiano refert, qui ait, olim a vento ab Antipodibus litteras ad nos allatas, cuius id erat initium; Nos superi vos inferos salutamus. Aristoteles etiam rationibus conatur ostendere, nos reuera inferos esse. Sed hoc non multum ad rem; illud hinc intelligamus, Plutonem, si pro Sole capiatur; sub terris degere creditum, cum nostrum hunc orbem non collustrat. Is idcirco Proserpinam, a se raptam retinere dicitur, quæ seminis vim exprimit; quia hiemis tempore, cum Sol a nobis longius recessit, semen intra terræ viscera conclusum latitat. Galeam Pluto gestat, ut Homerus, Plato, atque Hyginus dicunt. Solis enim verticem nequimus intueri. Itaque secundum fabulas, quicumque galeam sibi Plutonis aut Orci induisset (utroque enim nomine idem appellatur) mortalium oculis cerni non poterat, cum tamen ipse alios cerneret: quam Perseum gestasse fabulantur, cum Medusa caput abscidit, hocque præsidio fretum, ab eius sororum impetu sese factum, tectum præstitisse. Hanc Mineruæ beneficio

Plutonis color.

Corona, Sceptrum.

Pluto pro Sole capitur.

Proserpina.

obtinuisse ferunt, quæ etiam apud Homerum huiusmodi galeam sibi aptasse fingitur, ne a Marte contra Troianos pugnas deprehendi posset. Cerberus ei ad pedes iacet, quemadmodum Fulgentius scribit, qui Plutonium terræ præsidem, ac custodem appellat, eundemque obscuris tenebris circumdatum, sceptrumque manu tenentem describit; hæc eo referuntur, ut intelligamus, tria semini opus esse, ut ad fructus perueniat; primum scilicet, ut humi spargatur; deinde ut terra tegatur; postremo, ut sub ea latitans germinet. Pindarus Plutonium facit, manu virgam tenentem, hacque animas ad inferos eum dicit perducere. Nonnulli ei clauem in manus tradunt, qua sui regni fores claudat, ne videlicet animæ ibi conclusæ, aliquando elabatur. Quare apud Pausaniam legitur, in quodam Iunonis templo, quod alicubi in Græcia erat, tabulam quãdam existisse, in qua inter alia multa, incisus erat Pluto cum Proserpina, duabusque Nymphis, quarum vna manu pilam, altera clauem continebat; huius rei hanc rationem affert, quod clavis scilicet sit Plutonis insigne; cum is inferna loca ita conclusa teneat, ut nemo inde possit elabi. Ex quo locus fabulæ est datus, Cerberum ad inferni portas excubare, ut eos perterrefaciat, qui fugam moliantur: quem ita Seneca in Hercule furente describit;

*Hic sæuus umbras territat Stygius canis,
Qui terna vasto capita concutiens sono,
Regnum tuctur, sordidum tabo caput
Lambunt colubris; viperis horrent iube;
Longusque torta sibilat cauda draco.*

Ita etiam eum Apollodorus lib. 11. Bibliothecæ describit; nisi quod addit eum in dorso serpentum omnium capita habuisse. Dantes quoque in libro de Inferno sic eius imaginem designat;

*Cerberus umbrarum latratu regna trisauri
Personat, atque animas multa formidine complet.
Truces illi oculi; barba est implexa colubris;
Immans venter; nec non ferus unguibus uncis
Dilatantque, voratque animas, manditque, rapitque.*

Hesiodus ei centum capita tribuit; eumque Plutonis ostiarium

rium appellauit, eisque blandiri, qui infera loca ingrederentur, sed qui egredi studerent, continuo ab illo corripitur, atque deuorari dicitur: quod quidem eius nomini congruit; nam Cerberus quasi *νεοσβόπος*, hoc est, carnem vorans dicitur. Atque ideo aliqui per eum terram significari dixerunt, quæ cadauera vorat, atque conficit. Huic similis erat quidam Eutyonomus, de quo ex Delphicis interpretibus Pausanias libro postremo scribit, ipsum inferorum fuisse dæmonem, qui mortuorum carnes absumeret, ita, ut ossa solummodo relinquerentur: colore erat

inter cæruleum, & nigrum medio, quales muscæ esse solent, quæ carnibus insederint: dentes ostentabat; vulturis erat substrata pellis. Quidam senserunt, Cerberum nostrum hoc corpus referresicut enim ille infernum adeuntibus se mitæ ostendit, ita & hoc se præbet facile atque obsequens iis, qui genio, ac voluptatibus indulgent; item non secus maximum facessit negotium iis qui a vitiis ad virtutes deficere volunt, atque ille in eos insurgit, qui ex inferno exire tentant. Et ad hanc fortasse significationem Virgilius lib. v l. AENEID. respexit, cum fingit, belluam hanc, AENEAM, hominem scilicet omnibus virtutibus insignitum, primo ingressu allatrantem: quod contrarium videtur iis, quæ de eadem Hesiodus aliique scripserunt, qui volunt, eam ingredientibus ablandiri. Sed nihil est inter eos discrepantiæ, si rem suis momentis velimus expendere: nam qui ad inferos descendit, hoc intellectu, vt vitiorum cæno sese ingurgitet, is Cerberum in aditu offendit, qui miris modis ipsum demulceat; hoc enim corpus animi libidinibus magnopere acquiescit, ac oblectatur: quod tamen acriter reclamatur, si quis a tantis sordibus resilire velit. Qui vero infera loca adit, quem admodum AENEAS fecisse fingitur, vt scilicet, vitiorum turpitudine considerata, vehementer ab omni scelere abhorreat, ac virtutes summæ studio sectetur, is Cerberum habet aduersarium; hoc est, appetitus magnopere repugnantes sentit, qui se ab instituto ad virtutes cursu quantum potest, retardet. Eadem ratione a poetis est fictum, Herculem inferos penetrasse, ac inde victum Cerberum secum abstraxisse; quia is prudenter hominem referebat, qui sensus hos corporeos rationis vinculo ita constringit, vt secum ex inferorum vitiis facile educat, atque per virtutis semitam eos ambulare compellat: e contra vero de Pirithoo fertur, eum, cum ad infernum descendisset, vt uxorem a Plutone abstraheret, quacum libidines suas expleret, a Cerbero interfectum fuisse; qui enim se in fœdis voluptatibus immergit, fere numquam emergit, sed illis tenaciter adhærescens, tandem obruitur. Hecataeus Milesius, vt Pausanias in Laonicis refert, quæ de Cerbero narrantur, signum esse testatus est; nam in cauerna, quæ erat in Tænaro promontorio, vnde ad inferos descensus patere putabatur, immanem ac te

ac tetrum serpentem lustrum habuisse refert; qui sit idcirco inferorum canis dictus, quod quem morfu impetisset, subita eum veneni vi mori statim necesse esset: eum serpentem ab Hercule ad Eurystheum pertractum. Homerus vero (is enim primus Ditis canem, quem Hercules extraxisset, appellauit) neque nomen ei proprium imposuit, neque de eius figura est quidquam fabulatus: posteriores & Cerberum appellarunt, & eum, cætera cani similem, tria dixerunt capita habere. Sed de Cerbero hæcenus. Nunc ad Plutonem postliminio redeamus; quem Seneca in Hercule furente ita describit;

-- *Superbo digerit vultu sedens*

Animas recentes: dira maiestas Deo:

Frons torua; fratrum quæ tamen specimen gerat,

Gentisque tanta: vultus est illi Iouis,

Sed fulminantis: magna pars regni trucidis

Est ipse dominus, cuius aspectum timet

Quidquid timetur.

Huic veteres quadrigas tribuere, quas equi quattuor atri, & naribus ignem spirantes trahunt: quattuor equos Claudianus lib. i. de Raptu Proserpin. recenset. Sed Buccatius lib. i l. x. tres tantum nominat, currumque tres etiam rotas habere dicit; quod ad difficultatem, atque pericula, quæ experiuntur ij, qui diuitias parant, & ad futuros rerum euentus incertos refert. Plutonem enim interdum Diuitiarum Deum posuerunt: licet Græci alium quemdam diuerso nomine appellatum diuitiis præponerent, quem Plutum dixerunt; qui a Plutone saltem effigie differebat; nam Aristophanes in Comœdia, quæ Plutus inscribitur, eum cæcum repræsentat, a Ioueque excæcatum dicit, ne viros probos, modestos, doctosque cognosceret. Lucianus etiam in Timone eum cæcum, claudum, interdum lectica vectum, aliquando pedibus celerem facit; nam dum diuitias malis hominibus elargitur, velocem se ostendit; sed cum ex eis aliquid probis imperat, mirum quam sit segnis & lentus: quod etiam est Fortunæ proprium. Itaque Pausanias in Bœoticis laudat eum, qui Plutum in manibus Fortunæ posuerit, tamquam eius matris, atque nutricis: neque minus prudenter fecisse Cephisodotum statuarium dicit, qui Pacem Atheniensibus

*Pluton's
quadrigæ.*

*Diuitiarum
Deus.
Plutus.*

nientibus fecerit, Plutum in sinu habentem; pax enim diuitias conseruat, quas bellum dissipat. Plutarchus scribit, apud Lacedaemonios Plutum caecum, atque iacentem esse effictum. Rhodij, vt Philostratus in Imaginibus refert, eundem videntem, alatum, ac inauratū habebant; & arcis suae custodiam praefecerunt: est quidem volucris pictus, vt e nubibus, ad eos descenderit; aureus autem est, ob materiam, in qua eis primum est vilus; pictus est & oculatus, ad eos enim ex prouidentia accessit: dicunt enim in ortu Mineruae Rhodiis aurum depluisse; quod & apud Claudianum in Paneg. Stiliconis legitur. Quod ideo factū fuisse, idē Philostratus narrat, quod Rhodij Mineruam eximio cultu prosequerentur; sed ei non quemadmodum par erat, litabant; in re enim sacra ignem non adhibebant: itaque Iupiter in eos caelitus aurum depluit, non autem Mineruam demisit; quae ad Athenienses, vt sapientiores, riteque sacrificantes profecta est; nam ij in sacrificiis igne utebantur. Plutoni cupressus erat sacra, e cuius foliis, ac ramis ei sertum contexebatur; erat enim arbor infaulta, cuius vsus in funeribus plurimus erat; aut, quod semel abscissa, numquam amplius germinat; aut, quod iuxta Varronis sententiam, rogos hoc ligno olim circumdarent, ne teter nidor ex concrematis cadaveribus circumstantes offenderet. Apud veteres enim erat in more positum, vt propinqui ac amici funus ad locum, vbi erat cremandum comitarentur; vbi ad praeficae modos omnes flebant, ac lamentabantur: haec autem erat mulier pretio conducta, quae mortuum maxima qua posset voce desleret, eiusque egregia facta praedicaret; nemo autem inde recedebat, quoad cineres vna non essent conditi; praefica voce praecunte; ite; dimissio est. Adianto etiam herba Pluto legitur coronatus. Fuerunt qui narcisso eius caput adornarint; hic enim flos mortuis gratus esse credebatur; fortasse propter adolescentem quemdam, hoc nomine vocatum, qui moriens in hunc florem dicebatur mutatus. Quare ex eodem Furiis ferta contexebant, quemadmodum Phornutus refert.

Furiae autem Plutonis administratae putabantur: ex inferisque in terras emergere aliquando, sunt creditae, ad poenas a mortalibus suorum flagitiorum exigendas, aut eos ad alia peiora scelera

*Aurū plus
nis dela-
sum.*

*Narcissus
flos.*

scelera impellendos: tres eae numerantur, Alecto scilicet, Tiphone, ac Megæra. Eadem ab antiquis colebantur, magis ne obessent, quam vt prodesse; quo cultu etiā olim Deos Aueruncos prosequerentur, vt scilicet mala auerterent: auerruncare enim est auertere. Ea de causa, vt Pausanias in Atticis meminit, Furiis Graeci sacrificabant. Furiae ergo sanae, ac aras apud veteres, sicut & caeteri Dei habuerunt; eas Athenienses *σευρα* *δεωδς*, hoc est, seueras Deas; Sicyonij vero *επιμειδαις*, id est, a contrario sensu, beneuolas, ac mites appellabant: iis quotānis die statuto sacrum facientes, praegnantem oves mactabant, ac mulso pro libamentis, pro corollis floribus vti, sollene habebant. Alicubi etiam in Achaia Eumenidum sanum erat dedicatum; eo si quis caede, vel quouis incesti, aut impietatis genere pollutus intrauisset, spectandi causa, statim eum mente capiendum diris terroribus exagitatū credidere: quare omnibus, etiam alio contententibus templi aditu interdictum fuisse, scribit Pausanias in Achaicis: qui etiam Arcadiam describens, narrat, in quadam eius regionis parte templum, atque agrum Deis Maniis consecratum fuisse; quas is Furias fuisse arbitratur; nam hoc in loco ob matris caedem Orestem insaniuisse tradebant; itemque non longe ab eo sano terrae agger surgebat, e lapide excisum digitum insigne praetendens; vnde & illi tumulo Digitum monumentum nomen est: ibi furentem Orestem tradebant, manus digitum abrosisse: prope erat & alter tumulus Ace nomine; quod ad eum insaniam medelam Orestes nactus fuerit. Et illic erat alterum Furiarum templum: has Deas Oresti, cum primum est mente captus, nigras obuias factas memorant: eandem, cum digitum adedisset, albas apparuisse; & earum aspectu statim illum ad se redisse; idcirco iis, quarum effugit iram, inferias misisse; posterioribus vero rem diuinam fecisse dicitur: ac Candidis quidem Deabus & Gratiis pariter incolas postea sacra fecisse, idem Pausanias refert. Cicero libro 111. de Nat. Deorum de Dea Furinae luco meminit, quam Furias esse vult. Earum serpentibus esse crinem implicitum; primum omnium finxit Aeschylus, quemadmodum in Atticis refert Pausanias. Itaque Seneca in Hercule furente ita Iunonem dicentem facit, cum vult furorem Herculi iniicere:

*Auerrun-
cis Dy.*

*Incipite famulae Ditis, ardentem incite
Concutite pinum, & agmen horrendum anguibus
Megera ducat, atque luctifica manu
Vistam rogo flagrans corripiat trabem.*

Dantes in Comœdia de inferno dicit, se, cum in imo inferno esset, oculos ad quamdam turrin erexisse;

*Aspexit diras ubi tres residere sorores,
Famincum quibus os, facies resperfa cruore,
Tortis cinctæ hydri, redimite tempora scuis*

Anguibus,

Anguibus, & crines quibus ornauerè cerasta.

Hæ quales in reliquo essent, ex Strabone colligi potest, qui lib. I v. Cassiteridas insulas describens, inquit, homines ibi habitantes fuisse colore fusco, tunicis ad talos demissis, cingulo pectus incinctos, baculosque manu gestasse, Furiis persimiles. Suidas etiam de Menippo Cynico referens, qui insania captus; se inferorum ministrum esse dictabat, seque huc ab infernis Deis allegatum, vt hominum facta exploraret, ac ad ipsos de cunctis referret, cum Furiarum habitu usum scribit; nempe veste nigra, ad talos vsque demissa, non admodum lata, fascia incinctum, pileum gestantem, in quo duodecim signiferi signa erant expressa, tragico cothurno calceatum, manu fraxineum baculum tenentem, proluxa barba, qualis philosophorum solebat esse: quæ nihil ad furiarum habitum faciebat, sicut nec pileus. Itaque vestis illa nigra, ad terram vsque protensa, fascia, ac baculus in Menippo, iuxta Suidam, Furiarum habitum adumbrabant, quemadmodum etiam Strabo paullo ante depinxit.

Ariadna, cum se a Theseo solam in littore relictam vidisset, qui clam cum Phædra profugerat; multum, diuque misera est de sua acerba fortuna conquesta; demum ad Furias conuersa, ab eis contra perfidum illum, ac proditorem ultionem exposcit apud Catullum in poemate de nuptiis Pelei, & Thetidis.

*Quare facta virum multantes vindice pœna
Eumenides, quibus angineo redimita capillo,
Frons expirantis præportat pectoris iras,
Huc, huc aduentate, meas audite querelas.*

Perinde atque nemo melius eis ab illo pœnas impietatis reposeret; cum nihil magis homines excruciet, quam mentis perturbationes, ac morbi, cum a ratione animum abducunt. Neque quidquam aliud intelligendæ sunt Furia, quæ a Poetis homines vexare dicantur: quare de eis Laëtantius in diuinarum institutionum Epitome, Tres inquit affectus, vel (vt ita dicam) tres Furia sunt, quæ in animis hominum tantas perturbationes ciunt: Ira, quæ vindictam cupit; auaritia, quæ desiderat opes; libido, quæ appetit voluptates. Hi non per se nati sunt, quos Deus homini rationabiliter inseruit: sed cum sint vtique

natura boni (quoniam ad tuendam vitam sunt attributi) male vtendo fiunt mali. Ita igitur ad coercionem peccatorum, id est, ad regendam subiectorum disciplinam, data est a Deo, vt metus licentiam comprimat, & compescat audaciam: cupiditas ad desideranda, & conquirenda vitæ necessaria tributa est: libidinis autem affectus ad procreandos filios insitus & innatus est. Redigendi sunt ergo isti affectus intra fines suos, & in viam rectam reducendi. Si enim illis omnem, qua velint, vagandi licentiam tribuimus, omnem mentis tranquillitatem, Furiis immixtis, perturbant. Furias antiqui cum ardentibus facibus effingebant, vt hoc intelligeremus quibus ardoribus nostra pectora deprauati affectus inflamment; vt melius in Tisiphonis imagine videbimus,

*Centum illi astantes umbrabant ora Cerastra,
Turba minor diri capitis: sedet intus abactis
Ferrea lux oculis: qualis per nubila Phæbes
Atracia rubet arte color: suffusa veneno
Tenditur, ac sanie gliscit cutis igneus atro
Ore vapor: quo longa sitis, morbi que, famesque,
Et populis mors vna venit. riget horrida tergo
Palla, & cerulei redeunt in pectore nodi.
Atropos hos, atque ipsa nouat Proserpina, cultus.
Tum geminas quatit illa manus: hæc igne rogali
Fulgurat; hæc viuo manus aera verberat hydro.*

Et Ouidius lib. 1 v. Metamorph. cum fingit eam a Iunone ad furorem in Athamantem iniiciendum missam; ita eam describit;

*Tisiphone canos, vt erat turbata, capillos
Attonit, & exstantes deiecit ab ore colubros.
Nec mora Tisiphone madefactam sanguine sumit
Importuna facem, fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam, tetroque incingitur angue:
Egrediturque domo. Luctus comitatur euntem,
Et Panor, & Terror, trepidoque Insania vultu.*

Quare Furia non solum operam Plutoni dabant, sub cuius ditione erant, sed Iunoni quoque ac Ioui; qui ius aliquod in inferos habere videbantur. Itaque vterque interdum Infernus, ac Stygius

Stygius a Stygia palude, quæ Inferorum regionem dicitur ambire, appellatus est; per cuius aquas Poëtæ fabulantur, Deos iurasse; periuri autem eam fuisse pœnam, vt annum diuinitate se abdicaret, ambrosia, nectareque priuaretur. Id paludi Stygiæ tributum ferunt, vt Dij per eam iurarent, quod Victoria eius filia in bello contra Gigantes a Ioue steterit. Vel potius id confictum est, quod *tyros* mœrorem significat, a quo Dij longissime recedunt, qui sempiternis fruuntur bonis; perinde atque per id iurarent, cuius penitus sunt expertes. Hæc palus infernum dicitur circumdare; nullibi enim maior mœstitia reperiri potest. Ibidem Lethe, Achæron, Phlegethō, Coccythus, alique fluuij esse dicuntur, qui luctum, tristitiam, aliasque huiusmodi animi perturbationes significant, quibus perpetuo illic inclusi afficiuntur. Sed Platonici ea volunt in hac vita contingere; hunc enim mūdum infernum vocant, in quem animum tunc dicunt descendere, cum huic mortali corpori coniūgitur, vbi primum ei Letheus fluuius occurrit, cum scilicet rerum præcedentium obliuione capitur; ex hoc ad Achærontem transit, qui lætitiæ priuationem significat; animus enim, res cælestes oblitus, omni statim voluptate destituitur, quam in illarum contemplatione sentiebat. Itaque est in maxima mœstitia; & id sibi vult, eum palude Stygia circumdari. Ex quo in luctu, atque lacrymis versatur, quas Cocythi nomen repræsentat. Phlegethon autem, cum ab igne nomen trahat, iræ ardores, aliorumque animi morborum æstus, quibus in hoc corpore incendimur, atque torquemur, designat. Idem ministerium Furiis tribuitur; quibus Virgilius alas addit, easque præsto Ioui esse dicit, cum eas ad magnum aliquem mortalibus terrorem incutiendum velit allegare; cuiusmodi sunt bellum, pestis, aliaque id genus. A Elianus turtures scribit, Furiis fuisse consecratas: nec aliud animans earum proprium reperio, præter quod Virgilius lib. x 1 r. Aeneidos, vnam ex iis in noduam fingit conuersam, cum a Ioue ad Turnum cum Aenea pugnantem perterrefaciendum mittitur. Aliqui tribus prædictis Furiis quartam addunt, nomine Lyssam; hæc rabiem significat. Vnde Euripides in Hercule furente, Irim inducit Iunonis iussu Lyssam adducere, quæ Herculi furorem ac rabiem iniiceret: hæc cen-

tum serpentum capitibus sibilantibus caput incinctum habere, manu vero stimulum gestare fingebatur.

Furiis nō incōgrue Harpyias adiūxerimus; nam & hæc olim a Diis immitti credebantur, ad hominum scelera puniendā: & eorum sedes erant in inferno; quamuis Virgilius in Strophadis insulis, quæ sunt in Ionio, habitasse dicat. Sed tamen ad earum imaginem designandam, parum referre puto, vbi tandem illæ degissent. Ita vero a Virgilio describuntur lib. III. Æneid.

*Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Proluuiis vncæque manus, & pallida semper
Ora fame.*

Dantes etiam ad Virgilij exemplar eadem ita adumbravit:

*Hæc loca monstra colunt Harpyiæ pessima, quondam
Quæ Strophadis a se pulsos Troas cecinere
Tibridis ad ripas vexatum iri fame dira.
Virginei volucrum vultus, collumque, capillique,
Immanis venter plumis contectus, acerbos
Dant gemitus ramis herentes arboris alte.*

Ex Harpyis Ovidius lib. v. r. Fastorum vult Striges natas, quas ita designat;

*Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinis,
Canices pennis, unguibus hamus inest.
Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora raptâ suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostro:
Et plenum poto sanguine guttur habent.*

Statius eas fabulatur in inferno natas, ac eis faciem, collum, pectusque muliebri, serpentesque a capite in vultum descendentes tribuit: eas etiam dicit, noctu per domos euntes, vt infantum sanguinem exsugant. Quare antiqui Deam Carnam, seu Cardineam, de qua superius diximus, sacrificiis placabant, vt hanc a se calamitatem auerteret. Plinius lib. x. r. fabulosum arbitratur de Strigibus, vbera eas infantium labris immulgere; fuisseque dicit in maledictis apud antiquos hoc nomen; sicut & nos mulieres maleficas strigas appellamus. Nonnulli *Lamie.* voluerunt Lamias idem apud Græcos sonare, atque Striges apud Latinos. Sed Philostratus in Apollonij vita dicit, Lamias esse

esse cacodæmonas peruersos sane, crudeles, ac libidinosos, humanarumque carnium deuoratores. Suidas atque Phauorinus, Lamiam mulierem formosam fuisse tradunt, quam Iupiter adamauit, & ex ea filium suscepit: sed Iuno præ zelotypia filium perdidit; & Lamia præ mœre deformata, alienos infantes rapere ac perdere dicebatur. Non defuerunt qui eas beluas fuisse dicerent, facie muliebri, ac pedibus equinis. Sed Dion in Libyca historia hæc de Lamiis scribit; Facies est eis mulieris, & formosæ quidem, vbera ac pectora longe pulcher-

rima, quæ neque melius pictor possit effingere; color splendidissimus; gratia quædam, & venustas ab oculis, & mansuetudo in animū incidit, quoties aliquis eas spectarit: reliqua pars corporis dura, & infrangibilis ob squamas confertas, inferiora sunt serpentis, ut imā pars in caput desinat serpentis, & quidem horribilis. Hæ feræ alas non habent, neque loquuntur, neque aliam vocē emittunt, sed solum sibila acutissima, quemadmodum dracones: terrestrium omnium hæ velocissimæ, ut nullum possit eas animal effugere. Cætera quidem animalia viribus expugnant homines; hæ solæ fraude, ac deceptione: peccora aperiunt, & vbera ostentant (quod & Hieremias propheta confirmat, cum dicit, sed & Lamix nudauerunt mammas suas) cum vero, qui aspexit, beneficiis quibusdam cogunt ad confabulationis desiderium: & hic quidem veluti ad mulieres accedit; illæ intrepidæ manent, deorsum in humum sæpe respicientes, ornatum ac pudorem mulieris imitantes; atque ita cum, qui propius accesserit, rapiunt; namque manus sunt ferarum, quas aliquantisper occultant: cæterum serpens mordens, veneno interficit; cadaver ipsum comedit serpens, & quod reliquum est, feræ. Sed de Lamiis satis.

Iam ad Sphingas venio; quæ sunt mōstra, non admodū præcedētib; dissimilia, & partim fabulosa, partimque ad verum accedentia. Nam Plinius lib. 11 x. eas scribit fusco pilo, mammis in pectore geminis in Aethiopia generari. Albertus Magnus de animalibus scribens, eas inter simias connumerat; ex cuius verbis coniciamus licet, eas esse cercopithecus. Sed tamen aliter de eis poëtæ loquuntur; a quibus postea pictores ac statuarij exemplar desumpserunt; nam ij, ut Aelianus refert, Sphingem ita effingunt, ut media eius pars mulieris speciem præferat, media leonis; ita enim fabula, quæ de Thebis narratur, eam describit, ubi illa erat; & scopulo insidens, viæ imminenti, insolubilia ænigmata transcūtib; proponebat; & quotquot dissoluere non poterant, vnguibus & alis interficiebat. Eius ergo imago secundum fabulas hæc erit, ut caput manus & pectus puellæ, alas auis, reliquum corpus leonis habeat, ut ex quibusdam Ausonij poëtæ carminibus intelligimus. Plinius lib. x x v. scribit alicubi in Aegypto sphingem effictam, vel magis

magis mirandam, quasi siluestre numen accolentium: fuisse autem saxo naturali elaboratam, & lubricam: capitis monstrum ambitum per frontem centum duos pedes colligere, longitudinem pedum c x l i i. altitudinem a ventre ad summum apicem in capite l x i i. Neque hic de Chimæra siluero, quod quidem monstrum est penitus fabulosum. Id (iuxta Homerij, ac Lucretij descriptionem,

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra

ex ore maximam flammarum vim euomebat; quod & Virgilius testatur, cum eam lib. v i. Aeneid. in primo inferni aditu, vna cum aliis monstris collocat. Sed res ita habet: Mons erat in Lycia igniuomus, in cuius cacumine leones habitabant; in medio autem, ubi pascuis abundabat, capræ; in radicibus autem serpentes. Et quoniam Bellerophontes montem hunc habitabilem reddidit, Chimæram fingitur occidisse. Huc multorum malorum descriptio quæ ad Stygiam familiam pertinent, non incommode referri posset; sed tamen, quia alibi opportunius tractari posse videntur, ea ad alium locum referuo. Quare, illis omissis, ad Parcas venio, quæ ab antiquis in Diuos relatae sunt, & templa, ac altaria obtinuerunt. Hæ tres fuerunt, Plutonique suam nauabant operam, ut earum vna apud Claudianum lib. 1. de Rapt. Proserp. fatetur, cum Plutonē orat, ne bellum Ioui velit inferre, ita dicens;

O maxime noctis

Arbiter, umbrarumque potens, cui nostra laborant

Stamina, qui finem cunctis, & semina præbes,

Nascendique vices alterna morte rependis;

Qui vitam, lethumque regis.

Neque mirum est, Parcas Plutonis esse administras; nam ex vitam humanam quasi e colo ducere credebantur; quæ est breuis vel diuturna, prout corpus solidiori, aut infirmiori est materia coagmentatum; materiam autem Pluto repræsentat. Eas antiqui tres finxerunt, quarum primam hominis generationi, alteram vitæ, tertiam morti præfecerunt; nam quæ est inter eas adolescentula, colum tenet, ac inde pensa trahit; quæ est hac natu maior, fufum habet, quo fila colligit; postrema anus collecta iam fila incidit. Quamobrem cum Poëtæ mortem innuere

volunt, de filorum incisione meminerunt; vt Martialis,

Ruperunt tetrica cum mala pensa Dea.

Fulgentius Plutoni Parcas tribuit; earū enim vis in res has inferiores dominatur; diximus autē superius, Plutonē terræ esse quoque symbolum. Varro, vt exstat apud Agellium, lib. III. nomina Parcis antiquos ait fecisse a pariēdo, & a nono, atque decimo mense: nam Parca, inquit, immutata littera vna, a partu nominata: item Nona; & Decima a partus tempestiui tempore. Sed quia qui natus est, mori quoque debet; earum tertia

*Nona.
Decima.
Morta.*

Morta

Morta fuit appellata a morte, quam ea homini credebatur afferre. Hanc Pausanias in Eliacis prioribus describit, cum de Cypseli Arca narrat; ita dicēs: Hic Polynicem in genua collapsum frater Eteocles vrgebat: a tergo adsidebat femina dēntibus, & ad uncis vnguibus quavis fera immanior. Testabatur inscriptio, Mortam illam Parcarum vnam esse; & fati quidem vi Polynicem succubuisse, Eteoclem vero merito suo cecidisse. Quia vero multi Philosophorum senserunt, diuinam prouidentiam semel cunctas vniuersitatis huius res ita disposuisse, vt nunquam amplius vlla ratione mutari queant; quandoquidem earum causæ ita inter se per seriem quandam sint connectæ, vt non possint non omnia necessario ab eis proficisci; hinc fati nomen ortum habet, quod Poëtæ sub Parcarum fictione adumbrarunt; easque tres constituerunt; nam omnia ex principio quodam prodeant, necesse est, vt per sua media progressiva ad finem tandem, quo sunt destinata, perueniant. Hæ ex Chao emerisse finguntur; nam in prima illa omnium separatione, singulis suæ propriæ causæ tributæ fuerunt. Sunt qui ex Herebo (qui est penitissima terræ pars) ac Nocte eas natas voluerunt: vt ex patris matrisque obscuritate intelligeremus, quam difficile in causarum cognitionem perueniamus. Plato lib. x. de Repub. eas Necessitatis filias facit; interque earum genua magnum illum fusum adamantinum collocat, qui ambos polos attingit. Hæ ergo iuxta Platonis sententiam æqualibus inter se intervallis in throno sedent, vestibus albis, capite coronato, & ad Sirenium harmoniam canunt, Lachesis quidem præterita, præsentia Clotho, Atropos vero futura: omnes fusum vna cum sua matre Necessitate tractant; Clotho dextera, sinistra Atropos; ambabus manibus Lachesis. Humanæ vitæ fata a Lachesi pendent: aliaque multa diuinus hic Philosophus adiicit, quæ nunc non est explicandi locus. Earum matri Necessitati atque Violentiæ templum apud Corinthios dicatum esse Pausanias refert, quo nemini fas erat ingredi. Serta Parcis alii ex narcissis confecerunt; alij candida fascia earum capita cinxerunt; quæ admodum Catullus, qui eas ita in Pelci, & Thetidis Epithalamio ita describit;

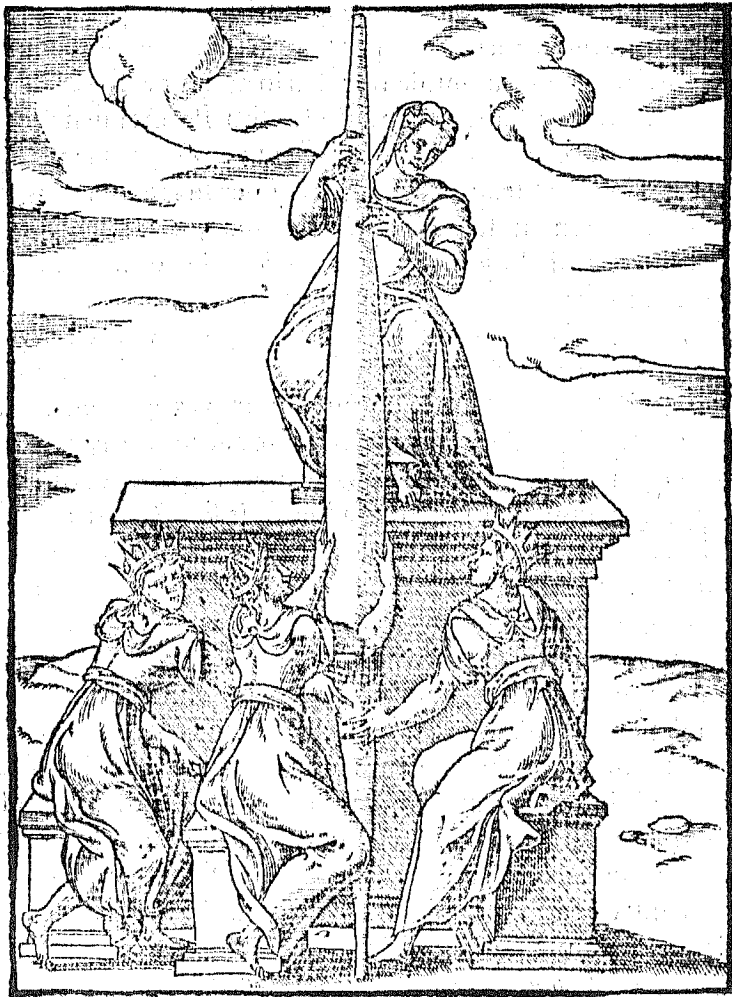
Hic corpus tremulum complectens undique vestis,

*Necessitas
Dea.*

*Parcarum
coronæ.*

*Candida purpurea talos incinxerat oras
Et roseo niuea residebant vertice vittæ;
Æternumque manus carpebant rite laborem.
Leua colum molli lana retinebat amictam:
Dextera tum leuiter deducens fila, supinis
Formabat digitis, tum prona in pollice torquens
Libratum tereti versabat turbine fusum.*

Homerus in hymno Mercurij, Parcas tres sorores, virgines, alataeque facit, ac eas caput farina cōspersum habere dicit. Apud

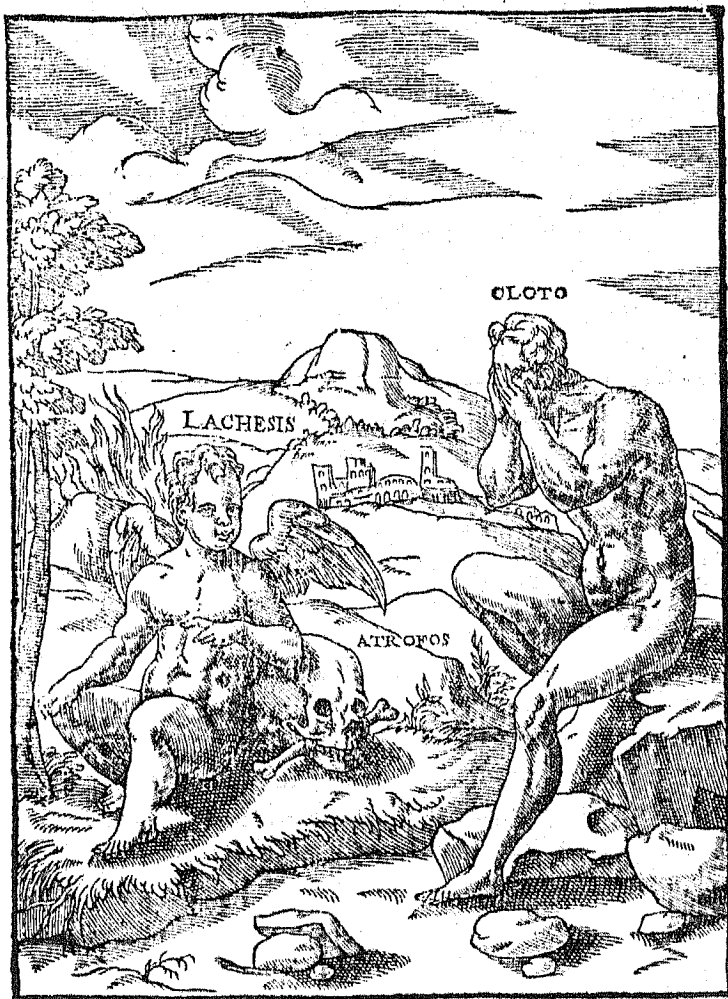

Pausaniam

Pausaniam est legere, Venerem a Græcis, inter Parcas adnumeratam fuisse, præsertim ab Atheniensibus, qui huic Deæ simulacrum vt Hermæ quadratum dicauerant; epigramma autem indicabat Cælestem Venerem esse, Parcarum natu maximam; de qua nihil fide dignum ait, ab Atheniësis traditum. Hoc mihi in mentem reuocat, Romanos olim in Libitinæ templo feretrum reposuisse: cuius rei Plutarchus eam rationem affert, quod scilicet Libitina Venus esset, in cuius templo se pulchralia insignia custodirentur, vt nos humanæ vitæ fragilitatis admoneremur, cuius initio atque fini eadem Dea præset: nam Venus generationis credebatur Dea: quare qui eam Parcarum maximam natu faciebant, proculdubio innuebant, eandem humanæ vitæ finem imponere. Possumus etiam dicere, id eo referri, quod Parcæ cælestes haberentur, licet Plutoni inferuire essent dictæ. Itaque in quadam Græciæ parte altare erat Mœrægeti Deo dicatum, qui Parcarum ducem significat. Pausanias scribit, id certissime Iouis esse cognomen; is enim solus Parcas in sua potestate habere creditus est. Eadem fortasse de causa eundem Deorum scribam vocant; tamquam eius esset munus Deorum voluntatem sibi cognitam atque

*Venus inter
Parcas.*

*Deorū scri-
ba.*

tes Virgilium sibi narrantem inducit,

Scito, animas, quarum diuinum haud numen amicum,

Vna omnes Stygias huc vndique tendere ad vndas.

Sed tamen antiqui absque vlllo discrimine omnes illuc confluere asserunt; licet non omnes eodem modo vltiorem ripam transfueherentur; quemadmodum ex Virgilio lib. v. i. Aeneid. intelligimus; nam cae tantum statim fluuium transmittant, quarum corpora sepulturam essent nata; sed si ea adhuc insepulta iacerent, centum errabant annos, antequam Charontis

rontis nauim ingrederentur. Charontem Seneca in Hercule furente ita designat;

Hunc seruat amnem, cultu & aspectu horridus,

Pauidosque manes squalidus gestat senex.

Impexa pendet barba, deformem sinum

Nodus coerces: concavae squalent genae:

Regit ipse conto portitor longo ratem.

Exemplar autem a Virgilio lib. v. i. Aeneid. est mutuatus; qui ita dicit;

Portitor has horrendus aquas, & flumina seruat

Terribili squalore Charon, cui plurima mento

Canicies inculta iacet: stant lumina flamma:

Sordidus ex humeris nodo dependet amictus:

Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,

Et ferruginea subuectat corpora cymba,

Iam senior, sed cruda Deo, viridisque senectus.

Ita etiam eundem Polygnotus expresserat quibusdam in tabulis, quae apud Phocenses in Apollinis templo asseruabatur; nam is in eo pingendo, poetas antiquos sibi imitandos proposuerat, quemadmodum Pausanias in Phocaicis refert; qui etiam de quadam aqua meminit, ibi existente, quam pro Acharonte poni putat, magnam quoque vim palustris arundinis inesse, & piscium potius umbras, quam pisces ipsos cerni scribit. Ioannes Buccatius hanc imaginem exponens, inquit, Charontem pro tempore capi, ut etiam Seruius intellexit; hic est Herebi filius, qui arcum diuinæ mentis consilium repræsentat, a quo tempus, cæteraque vniuersa sunt progenita. Eius mater dicitur esse Nox; nam antequam tempus existeret, nondum lux erat; ideoque in tenebris estis generatus, ex tenebrisque natus est. Hic ad inferos relegatus est; nam cælites tempore minime indigent, quemadmodum nos, qui infimam orbis partem colimus: quare illis cõparati, in inferno degere iure dicimur. Animas Charon ad alteram fluminis partem transfuehit; nam nos statim in lucem hanc susceptos, tempus ad mortem ducit; per fluuiumque Acharontem transfert, qui gaudij priuationem significat; nam vitam hanc transigimus fragilem, caducam, miseriarumque plenissimam. Idem est quidem senex, sed tamē robustus.

*Expositio
imaginis
Charontis.*

bustus; nam tempus numquam diuturnitate suas vires amittit. Panno quodam atro, ac sordido contactus est; nos enim, dum tempori sumus obnoxij, nullam fere cogitationem aliorum suscipimus, præterquam terrenorum, quæ vilissima sunt, si cum cælestibus conferantur; quibus tantum nobis esset inhiadum: sed tamen mortalis huius corporis velum, quo induimur, ita nobis rationis lumen occultat, vt cæcutientes inferna hæc loca obeamus, sensus, ac deprauatos animi affectus tamquam duces sequentes. Quare minime mirum videri debeat, si sexcenta nos opprimant mala, statim atque in hunc infernū delabimur, hoc est, animi nostri mortalia corpora induunt; nam huc referri potest, quod Virgil. lib. v. i. Æneid. de Malis, inferni portas obsidentibus fingit: Carmina ita habent:

*Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus Orci
Luctus, & ultrices posuere cubilia Curae:
Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
Et Metus, & maleuada Fames, & turpis Egestas:
(Terribiles visu formæ) Lethumque, Laborque:
Tum consanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumque aduerso in limine Bellum:
Ferreique Eumenidum thalami, & Discordia demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.*

MERCVRIVS.

INTER fabulosos antiquorum Deos ita erant munera distributa, vt alij aliud sibi tantum proprium essent sortiti. Inter hos duo hoc officio fungebantur, vt Deorum essent nuncij; Mercurius vnus, qui Ioui operam suam nauabat; Iris altera, quæ Iunoni; non soli tamen; nam & Ioui interdum ministrasse legitur: sed tunc tantum, cum mortalibus bellum, pestem, famem, aliudve ingens malum annunciaret. Mercurij autem opera in rebus lætis Iupiter utebatur; sed & cæteri Dij eundem sibi nuncium, cum esset opus, adsciscabant. Hæc fabula innuit, sermone id exprimi, quod mente, quæ diuina est in nobis particula, conceperimus. Hunc veteres non solum nunciis, sed & lucris præposuerunt, quemadmodum is de se apud Plau-

Deorū nū-
cij.

Mercurij
munus.

tum

tum in Amphitryone,

*Nam vos quidem id iam scitis concessum, & datum
Mihī esse ab Dijs alijs, nuntijs præsim, & lucro.*

In libro Antiquariorum Petri Appiani Mercurius imberbis effingitur, duabus paruis alis supra aures affixis, nudus, nisi quod in dorso palliolum habere videtur; dextera marsupium continet, quod supra caput hirci iacet; sinistra vero caduceum præfert; ad pedes gallus, & hircus subest. Caduceus erat eius insigne; qui initio erat virga quædam, ab aliis non differens,

Caduceus.

Dd

quam ab Apolline dono accepit, pro citharæ munere, quod in eum contulerat, cum post boues surreptas, fœdus cum eo percussit. Itaque Homerus in hymno in Mercurium, Apollinem ita ei dicentem inducit;

Hancque tibi virgam, qua felix, atque beatus

Efficiere, dabo; placeant si munera nostra.

*Angues cum
cũ Caduceo.*

Caduceo duo angues sunt additi; vel quod Mercurius, cū duos inter se serpentes pugnantem offendisset, sua virga inter eos coniecta, illos reconciliauit; aut ob eam rationem, quam Plinius lib. x x i x. affert, qui, postquã retulisset, cur serpentes æstate inter se complicentur, subiicit; Hic complexus anguium, & efferatorum concordia causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circūdata effigie anguium, fecerint. Aegyptij, quibus non iniuria id tamquam primis inuentoribus tribuerimus, caduceum ita pingebant; Erat virga erecta, vbi dracones, mas, & fœmina parte media voluminis sui inuicem nodo, quem vocant Herculis obligabantur; primæque partes eorum reflexæ in circulum, pressis oculis ambitum circuli iūgebant, & postmodum caudę reuocabantur ad capulum caducei, ornabanturque alis, ex eadem capuli parte nascentibus. Eam virgam Latini Caduceum appellabāt, quod eo apparente, statim discordiæ caderēt. Itaque pacis insigne erat; & legati, pro pace missi, illum ferebant: qui & Caduceatores appellabantur: iidem interdum Oleæ ramum ferebant, hoc præ se ferētes, se vt amicos venire. Ita Virgilius fingit Aeneam centum oratores ad Latinum allegasse, olea coronatos; eundemque, cum ad Euandrum proficiscitur, Pallanti, qui primus sibi occurrisset, manu oleam extulisse, hoc signo ostendentem se tamquam amicum ad eos accedere. Statius, cum scribit, Tydem legatum pro Polynice Thebas ad Eteoclem pro recuperando regno profectum, eum oliuæ ramum prætulisse refert; cum vero re infecta, cum reuerti oporteret, eundem humi abiecit: ex quo sceleratum illud inter fratres bellum initium duxit. Appianus Alexandrinus scribit, Asdrubalem, cum videret, se diutius Carthaginis arcem contra Romanos oppugnantes defendere non posse, vxore filiis, aliisque multis in AEsculapij templo relictis (qui postea se ipsos combusserunt) clam ad Scipionem

*Legati pro
pace.
Olea pacis
signum.*

pionem profugisse, oleæ ramum secum ferentem; quo significabat, se pro pace impetranda ad illum accedere: quod multi præterea ex eius militibus paullo ante effecerant, qui ad Scipionem se contulerant, vt ab eo obtinerent, quo non esset fraudi eis, qui ex arce fugissent, verbenam, non oleam præferentes; licet ex Appiani verbis non solum verbena, sed & alia herbarum genera, quibus AEsculapij templum, atque ara ornabatur, quæ in arce erat, intelligi possint; nam Verbenæ nomine herbæ omnes, ac folia capiebantur, quæ Deorum aris imponebantur. Sed & alicui herbam porrigere, apud veteres significabat, eum fateri, qui porrigebat, se victum ab eo, cui porrigebatur. Quod Festus scribit, primis illis temporibus a pastoribus introductum; nam, cum cursu, aut alio ludorum genere inter se certabant, victus se humi inclinabat, & herbam manu decertam victori porrigebat. Sed tamen Verbena ipsa erat pacis signum, vt Plinius scribit; hacque legati coronabantur, qui profœdere aut pace ineunda mittebantur, præsertim a Romanis; nam aliæ nationes alia pacis insignia vsurpabant; apud enim Appianum de quibusdam Hispaniæ populis legitur, qui legatos ad Marcellum pro venia ac pace impetranda miserunt, eos lupi pellem pro Caduceo, aut olea, vel verbena prætulisse; quæ magis apud cæteros in huiusmodi negotiis erant vsitata: his veteres interdum vela quædam, aut lanceas fascias prætendebāt, quæ eorum qui ferrent infirmitatem atque submissionem denotabant: ouis enim est animal infirmum, atque vile, quemadmodum Seruius, AEnææ primum ad Euandrum sermonem enarrans testatur.

Verbena.

*Porrigere
herbæ, quid
significet.*

Pax Caduceo repræsentata apud antiquos Dea habebatur, Romeque pulcherrimum, amplissimumque templum habebat, ita vt exteræ nationes ad illud visendum vndique confluerent. Id a Vespasiano post Victoriã e Iudæis partam, exedificatum ferunt; in quod omnia Hierosolymitani templi ornamenta transfudit. Pacem Aristophanes aspectu pulcherrimam describit, eique Venerem, ac Gratias comites tribuit. Pausanias refert, eius statuam Athenis ad mulieris speciem esse effictam, Plutum puerum diuitiarum Deum (vt superius diximus) manu tenentis; diuitiæ enim pace magis, quam bello parantur, ac

Pax.

*Pacis imā-
go.*

conseruantur. Itaque veteres Pacem Cereris amicam dicebāt,
vt Tibullus lib. i. Eleg. vltima dicit;

*Pax Cereris
amica.*

--Pax candida primum

Duxit araturos sub iuga curua boues.

Pax aluit vites, & succos condidit vna,

Funderet vt gnato testa paterna merum.

Bellum autem cōtrarium efficit. Quare Claudianus Cererem fingit, filiam Proserpinam Marti, aut Phœbo noluisse collocare, qui eius erant proci; nam sicut vehementes Solis æstus, atque diurni segetibus officiunt, ita & bella. Quamobrem antiqui; vt in quibusdam numismatibus cernitur, Pacem effinxerunt, mulierem, manibus spicam continentem: de qua ita ibidem Tibullus scripsit;

At nobis Pax alma veni, spicamque teneto;

Perfluat & pomis candidus ante sinus.

Eam olea interdum coronabant, aliquando lauro: in numismatibus roseis fertis sæpe cernitur redimita. Cōcordia atque Pax quamquam diuersa nomina habent, & diuerso modo effingantur, tamen idem utræque significare videntur. Ambæ ab antiquis diuino cultu affectæ sunt, vt ab eis vitam trāquillam, ac ab omni perturbatione liberam consequerentur. Concordiam effingebant, dextra craterem tenentem, læua Cornucopiæ. Itaque de ea ita Seneca in Medea dixit,

--Et asperi

Martis sanguineas, quæ cohibet manus,

Quæ dat belligeris fœdera gentibus,

Et cornu retinet diuite copiam,

Donetur tenera mitior hostia.

Interdum & sceptrum habebat, ex quo fructus exire videbantur. Aristides in oratione pro Concordia ad Rhodienses eam expressit decoram, compactam, bene coloratam, gratiosam, & vndique per omnia sibi quadrantem, & congruentem, Deorumque diligentia, ac benignitate in terram delapsam. Hanc eandem Deam idem orator ait, ab Ioue horas confirmare, solam obsignare cuncta, agros cultibus exornare, suarum cuiusque rerum fructus, aliarumque possessionem præstare, res urbanas gerere pro voto, perquā mature nuptias tum dare, tum

acci

accipere in quos, & a quibus libeat, liberos educare, atque erudire. Sed & duabus tantum dexteris manibus inter se iunctis in quodam Neronis numismate cernitur: id quod & Fidei tribuitur, quam etiam veteres Deam habebant. Eam Silius Italicus lib. i. de bello Punico in penitissima cæli parte collocat, cum Herculem fingit eam ita alloquentem,

Fides Dea.

Ante Iouem generata, decus diuumque, hominumque,

Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt,

Iustitia consors, tacitumque in pectore numen.

Fides enim debet esse tecta, atque secreta; hoc est, res, quæ alicuius fidei creduntur, non sunt vlllo pacto prodendæ. Eamdem omnis doli, atque fraudis expertem esse oportet. Albo panno velati Flamines ei ex Numæ instituto sacra faciebant, quemadmodum Liuius refert, vt eo intelligeremus, fidem omni sinceritate custodiendam esse. Fidei dextera manus erat consecrata; quod innuebat, Fidem dextera tutandam esse. Virgilius lib. 1. A. Æneid. albam, & canam Fidem vocauit; quod Seruius enarrans, ideo dictum esse inquit, quod fere in canis hominibus fides reperitur. Horatius suorum temporum iniquitatē accusans, inquit,

Fidei color.

-- & albo

Rara Fides colitur velata panno.

Vbi Acro ait, albo panno caput velasse eos, qui Fidei sacrificarent; quod eo referebatur, vt significaret, candidissimum animum semper Fidei debere esse comitem. Quare Ludouicus Ariostus hæc de Fide dixit;

*Olim sancta Fides niveo vestita colore
Tota videbatur; nihil & nigroris inesse,
Cernere erat: totum nam illi decus ore perisset.*

Dextera Fidei consecrata

Quia vero Fidei propria sedes in dextera manu credebatur; ideo interdum duabus iunctis manibus fingebatur; interdum duabus imaginibus, dexteram dexterae iungentibus. Quamobrem apud veteres manus dextera tamquam res sacra putabatur. Vnde profectum est, vt, cum tumultum aliquem repente excitatum sedare volumus, eam in altum tollamus; eamdemque apertam porrigentes, pacem afferre indicamus. Itaque plurimæ principum, ac illustrium imperatorum statuæ cernuntur cum pedestres, tum equestres, dexteras manus tendentes. Iosephus quoque in libris de antiquitate Iudaica refert, inter barbaros, cum quis dexteram manum alteri porrexisset, significasse, nullum dolum subesse, quominus alter alteri non fideret. Hinc forte consuetudo manauit, Dominorum, ac principum manus osculandi; quæ non solum apud nos sed etiam apud veteres seruabatur; vt ex Plutarcho discere possumus; vbi Popilius Lena, postquam diutius cum Cæsare, in senatum abeunte eo ipso die, quo fuit interfectus, esset colloquutus, manu oscula

Manus osculandi.

osculata, discessit. Et Macrobius lib. 1. Saturn. sub Prætextati persona in seruorum defensionem dicit, inueniri inter seruos aliquem pecunia fortiolem; inueniri & dominum spe lucri oscula alienorum seruorum manibus infigentem. Hoc significabant, se eius fidei commendare, cuius manum oscularentur; ideoque cum suum dominum agnoscere. Vsq̄ ad tempora nostra veterum etiam mos deriuauit, dexterae manus in fidei signum porrigendæ. Fides etiam sub canis candidi symbolo ostendebatur; plurima enim, eaque admiranda de canum fidelitate narrantur. Sed ad Concordiam reuertamur, cui antiqui ciconiam consecrarunt; ideoque ciconiæ multæ in eius templo alebantur; licet Angelus Politianus nō ciconiam, sed cornicem Concordiæ tribuat; ad cuius confirmationem vetera numismata aliquot adducit, atque Ælianum, qui dicit, veteres in nuptiis, postquam Hymenem inuocassent, cornicem quoque aduocasse, in faustum scilicet omen concordia futuræ inter eos, qui liberorum quærendorū gratia conuenissent. Sed hoc fidem innuebat, quam inter se coniuges seruare debebant; vt idem quoque Ælianus refert; dicitque cornices ita sibi mutuo fideles esse, vt, si coniugum altera mortua fuerit, altera perpetuo vidua perseueret. Sed & apud antiquos mala punica Concordiam significabant, vt Hebræorum scriptores tradunt; ideoque in veste sacerdotali depicta tradunt.

Ciconia Concordiæ sacra.

Cornix concordia auis.

Mala punica pro concordia sumpta.

Nunc ad Mercurium reuertamur; quem Homerus pedibus alatis, manuque virgam tenentem delignauit, cum a Ioue vel ad Calypsonem missum, vt Vlysem a se dimitteret, vel ad Priamum in Græcorum castra perducendum allegatum fingit, vt filij Hectoris cadauer repeteret. Eum Virgilius felicissime est imitatus; cum lib. 1 v. Æneid. Mercurium inducit Iouis iussu ad Æneam proficiscentem, qui tunc Carthagine desidebat. Carmina ita habent;

*-- Ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria necit
Aurea, quæ sublimem alis, siue æquora supra,
Sen terram rapido pariter cum flamine portant.
Tunc virgam capit: hac animas ille euocat orco
Pallentes, alias sub tristia tartura mittit:*

Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

*Penne cur
Mercurio
tributa.*

Mercurio penne sunt attributæ, vt diximus, sermo enim, cuius habebatur Deus, vel quem ipse significabat, perinde ac alatus esset, euolat. Itaque Homerus *ἑρμῆα πτερόεντα* solet appellare, id est, verba alata. Quod autem Mercurius & caput semper alatum haberet, ex Plauto discamus licet; nam is, cum paullisper alienam sibi personam induisset, pennas deponere noluit; licet id se facere diceret, vt spectatores haberent, quo ipsum ab Amphitryonis seruo, in quem se verterat, dignoscere possent; eius

verba

verba sunt hæc;

*Nunc, internosse vt nos possitis facilius,
Ego has habeo vsque in petaso pinnulas.*

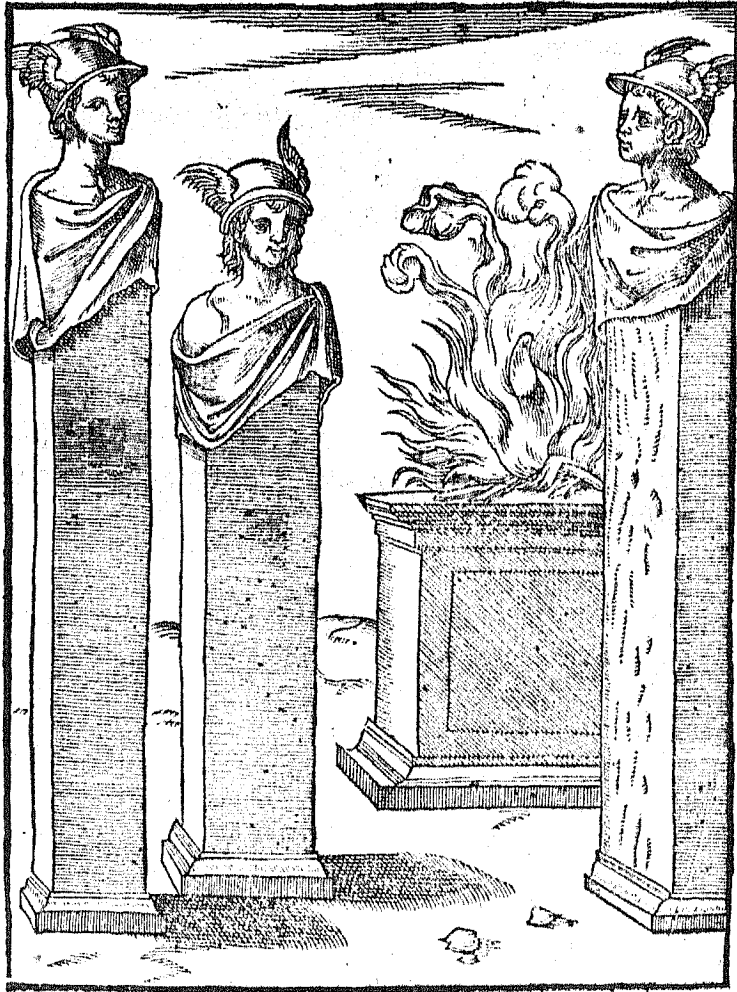
Nam Mercurius pileo erat indutus, cui hærebant alæ; quamuis Apuleius lib. x. de Asino aureo de eis non meminerit; cum Iudicium Paridis in scena actum refert, Mercurium inducens puerum luculentum, nudum; nisi quod ephebi chlamyde sinistrum tegebat humerum, flauis crinibus conspicuum, inter cuius comas aureæ pinnulæ simul coniunctæ prominebant, cum caduceo, & virgula. Martianus lib. i. Philolog. eum describit adolescentem, venusto, alto, ac robusto corpore, pubescentibus genis (qualem etiam Lucianus designat) seminudum incedentem, chlamydeque indutum parua, inuelatumque cetera, humerorum cacumen obnubentem: neque vllam alarum aut caducei mentionem facit; sed addit; palæstra, crebrisque discursibus exercitum corpus lacertosus in iuuenilis roboris excellentiam toris virili quadam amplitudine renidere. Quod cum eo consentit, quod Philostratus scribit, Palæstram Mercurij filiam fuisse; quæ vix discerni posset, mas ne, an scemina esset; nam facies erat eiusmodi, vt vehementer ambigeres, num puer, an puella esset, flauæ comæ nondum tam longæ erant, vt in nondum contrahi possent: pectus virginis erat; ipsæ mammæ vt in adolescentulo molli paullum exstare videbantur; brachia a sole colorem ducebant; ei sedenti oleæ ramus in sinu positus erat; nam Palæstra hanc plantam diligebat; quandoquidem luctatores oleo se vngebant. Ita Philostratus Palæstram adumbrat; quam Mercurij filiam facitis enim luctæ inuētor fuit, vt etiam Horatius in hymno in eum meminit. Neque solum Mercurius corporis exercendi artem inuenit, sed & quibus meditationibus animus esset assuescendus, docuit. Iamblichus, Aegyptios omnes bonas artes Mercurio acceptas retulisse; atque ideo omnia sua scripta ei dedicasse refert. Cicero lib. i i. de Natura Deorum scribit, Mercurium Aegyptiis leges, ac litteras tradidisse, & ab eis Thoit, vel Theut nominatum, vt & apud Platonem legitur. Alij addiderunt, præter litteras, Musicam quoque a Mercurio, geometriam, ac palæstram repertam; cuius rei gratia quadratam in gymnasiis statuam ei ponebant; qualis

Palæstra.

*Mercurius
omniū bona
rū artium
inuentor.*

*Thoit.
Theut.*

erat ea, quam Pausanias in quapiam Arcadiæ parte fuisse scribit eo habitu, vt pallium induere videretur, in quadrangulam figuram desinentē, neque pedum tenus expolitam. Galenus in oratione sua foria, Mercurium, inquit, vt orationis parentem, & artium omnium auctorem in aliam effigiem quam Fortunæ effinxerunt tum pictores, tum statuarij. effingunt enim iuuenem formosum, non tamē fucatum, aut comptum, sed natiua quadā virtutis specie, vultu hilari, acribus oculis, in basi quadrata, quæ stabilitatis, ac firmitatis figura est. Suidas narrat, quadratā figurā Mercurio

rio

rio datam, vt verus sermo innueretur, qui semper consistit, nec cuiquam impugnatori vnquam cedit; sicut e contra mendacium subinde mutatur, nec vsquam consistere potest. Alexander etiam Neapolitanus lib. i v. scribit Mercurij statuam apud Græcos haberi quadrato statu, capite solum efficto; tali specie pluribus figuratis, quas pro immortalī gloria magnis sæpe ducibus dicabant: eas etiam ante domorum priuatarum ostia olim statuebant, quemadmodum Suidas memorat. Thucydides in v. i. & Plutarchus in Alcibiade prodiderunt, huiusmodi statuas, cuiusmodi plurimæ erant Athenis, vna nocte deiectas; quæ res Alcibiadi negotium non paruum factitauit, cum in affectati principatus suspicionem venisset. Huiusmodi statuæ Hermæ dicebantur; quod & Mercurius *ἑρμῆς* Græcis diceretur: ponebantur autem, vt diximus, in gymnasiis, & Academiis: quare Cicero in quadam epistola ad Atticum lib. i. i. Hermem omnium Academiarum ornamentum vocat: & in alia lib. i v. ad eundem scribit ita; Hermæ tui Pentelici cum capitibus æneis me admodum delectant; hortaturque eum, vt quamprimum ad se mittat, quo iis suam bibliothecam adornare possit. Athenienses primi harum statuarum opifices leguntur: postea non solum Mercurij, sed aliorum quoque Deorum statuas Græci quadratas non raro effinxerunt; præsertim Arcades, apud quos ara Ioui cum eiusmodi simulacro erat dicata. Cyllenius fuit Mercurius cognominatus a quodam Arcadiæ monte sic dicto, vbi is est natus: sed tamen Festus dicit, eum ita appellatum, quod omnem rem sermo sine manibus conficiat; quibus partibus corporis qui carent, *ἄλλα* vocantur: ideoque quadratum cum fingebant. Mercurij vires, quas per sermonem exercet, præclare Horatius in Hymno in eum expressit, dicens:

*Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus.*

Quod is forte est a quapiam Græcorum fabula mutuatus, qua fertur Prometheus aliquando Iouem adiisse, orasseque, vt homines, rudi illa vita relicta, quam initio viuebant, ad politio- rem se cōferrent; tuncque Iupiter Mercurium vna cum illo misisse, præcipiens, vt eos, quos maxime idoneos existimasset, eloquen

*Hermæ.**Hermæ
primi opifi-
ces.**Cyllenius.*

*Lingua
Mercurio
consecrata.*

*Mercatorū
Deus.*

*Gallus pro-
pe Mercuri-
um.*

*Somus una
cū Musis.*

*Noctis ima-
gō.*

tiam doceret, qua instructi, aliis persuadere possent, ut vitam ciuilem socialemque degerent. Itaque veteres linguam Mercurio consecrarunt: & mos fuit, ut, cum cubitum irent, vinum libarent, & victimarum linguas ei sacrificarent. Mercurius primus est habitus, qui lucrandi modos ostēderet; ideoque mercatorum erat Deus: hacque ratione factum fuisse, Suidas scribit, ut crumenam eius simulacro adderent. Fulgentius alatos Mercurij pedes vult ad velocem, atque perennem negotiatorum discursum referendum, qui suorum negotiorū transigendorum causa, hac illacque cursitant. Quare Cæsar in commentariis de bello Gallico, Gallos refert, Mercurio præcipue inter omnes Deos diuinos honores tribuere, cuius apud eos multa simulacra visabantur; nam, præterquam quod eum omnium fere artium repertorem crederent, putabant etiam multum in lucris, ac in negotiandi arte prodesse posse: in qua quantum homines vigilantes esse debeant, præclare sane gallus, eius simulacro appositus innuit; licet nonnulli putent, id potius solertiam, atque vigilantiam sapientum hominum designare, quibus turpe est, totam stertere noctem: nam Mercurius, cum pro ratione, ac diuino illo lumine capiatur, quod nos ad rerum cognitionem ducit; non diu nos in somno sepultos delitescere permittet, sed, animi ac corporis viribus modico somno recreatis, nos ad consueta opera excitabit; neque tamen omnino in somnes ducere noctes nos volet; nam homines cum in perpetua corporis, aut mentis agitatione persistere nequeant, breui quiete, quam somnus affert, indigent. Pausanias in Corinthiacis scribit de quadam ara, vbi Musis, atque Somno simul res sacra fiebat, tamquam maxime inter se consentirent. Veteres enim Somnum Deum habuerunt; cui & statuas ponebant: cum Homerus, ac Hesiodus Mortis fratrem appellarunt: quo etiam quædam imago in Cypseli arca exsculpta respiciebat; erat enim mulier quæpiã, quæ sinistro brachio puerum candidum dormientem sustinebat, dextera autem nigrum, qui etiam dormiebat, atque distortos pedes habebat; hic Mortem, ille Somnum denotabat; scemina illa Noctem, amborum matricem significabat. Nox vero apud antiquos mulieris speciem habebat, magnis alis iisque atris præditæ, quæ expansæ essent ita ut iam

iam volare velle videretur; iis vniuersam terram complectebatur, ut Virgilius scripsit. Ouidius papauere tempora eius cingit, vnaque cum ea magnam mittit nigrorum Somniorū multitudinem. Alij ei currum rotarum quattuor attribuunt, quæ iuxta Buccatij sententiam quattuor noctis partes repræsentat, in quas a militibus, ac nautis, cum excubias agunt, est distributa. Ea est fulci coloris, sed vestis micat aliquantulum; quod ad cælum refertur, in quo semper sidera fulgent. Tibullus lib. 1. Eleg. 1. ei comites adiungit stellas, quas eius filias dicit, item Somnum, atque Somnia, cum ita dicit;

Ludite iam Nox iungit equos; currumque sequuntur

Matris lasciuo sidera fulua choro.

Postque venit tacitus, fuluis circumdatus alis

Somnus, & incerto Somnia nigra pede.

Quibus ex verbis, Somnū etiam alas habere coniecimus; quod & Statius habet lib. v. Siluarum, vbi Somnum alloquens dicit: *Somnus ala*

-- Necte totas infundere pennas

Luminibus compello meis: hoc turba precatur

Latio; extremo me tange cacumine virga.

Idem de eo Silius lib. x. dicit,

-- Quatit inde soporas

Deuexo capiti pennas, oculisque quietem

Irrorat, tangens lethea tempora virga,

Stadius loco supradicto eum adolescentem facit; atque placidissimum Deorum vocat; nam nihil mortalibus gratius accidere potest quiete post labores; eam autem Somnus affert. Itaque de eo Seneca in Hercule furente dixit;

Tuque o domitor Somne malorum,

Requies animi, pars humana melior vite,

Veris miscens falsa, futuri

Certus, & idem pessimus auctor.

Pater o rerum, portus vite,

Lucis requies, noctisque comes,

Qui par regi, famuloque venis,

Placidus fessum, lenisque foues

Pavidum lethi genus humanum,

Cogis longam discere mortem.

Philostratus in Amphiarai imagine; in cuius antro portam
Vestes Sōni. Somniorum esse dicitabant (nam si quis illic dormisset, quod
Cornu Sōni. scire optabat, in somnis discebat) ita Somnum describit; Facie,
 inquam, resoluta videbatur; candidam vestem habebat supra
 nigram, quasi diem, & noctem indicaret; cornu in manu habe-
 bat: quod & poetæ de eo affirmant, e quo somnia super dor-
 mientes effundere videatur: quod ideo fictum esse dicit; quod
 cornu attenuatum pellucidum sit, resque, prout se habent,
 ostendat; itaque somnia, quæ vera sunt, cornea dicuntur. Cum

VCTO

vero Somnus vana denuntiat, ebur, & elephantis dentem ge-
 stat; nam illud in laminas vel tenuissimas dissectum, nūquam
 pellucidum redditur. Quare Virgilius lib. v. i. geminas portas
 finxit, per quas ad nos Somnia deriuent, alteram corneam, *Portæ Som-*
 alteram eburneam: per hanc falsa, per illam vera in dormientes *niorum.*
 spectra immittuntur. De quo, ex Homero expresso ita Porphy-
 rius differit, quemadmodum Macrobius lib. i. in Somnium Sci-
 pionis refert; latet, inquam, omne verum: hoc tamen anima,
 cum ab officiis corporis, somno eius, paullulum libera est, in-
 terdum aspicit; nonnumquam tendit aciem, nec tamen per-
 uenit: & cum aspicit, tamen non libero, & perfecto lumine vi-
 det, sed interiecto velamine, quod nexus naturæ caligantis ob-
 ducit: hoc velamen cum in quiete ad verum vsque aciem in-
 trospicientis admittit, de cornu creditur, cuius ista natura est,
 vt tenuatum visui peruium sit: cum vero a vero hebetat, ac re-
 pellit obtutum, ebur putatur, cuius corpus ita natura densa-
 tum est, vt ad quamuis extremitatem tenuitatis erasum, nullo
 visu, ad vltiora tendente penetretur. Idem Virgilius lib. co-
 dem de vltimo Somniorum scribit:

*In medio ramos, annosaque brachia pandit,
 Vlmus opaca, ingens, quam sedem Somnia vulgo
 Vana tenere ferunt, folijsque sub omnibus herent.*

Vbi Seruius, qui de infomniis, inquit, scripserunt, dicunt, quo
 tempore folia de arboribus cadunt, vana esse somnia. Alij di-
 cunt, vlmum arborem esse sterilem, ideoque Somniorum va- *Somnia va-*
 nitatem exprimere, quæ a veteribus cæca sunt appellata, vt *na.*
 Suidas refert; aut quod fallacia sint, aut quod cum eis loquan-
 tur, qui oculos habent clausos. Virgam nonnumquam Som- *Virga Som-*
 nus in manibus habere dicitur, qua homines tangens, sopo- *ni.*
 rem inducit: hac se tangi Statius in poemate paullo ante posi-
 to, orat. Ouidius eius sedes apud Cimmericos vult esse, Home-
 rus in Lemno insula, Statius apud Aethiopes, Ludouicus Ario-
 stus apud Arabes. Ouidius ergo postquã lib. x. i. Metamorph.
 Somni regiam descripsisset, hæc subiungit;

*In medio torus est hebeno sublimis in antro,
 Plumens, unicolor, pullo velamine tectus,
 Quo cubat ipse Deus, membris languore solutis.*

Hinc

*Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent, totidem quot mensis aristas
Silua gerit frondes, eiectas littus arenas.
At pater e populo natorum mille suorum
Excitat artificem, simulatoremque figuræ
Morphea: non illo in flos solertius alter
Exprimit incessus, vultum, somnumque loquendis:
Adiicit & vestes, & consuetissima quæque
Verba: sed hic solos homines imitatur: at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens,
Hunc icilora superi, mortale Phœbetora vulgus
Nominat: est etiam diuersa tertius artis
Phantasos; ille in humum, saxumque, undamque, trabemque,
Quæque vacant anima, fallaciter omnia transit.*

Sed nunc ad Mercuriū quadratum: quem Pausanias in Achaicis refert, alicubi in via extitisse barbatur, atque pileatum: neque arbitror alibi de Mercurio barbato mentionem fieri; nam semper imberbis describitur: quod significat, elegantem sermonem nunquam senescere. Sed tamen primam lanuginem ex eo pullulare, ex Martiano supra didicimus; & Lucianus, in libro de sacrificiis idem confirmat. Homerus quoque fingit, ita Vlyssi visum, cum ad eum Molij herbam attulit, qua contra Circes veneficia eum munivit. Mercurij insuper statuis viatores solebant lapidum acervos accumulare, vt singuli singulos adicerent; id inuentes, vel ita Deum honorandum, rescilicet ea, quæ ad præsens sit in promptu, & obuias, vel quod ita viam videbatur repurgare, ne ad lapides cæteri viatores offenderent; vel quod eo lapidum cumulo statua Dei notior prætercuntibus fieret: alij in orationem ipsam referunt, quæ ex minimis particulis consistat. Suidas scribit hos lapidum acervos in triuis fuisse; ne viatores scilicet errarēt. ideoque ibi fructuum primitias olim ponebāt, vt viatores ex iis quod sibi esset opus, caperent. Mercurius quoque triceps effingebatur, vel ad vim sermonis exprimendam, vel ad vias ostendendas; in iis enim suberant subscriptiones, quo scilicet illa via ferret, & quo alia, & alia. Sedenim & Pastores a Mercurio curari, ex Homero habetur, cum in Iliade testatur, Phorbam ditissimum Troianorum

*Mercurius
cur imber-
bis.*

*Acerui la-
pidum cir-
ca statuas
Mercurij.*

*Mercurius
triceps.*

norum fuisse armentorum, atque gregum; nam Mercurius, cui is præcipue curæ erat, illum ita locupletarat. Itaque Pausanias in Corinthiacis, illius statuā, ait, æneam fuisse apud Lecheum sedentem, & iuxta cum arietem: cuius rei tamquam arcane rationem reticet. De alia apud Tauagreos, qui erat Bœotix populus, idem meminit, quæ a collo suspensum habebat arietem; nam dicebant, Mercurium, ea figura per oppidi mœnia discurrentem, magnam pestem, quæ tunc ibi grassabatur, depulisse. Itaque cum anniuerfariū sacrum in eius rei memoriam

*Mercurius
pro Sole po-
situs.*

celebraretur, venustus adolescens urbem obibat, agnum collo sustinens. Idem Pausanias de quadam alia Mercurij statua meminit, ex Arcadia, in Iouis Olympij templum allata. Hæc erat galeata, amicta chlamyde, & tunica, arietemque sub ala portans. Macrobius libro I. Saturn. qui sub aliorum Deorum nominibus Solis multiplices virtutes intelligi vult, Mercurij imaginem ad Solem applicat, alas, inquiens, Solis velocitatem referre; nam ex fabulis habetur eum Argum Ius Inachii filia custodis, quæ erat in vaccam versa, interfecisse. Itaque eius statua interdum gladium habens effingitur: Argus autem est cælum, stellarum luce distinctum, quibus inesse quædam species cælestium videtur oculorum: & videtur terram desuper obseruare; quam Ægyptij hieroglyphicis litteris cum significare volunt, ponunt hominis figuram. Is ergo ambitus cæli stellarum luminibus ornatus, tunc existimatur enectus a Mercurio, cum Sol diurno tempore obseruando sidera veluti enecat. Pleraque etiam simulacra Mercurij, idem inquit, quadrato statu figurari, solo capite insignita, & virili membro; vt Solem innuant, qui est mundi caput, & rerum fator: quattuor item latera ea ratione fingi, vt totidem mundi plagas, vel quattuor vices temporum, quibus annus includitur, significant; vel quod duobus æquinoctiis, duobusque solstitiis zodiaci ratio distincta est. Argumentum Caducei ad genituram quoque hominum, secundum eiusdem sententiam, Ægyptij protendunt, Deos præstitos homini nascenti quattuor adesse memorantes, Dæmonem scilicet, Fortunam, Amorem, ac Necessitatem: & duos priores, Solem ac Lunam intelligi volunt; quod Sol auctor spiritus, caloris, ac luminis, humanæ vitæ genitor ac custos est: & ideo nascētis Dæmon, id est, Deus creditur. Luna est Fortuna; quia corporum præsul est; quæ fortuitorum varietate iactatur: Amor ex amborum serpentum, qui caduceum ambiunt, osculo significatur: Necessitas nodo, quo inter se illi connectuntur, innui videtur. Martianus Capella lib. I. scribit, Philologix, cum secundum cælum intrasset, obuiam venisse virginem, quæ cælatam ex hebeno tabulam, argumentis Mercurium designantibus afferebat. Erat autem in medio aus Ægyptia, quæ Ibis memoratur ab incolis: sed cum petaso ver-

tex,

tex, atque os pulcherrimum videbatur: quod quidem serpentis gemi ni lambebat implexio: subter quædam prænitens virga, cuius caput auratum, media glauca, piceus finis exstabat: sub dextra testudo, minitanque nepa: a læua caprea: sed dilophon alitem, quæ sit oscinum mitior, in certaminis tentamenta pulfabat. Hæc omnia ex Ægyptiorum arcanis sunt desumpta, apud quos Mercurius sub Anubis nomine colebatur; nã hunc cum caduceo effingebant, vt eum Apuleius describit, qui de eo ita dicit: Erat ibi Anubis, quem Mercurium dixerunt, nunc atra, nunc aurea facie sublimis, attollēs canis ceruices arduas, læua caduceum gerens, dextera palmam virentem quatiens. Capite canino effingebatur, vt ex eo Mercurij sagacitatem in nos deriuantem intelligeremus; nullum enim cane sagacius animal. Aut iuxta Diodori Siculi sententiam, quod Anubis Osiridis filius esset, qui cum patrem semper in bello affectaretur, magna suæ virtutis argumenta præbuit. Itaque post mortem est in diuos relatus: quia vero is viuens canem pro insigni gestabat, ideo canina facie illum Ægyptij coluere, id innuentes, eum scilicet fidelem patris custodem semper fuisse.

Anubis.

Hercules etiam idem erat cum Mercurij numine, vel certe non ab eo abhorrens: cuius rei fidem facit eius imago, a Gallis excogitata, qui eum tamquam prudentiæ atque eloquentiæ Deum colebant: ea autem, quemadmodum Lucianus refert, erat huiusmodi: Senex videbatur pene decrepitu, caluus, paucis capillis, coloratus, fuscusve, & rugosus, leonina pelle indutus, cum rhopalo, id est, claua dextera, sinistra arcum tenens, pharetra ex humeris dependente, catenulis vero ex auro, & electro admodum tenuibus, linguæ suæ extremitate perforata, insertis, maximam hominum multitudinem non inuitam, sed sponte sequentem, auribus alligatis trahens. Hic eloquentiæ vires adumbrari, est perspicuum, quam Galli Herculi tribuebant; qua magis, quam corporis viribus eum pollere credebant. Eum igitur senem effinxerunt; nam eloquentia magis viget in senibus, quam in adolescentibus: quemadmodum Homerus in Nestore nobis ostendit; ex cuius ore dulcior melle fluebat oratio. Itaque in Arcadia templum commune cum Mercurio, eloquentia Deo habuisse fertur. Athenienses etiam in Acade-

Hercules.

*Eloquentiæ
vires.*

*Caduceus
quo modo
ad hominis
genus re-
feratur.*

*Gymnasio-
rum Dij.*

mia aras non solum Musis, Mineræ, & Mercurio, verû etiam Herculi posuerunt; quod putarent huius quoque numen adesse iis, qui ibi exerceretur. Pausanias quoque scribit, Græcos, atque barbaros credidisse, Mercurium, atque Herculem gymnasiis præesse; qui in gymnasiis præcipue colerentur. Itaque apud Lacedæmones in dromo (erat autem is locus, vbi cursu se adolefcetes exercebât) vetustum erat Herculis simulacrum, cui qui maiores erant natu, sacrificabant: & alicubi in agro Corinthio, Herculem aiebant, clauam suam Mercurio dicasse,

quæ

quæ erat ex oleastro; & radicibus actis, in magnam arborem excreuisse credita fuit. Hic non dixerim, num vnum, an multos fuisse Hercules existimem; (quamuis me nõ lateat, Varro- nem x l i v. numerasse, asserentem, fortissimos quosque, Hercules fuisse dictos) neque quis ex tot in Diuos fuerit relatus: hoc enim extra meum propositum esse arbitror. Id hic dixisse sat sit, veteres vnum tantum Herculem coluisse, Aegyptiosque eum in duodecim principalium Deorum numerum retulisse, quemadmodum Herodotus refert. Licet autem facinora Herculis insignia a diuersis, hoc nomine appellatis facta legantur; tamen vni illi omnia adscribebântur, qui Deus habebatur. Huius simulacrum erat vt plurimum ingens, vt eo Herculis vires significarentur: ob quas Melampygos est cognominatus, hoc est, cluniater, quod est magni roboris argumentum: de quo huiusmodi fabula refertur. Passalus, & Alcimon fratres fuere, Memnonis filij, omni scelere inquinati; quibus mater prædixerat, vt a nigriclune cauerent: illi nil magis ab instituto destiterunt. Accidit, cum forte Hercules sub arbore fessus recubaret, vt ij fratres Herculi i nsidias tenderent: quod præsentiens Hercules, viuos ambos cepit, per pedesque ligatos, a tergo suspensos claua gestabat: qui demissis capitibus, cum Herculis nigras nates viderent, maternæ monitionis memores, inter se tacite submurmurabant: quos audiens Hercules, re intellecta, eo fertur cognomine adeo delectatus, vt statim vinculis solutos, impune abire permiserit: qui, postea Iouem fallere tentantes, in cercopithecocos versi fuerunt, vt Suidas refert. Itaque sub Cercopum nomine dolosi, atque assentatores intelliguntur; quemadmodum est legere apud Plutarchum in libello de discernendis amicis ab adulatoribus; vbi scribit, Principes ita adulatoribus delectari, vt Hercules Cercopibus. De iis etiam meminit Herodotus, cum Xerxis iter in Græciam describeret, dicês, cum Asopum fluuium transisse, apud dictas Cercopum sedes, vbi erat & lapis, qui Melampygos appellabatur, quod nomen nigrum etiam fontem significat. Sed pergamus de Hercule dicere; cuius simulacrum hominem fortem, ac robustum referebat; erat etiam nudum, nisi quod leonis pelle tegebatur; cuius caput ei erat loco galeæ; clauam vna manu, altera arcum tene-

*Hercules
Melampy-
gus.*

bat; pharetra pendeat ex humeris. Huiusmodi quoque simulacrum æneum, decem cubitos altum Olympiæ visebatur, a sociis Thasi, Agenoris filij, qui ad quærendam Europam venerat, dedicatum, vt apud Pausaniam in Eliacis prioribus legitur. Fuit etiam apud Lacedæmonios Herculis armati signum. Cur esset autem eo habitu Hercules, refert Pausanias in Laconicis hanc fuisse causam; Oëonius (vel Lycimnius, secundum Apollodori sententiam lib. 11.) Herculis consobrinus, cum adolescentulus adhuc esset, cum Hercule Spartam venit: cumque visendæ vrbis causa obambulans, ad Hippocoontis ædes forte accessisset, in eum canis, domus custos inuasit; at ille lapide canem percussit. Hippocoontis filij cursim egressi, puerum fustibus conficiunt. Ea res Herculem vehementer commouit: subito itaque animi impetu impulsus, Hippocoontis filios est armis adortus. Verum in ea dimicatione vulnere accepto, se clam periculo subduxit. Mox vero copiis comparatis, patre, & filio male multatis, probe Oëoni cædem ultus est. Ideoque Arcades Herculis simulacrum cum cicatrice in coxendice effinxerunt; propter vulnus scilicet in dicta pugna acceptum; quo sanato, templum AEsculapio Corylæo dicauit (κορύλη enim est coxæ cavitatis) ei sanitatis beneficium acceptum referens. Apollodorus lib. 11. refert, Herculem tunc etiam armatum fuisse, cum pro Thebis contra Mineos pugnavit; Mineruamque ei arma suffecisse: idemque dicit, Herculem, cum ab Euryto sagittandi artem didicisset, sagittas ab Apolline, enses a Mercurio, thoracem a Vulcano, a Minerua peltam sumpsisse; clauam autem sibi in Nemea silua confecisse. Plinius lib. xxxiv. cum memorabiles statuas recenseret, quæ erant apud antiquos, iuxta rostra Herculis tunicati, eleo habitu Romæ, torua facie, sentienteque suprema in tunica fuisse scribit. Eum vero terribilem aspectu fuisse, vel illud fuerit argumēto; quod quidam eum tantum exhorruit, vt in saxum obriguerit, cum eum transeuntem cerneret e spelunca quapiam, in quam eius timore se abdiderat: is vero lapis, vt Suidas refert, hominis formam præferbat, qui caput exserit, vt prospiceret. Fabulantur quoque poætæ, Solem ingens poculum Herculi dono dedisse, quo & mare iuxta Athenæum transmisit. Macrobius lib. v. id ad

*AEsculapio
Corylæo
referens.*

*Herculis ar-
ma.*

ad Scyphum refert, quod est nauigij genus, & ad poculum id etiam nomen accommodari potest: quare olim in Herculis sacrificiis eo tantum poculi genere vsi sunt. Virgilius itaque libro 11 x. de Herculis sacrificio ab Euandro celebrato scribens, inquit;

Et sacer impleuit dextram scyphus.--

quod vasis magnitudinem ostendit; cum quo Hercules interdum effingebatur; aut vt ad fabulam dictam alluderetur, aut vt innueretur, cum maxime fuisse bibacem, quemadmodum

*Scyphus
Herculis po-
culum.*

*Hercules bi-
bac.*

de

de eo Athenæus narrat: quo fortasse eius simulacrum respiciebat, quod in quadam eius ædícula in Corinthio agro visebatur, in qua quidam adolescens ei poculum porrigebat; licet Pausanias in Corinthiis scribat, Herculem, cum apud socerum suum cenaret, digito vno Cyathi pueri, qui erat pocillator, eius in fundendo vino, ministerio offensum, tam grauitè caput percussisse, vt ex eo vulnere puer diem suum obierit: in cuius facti memoriam illa simulacra fuisse efficta. Apud Apollodorum, Athenæum, atque alios legitur, Herculem mirum in modum fuisse epulonem, atque voracem; itaque solum interdum integrum bouem absumpsisse: atque ideo ei auem *λάροψ* a Græcis, a Latinis fulicam dictam esse dicatã: ea enim iuxta Suidam est maxime rapax, atque vorax. Ex quo factum est, vt in quibusdam eius sacrificiis verba bona præfari non liceret; nam, vt Lactantius lib. primo ac Apollodorus lib. 11. refert, Hercules, cum Lindum, quod est oppidum Rhodi, delatus esset, famemque pateretur, aratorem quemdam aspexit operantem, ab eoque petere cœpit, vt sibi vnum bouem venderet. Enimvero ille negauit, fieri posse; quia spes sua omnis colendæ terræ duobus illis iumentis niteretur. Hercules, solita violentia vsus, quia vnum accipere non potuit, vtrumque sustulit. At ille infelix, cum boues suos mactari conspiceret, iniuriam suam maledictis vltus est; quod homini eleganti, & vrmano gratissimum fuit: nam, dum comitibus suis epulas apparat, dumque alienos boues deuorat, illum sibi amarissime conuiciantem cum risu, & cachinnis audiebat. Sed postquã Herculi diuinos honores ob admirationem virtutis deferri placuit, a ciuibus ei ara posita est, quam de facto *βούβοψ*, id est, bouis iugum nominauit; ad quam Deo iuncti boues immolarentur, sicut illi, quos abstulerat aratori; eumque ipsum sibi constituit sacerdotem, ac præcepit, vt iisdem maledictis semper in celebrandis sacrificiis vteretur: quod negaret, se vnumquam epulatum esse iucundius. Neque hic silentio inuoluam quoddam sacrificiorum genus, non minus fortasse ineptum, ac ridiculum, atque superius fuerat impium, & nefarium; quod quidem etiam ab Herculis voluptate ortum habuit. Id sic habet, prout Suidas refert; Bos, cum esset Herculi immolandus, aufugit: cum vero nihil esset, quo res sacra Deo fieret,

fieret, malum, quattuor suppositis ramis pro pedibus, & duobus pro cornibus, in formam bouis illi in sacrificium oblatum est. At Iulius Pollux in primo ait, in Bœotia de malis fructibus Herculi rem sacram fieri; idque ea causa cõtigisse; quod, cum forte aries ei in sacrum adduceretur, Asopus fluuius adeo excreuit, vt adduci non posset: tum qui sacrum procurabant, malum maturum, & pulcrum accipientes pro ariete, ei quattuor festucas pro pedibus, & duas pro cornibus infixerunt; atque eo modo rem sacram peregerunt. Vnde postea apud Thebanos, & Bœotios id moris permansit. Sed, quia non minor Herculis virtus in egregiis ac fortibus gestis eluxit, quam in edacitate, aut bibacitate; plurimæ ei quoque statuæ, & tabulæ, in quibus illustria eius facinora expressa fuere, tam in eius templis, quam alibi dicata sunt; alicubi enim infans Hercules cernitur, in cunis existens, duos serpentes, qui ad se accesserant, strangulans: idem maior iam natu effectus videtur effictus, qui capita Hydrae subinde renascentia abscindat, quæ postea comburat; alibi vero post ceruum currens, æneos pedes, atque aurea cornua habentem, eumque comprehensum interficiens; itemque malas ferocissimi leonis confringens, aut eum suffocans. Interdumque exprimebatur, ferocissimos quosdam equos contemplanus, qui regis cuiusdam membra, a se suppositi, dilanient, atque mandant; humeris quoque impositum aprum gestans; sagittis aues quasdam conficiens, quæ ita erant ingentes, vt alas pendentes, lumen solis mortalibus eriperent; vinctum secum ferocissimum taurum perducens, qui naribus ignem efflabat; fortissimum quemdam gigantem pectore comprimens, eumque elidens; feroci dracone interfecto, aurea mala ex Hesperidum hortis decerpens; humeris suppositis, cælum sustinens; tricorpore quodam rege sublato, eius armenta bouum secum abigens; in spelunca quãpiam formidabilem latronem, ore fumum ac flammam expirantem enecans; tricipitem Cerberum, catenis a se vinctum secum pertrahens; sagittis aquilam conficiens, quæ iecur Promethei, ad Caucasum montem religati absumebat; sexcentos demum latrunculos, atque tyrannos per vniuersum terrarum orbem de medio tollens; infinitum enim esset, singula eius gloriosa facinora per censere, quæ præclara

*Herculis la
bores.*

argumenta variis imaginibus effingendis suppeditant; & ob quæ ἀλεξίμανος, hoc est, malorum demolitor fuit cognominatus. Sed, quia nulla vñquam mōstra sunt tetriora, atque immaniora, nec tyranni sæuiores, ac truculentiores inter mortales reperiri possunt, fœdis animi vitiis; ideo nonnulli in ea sententia fuere, vt dicerent, Herculis fortitudinem in animo, non in corpore constitisse, qua is indomitas animi cupiditates, rationis imperio minus audientes, atque animi tranquillitatem mirum in modum perturbantes, compescuerit. In hanc sententiã Suidas scribit, veteres, vt Herculem prudentissimum, ac omnibus virtutibus ornatissimum fuisse ostenderēt, eum pelle leonina indutum depinxisse; quod magni, ac generosi animi est argumento: clauam dexteræ addidisse; quod eius prudentiam, ac sapientiã nobis ob oculos statuit; quibus virtutibus præditum, fabulæ eum draconem, Hesperidum horti custodem interfecisse, ac tria mala aurea quæ sinistra gestabat, inde abstulisse fingunt; appetitum enim edomuit, eumque a gubernaculis amouit; eis rationem præficiens, quam omni virtutum genere insigniuit. Macrobius lib. 1. Saturnal. sicut cæteros omnes Deos pro Sole capi vult, ita etiam & Herculem ad eundem refert; eius vero duodecim illa memorabilia gesta, à Sole, duodecim signiferi signa superante, adumbrari sentit. Alij tempus Hercule repræsentari voluerunt; quod omnia vincit, atque domat: atque ea de causa eum populea fronde coronatum dicunt: hanc enim ei arborem veteres dicarunt. Itaque Virgilius lib. 11. x. A. Eneid. Euandrum, Herculi sacrificantem, populea fronde, quam & Herculeam vocat, caput cinxisse fugit; hæc enim duplici colore duas temporis partes exprimit, nam albus ad diem, fuscus autem ad noctem refertur. Fabulæ vero huius rei hanc causam afferunt, quod scilicet, populea corona, cum ad inferos descenderet, caput Hercules velauerit; vnde foliorum pars, quæ illius temporibus adhæserat, candida, quæ exterior fuerat, ex atro inferorum colore, nigra permansit: qui colores adhuc, in ea arbore cernuntur: easque frondes semper postea Hercules amauit, nam ei capit a tetro inferorum fumo defenderūt. Quod autem Hercules pro tempore caperetur, quidam ritus, qui in eius sacrificiis adhibebantur, apposite significabant;

*Herculis
fortitudo in
animo.*

*Hercules
pro Sole po-
situs.*

*Hercules
pro tempore
positus.*

*Populus
Herculi sa-
cra.*

*Ritus in
Herculis sa-
cris.*

bant; nam præter morem, qui in aliorum Deorum sacrificiis seruabatur, aperto capite ei sacrificabant, quemadmodum Macrobius lib. 11. Saturnal. refert; ad quam rem eadem ratio accommodari potest, quam supra in Saturno attulimus, cui item capite aperto rem sacram faciebant. Apud Plinium lib. x. legitur, Romæ in ædem Herculis in foro Boario nec muscas, nec canes intrasse; hos quidem, aut quod clauam foribus appositam subolfacerent; aut, quod magno ab Hercule odio habiti feruntur, ob causas a Plutarcho in Problematibus allatas, cum scilicet rationem redderet, cur canes eius templum non ingrederentur. Illas vero; quod, vt in fabulis narratur, cum in Olympia rem diuinam faceret Hercules, & muscæ illi valde molestæ essent, Iouem orasse ferunt; atque ita muscæ omnes vltra Alpheum amnem euolauere: quare ab eo tempore Elienses Iouem Apomyion, hoc est, Muscas abigentem coluere. Licet aliqui putent, non Iouem, sed Myiagram (qui & Myiodes dicitur) muscas ab Hercule abegisse. Huic Deo cum alicubi in Græcia rem sacram facerent, muscæ omnes extra regionem auolabant. Cyrenæ, qui sunt Libyæ populi, Achorem muscarum Deum colebant; eique sacrificabant, multitudine pestilentiam afferentem; quæ protinus interibant, statim atque esset litatum. Accaronitæ, quorum vrbs erat in Palestina, Beelzebubum venerati sunt, quem muscarum Deum Hieronymus interpretatur. Et sicut muscæ ab Herculis sacrificiis excludebantur; ita mulieribus eis interesse, nefas erat; quod ab eo statutum ferunt; propterea quod mulier quædam ei sitiienti potum negarit, se excusans, quod Bonæ Dæ sacrificiis impediretur, quo minus hominibus aliquid præberet. Quare, vt par pari referretur, factum est, vt, sicuti homines a Bonæ Dæ sacris repellentur, ita & mulieres Herculis sacrificia spectare, aut eius templum ingredi non possent; nisi paucæ quædam apud Erythræos, qui Herculis simulacrum apud se habebant in lignorum rate insertum, quemadmodum Pausanias in Achaicis refert. Ea ratis per Ionij pelagus ad insulam quandam appulsa est, quæ inter Erythras, & Chium est media. Cum iam terram ea attigisset, conspecto signo, sumnis viribus Iones, & Chij certatim ad se illud pertrahere sunt conati. Erythræus postremo

*Iupiter
Apomyion.*

Achor.

Beelzebubus.

*Mulieribus
Herculis sa-
crificiis in-
teresse nefas.*

quidam, cui e mari, & piscatu victus fuerat, sed ex morbo erat oculis captus, quod per somnum moneri sibi visus fuerat, exposuit, oportere Erythræorum fœminas comas tondere; e capillo earum si viri funes contexuissent, non difficulter, quo velent, ratem pertracturos. Ei somnio vt obtemperarent, cum ciues fœminæ animum non inducerēt, e Thracia mulieres, quæ voluntaria seruitute, ingenuæ ortu cum essent, victum sibi apud Erythræos quæritabant, se tondendas præbuerunt. Qua iam rate potiti Erythræi, edixerunt solis e Thracia mulieribus in Her-

culis

culis sanum introire, vt liceret. Idem Pausanias in Phocicis scribit, Delphis fuisse statuas Herculis, & Apollinis, qui tripodem prestabant, & de eo iam prope erant pugnam commissuri: sed Latonam, & Dianam Apollinis, Mineruam Herculis leniuisse. Tradebant enim, venienti ad Oraculum Herculi, sacerdotem responsum dare recusasse, Herculem vero ira commotum, sublatum e templo tripodē secum asportasse; sed postea, tripode reddito, quidquid voluit, ab oraculo didicisse. Erant tripodes ollæ æreæ, tribus fultæ pedibus; quorum alij ἀναδιματι-
 κολ dicebantur, quod scilicet ornatus gratia dicati erant in domibus, vel templis, ignibus prorsus intacti, quos Homerus ἀνθρῶπος appellat, quod est, ignis expertes; qui vero ad ignis vsum comparati erant, αἰδῶνας. Priores illi maximo in pretio erant, Diisq̄, ac præstantibus virtute viris dono dabantur. Quare Virgilius lib. v. A. Eneid. eos inter præmia recēset, quæ A. Eneas in ludis Anchisæ patris manibus celebratis proposuerat: qui erant illi fortasse, quos dono ab Heleno acceperat, quos Virgilius lib. i. r. A. Eneid. lebetes appellat; hos Seruius vult vasa esse, ad manus abluendas idonea; cum dicat, sibi videri, non multum decere, tali vtro vasa culinaria donare. Sed Athenæus, Homerice tripodum distinctionem referens, vsu introductum dicit, vt ambo genera lebetes appellentur; vultque αἰδῶνας illos ad aquam calfaciendam esse accommodatos, ἀνθρῶπος autem esse paterarum instar, quorum vsus sit in vino fundendo. Sed tamen ad rem, qua de agimus, hæc non admodum facere videntur: illud potius facit; quod Tripus sit mensa in templo Apollinis Delphici, cui superposita Phœbas, vaticinabatur, Apollineo spiritu inflata, qui ex partibus inferioribus sacerdotis corpus ingrediebatur: itaque nonnulli referunt, eum tripodem in medio fuisse perforatum, ne vllum scilicet esset impedimentum, quominus spiritus in eam penetrare posset. Tripodem autem pro Veritatis signo, capere possumus: nam oraculum e tripode editum, semper verū habebatur. Itaque Athenæus olim p. proverbio iactari scribit, cum vellent hominem veridicum innuere, eum ex tripode loqui. Eadem ratione, idem dicit, Baccho tripodem attributum, qui in pateræ formam erat effictus, nam vinum veritatem patefacit, non secus ac Deorum oracu-

Mulieres
quibus licet
Herculis tē-
plū ingredi.

Herculis cū
Apolline
pugna.

Tripus quid
esset.

Lebetes.

Veritas.

Tripus
Bacchi.

*Mercurij
oraculum.*

la: nam de omnibus fere Diis legimus, eos alicubi oracula edidisse. De quibus non est nunc dicendi locus; operæpretium tamē mihi facturus videor, si in extrema hac Mercurij imagine, aliquid de Mercurij oraculo dixerō. Pausanias in Achaicis scribit, alicubi in ea Græciæ regione in medio foro Mercurij marmoreum signum extitisse cum barba, e quadrata basi eminēs, modica magnitudine: proximo loco oraculum fuisse; ante Mercurij signum Vestam & ipsam marmoream; appositas ei fuisse plumbo ferruminatas æneas lucernulas: qui Deum consulerent, Vestam primum, thure incenso, placasse, deinde, oleo infuso, lucernas accendisse; cum vero in aræ dextera parte numum, patria nota signatum dedicasse: vbi quod ex vsu fuerit, rogassent, aurem simulacro admouisse, inde vero e foro abeuntes, manibus aures pressisse. vbi e foro excessissent, amotis manibus, quam primum excepissent vocem, eam sibi oraculi loco duxisse.

MINERVA.

D I C V N T Philosophi, Deum opt. Max. inter plurima, quæ in hominem contulit dona, duo præcipue admiranda esse claritum: vnum esse orationem, alterum manuum vsu. Sermo enim, animi sensa exprimens, maximam vim ad id, quod volumus, persuadendum habet; manus autem maxima industria cuncta ad vitam humanam facientia procurant, cunctarum artium munera obeuntes, quæ aut olim sunt repertæ, aut in futurum reperientur. Quia vero ornata oratio sæpe non prodest, immo nocet plurimum, nisi rationem, atque prudentiam comitem habeat; nec prudentia in commune aliquid boni afferre potest, nisi sit orationis præsidii instructa, qua aliis persuadere valeat, vt a malis refugiant, sectentur bona, civilisque vitæ rationem tueantur, id veteres hoc symbolo innuerunt, Mercurium videlicet, ac Mineruam coniungentes. De Mercurio autem iam diximus; restat nunc de Minerua differere, quam Prudentiæ Deam, ac omnium artium inuentricem arbitrabantur. Amborum ergo Deorum statuas copulantes, vnam reddiderunt, quam *ἑρμῆδωρον* appellarunt; *ἑρμῆς* enim Mercurium, *ἰδὴν*, Miner

Mineruam sonat: eam in Academicis collocabant; vt eos scilicet commonefacerent, vt qui ibi se exercebant, eloquentiam prudentiæ coniungerent; hanc reputâtes per se parum posse prodesse, illam vero obesse plurimum; quemadmodum etiam Cicero in proœmio librorum de Inuentione pluribus verbis differit. De Hermathena idem ita lib. 11. 1. ad Atticum scribit; Quod ad me de Hermathena scribis, per mihi gratum est, & ornamentū Academicæ proprium meæ; quod & Hermes commune omnium, & Minerua singulare est eius gymnasij. Si quis Mineruam velit effingere aut solam, aut cum Mercurio coniunctam, eam vultu virili effingat, & truculento, glaucis oculis; perpetuum enim fere id eius est apud Homerum epithetum, vt dicatur *γλαυκῶπις ἰδὴν*. Pausanias etiam in Atticis post descriptum quoddam Mineruæ simulacrum, quod Athenis in Vulcani templo exstabat, dicit, in fabulis fuisse, Neptuni filiā Mineruæ similem fuisse, quod ambæ cæruleos oculos haberent; cuiusmodi etiam pater Neptunus haberet. Sed Cicero in libris de Natura Deorum, Mineruæ oculos cæcios, Neptuni autem cæruleos fuisse scribit: in quo quidem aliqua differentia, quamuis non admodum magna cernitur; ambæ enim voces apud Latinos viridem colorem significant, qui ad claritatem tendat, qualis in cati, aut noctuæ oculis deprehenditur: si tamen quis velit in Mineruæ oculis splendorem quemdam magis ignitum inesse, cuiusmodi est in Leonum oculis; non repugnabo. Eadem quoque longa hasta & crystallino clypeo armata effingatur; qualem se apud Ouidium lib. v. 1. Metamorph. cum Arachne certans, acu pinxit: carmina ita habent;

At sibi dat clypeum, dat acuta cuspide hastam,

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Quæ omnia hominis prudentis ingenium exprimunt, vt postea pluribus docebo. Claudianus etiam in Gigantomachia, aliqui nonnulli eodem pacto Mineruam expressere, ab Homero exemplar mutuantes; qui cum eam fingit a Iunone in Martem Troianorum propugnatorem immissam, vt Græcis suppétias ferret, ei fortissimæ bellatricis figuram attribuit; auratam galeam capiti accommodans; nam sapiens, sua sapientia munitus, facile se sartum, tectum a cunctis quæ obstant, præstat; totusque splendet

*Minerue
effigies.*

*Minerua
oculi.*

*Minerva
galea.
Minerva
quomodo
nata.*

splendet in operibus, quæ assidue sua industria molitur. Aurum etiam in Mineruæ galea diuinum splendorem innuit, qui humanam mentem suo fulgore collustrat: ab eo enim prudentia, ac sapientia in homines deriuat. Dicebatur etiam olim Minerva ex Iouis capite exstitisse; cuius rei simulacrū quoddam in arce Athenarum visebatur, quemadmodum Pausanias in Atticis refert; nam Vulcanus adamantina securi Iouis caput scindebat, ex quo Minerva absque matris opera emergebat; nam intelligentis animi virtus in cerebro residet, ac a diuina mente,

mente, quam Iupiter adumbrat, tota promanat, omnis enim sapientia a Deo est, & ab ore altissimi procedit, non autem ortum ab inferioribus trahit, quæ per Iunonem repræsentantur. Sed Martianus Capella, Mineruam inquit, absque matre natam ideo fingit; quia mulieres omni consilio, ac prudentia destituuntur: in quo Aristotelē sequitur, qui in Ethicis scribit, mulieres non pollere consilio. Caput quinetiam Mineruæ galea texerunt, ut innuerent, prudentem hominem non semper sua consilia passim cuius patefacere solere, nec assidue loqui, ita ut ab omnibus facile intelligatur; sufficit enim ei, ut a sui similibus sua verba percipiantur, quæ cæteris ænigmatum Sphingis instar sint. Itaque Aegyptij in Isidis templi vestibulo (quæ eadem erat, ac Minerva) Sphingem collocarunt: licet id possit ad religionis arcana accommodari, quæ sub sacris integumentis tegi debet, ut a promiscuo vulgo non secus atque ænigmata a Sphinge proposita ignorentur. Pausanias in Atticis testatur, Athenis Mineruæ simulacrū fuisse, in cuius galeæ cono Sphinx eminebat, utramque autem galeæ partem gryphes tenuisse; qui caput, atque alas similes aquilæ habent, cætera leones repræsentant: hæc belluæ dicuntur esse (si tamen reperiuntur; nam Plinius lib. x. fabulosas esse arbitratur) in Scythia; & cum Arimaspi, qui vnicum habent oculum, auri causa, quod custodiunt, assidue bellum gerere. Ex quo intelligimus, quam custodiam nostro ingenio adhibere debeamus, ne Arimaspi irruentes, eo nos priuent. Interdum & gallum eiusdem galeæ imposuerunt, ut apud Elæos in quadam statua, a Phidia ex auro & ebore confecta cernebatur: quod Pausanias ad audaciam, quæ in bello est adhibenda, refert; gallus enim magnam præ se fert audaciam: sed possumus ad vigilantiam quoque accommodare, quæ in forti, ac sapienti imperatore inesse debet; nam eam antiqui tam bellicæ rei quam pacis artibus præfecerunt; ac propterea armatam effinxerunt: fabulis quoque ea fertur Pallantem gigantem occidisse, a qua Palladis nomen iuxta quorundam opinionem sumpsit; alij autem ἀπὸ τοῦ παλλᾶσι τοῦ ἄλφου, id est, a concutienda hasta sic dictam volunt; nam eius Palladium hastam vibrare, ac oculos motare videbatur. Erat autem Palladium Palladis simulacrū, quod cælitus delapsū cre-

Gryphes.

Arimaspi.

Pallis.

Palladium.

Tritonia.

debat; Romæque in Vestæ templo erat repositum, tantaque diligentia custoditum, ut nemini vel ad intuendum pateret accessus, nedum tangendum, nisi ex virginibus cuidam, cui eius custodia erat demandata. Eadem Tritonia cognominata fuit, aut a quadam Libyæ palude sic dicta, cuius filiam nonnulli eam fecere; fortasse quod ibi primum ea sit visa; aut quod tres sint sapientiæ partes, præsentia nempe nosse, futura præuidere ac præterita meminisse: aut quia tria sunt sapientis præcipua munera, bona scilicet consilia dare, recte iudicare, & iuste operari: cætera

cætera prætermitto, quæ ad hoc nomen explicandum faciunt; parum enim nostro proposito congruunt, sicut & illud, Minervam dictam aut a monendo, sapientia enim semper nos nostri officij admonet; aut a minuendis eorû viribus, qui sese sapientiæ studiis dederunt; aut a minando; nam ut belli Dea semper terribilis intuentibus videbatur: quod postremum cum eo mirum in modum consentit; quod & Bellona vocaretur: nam aliqui idem vtriusque numen esse voluerunt: Bellonam autem veteres bellis præfecerunt. Cæsar scriptis testatum reliquit, Cappadoces eam tantum veneratos fuisse, ut eius sacerdos secundum a rege locum teneret; id Deæ maiestatem decere existimantes. Sed tamen earum inter se diversæ imagines differentiam inter eas esse aperte indicant; quod scilicet Minerva Imperatorum bellicis in rebus providentiam, diligentem administrationem, consiliumque sapiens repræsentaret; Bellona autem cædes, furorem, strages, & alia huiusmodi, que exercentur in præliis, significaret: nam eam poetæ Martis aurigam fingunt, ut Statius lib. v. l. i. Thebaid. vbi sic inquit;

-- regit atra iugales

*Sanguinea Bellona manu, longa que fatigat
Cuspide.*

Eamdem etiam sanguine aspersam faciunt, qualem Silius Italicus eam describit, dicens;

*Ipsa facem quatiens, & flammam sanguine multo
Sparsa comam, medias acies Bellona pererrat.*

Sed tamen Statius lib. l. i. Thebaid. eamdem vim Minervæ tribuit, cum Tydei ad eam preces exponit in hunc modum;

*Diua ferox, magni decus, ingeniumque parentis,
Bellipotens, cui torva genis horrore decoro
Castis, & asperso crudescit sanguine Gorgon.
Nec magis ardentes Manors, hastataque pugne
Impulerit Bellona tubas: huic annue sacro.*

Bellona igitur ab antiquis Dea iræ, ac furoris plena credebatur, cui cædes, humanus sanguis, bellaque cordi essent. Itaque eius sacerdotes, qui Bellonarij appellabantur, se ipsi cultris feriabant, & proprio sanguine numen placabant. Hanc effingebant interdum flagello pugnas concientem; nunc tuba belli-

cum canentem; nunc facem gestantem: nam apud Lycophro-
nem legitur, veteres ante tubarum vsum inuentum, cum præ-
lium essent commissuri, præmittere solitos qui ardentem facem
contra se mutuo iacularentur, a quibus tamquam auspiciato
funestum prælium inchoabant. Quo respexit Statius, cum pu-
gnæ initio Bellonam ardentem facem ostēdisse scribit. eodem
Claudianus spectauit, cum lib. i. de Rapt. Proserp. dixit,

Tisiphone, quatiens infesto lumine pinum,

Armatus ad castra vocat pallentia manes.

*Columna
bellica.*

Ante Bellonæ fanum columna quædam exstabat, non admo-
dum magna, quam Romani bellicam columnam vocabant:
nam, cum patribus certa sententia inferendi in aliquem popu-
lum belli sedisset, ad eam post Iani portas patefactas, alter con-
sulum accedebat; indeque hastā iaculabatur ex ea parte, quæ
ad populum, cui erat bellum offerendum, vergebat; & ex eo
tempore bellum denunciatum intelligebant. Sed Romani, an-
tequam imperij fines multum protulissent, ita bellum edice-
bant; Fecialem ad hostem allegabant, qui, belli causis narra-
tis, hastam in eorum castra coniiciebat. Sed & alij fuerunt apud
veteres, belli denuntiandi ritus, quos in Iano attingi, & inferius
in Marte, si locus dabitur, attingam. Et, vt de Bellona conclu-
dam, eam imagine saltem a Minerua differre constat: Miner-
uæ Apuleius lib. x. galeam oleagina corona circumdat; nam
hæc arbor olim ei erat sacra; eius enim repertrix putabatur;
quemadmodum & Virgilius eam lib. i. Georg. nominat; & si-
cut in fabula habetur litis inter eam, atque Neptunum, vtri sci-
licet Athenarum possessio esset adiudicanda. Herodotus scri-
bit, eandem oleam quam Minerua e terra eduxerat, quando
cum Neptuno contendebat, arsisse vna cum ciuitate, a Persis
combusta, sed eodem die repullulasse, & ad duos cubitos cre-
uisse. Nonnulli dicunt, ideo hoc fictum; quod Minerua prima
modum olei ab olearum baccis exprimēdi docuerit, vel etiam,
quod scientiæ absque diuturnis vigiliis, & multo oleo infum-
pto, comparari nequeant. Quamobrem, vt Pausanias in Atticis
refert, aurea lucerna huic Deæ Athenis dicata fuit, in quam
oleum infusum non consumebatur, nisi exacto demum anno;
cum tamen lucerna dies, noctesque arderet: id adeo euenie-
bat,

*Lucerna
Minerue.*

bat, quod lucernæ inerat e lino carpassio funiculus; quod sane
linum vnum ex omnibus igni non conficitur. Idem in Corin-
thiis narrat, Epopeum pro quadam victoria Diis gratulatum,
Mineruæ templum erexisse, ac, opere iam absoluto, Deam esse
precatum, sibi signum aliquod vt daret; num ei accepta fuisset
fani dedicatio; statimque oleum ante templum diuinitus flu-
xisse. Ex quibus pateat, non iniuria Mineruæ oleam dedicatam;
idque non solum ob sapientiæ studium, sed ob artium, ab ea re
pertarum exercitationem; ei namque ars nendi, suendi, texen-
dique accepta refertur, aliæque quæ mulierum sunt propriæ.
Itaque apud Græcos ea lignea erat efficta, ambabus manibus
colum tractans. Apud Romanos quibusdam Mineruæ festis,
Martij mense celebratis, dominæ ancillis prandentibus infer-
uebāt, hoc præ se ferentes, a Minerua se emolumentum cape-
re, quod ab ancillis per supradictas artes traherent; ancillæ
etiam hoc veluti præmium a Dea se recipere fatebantur, ob la-
bores in artibus, ab ea repertis toleratos. Noctua interdum Mi-
neruæ galeæ imponebatur; vt quæ esset ipsi auis sacra, quam
tantum amasse fertur, vt aut supra caput, aut ad pedes, aut alias
aliter semper fere cum ea esse cernatur. Cuius rei causam non-
nulli eam esse volunt, quod Athenis, quæ vrbs erat omnium
Deæ charissima (cuius rei vel illud sit argumento, quod & ipsa
ἀθήνη vno nomine cum ipsa ciuitate vocaretur; neque iniuria,
cum ibi, si vsquam alibi, quondam omnium artium studia ma-
xime floruerint) maxima noctuarum erat copia. Sed tamen si
fabulas audire volumus, cornicem olim Minerua amabat, in
quam adolescentulam quamdam, sibi charissimam conuerte-
rat, vt eam a Neptuni vi defenderet, qui, vt virginem compri-
meret, post eam in littore maris maxima qua poterat celeritate
currebat: eam igitur cornicem factam Dea in deliciis habuit,
quoad Cecropis filias accusasset. Ex qua re indignata Dea,
eam ex alba in nigram, cuius nunc est coloris, commutatam, a
se repulit, atque in eius locum noctuam suffecit. Itaque ex eo
tēpore maxima est inter has aues inimicitia. Noctua autem sa-
piens viri prudētis consilium significat; quemadmodum apud
Iustinum legitur, qui refert, Hieroni, cum adhuc adolescentu-
lus in militiam tunc primum profectus esset, noctuam supra

*Artes a
Minerua
inuenta.*

*Noctua
vna cum
Minerua.*

*Noctua
quid signifi-
cet.*

hastam aduolasse; quod cōiectores interpretati sunt, eum consilio plurimum valiturum: neque a vero aberrarunt, nam licet obscuro esset loco natus, Syracusarum est rex effectus. Quia vero oculos habuisse fertur eiusdem ac noctua coloris, quæ noctu optime cernit; id innuit, sapientem hominem res vel occultissimas, ac difficillimas facile dispicere; eundemque, amoto ab animo mendaciorum velo, ad veritatem intuendam penetrare; hæc enim delitescit, nec facile omnibus passim se videntem exhibet. Quamobrem Democritus eam in putei profundo obrutam dicebat, neque inde vnumquam emergere, nisi tempus, aut Saturnus (vt Plutarchus in problematibus dicit) eius pater ex eo loco eam quandoque in lucem extrahat. Hippocrates autem in quadam ad Philopæmenem epistola hoc modo eam describit, Mulierem pulcram, magnam, simpliciter ornata, illustrem, ac splendidam, cuius oculorum orbis puro lumine nitebant, vt astrorum fulgorem imitari viderentur. Idem ibidem & Opinionem describit hoc pacto, Mulierem, quæ non mala videatur, sed audacior aspectu, & cōcitior. Exstat apud Epiphaniū ex Marco hæretico Veritatis effigies, litteris Græcis: cuius caput ex α , & ω constabat; collum ex β , & \downarrow , ac cætera deinceps membra ex litteris prioribus se deinceps sequentibus, & posterioribus præcedentibus per seriem quamdam. Eadem sangebatur, vt Philostratus in Amphiarao scribit, virgo niueis induta vestibus; eamque alibi Virtutis matrem appellat. Hæc etiam apud antiquos Dea habebatur; cui Romani fanum ante Honoris templum, dedicarunt; nam, cum Marcellus, vt Valerius Maximus refert, ambobus templum vouisset, Romani, obiecta sibi a Pontificibus religione, duo ex ædificauerunt; dicebant enim, si forte aliquod ibi prodigium accidisset, dubitassent, vtri numini litandum esset. Virtutis vero delubrum ante positum fuit, post inde Honoris; vt ostenderetur, aditum non patere ad verum honorem consequendum, nisi per virtutem ipsam; cuius ille tantum & est, & habetur premium, & præmium: quare virtutem alatam effinxerunt; propter gloriam scilicet, & honorem, qui eam ex humo in sublime euehunt: quod fortasse Luciani ætate raro vsuueniebat, sicut & aliorum temporum, præcipue nostrorum ratio fert, vt homines videlicet

omni

omni virtute illustres sæpissime humi serpere videamus; nam is in quodam Dialogo de Virtute, & Fortuna, Virtutem a Fortuna male habitam describit, laceram, & mœrentem, vt quæ nec ad Iouis aspectum admitteretur. Quare non inepte eam quidam peregrino habitu induerunt, vt quæ, apud nos diuersorio non inuento, in alias regiones migraret. Eandem antiqui interdum matronæ specie expresserunt, quadrato saxo insidentis. In M. Val. Acilij triumviri numismate mulier est in sculpta, columnæ læuo nixa cubito, dextera serpentem tenens. Exstat etiam mascula Virtus in vno quidem Gordiani Imperatoris, in cuius altera parte imago est senis barbati, stantis, nudi, clauæ innitentis, cum leonis pelle, brachio aduoluta, cum hac inscriptione, VIRTUTI AVGVSTI in altero vero Numeriani numismate eadem prorsus cernitur imago senis cum inscriptione, VIRTVS AVGG. In Vitellij numismate Virtus est, adolescentis formam præferens, succincte vestiti, galeam in capite habentis, cuius conus est ex pennis quibusdam; is sinistra eleuata rectæ hastæ inhæret; dextera, qua & sceptrum tenet, dextrum genu cōtingit, quod sinistro est eleuatius, nam pede testudinem premit, ocreas pedibus induit, & oculos in Virginem quandam, quæ est e regione, intendit; hæc Honorem repræsentat; quæ dextera manu hastam erectam tenet; ex ea parte vsque ad ventrem est nuda: sinistra cornu copiæ habet: galeam pede proculcat; caput flaua coma est ornatum, quæ concinnum in modum est aptata. Prodicus Sophista, vt, apud Xenophontem in vita Socratis, & apud Ciceronem lib. 1. 1. Offic. legitur, refert, Herculi, cum primum pubesceret, iussitque in solitudinem quamdam, vbi duas vias inuenit, diuersas in partes ducentes, nescientique vtri se committeret, dum in ancipiti versaretur, duas visas esse mulieres; quarum vna erat Voluptas, primo aspectu pulchra, lasciuia, venustaque ob fucos, quibus se obliuerat; quæ Herculem secum conabatur per deliciarum viam abducere, latam illam quidem initio, planam, facilem, variis herbis, floribus, ac arboribus consitam, quæ mirum in modum oculos oblectabant; sed in fine artam, salebrofam, sentibusque obsitam: altera aspectu seuerior, simplicemque habitum gerens, Virtus erat; quæ viam suam initio artam, accliuem,

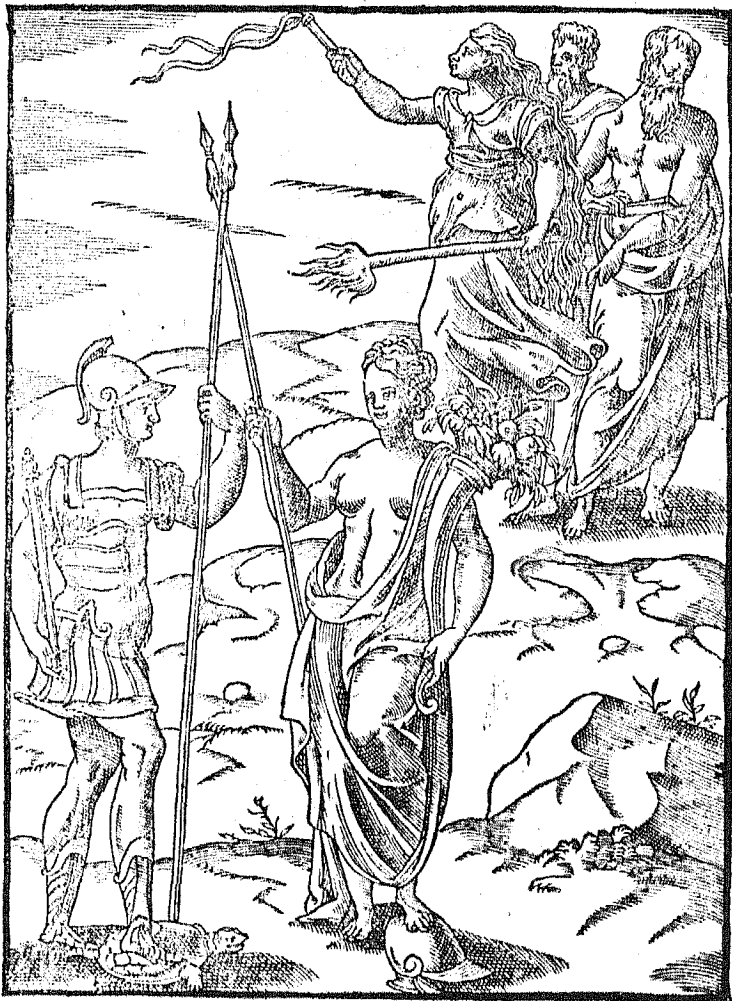
Virtus mascula scuta.

Voluptas.

Veritas.

Opinio.

Virtus.

accliuem, atque difficulē ostentabat, sed quæ demum in amœnissima prata, ac in campos, omnibus deliciis circumfluentes ducebat. Huic se Hercules adiunxit, illa reiecta: atque idcirco tam celebre est nomen consequutus. Dantes, in suo Purgatorio Voluptatem se vidisse fingens, illam describit mulierem balbam, strabam, pedibus distortam, mutilis manibus, pallido colore: quæ postea expedite loqui inciperet, in pedes se erigeret, vultuique exalbescenti eos colores induceret, quos amor vellet ab eaque se dulcissimis verbis illicien dum fuisse, nisi statim

tim Dea quædam sancta, atque honesta existisset, quæ alteri comprehensæ vestes abscidisset, ventre sibi patefacto, qui tantum scetorem ex se emittebat, ut somnum sibi ademerit. Quæ maxime cum supradicta Prodicī fabula consentiit. Sed si quis viam Virtutis, atque Voluptatis aliter vellet adumbrare, Pythagoræ litteram effingat, cuius descriptio, atque significatio inter Virgilij opuscula inuenitur: ea autem sic habet,

*Littera Pythagoræ, discrimine secta bicorni,
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
Nam via Virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum spectantibus offert;
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
Molle ostendit iter via lata: sed vltima meta
Præcipitat captos, voluitque per ardua saxa.
Quisquis enim duros casus Virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemque, decusque parabit:
At qui desidiam, luxumque sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsque simul, miserabile transiget ænum.*

Idque non iniuria dicitur; nam voluptates nihil tandem ad extremum afferunt, nisi mœrorem, pœnitentiam, atque ruborem; contra virtutes non solum nobis animum pacatum reddunt, eumque ingenti lætitia complent, sed etiam apud alios nobis gloriam, atque honorem pariunt. Alciatus in Fidei simbolo Honorem purpurea veste depingit, laurea coronatum. Alij Virtutem Deam fingunt præcedere, deinde ad eam Honorem a Cupidine duci. Veteres Volupiam voluptatum Deam coluere, ut ex Varrone discimus: cuius effigies mulieris pallidæ speciem referebat, quæ Reginae instar in sublimi loco sedebat, Virtutemque pedibus proterere videbatur. In eius ara An

Honor.

Volupia.

Angeronia.

Agenoriz.

Stimula.

Horta.

que cessandum. Sed ad Angeronam reuertamur, quam ab angore vocatam dicebamus; vel quod Pop. Rom. morbo, & angina, dicitur præmissa huic Deæ voto, liberatus fuisse. Ac propterea fortasse huius collum fascia erat obligatum, qua & os tegetetur. Macrobius lib. i. Saturnal. ex Masurio refert, simulacrum eius Deæ ore obligato, atque signato in ara Voluptatæ propterea collocatum; quod, qui suos dolores, anxietatesque dissimulant, perueniât patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Plinius lib. i. i. i. atque Solinus scribunt, hanc Deam ita effictam, vt intelligeremus, religionis arcana non euulganda: quod etiam Numa instituit, cum Deam quamdam, Tacitam dictam, colendam proposuit; nam diuinas res tacere nos oportet. Itaque Aegyptij silentij Deum inter præcipua sua numina sunt venerati; eum Harpocratem vocauerunt, quem Græci Sigaleonem dicunt. Hunc Apuleius, & Martianus lib. i. redimitum puerum faciunt, ad os compresso digito salutari, quasi silentium commoneret. Silentij Deus interdum effingebatur absque distincta facie, pileo caput contactum habens, lupina pelle indutus, quæ oculis, atque auribus plurimis erat distincta; vt eo intelligeremus, multa videnda, atque audienda, sed loquendum parum; omnes tacere posse, cum libuerit, sed loqui non item: id pileo quidem innuitur, quod est libertatis symbolum, vt superius diximus. De lupo narratur, eum, quem prior ipse viderit, mutum reddere; ac, postquam aliquid rapuerit, ita tacitum profugere, vt ne hiscere quidem audeat. Perseam arborem Harpocrati dicauit Aegyptus; quod eius arboris frondes linguæ, fructus autem cordi sit quam simillimus; perinde atque lingua, quod in corde latet, patefaciat; sed id non antea sit faciendum, quam diligens & diuturna cogitatio præcesserit. Itaque tempore tacere, non mediocris est virtus; vt Minerua significauit, cum Cornicem a se dimisit, quod esset auis perquam loquax, ac garrula; nam prudenti homini non est in nugis tempus conterendum, sed in silentio est etiam, atque etiam considerandum antequam loquatur, quid de quaque re loqui debeat. Quo fortasse Mineruæ quædam statua, quæ erat apud Messenios, respiciebat; quæ secundum Pausaniã in Messenicis cornicem manu continebat; nempe, quod vir prudens sermo

Tacita.

Harpocrates.

Lupus silentium significat.

Persea arbor sacra Harpocrati.

Cornix a Minerua expulsa.

Cornix in Minerua manu.

fermonem in suam potestatem habere debeat, vt, cum expedire iudicauerit, eum cohibere, aut emittere possit. Hastam etiam Minerua, vt dixi, tenet; eamque, vt Apuleius libro x. scribit, quatit; brachiumque attollens, clypeum ostentat; idemque ei duos pueros addit, qui nudatis gladiis minitari omnibus videntur; quorum vnus est Terror, alter Timor; qui quidem in bello dominantur. Itaque Statius lib. v. i. i. Thebaid. cum fingit Martem a Ioue missum ad bellum inter Argiuos, & Thebanos excitandum, eum dicit, secum Pauorem, & Terrorem ad-

sciuisse; quos ita adumbrat,

*Inde unum dira comitum de plebe Pauorem
Quadrupes anteire iubet: non alter anhelos
Insinuare metus, animumque auertere veris,
Aptior: innumera monstro vocesque, manusque,
Et facies quaecumque libet: bonus omnia credi
Auctor; & horrificis lymphare incurfibus vrbes:
Si geminos soles, ruituraque suadeat astra,
Aut mutare solam, aut veteres descendere silvas;
Ab miseri vidisse putent.*

Pausanias dupliciter ab antiquis descriptum Terrorem refert, nam scribit in Eliacis prioribus, eum in Agamemnonis clypeo leonis capite fuisse expressum: in Corinthiis autem, Pauorem muliebri habitu, ad terrorem quam maximo effectum, extitisse refert, hancque imaginem Corinthios Medæ filii dedicasse, a se lapidibus obrutis, ob perniciofa dona à matre ad Creontis filiam allata, quæ ei exitium, vniuersæque eius domui attulerunt. Timorem quoque Lacedæmonij coluerunt, vt Plutarchus in Cleomene ostendit: sed eum non sicut alios demones venerabantur, quos tamquam noxios procul abesse a ciuitate volebant, at hoc Rempub. maxime contineri arbitrabantur, cum scilicet leges, atque magistratus timerentur. Itaque Ephori statim atque magistratum iniissent, publica præconis voce edicebant, quemadmodum Aristoteles refert, vt omnes barbam abraderent, legibusque parerent, ne ipsi ad supplicium alicui inferendum adigerentur: idque factitabant, vt adolescentes vel in rebus leuissimis magistratum dicto audientes efficerent. Neque vera illa apud antiquos animi fortitudo est existimata, cum quis sibi animū induxit, nihil vnquā timere, immo illud vere hominis fortis argumentum statuebant, si quis, ne quid se indignum pateretur, vehementer timeret; huncque magis contra hostes fortem, atque audacem fore ducebant, qui legum timore percelleretur, quam qui nihil eas formidaret; infamiaeque timorē homines ad quiduis perpetiendum fortiores reddere. Quare legimus apud Lacedæmonios, Ephoros Timoris sacellum construxisse prope locum, vbi ipsi tribunal habebant, vt essent cæteris maiori formidini.

Et

Et huc fortasse Tullus Hostilius, Romanorum rex respexit, cum Pauorem, Palloremque simul colendos proposuit, vt Lactantius lib. i. refert; raro enim vsuuenit, vt is non expallēscat, qui pauet: dignus profecto fuit, vt ibidem Lactantius dicit, qui semper Deos suos præsentēs haberet. Sed ad Mineruam reuertamur; quæ, dum hastam quatit, clypeumque attollit, vna cum comitatu, quem illi Apuleius libro x. attribuit, bellicas minas repræsentat. Sed si eandem pacificam consideremus; clypeus, qui ex crystallo erat, corpusque totum ab vniuersis periculis protegebat, significat, hominis sapientis animum hoc mortali corpore esse tectum, vt eum tueatur, atque custodiat, non vt mentis aciem impediatur, quominus cernere verum possit. Quia vero clypei vt plurimum rotunda sunt forma (quamuis alio modo interdum videamus eum effectum, quem Minerua gestabat) ideò Martianus Capella clypeum, Mineruæ brachio insertum scribit denotare, Mundum, qui rotundus est, prouidentia regi, non temere, ac casu ferri, quemadmodum Democrito ac Epicuro est visum. Hasta vero, hominem prudētem aliis etiam eminus obesse posse ostendit; aut tantam esse prudentiæ vim, vt nil sit ita durum, quod ipsa non penetret, eandem interdum tantum se extollere, vt cælos ipsos contingat. Itaque Claudianus Mineruæ hastam tam longam effecit, vt nubes transiret. Et Homerus lib. i. Odyss. Mineruam fingit, cum ad Telemachum proficisceretur vt de Vlyssē patre inquireret, hortatura, aurata sibi talaria induisse (de quibus in Mercurio diximus) nilque præter hastam gestasse. Apud Ciceronem lib. iii. de Nat. Deorum legitur, vnā ex quinque Mineruis, de quibus meminit, alatos pedes habuisse. Pausanias in Atticis, cum simulacrum Mineruæ cum Sphinge, superius positum describeret, longam ei hastam in manus tradit, dicitque id recto statu cum tunica talari fuisse; item ad pedes fuisse clypeū, atque ad imam hastam draconē; nonnulli noctuam addunt; ex quo Demosthenis diæterium sumpsit argumentum; cum enim a ciuibus Atheniensibus relegatus, in exilium proficisceretur, dixisse fertur, Mineruam, quæ Atheniensium erat tutelaris Dea, tribus admodum belluis delectari, noctua scilicet, serpente, ac populo: nam in ea Repub. plurimum populus po-

*Minerue
clypeus.*

*Minerue
hasta.*

*Timor Deis
habitus.*

*Fortis
timor.*

Minerva
serpens. fa-
cer. terat. De serpente, sicut de noctua dicam; eum Mineruæ fuisse
sacrum; quod sit prudentiæ symbolum. Quamobrem Romæ
ad pedes magni. Mineruæ simulacri erat serpens collectus in
spiras; sed caput ad clypeum exferebat, quem illa ex brachio
suspensum gestabat, quemadmodum. Seruius illum locum lib.
11. Æneid. Virgilij enarrans dicit, vbi duo illi angues, qui Lao-
coontem vna cum filiis interfecerunt, recta ad Mineruæ fa-
num contenderunt, sub pedibusque Deæ, & sub clypei orbe
se protexerunt. De talari tunica, cui thorax erat suprapositus,
Minerva
habitus. Herodotus scribit, Græcos hunc habitū ab Afris mulieribus,
quæ ad Tritonidem paludem habitant, mutuatos esse; neque
vllam esse differentiam, nisi quod harum tunica interior est
pellicea; exterioris autem thoracis fimbriæ non ex anguiculis,
sed ex corio constant, in minuta segmenta conciso: thoracem
ex caprina pelle conficere solebant; vnde eum ægida ἀπό τῆς ἀ-
γῆς Græci appellarunt, cuius forte fimbriæ anguiculos apud
Ægis
Gorgon. Græcos continebāt. In ipsa ægide caput Gorgonis effingebāt,
quod erat Medusæ caput, anguibus crinitum, linguamque ex-
fertans: quod interdum in clypeo inculpebant, quem nonnul-
li etiam ægida vocarunt; nam Diodorus refert, a Ioue eum ca-
præ Amaltheæ corio fuisse obductum, Mineruæque dono da-
tum. Sed frequentius pro ægide pectoris ornamentum sumit-
ur; quod Hyginus lib. 11. ab Æga Solis filia nomen vult habe-
re, quæ multo candore corporis præstabat, cui contrarius pul-
critudini horribilis aspectus exsistebat, quo Titanes perterriti,
petierunt a Terra, vt eius corpus obscuraret: quam Terra spe-
cu quodam celasse dicitur in Insula Creta. Sed, cum Iupiter
bellum contra Titanes appararet, responsum est ei, si vincere
vellet, vt Ægos pelle tectus, & capite Gorgonis bellum admi-
nistraret. Itaque, victoria parta, reliqua Ægos ossa, caprina pel-
le contecta anima donauit, & stellis figuratam memoriæ com-
mendauit: & postea, quibus ipse vicerat tectus, Mineruæ con-
cessit. Virgilius lib. 11. Æneidos, ita Mineruæ arma de-
scribit:

*Ægidaque horrificam, turbata Palladis arma
Certatim squamis serpentum, auroque polibant,
Connexosque angues, ipsamque in pectore diua.*

Gor.

Gorgona, defecto vertentem lumina collo.

Pro Gorgone autē Medusæ caput intelligitur; quod inspectum
homines interficiebat. Sed Athenæus scribit, in Libya apud No-
mades quamdam fuisse huius nominis belluam, quæ oui, aut
secundum aliorum sententiam, vitulo similis erat; hæc afflatu
solo (ita erat is teter) alias belluas ad se accedentes enecabat;
aspectu etiam interficiebat, si quando ab oculis quemdam cri-
nem, qui eos tegebat, dimouisset: quod milites quidam Maria-
ni sunt experti, qui, cum belluam hanc capere vellent, ipsi ab
ea sunt interfecti, statim atque ab ea sunt conspecti. Sed incolæ
captam a se bestiam, ad Marium mortuam attulerunt, eius na-
tura narrata; nam ipsi eius capiendæ artem callebāt. Pellis erat
ita multiplicibus coloribus distincta, vt Romam missa, nemo
posset conicere, cuius esset animantis, & tamquam res ali-
qua admiranda, in Herculis fano sit reposita. Proclus Cartha-
ginienfis scriptis testatum reliquit, vt Pausanias in Corinthiis
refert, in Africæ de fertis bestias gigni multas mirabili specie,
atque inuisitata, feros inter eas viros, & scæminas, ac virum se
Romam illinc deportatum vidisse; conicere itaque se, ex illis
scæminis vnā fuisse Medusā, quæ, cum a suis gregibus aber-
rans, venisset ad Tritonidem paludem, eius accolæ male mul-
tauit, vsque dum a Perseo est occisa. Adiutricem vero Perseo
Mineruam fuisse, idcirco proditum, quod, qui stagnum illud
accolunt, homines Mineruæ sacri erant. Diodorus, Gorgonas
in Africa scæminas bellicosissimas fuisse tradit, quæ a Perseo, su-
peratæ fuere, earum regina Medusā interfecta: quod fortasse
re vera fuit gestum. Sed fabulis fertur, vt Apollodorus lib. 11.
narrat, Gorgones tres fuisse sorores, quarum Medusā sola mor-
talis esset, cæteræ, Euryale & Stheno, immortales; his capita ser-
pentibus obuoluta, dentes suum instar, æneas manus, alas au-
reas fuisse, quibus, cum fuisset collibitum, volarent, eosque in
lapides mutasse, quos conspexissent; Perseumque, eis dor-
mientibus repertis, caput Medusæ abscidisse, quod Mineruæ
dono tradiderit, a qua multum in ea re esset adiutus; nam cly-
peum ab ea est mutuatus, sicut a Mercurio mucronem acce-
perat; talaria, ac Orci galeam, quæ gestantem non aspectabi-
lem reddebat: item & peram, in quam formidabile illud caput
coniecit

Gorgon.

Medusā.

Gorgones.

coniecit, a Nymphis quibusdam sumpfit, quæ a tribus aliis Gorgonum sororibus ipsi sunt ostensæ, ut oculum, atque dentem ab eo ablata, recuperarent; de his enim legitur, eas ab ortu ipso statim anus factas, vnoque tres oculo, & dente vno præditas, quibus vicissim inter se utebantur. Itaque alicubi in Græcia in Mineruæ fano Persei statua visebatur, ut Pausanias refert, cui, tamquam in Africam profecturo, nymphæ quædam galeam capiti aptabant, ac pedibus talaria annectebant. Sed de Gorgonibus magis vulgata fabula habet; pulcerrimarum trium sororum, quæ Gorgones ab Insulis, vbi habitabant, ita nominatis, sunt appellatæ, Medusam cæteras pulcritudine antecessisse, quæ aureos etiam capillos habuerit. Quare eius amore Neptunum captum, cum ea in Mineruæ templo concubuisse; Deam vero ob id piaculum indignatam, Medusam, auratis eius crinibus in serpentes conuersis, maxime deformem, ac visu formidabilem effecisse; voluisseque cum in lapidem verti, qui in eam amplius oculos intendisset; sed huiusmodi monstrum, cum ob maximum exitium, quod orbi importabat, diutius ferri nequiret, a Perseo, eorum quos dixi, subsidiis fuisse de medio sublatum, cuius caput Minerua ab interfectore dono habuerit, idque in clypeo, vel in thorace gestauerit. Homerus, cum Mineruam contra Troianos armari fingit, eam sibi thoracem induisse scribit, maximo horrore circumdatum, cui Medusæ caput erat infixum, inclusosque habebat ingentes animos, maximam fortitudinem, trucesque minas: quæ quidem sunt bellorum Deæ propria, quæ eadem est quoque Victoria. Quamobrem Pausanias in Atticis scribit, Athenienses ei Victoriam in pectore vna cum Medusæ capite insculpisse; sed apud Elæos eidem illam prope adesse. Hæc sapientiæ ac prudentiæ vim ostendunt; nam hæc virtutes, admirabilibus quibusdã ex se operibus editis, stuporem intuentibus iniiciunt, quos veluti saxa admiratione quadam ingenti obrigentes reddit. Itaque homo sapiens, quidquid tandem vult, impetrat; cum animi sui sensa mirabili artificio exponat. Quare non iniuria horribile id Medusæ caput linguam exserere fingitur: quod aliquando Deæ peplo obrectum fuisse legitur. Erat id vestimenti genus, quo Deorum simulacra inducebantur, absque manicis,

*Minerua
thorac.*

*Pepli M-
neruæ.*

vt

vt Lucretius Statij interpres scribit, album illud quidem, sed auratis bullis distinctum; quod nobiles matronæ suis manibus conficiebant, Deæque tertio quoque anno offerebant. Sed hoc apud Athenienses usurpabatur, quorum Minerua erat tutelaris Dea. Sed pepalum ut plurimum intelligebatur id indumentum, quod Athenis post quintum quemque annum solenni cæremonia huic Deæ dicabant; licet Suidas scribat, id nequaquam vestimentum fuisse, sed cuiusdam navis velum, quæ stans Deæ festis maxima cum pompa adornabatur. Sed & veteres pepalum huic Deæ offerre solebant, cum numinis sibi opem in maximo discrimine constituti conciliare vellent. Itaque apud Homerum Hecuba, Heleni filij, vasisque consilio vsa, cum Troianos a Græcis intra mœnia compullos videt, ex pretiosissimis suis vestibus, magnificentissimum pepalum seligit, quod comitibus sibi nobilissimis quibusque matronis adscitis, ad Palladis templum fert, idque curat Deæ ab Antenoris vxore Theano offerendum, quam vnam tunc temporis inter Troianas maxime venerabantur: omnesque simul a Dea precantur, ut sibi propitia esse velit. Quod Virgilius lib. 1. Aeneid. optime expressit, cum refert in parietibus tēpli Iunonis quod Carthagine exædificabatur, esse depictum, ita dicens;

Interea ad templum non æque Palladis ibant

Crinibus Iliades passis, pepalumque ferebant,

Suppliciter tristes, & tunc se pectora palmis.

In hoc vero Mineruæ peplo Athenienses ac Enceladum, aut alium quæcumque ex Gigantibus pingebant, quem Minerua interfecisse ferebatur. Sed & interdum aliquos maxime in bello fortes, ac gloria dignissimos exprimebant. Enceladus autem superiori corporis parte hominẽ referebat, inferiori anguem; eadem forma fuisse præditi a Poetis narrantur Gigantes illi, qui cælitibus bellum inferre sunt ausi. Itaque Suidas de Commodo imperatore, omnium crudelissimo, ac teterrimo refert, eum se Herculem, Iouis filium vocari voluisse: quare sibi quandoque Leonis pellem induere, clauamque sumere in manus; qua multos homines ludens interficiebat: utque pro Deis pugnare videretur, miseris illis crura anguuum instar distorquenda curasse, quo gigantes illos referret; atque ita claua totum

Gigantes.

*Commodi
crudelit. as.*

Kk

*Gigantes
quid signifi-
cent.*

eorum corpus confregisse. Apollodorus, gigātes truci aspectu, capillo ad humeros promisso, barba ad pectus protensa fuisse scribit. Partes eorum inferiores nobis innuunt, homines impios, numinique contemptores nihil vñquam rectum, honestum, iustumque præstare, sed alia omnia potius. Itaque non iniuria serpentibus cōparantur, qui se humo attollere nequeunt, nec rectum iter incedere, sed oblique hac, illac repant oportet. His Minerua mortem afferre dicitur, nam semper in ignorantia tenebris versantur, nec vñquam oculos sursum attollunt, ad diuinum illud lumen intuendum, quod iis præluet, qui ad gloriosam, æternamque vitam contendunt: idque significat subsidium, atque fauor ille, quo Minerua eos prosequitur, qui suam opem implorent; quales fuisse narrantur Perseus, atque Bellerophon, qui, ab eadem Pegaso equo alato, domito, & ad equitandum accommodato insidens, Chimæram confecit.

*Minerua
Frænatrix.*

Quamobrem apud Corinthios, vt Pausanias in Corinthiis narrat, erat ligneum simulacrum, facie tamen, manibus, atque pedibus marmoreis existētibus, quam Mineruam Frænatricem vocabant; eam enim primam esse dicebant, quæ Pegasum equum frænasset, cumque Bellerophonti tradidisset. Prometheus etiam eiusdem opæ fretus, cælum conscendisse dicitur, indeque ignem in terras asportasse, quo tot artes mortalibus ostenderit; quæ & Mineruæ ideo attribuuntur; quod humanum ingenium nouas quotidie artes inuenit, easque ignis ministerio exercet; nam in eis duo sunt necessaria; quorum vnum est industria, qua quid sit faciendum, excogitamus; alterum est ipsum opus, ingenio iam excogitatum, atque designatum;

Vulcanus.

prius Minerua significatur, posterius Vulcano, qui suo nomine ignem adumbrat; quo instrumento ad omnia fere cōficienda vtimur; ignis enim simul calefacit, atque splendet; quorum alterum si desit, nihil propemodum perfici potest. Sed tamen non omnia ars exsequi valet, quæ ingenio excogitata, inuentaque fuerint; ea enim, corpori alligata, ab eo ne latum quidem vnguem potest recedere, nec præstare quod sit supra eius vires: sed ingenium sæpe e corporeo habitaculo euolat, & qua libet, discurrit, naturæ, atque etiam Dei opera considerans, eorumque exempla mente, & cogitatione concipit, quæ tamen opere

opere ipso repræsentare nullo pacto potest. Itaque fabulis est fictum, Vulcanum numquam Mineruam vxorem ducere potuisse, quamuis summis viribus ad eius nuptias expugnandas esset vsus, Ioue præsertim concedente. Sed tamen sæpe legimus, eorum simulacra simul in eodem templo fuisse reposita. Quod Plato in suo Atlantico confirmat, dicens, ambos Deos ex æquo Athenarum vrbi præfesse; ubi enim illa tempestate non solum litterarum studia, sed etiam cætera omnes artes floruerunt. Ita quoque de Neptuno, atque Minerua fertur, quos simul Iupiter eisdem Athenis præfecerat. Itaque Athenienses in suis numis ex vna parte Mineruæ caput, ex altera tridētem, Neptuni insigne imprimebant: hunc Regem appellabant, illam vero Ciuilem cognominabāt, illuc alludentes, quod ciuitatem pacifice, ac prudenter administrare oporteat: quod quidem etiam priuatis in ædibus opus est factum. Quamobrem in urbium, ac domorum portis Mineruæ effigiem olim exprimebant; sed Martem in rusticis ædibus effingebant, hoc inuenientes, bellum quoad eius fieri possit, a nobis propellere nos debere. Eadem ratione Romani ea numina, quæ rebus noxiis præesse existimabant, a ciuitate in suburbana ablegabant, vt de Bellona, ac Marte legitur. Sed tamen hic templum etiam intra pomeria dicitur habuisse, vbi pacificum numen sit habitum, ac Quirinus nuncupatus. De eo mox dicam, cum aliqua de Vulcano disseruero; de quo apud Eusebiū in libro de Præparatione Euangelica legitur, eum ignis virtutem esse appellatum, & in forma hominis ei simulacrum constitutum, in cuius capite pileus esset cæruleus, cælestis symbolum volutionis, vbi integer, sincerusque ignis inuenitur; nam qui e cælo in terras delapsus est, cum materia hac impura alatur, impurus & ipse est. Vulcanus autem claudus dicitur quod hæc apud nos flamma claudicare videatur; nam sursum non recta tendit, sed tremula hac, illac se commotat: hoc accidit, cum non sit pura, sed crassa cum hac materia commista, a qua impeditur, quominus recta ad superiorem locum contendat. Alexander Neapolitanus in libris genialibus scribit (quod quidem eum arbitror ab Herodoto fuisse mutuatum, licet in aliquibus ab eo differat) in Aegypto Vulcani statuam fuisse, manibus murem

*Neptunus
& Minerua
simul.*

*Minerua
effigies in
portis.*

Vulcanus.

*Vulcanus
cum clau-
dit.*

*Vulcanus
murem tenens.*

continentis, eumque ideo ita effectum, quod vulgo sit creditum, Vulcanum quondam maximum murium numerum contra Arabes immisisse, qui Aegyptum ingenti exercitu inuaserrant: qua ex re domum regredi compulsi. Sed eandem rem Herodotus ita narrat. Seton idem Vulcani sacerdos, ac Aegypti Rex, cum militibus fere destitueretur; nam numquam eorum ullam rationem habuerat, a Senacheribo Arabum rege maximo exercitu imparatus offensus; in summa rerum omnium difficultate animum desponderat, sed maximo mœrore

affectus,

affectus, prope Vulcani simulacrū somnum cepit; vbi in somnis est ei Deus visus, qui eum bono animo esse iuberet, & vt paruam illam manum, quam secum haberet, armaret, præcepit; nam se ei suppetias missurum pollicebatur. Itaque Rex euigilans, exiguas quasdam copias, vt potuit, instruxit; quibus hostibus obuiam processit, ac castra contra eos est metatus. Sed noctu in Arabum castra, innumeræ murium turmæ irruerunt, qui, arcuum chordis, clypeorum loris, & cæteris bellicis instrumentis, quæ ex corio constant, corrosis, eos ex Aegypto concitatissime fugere compulerunt. Itaque in Vulcani templo Setonis effigies visebatur, manu murem continētis; & huiusmodi Epigramma legebatur; Ame pietas discatur, & religio. Ex hac re Arabes forte tantum in mures odium conceperunt, vt eos postea semper ad necem quæsierint; quemadmodum Plutarchus de eis, de Æthiopsis, ac Persarum Magis refert; qui dicebant, sonitum illum, quem huiusmodi bectiolæ rodendo ederent, maxime Diis esse molestū. Neque vlla, quantum me legisse meminerim, exstat apud scriptores ratio, cur supradicta murium immissio Vulcano tribueretur. Sed non absurde fortasse pro eo temporis, ac soli siccitas capi posset. nam Plinius lib. x. de murium fecunditate scribens, prouentum eorum siccitatibus adscribit: itaque hyeme non amplius exstant; illudque latet, quoniam modo illa multitudo repente occidat; nam nec exanimes reperiuntur, neque est, qui murem hyeme agro effoderit. Fabulæ, quæ de Vulcano feruntur, sunt multiplices, eæque nobis præclara argumenta suppeditare possunt, varie eum effingendi. Sed, vt ab ortu eius incipiamus, ex Iunone natus dicitur; quæ, cum eum admodum deformem cerneret, e caelo præcipitem dedit, qui in Lemnum, quæ est Ægei insula, cecidit, ex casuque diffracta tibia, claudus est effectus. Quod Physici interpretatur de fulmine, quod est ignitus vapor; hoc est infima aeris parte, maxime omnium crassa, ac densa in terras cadit: aerem autem Iuno adumbrat. Vulcanus, iam grandior natu effectus, iniuriæque à matre acceptæ memor, vt eam vlcisceretur, aut, ne Herculi pro libidine noceret, prohiberet, prout Suidas ex Pindaro, & Epicharmo refert, auratam sedem ei dono misit: in qua illa cum se collocasset, ita

*Vulcanus e
caelo proie-
ctus.*

adhæsit, vt exfurgere nequiret, nec cælitum ope vfa, se ab illa extricare valuerit. Itaque Dij summis precibus a Vulcano contenderunt, vt, in cælum ascendens, matrem vinculis illis, a se artificiose intextis, exsolueret: sed ille, qui eorum nemini se crederet, illuc se conscensurum negavit: tandem vni Baccho fidens, iuit, matremque liberavit. Id Pausanias etiam in Atticis confirmat, scribēs, Athenis Bacchi effigiem cerni, Vulcanum in cælum secum, ad matrem soluendam reducentis; & in Lacedæmonis, apud Lacedæmones in Mineruæ templo esse Vulcanum, matris vincula soluentem. Idem etiam in vasta spelunca existens effingitur, qui vna cum Cyclopius ad caminum adstat; vbi ex ferro varia opera fabricat: nam Dij, quotiescumque armis indignissent, quibus ipsi, vel aliquis eis carus fuisset vsurus, Vulcanum adibant; quemadmodum de Thetide narratur, quæ arma pro Achille filio ab eo efficienda curauit. Ita is fuit in Cypseli arca exsculptus, vt Pausanias in Eliacis prioribus refert, dicens, eum, qui Thetidi arma præberet, claudum fuisse, cui quidã cū forcipibus retro adstabat. Venus quoque ab eodem arma pro Aenea filio habuisse fingitur. Poëtæ, cum quidpiam magno cum artificio confectum, ac affabre factum describere volunt, id a Vulcano fabricatum dicunt. Quæ narrationes quamuis fabulosæ, optime iis accommodari possunt, quæ de eo iuxta historiam Suidas narrat; eum scilicet in Aegypto regnasse; ibique numinis loco habitum, quod dubia, quæ in religione inciderent, omnium optime dissolueret; eundem admodum bellicosum fuisse. Itaque ex vulnere in prælio suscepto, claudus est effectus; illum etiam primum existisse, qui ferrum ad arma bellica atque rustica instrumenta conficienda adhiberet. A poëtis præterea Vulcanus traditur, Venerem vxorem in adulterio cum Marte deprehensam reti subtilissima implicasse; idemque vim Mineruæ intulisse, sed frustra; pluriusque alia de eo feruntur, quæ, cum ad eius imaginem adumbrandam minus facere videantur, a me consulto prætermittuntur. Is dicitur claudus fuisse, niger, turpis, fuligine inquinatus, quales fabri ferrarij solent esse: quare est ita effingendus. Nonnulli eum nudum depingunt; alij pannosum, & laceris vestibus semi indutum exprimunt, pileumque capiti imponunt.

Apud

Apud Herodotum legitur, Memphis, quæ est Aegypti vrbs, Vulcani simulacrū simile esse Plataicis Diis, sic à Phœnicibus dictis, quos illi in nauium proris ferre solebant, formamque Pygmæorum referebant. Vulcanū ergo sic effectum Cambysem Regem, cum in eius sanum esset ingressus, vehementer irrisisse. Huic etiam ab Aegyptiis leones dicatos fuisse refert Aelianus; sunt enim naturæ igneæ: indeque fit, vt propter maximū, quem intra pectus ardorem inclusum habent, vehementer ignem reformident. Alexāder Neapolitanus scribit, Romæ canes Vulcani templum custodisse, qui numquam latrarent, nisi quis eo animo illuc ingressus esset, vt aliquid inde surriperet. In Aetna etiam canes eiusdem templo, ac luco custodes erant appositi. Victores quinetiam, spoliatis hostium cadaueribus, ac in aceruū scutis, aliisque armis collectis, & postea incensis, Vulcano sacrificium offerre solebant; quemadmodum Virgilius lib. 11 x. Aeneidos Euandrum inducit, qui id se fecisse dicat, cum victor fuit Prænestæ sub ipsa. Quod Seruius vult ex historia Romanorū esse desumptum, vbi legitur, Tarquinium Priscum, deuictis Sabinis, omnia eorum arma in Vulcani honorem combussisse, cæterosque eius exemplum esse sequutos. Itaque in more erat positum, vt quidquid in Vulcani sacrificiis oblatum esset, flammis traderetur. Sacrificium etiam apud veteres fuit, quod vocabatur Proteruia: in eo mos erat, sicuti refert Macrobius, vt, si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Hinc Catonis iocus est; nam Albidium quemdam, qui sua bona comedisset, & nouissime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidisset, Proteruiā fecisse dicebat: quod comesse non potuerit, id combussisse. Est in fabulis, Venerem, & Vulcanum coniuges fuisse; nam rerum ortus, qui Venere adumbratur, absque calore effici nequit: calorem autem Vulcanus optime repræsentat. Hac eadem ratione veteres finxerūt Martem cum Venere concubuisse, eum pro Solis æstu capientes: licet Aristoteles id eo respicere velit, quod homines bellicosi valde sint ad Venerem procliuēs. Quare Acitani, Hispana gēs, simulacrū Martis, vt Macrobius lib. 1. Saturnal. refert, radiis ornatum Solis instar maxima religione colebant. Et certe ratio naturalis exigit, vt idem subiicit, vt Dij, caloris cælestis parentes

Vulcanus
ad caminum.

Ferro quis
primus vsus
sit.

Vulcani
imago.

Leones sa-
cra Vulcani.

Canes Vul-
cani custo-
des.

Venerem &
Vulcanum
iuges.

Mars cum
Venere.

rentes magis nominibus, quam re, substantiaque diuersi sint: Feruorē enim, quo animus excandescit, excitaturque alias ad iram, alias ad virtutes, nonnumquā ad temporalis furoris excessum, per quas res etiam bella nascuntur, Martem cognominauerunt: quem belli Deum esse dixerunt, quemadmodum etiam Mineruā: quæ sicut absque Matre nata esse fingitur, ita & ille absque patre: nam in fabulis habetur, Iunonem cum Ioui inuideret, quod filiam absque se peperisset, ipsam quoque sine illius opera filium edere voluisse; alij dicunt, floribus qui-

Mars.

bus.

busdam vsam, quos ei Flora ostenderit, vt Ouidius refert; alij aliter de re fabulantur. Ea ergo grauida effecta, Martem in Thracia peperit, vbi populus est admodum ferox, atque bellicosus: ex quo discimus, bella plerumque nasci ex cupiditate regnorum, ac diuitiarum, quas Iuno significat. Mars est ab antiquis effectus ferox, truci aspectu, armatus, manu hastā atque flagellum gestans: eumque interdum equo, interdum curru imposuerunt. Homerus eius currum a duobus equis trahi dicit, quorum vnus Terror, alius Timor appelletur. Alibi idem non equos eos vult esse, sed comites; quibus etiam Impetum, Furorem, ac Violentiam adiungit: quod Statius lib. v i i. Thebaid. imitatur, cum Martem inducit, ad dissidia in duos fratres Eteoclem, ac Polynicem serenda, proficiscentem; posteaquam eius arma descripsit (hæc sunt galea quæ ardere, ac fulmen ei coni loco effixum esse videbatur; thorax auratus, ac terribilibus & formidandis monstris refertus, clypeus luce sanguinea fulgens) eum circumstare dicit Furorem, & Iram; equorum frēna Terrorem moderari; Famam omnes præcedere, tam veri quam falsi nunciam: nam ea ex leui interdum rumore oritur, quod paullatim crescens, omnia demum loca complet. Homerus eam Iouis nunciam vocat. Veteres hæc etiam Deam habuerunt, mulieremque effinxerunt, panno quodam admodum subtili indutam, & subiectam, quæ tubam inflans velociter hac, illac discurrere videretur: alas etiam ei addiderunt. Sed præstat, vt artificiosissimam eius descriptionem ex Virgilio lib. i v. Aeneid. peramus: ea sic habet;

*Martis or-
tus.**Martis
imago.**Equi
Martis.**Arma
Martis.*

*Monstrum horrendum, ingens, cui, quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter (mirabile dictu)
Tot linguae, tot idem ora sonant, tot surrigit aures.
Nocte volat cali medio, terræque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti
Turribus aut altis, & magnas territat vrbes,
Tam ficti, pr. sui que tenax, quam nuncia veri.*

Hæc non solum tristitia, sed etiam interdum fausta nuncia affert: ideo duplicem Famam fecerunt: malam illam alis nigris effinxerunt; iuxta illud Claudiani contra Alaricum

*Fama du-
plex.*

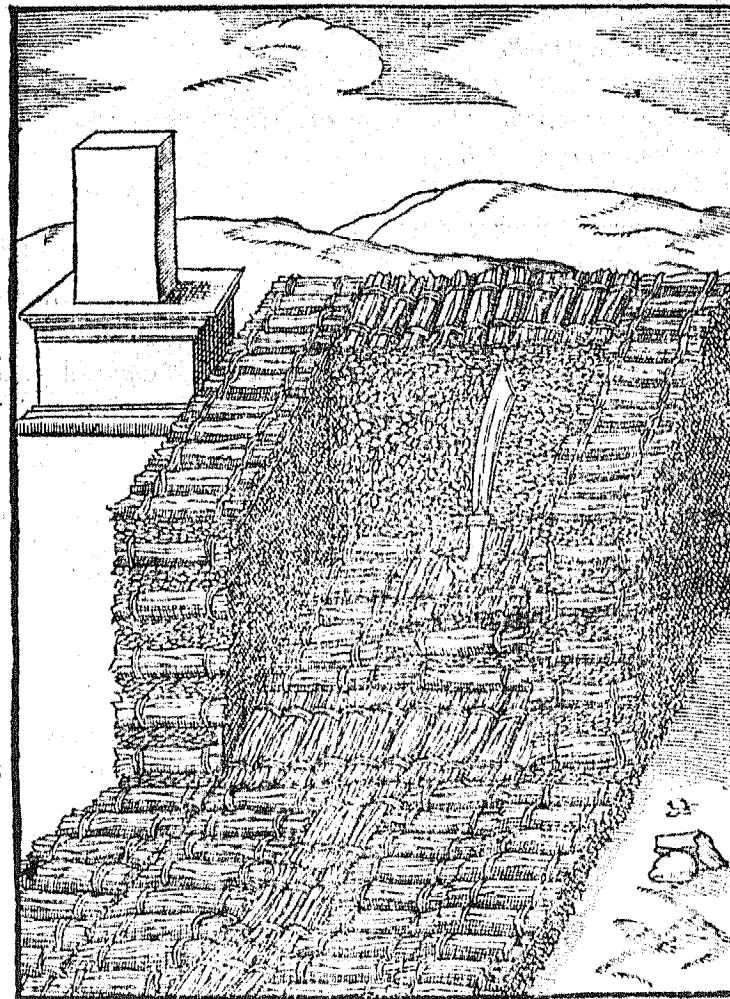
Famaque nigrantes succincta pauoribus alas.

Eas alas aliqui Vespertilionis similes efficiūt. Fama ergo Martis currum præcedere dicitur; nam bellorum initio plura effuunt homines, quam postea ita esse deprehendāt. Hæc vtriusque partis animos ardentissima ira incendit; quæ plerumque in bello dominatur. Ira autem est omnium animi perturbatio, vt inquit Seneca, vehementissima; nam non solum rationem de sua sede deturbat, sed etiam sæpe corpus ipsum magnopere immutat: vt enim idem Seneca, ac Ouidius testantur, iratorum facies inflatur, ignescit, oculi ardent. Itaque iratus ita se terribilem ostendit interdum, vt non minorem terrorem iniiciat, atque Medusæ facies. Hominem iratum designauit: eo quod nullam apud veteres Iræ imaginem reppererim, vt, si quis eam depingere velit, ex irati effigie exemplar desumere possit.

Furor. Furor etiam est Ira quam maxime incensa. Eum veteres vultu terribili, ac sanguine consperso effingebant, qui supra thoraces, clypeos, galeas, gladios, aliaque arma sedens fremat, reuinctus post terga catenis: ita enim eum Virgilius lib. 1. AENEIDOS describit, vultque esse intra Iani templum conclusum. Eumdem vinculis exsolutum Petronius Arbiter, cum bellum Civile describeret, effinxit. Sed, vt ad Martem reuertamur, nonnulli eius curru quattuor equos alligarunt, qui naribus ignem spirarent. Isidorus refert, Martem quandoque pectore nudo depictum; qui quumque enim in prælium ingreditur, eo animo debet esse, vt aduerso pectore fortiter se omnibus periculis opponat. Apud Herodotum legitur, Scythas, licet plurimos Deos colerent, nemini tamen templum, aram, aut statuam dedicasse, præterquam Marti; sed omnibus eodem ritu sacrificasse; qui cum sit valde mirabilis, mihi referendus videtur. Erat autem huiusmodi; Victima prioribus pedibus vincita, in medio ponebatur; Sacerdos pone eam in capite percutiebat; qua humi procumbente, ipse eius Dei nomen inuocabat, cui eam immolaret: postea laqueum eius collo iniiciebat, quem baculo quodam intorquens, tandem eam suffocabat. Eam autem corio denudatam, ac in frusta concisam, igni ex eiusdem ossibus incenso subiiciebat (nam Scythæ maxima lignorum penturia laborant) carnes autem interdum in lebetes, interdum & in belluæ immola

immolata ventriculum coniciebat. Itaque eadem victima ex se in se ipsa coquebatur. Sacerdos, hoc peracto, sacrificiū Deo, cui constituerat, offerebat. Inter victimas autem primaria erat equus, quem Marti præsertim immolabant. Eius templum, quod sæpe pluuiis, malaque regionis temperie destruebatur, quotannis reficiebant hoc pacto; omnes simul maximam farmentorum copiam in vnum conducebant, ex quibus struem quadrata forma conficiebāt, quæ ex tribus lateribus alta erat, sed reliquum ita demissum, vt ex eo commode ascendi ad me-

*Martis vi-
stima.*

Martis simulacrum.

dium posset, ubi acinacis erat; id verum Martis simulacrum arbitrabantur, quem præ cæteris Diis religiosissimo cultu prosequerentur. Arabiæ Petrææ incolæ, ut Suidas refert, Martis simulacrum sic effingebant; lapidem nigrum, quadratum, quatuor pedes altum, latum duos dedolabant, nulla alia figura expressa: hanc Martis effigiem venerabantur. Statius lib. VII. Thebaid. Palatium, ædesque Martis apud Thracas finxit, atque ita descripsit;

*Ferrea compago laterum, ferro aræta teruntur
Limina, ferratis incumbunt tecta columnis.
Læditur aduersum Phœbi iubar, ipsaque sedem
Lux timet, & durus contristat sidera fulgor,
Digna loco statio. Primis salit Impetus amens
E foribus, cæcumque Nefas, Iraque rubentes,
Ex sanguisque Metus; occulti que ensibus astant
Insidie, geminumque tenens Discordia ferrum.*

Discordiam veteres inter Deos numerabant, quos non spe boni alicuius assequendi, sed mali auertendi colerent: nam ubi cumque ea tandem esset, inde continuo pax, quies, omnisque tranquillitas effugabatur. Eam ideo Iupiter e cælo expulisse dicitur. Hæc ad Pelei, ac Thetidis nuptias, quo omnes Dij, Deæque conuenerant, non vocata, tantum indignationis cõcepisse fingitur, ut pomum in eorum medium proiecerit, unde postea magna inter Deos diffidia, ac Troiæ demum exitium est profectum. Eam in morem Furis formauit antiquitas; qualem Virgilius lib. V. descripsit, sic dicens;

--Et Discordia demens

Vipereum crinem vittis innexa cruentis,

Aristides in quadam ad Rhodienses oratione eam dicit esse supino capite, labris liuentibus, oculis strabis, putridis, tumefactis, lacrymis subinde fluentibus, manibus incontinētibus, mobilibusque, gladium intus ad pectus ferentem, tenuibus, & obliquis innixam cruribus, & pedibus; caligine, & tenebris ceu reti circumuolutâ. Pausanias in Eliacis prioribus in Cypseli arca Aiace, atque Hectorem insculptos scribit, qui inter se, Discordia præfente, pugnarent; hancque deformissimæ mulieris speciem præ se tulisse. Nec aliud de ea dicit; nec explicat, quo

quo pacto eam Caliphon Samius, inde exemplo desumpto, in Ephesinæ Dianæ templo depinxerit, ubi & Bellum longe a Græcorum nauibus expressit, ut idem eodem in loco testatur. Sed eam omnium optime, ac elegantissime Petronius ita adumbravit;

*In tremuere tubæ, ac scisso Discordia crine
Extulit ad superos stygium caput. huius in ore
Concretus sanguis, contusaque lumina flebant.
Stabant irati scabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens, obfessa draconibus ora,
Atque inter toto laceratam pectore vestem,
Sanguinea tremulam quatiobat lampada dextra.*

Sed ad Martis domus descriptionem ex Statio desumptam reuertamur;

*Innumeris strepit aula Minis: tristissima Virtus
Stat medio, latusque Furor; vultuque cruento
Mors armata sedet: bellorum solus in aris
Sanguis, & incensis, qui raptus ab urbibus, ignis:
Terrarum exuuia circum, & fastigia templi
Captæ insignibant gentes, calataque ferro
Fragmina portarum, bellatriceque carina,
Et vacui currus, protritaque curribus ora.
Pæna etiam, Gemitusque adeo, Vis omnis, & omne
Vulnus ubique ipsum, sed non vsquam ore remisso,
Cernere erat.*

Pausanias in Laconicis Lacedæmonios refert, Martis statuam vinculis implexam apud se retinuisse, existimantes se eo pacto bellorum Deum apud se semper retenturos, cuius præfidio de hostibus numquam non Victoriâ reportarent. Quod apud multas quoque nationes erat vsitatum: nam Romani leguntur quædam simulacra vinxisse, eorum præcipue Deorū, sub quorum tutela vrbs erat: nam ex infinito propemodum Deorum numero, quos antiqui venerabatur, quælibet vrbs vnum, duosve sibi peculiâres seligebat, Tutelares nuncupatos, quos vel hostes ipsi offendere reformidarent. Itaque cum vrbe aliquam obsidione premerent, Deos Tutelares euocabant, ac ad se conceptis a sacerdote verbis traducebant, hoc pacto ostendentes,

Dij vincti.

se Diis, urbem illam curantibus nolle bellum inferre. Quare Romani Dei suæ urbis custodis nomen ignorari voluerunt, ne scilicet ab hostibus euocatus, urbem dederet. Quamobrem, cum Virgilius lib. i. Georg. Vestam Tiberis, ac Romæ custodem nominat, Seruius id poetice dictum esse cauet, neque existimandum esse dicit, id vere tutelare fuisse urbis Romanæ numen: nam religione inquit, id prohibitum fuisse, ne cuiquam manifestaretur; Tribunumque quemdam supplicio affectum, qui id efferre ausus esset. Sed, ne forte Tutelares euocati, recederent, eos vincetos continebant; quemadmodum Q. Curtius de Tyriis narrat, qui Apollinis simulacrum, primarij urbis numinis, ad Herculis aram catenis aureis religarunt; nam sub Herculis tutela eorum erat ciuitas; vt, si forte is fugam moliretur, ab Hercule retineretur; cum enim Alexander Magnus urbem obsidione cinxisset, is cuidam ciui in somnis fugam adornare fuerat visus. Huic rei illud consentire videtur, quod apud Athenienses visebatur; nam ij, vt Pausanias in Atticis refert, eam sine alis habebant, ne scilicet à se auolaret. Hæc, sicut Heliodorus inquit, dextera malum punicum, sinistra galeam continebat. Romani autem, vt libentius secum permaneret, ei sedes apud Capitolium in Iouis Opt. Max. templo constituerunt, quemadmodum Liuius scribit, eo tempore, quo Hieron, Siciliae Rex, post Cannensem pugnam, ad eos Victoriæ auream, vna cum aliis quibusdam dono miserat; quæ quidē illi omnia repudiauerunt, Victoriæ excepta, quam apud se boni omnis causa retinuerunt. Hæc ab antiquis vt plurimum alata, volans, virginis pulchræ speciem præferens, altera manu lauream, aut oleaginam coronam præbentis, altera palmam tenentis effingebatur; vt in numismatibus, ac lapidibus antiquis cernitur: sed eandem interdum solam coronam habentem, aliquando cum sola palma videmus. Romani ei quandoque laurum in manibus posuerunt; nam eam Victoriæ signum ducebāt, eamque cum laureatis litteris coniungebant, quibus scilicet victoriæ nunciabatur. Itemque cum publica esset in Vrbe lætitia de aliqua victoriæ nuper nunciata, huius arboris folia in Iouis Opt. Max. gremium coniciebant. Hæc etiam triumphantes coronabantur. Ægyptij in hieroglyphicis litteris Victoriæ aquila in-

nuebant;

nuebant; hæc enim cæteras aues fortitudine vincit. Hinc forte factum est, vt Romani in suis vexillis aquilam frequentius effingerent. Sed & lupum interdum depinxisse, quod esset Marti sacer, & Minotaurum leguntur; vt videlicet ostēderent, Imperatoris consilium ita latere debere cæteros, quemadmodum Minotaurus in Labyrintho latitabat. Suem etiā in vexillis expressum ferebant; nam absque hac bellua fœdus, aut pax non conciliabatur: in quo huiusmodi ritum adhibebant. Cum ex vtraque parte pacis aut fœderis legati vna cōuenissent; fe-

*Aquila Vi-
ctoriæ signū.*

*Romanorū
vexilla.*

*Pacis aut
fœderis per-
cutiendi ri-
tus.*

cialis

*Victoria si-
ne alis.*

*Victoria ef-
figies.*

*Laurus Vi-
ctoriæ signū.*

cialis post concepta verba, & pacta recitata, silice porcam feriebatur, atque interficiebatur, Iouem orans, ut ita percuteret eum qui foederis, aut pacis conditiones minus seruasset. Legimus etiam Romanos olim pro vexillo sceni fasciculo ad hastæ cuspidem religato, fuisse usus, itemque & manu aperta, & velo quopiam, quod Labarum appellabatur. Effigies quinetiam equi, aut bouis interdum in eorum vexillis videbatur designata. Sed tamen his vexillis fere cum se intra castra continerent, utebantur; nam si esset prælium committendum, Aquilam efferebant; eam enim, ut Iosephus inquit, principatus insigne arbitrabantur, ac boni ominis loco esse credebant. Itaque apud Iustinum legitur, cum aquila Hieronis adolescentis, & tunc primum militantis scuto infedisset, ab auguribus ei regnum prædictum; ut vera accidit, licet obscuro esset loco natus. Cyrus quoque, quemadmodum Xenophon in Cyri institutione refert, auream aquilam, alis expansis in hastæ vertice ferendam curauit; quod sequentes Persarum reges sunt imitati. Pausanias in Laconicis narrat, in Iouis templo, quod apud Lacedæmones erat, duas aquilas fuisse, quæ secum singulæ singulas Victorias portarent; quas Lysander dedicarat, propter duplicem victoriam, quam de Atheniensibus reportauerat. In celebri illo spectaculo, quod Ptolemæus Philadelphus, teste Athenæo, exhibuit, geminæ Victoriam alata viscebantur, quæ vestes habebant, in quibus variorum animalium species intextæ erant, ipsæque plurimis ornamentis aureis insigniebantur, ferebantque aureas acerras instar hederæ foliorum fabricatas (forte quod Baccho tunc ministrarent) ad altareque progrediebantur, quod erat aureis hederæ ramis ornatum. Claudianus in laudibus Stiliconis Victoriam trophæis ornatam describit; viridem ei palmam in manus tradens, alas humeris addens; quæ incertos bellorum euentus significant; nam Victoria, quæ nunc ab hoc stare videtur, statim ad illum migrat, eadem victo vires sæpe addit, diuque victoris memoriam apud posteros virere facit; perinde atque palma, quo magis onere aliquo premitur, eo maioribus viribus sursum renititur; eius lignum non putrescit, sicut cæteræ arbores, foliaque diutissime viridia conseruantur. Quia vero bellorum exitus est dubius, Victoria Dea

*Victoria cō-
munis Dea.*

communis

communis est appellata, non secus ac in medio esset ei adhaesura, qui maiori fuerit usus industria, ut ipsam ad se pertrahat. Eadem quoque ratione Mars est Deus communis dictus: nam vtriusque partis commune est, vinci, aut vincere posse. Legimus quandoque Victoriam armatam, vultu hilarem, sed puluere foedatam, atque sudore, fuisse depictam, quæ cruentis manibus spolia, ac captiuos victoribus præberet. Hanc Prudētius contra Symmachum deridens, atque illos, qui eam colerent, sic inquit;

*Vincendi quæris dominam? sua dextera cuique est,
Et Deus omnipotens, non pexo crine Virago,
Non nudo suspensa pede, strophioque recincta,
Nec tumidas fluitante sinu vestita papillas.*

Sed iam ad Martem reuertamur. Huic equum sacrificabant Romani, qui in cursu victor exstitisset, hoc præ se ferentes, se Marti victoriam acceptam ferre: licet nonnulli dicant, id fieri ad nimiam velocitatem puniendam; hæc enim victis summi præsidij loco est, ut ostenderent in pedum velocitate nequaquam sperandum. Marti quoque vel tamquam victimæ, vel sicut comites quædam aliæ bellæ sunt assignatæ; quales sunt canis, & Lupus, quæ eius imagini adiungi possunt; ille quidem, quia natura est domesticorum animalium ferocissimus, atque fortissimus, ut Pausanias scribit: hic aut quod oculorum acie cæteris præstat, ita ut & noctu cernat; quod exercitus imperatorem admonet, ut sit perspicax, ne in hostium insidias incidat: aut quod natura sit rapax, & cruentus; quod in belli Deum optime quadrat. Cui etiam ex auibus Gallus est dicatus, ut eo vigilantia, quæ in militibus inesse debet, significaretur; vel, ut est in fabulis, Luciano teste, Alectryon miles perquam Marti carus, in hanc auem est conuersus, quod non bene excubias, sibi a Marte mandatas, egisset, cum scilicet is cum Venere concumberet. Itaque, dum nihil mali suspicarentur, ambos Vulcanus ingressus, tenuissima reti iniecta, inuoluit. Vultur quoque Marti consecrabatur; nam is cadaueribus pascitur; ideoque castra sequitur, ut natura edoctus, hæc ad eandem faciendam cogi: immo, ut Plinius lib. x. scribit, triduo ante, aut biduo (aliqui dicunt septem diebus ante) volare eos, vbi cadauera futura sunt.

*Equus im-
molatus.*

*Animalia
Marti sa-
cra.*

*Vultur
Marti sa-
cer.*

M m

Picus Marti sacer.

Quare olim Reges ante conflictum explorabant, in vtrorum castris plures vultures inuenirentur, ex eo coniciētes, ab vtris victoria esset statura. Picus interdum cum Marte depingitur; atque hac de causa Picus Martius est cognominatus; aut, quod sicut hæc avis rostro lignum vel durissimum percutiens, tandem excavat; ita etiam milites crebris machinis vrbis mœnia quatientes; tandem aliquando diruunt; aut, quod ei præcipuus locus sit datus in auguriis, quibus magnopere milites erant dediti; immo omnes fere olim ita erant addicti, vt nihil vel publice, vel priuatim inauspicato aggredierentur. Ex arboribus nullam adhuc reperi Marti sacram: sed legi gramen illi dedicatum; fortasse, quod, vt Buccatius scribit, hæc herba plerumque latis in locis oriatur, vbi plerumque castra locantur: neque apud Romanos corona honorificentior, quam graminea reperiebatur, qua is coronabatur, qui exercitum extremo in discrimine constitutum liberasset. Nil de Marte mihi dicendum restat, nisi quod solenne festum, Paprimide, quod est Aegypti oppidum, in Martis honorem celebratum, non mihi silentio videtur inuoluendum. Id ab Herodoto ita narratur; cum anniuersarius festi dies in orbem reuertisset, quando circumuicinæ gentes in ciuitatem confluebant; sacerdotum aliqui intra fanum in sacris faciendis circa aras occupabantur, alij circa portas cum ligneis clauis erant; contra quos, ij qui ad festum conuenerant baculis armati insurgebant, Martis simulacrum, aurato tabernaculo inclusum, ac currui impositum intra fanum inferre conantes: quod cum vehementer sacerdotes prohiberent, orta inter eos pugna, in qua se mutuis ictibus cędebant; tandem qui foris erant, expulsis custodibus, currum intra parietes inuehebant. Quâuisque multi pessime baculis, ac clauis acciperentur, numquam tamen ideo eorum aliquis mortuus narratur. Huius ridiculi ritus eam causam proferebant; quod, cum Martis mater in eo templo degeret, filius iam grandior factus vt cum ea concumberet, eo accesserit; sed a sacerdotibus, qui de re dubitabant, licet eum nō nouissent, aditu fuerit prohibitus. At is paullo post, coacta non parua ex vicino oppido manu, male tractatis sacerdotibus, ad fanum penetravit, matremque violare non dubitavit. Hæc fabula num quid arcani

Gramen Marti sacrum.

Marti festum.

arcani contineat, me latet; nihil certe Herodotus de ea dixit, quid significaret. Similis fere ritus ab eodem in Mineruæ sacris institutus narratur; quem nos referre non grauabimur, vt, sicut ab ea huius imaginis tractationem incepinus, ita in eam desinamus. Erat autem huiusmodi; quotannis circa Tritonidæ paludem, quæ est in Africa, stato die illius regionis virgines in quædam locū cōueniebāt; vbi in duos ordines diuisæ, prælium lapidibus, ac baculis inibant; quæque cæterarum iudicio fortissime se gessisset, ab aliis seposita, militaribus armis induebatur, ac currui imposita, circa paludem maxima cum pompa circumducebatur: quæ vero in hoc conflictu vitam amisissent, pudicitiam minus seruasse, ac Mineruæ opera periisse credebantur; ea enim perpetuo virgo fuisse dicitur; quandoquidem vera Sapientia, quam Minerua adumbrat, nullam vniquam labem admittat, sed semper munda, ac sincera perseueret. Itaque in Mineruæ sacrificiis mundæ victimæ adhibebantur, quales erant, agna, candidus taurus, indomita iuuenca auratis cornibus; vt hoc ostenderetur, virginitatem nequaquam libidinis iugo subiectam, sed puram, ac candidam permanere.

Minerue festum.

Minerua virgo.

BACCHVS.

LICET ex historiis habeatur, Bacchum fortissimum fuisse imperatorem, qui plurimas nationes armis deuicerit; non tamen tantum ob egregia sua facinora est ab antiquis celebratus, quantum, quod vini inuētor fuisse sit creditus. Itaque eum olim Deum habuerunt, neque Bacchum solum, sed & Dionysium, Liberum patrem, Lenæum, Lyæum eum appellarūt; quibus nominibus diuersos vini in nobis effectus expresserunt, vt deinceps, data occasione, explicabimus. Eius imaginem diuersè olim effinxerunt; nam quandoque pueri formam, interdum adolescentis, aliquando & senis ea referebat: eadem nuda interdum, interdum vestibus cōtecta cernebatur, itemque eum currum aliquando expresserunt, aliquando sine currum. Itaque Philostratus in Ariadnæ imagine multis insigniis Bacchū cognosci scribit; nam hederæ sertum cum corymbis, duo etiam cornua, quæ recens ex temporibus videantur prodire, itemque

*Bacchus
pro vino
captus.*

panthera prope posita Bacchum indicare solent. Quae omnia ad vini naturam referuntur, quod Bacchi nomine a Poëtis innuitur; nam is, ut paullo ante dixeram, vini inuentor fuisse est creditus, cum mortalibus ostendisset, quo pacto uix a vitibus recidendæ, ac earum succus esset exprimendus; qui non solum iucundus futurus esset, sed & utilis iis, qui temperate eo uterentur; sicut immodice sumentibus, maxima detrimenta afferre solet: quod quidem veteres variis Bacchi imaginibus adumbrarunt: eum enim nudum effingentes, nos docere volebant,

bant, vinum, ebrietatemque veritatem, antea summa cum diligentia celatam, in apertum proferre: quare prouerbio iactabatur, Veritatem in vino inesse, ut etiam superius, cum de Tripode loqueremur, dicebamus. Idem eiusdem statua significat, senis formam præferens, capite caluo, ac capillis omnino nudato: præterquam quod ostendit etiam, immodicum vini vsum senectutem accelerare, qua in ætate multum vini homines absumunt: causa enim senectutis est, propterea quod humidum innatum in nobis deficit, quod quidem vino reparare studemus; sed tamen sæpissime fallimur: quoniam vinum re ipsa est humidum illud quidem, at virtute est ita calidum, ut multo maiorem humiditatis partem absumat, quam addat: quod Galenus de egregiis vini potatoribus dicit, eos bibendo, magis sitim accendere, dum eam extinguendam curant. Quare, quoniam vinum calefacit, ideo Bacchi imago plerumque iuuenem imberbem, florentem, atque hilarem repræsentat. Huic Comus, conuiuiorum Deus habitus, est perquam similis; eius enim imago, quemadmodum a Philostrato describitur, iuuenis, mollis, nec adhuc ephēbi figuram exprimit: adstat ad thalami fores, ubi sponsi cubant: ipse præ vino est rubicundus; & quod ebrius est, rectus dormit: dormit autem, faciem in pectus deiiciens, & gutturis nihil ostendens, sinistram venabulo sustinens. Sed manus sustineri visa, soluitur: unde & quæ est in dextera, facula, manum præ somno languentem effugisse videtur: sed Comus metuens cruri adhærentem ignem, sinistram quidem tibiam in partem dexteram, faculam vero ad sinistram transfert, ut ignis vaporem declinet, ab exposito genu manum arcens. Pavimentum, ac loca omnia vicina sunt floribus referta; sed & ipse Deus floribus contexto sero est redimitus: flores etenim sunt lætitiæ, ac curarum omnium absentia argumentum. Itaque eos veteres in conuiujs adhibebant, ubi hilares homines, ac omnibus curis vacui esse debent: neque iis sua tantum capita coronabant, sed & vasa, quibus potabant. Quare flores non solum Baccho (ut paullo post ostendam) sed & Como conueniebant. Sed ad Bacchum reuertamur, quem dicebamus, adolescentem, hilarem, iucundumque effingi solere; nam qui temperate vino utuntur, animos excitant, alacriores,

*Bacchus
cur senex.*

Comus.

*Florū vestis
apud veteres.*

& vegetationes euadūt, & meliori quoque ingenio esse creduntur. Hinc factum est, vt veteres Bacchum Musarum ducem, sicuti & Apollinem sinxerint; neque solum lauro, quæ est sacra Apollini, sed & hedera, quæ Baccho tribuitur, Poëtæ coronaretur. Quamobrem in fabulis habetur, Bacchum a Musis Nyxæ (quæ vrbs est in India) fuisse educatum: a qua aliqui volūt, eum dictū esse Dionysium. Ab hoc Amphitryon Athenarum Rex, vt Athenæus refert, didicit, aquam cum vino permiscere; quod quidem inuentum maximam attulit mortalibus utilita-

*Bacchus
Musarum
Dux.*

*Aqua vino
admixta.*

tem:

tem: quare ei in Horarū templo aram posuit: hæ namque cum sint anni tempora, viti augmentum, atque fructus præbent: prope aliam Nymphis dicauit, quo admonebat vino temperate vtendum: nam Nymphæ pro fontium, ac fluuiorum aquis capiuntur, quæ ad potandum sunt idoneæ: sed & Musæ, quæ sæpe eadem cum Nymphis sunt, Dionysij nutrices fuisse perhibentur: sicuti Silenus eius pædagogus exstitisse dicitur; ideoque eum semper comitari fingitur, a fello vectus, cū, quod senectute debilitatus, pedibus ambulare nequit; tum, quod plerumque est ebrius: quod innuit ille, qui apud Eleos, vt Pausanias refert, Ebrietatem effinxit, ei poculum porrigentem. Eum etiam a Bacchi consiliis Plautus facit, cum eum, a fello insidentem, Bacchiadis prologum recitantem inducit, profitentemque eiusdem ambos esse sententiæ. Idem Naturæ Deus efficitur; de cuius primordiis Virgilius Eclog. v. i. cum disserentē introducit, a duobus Satyris ac Nympha quapiam coactum; qui, cum eum in antro quodam dormientē atque ebriū deprehendissent, prope pendente cantharo, propriis cum fertis, quæ ex capite delapsa erant, colligarunt. Nympha vero moris frontē, ac tempora tinxit. Huiusmodi belluas verum, nisi coactas, fateri noluisse apparet. Iraque legitur, Midam, Phrygiæ regem, cum nescio quid hominibus incognitum discere vellet, diu Silenum quemdam insectatum esse; quem tandem comprehenderit, vino in fontē quempiam large effuso, quem Pausanias scribit, suis etiam temporibus ostendi. Plutarchus refert, Midam a Sileno didicisse, homini præstare cito mori, quam diu viuere. Apud Pliniū legitur, in Paro insula, aliquando, dum marmor secaretur, Sileni imaginem fuisse repertam: cuius effigies, qualis esset, facile cognosci potest ex iis, quæ supra in Panis imagine de Satyris diximus: nam Pausanias Satyros asserit, cum lenes euassissent, Silenos fieri: licet enim Dij existimarentur, senectuti tamen, & morti erant obnoxij. Exstat apud Diodorum, Bacchum dupliciter effingi solere; nam interdum seuerus, promissa barba cernebatur; aliquando pulcro aspectu, hilari, ac iuuenili erat præditus. Eius prior effigies significat, vinū immodice sumptum, homines terribiles, feros, iracundosque reddere: posteriori docemur, eodem temperate

Silenus.

Bacchus dupliciter effigius.

hausto

hausto homines hilares, ac iucundos effici solere. Macrobius lib. i. Saturnal. omnes Bacchi facultates, sicut & cæterorū Deorum ad Solem refert, dicēs eius imaginem interdum puerum, interdum adolescentem, item & virum iam maturum, senem etiam aliquando exprimere, quod in Sole omnes has ætates cernamus liceat; nam is paruulus refert brumam, quod tunc breuissimus sit dies: exinde autem procedentibus augmentis, æquinoctio vernali similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque iuuenis ornatur: postea eius ætas statuitur ple-

nissima,

nissima, effigie barbæ, solstitio æstiuo, quo tempore summum sui consequitur augmentum: exinde per diminutiones veluti fenescenti quarta forma Deus figuratur. Cumque Baccho cornua sint addita, quidam iis Solis radios representari dixerunt. Sed Diodorus id eo spectare arbitratur, quod Bacchus primus omnium homines docuerit, quo pacto boues essent ad aratrum trahendum iungendi. Itaque Martianus lib. i. ei falcem in dextera tradit, quæ agrorum cultum innuit, ut supra in Saturno diximus; aut quod ea sint vites recidendæ, ut ampliosem fructum proferant: idem eius in sinistra Cantharum collocat; sed eum aspectu iucundum, hilaremque describit. Nonnulli pro cornibus audaciã intelligunt, quam largo potu homines concipiunt, quemadmodum Festus, Philostratus, ac Porphyrius tradunt. Sed omnium optime Athenæus ex antiquorum auctoritate varios vini effectus colligit, cum scilicet eius usus moderatus fuerit, aut immodicus. Ex Persio, Catullo, aliisque poetis habemus, in huius Dei sacrificiis cornua veteres adhibuisse. Musonius in hanc sententiam ita scribit; Baccho non solum cornua sunt tributa, sed is a nonnullis poetis taurus est appellatus; nam fabulantur Iouem, in taurum conuersum, eum Proserpina sua filia concubuisse, quæ, ex eo grauida effecta, Bacchum, taurinam formam habentem peperit. Itaque apud Cyzicenos Bacchus tauri facie exprimitur; forsitan, quod veteres pocula ex cornibus efficiebant; nam Theopompus scribit, in Epiro boues ita magna cornua habere, ut ex eis vascula fabriciant, quibus veteres circa os circulum aureum, aut argenteum accommodabant. Idem multorum auctoritate comprobat, olim cornibus pro poculis homines usus fuisse. Quare Athenienses argenteis vasculis potabant, cornuum formam referentibus. Quidam Bacchi cornua voluerunt esse capillos, qui ex vtraque capitis parte prope aures promittuntur, reliquo capite raso, quales videmus nostra tempestate Armenios Sacrificulos. Dicunt etiam Lysimachum regem cornutum effictum, ut in antiquis numismatibus cerni potest. Seleuci etiam Nicanoris statua cornuta extitit, cuius rei ea est causa, ut Suidas refert, quod taurum ab ara fugientem, cum Alexander eum esset immolaturus, iis cornibus comprehenderit. Bacchum

Cornua
Bacchi

autem longas comas habuisse, Seneca in Oedipo ostendit, ita chorum loquentem inducens,

Effusam redimite comam, nutante chorymbo,

Mollia Nyssæis armate brachia Thyrsis, &c.

Eum interdum habitu fœmineo induerunt, vt apud Philostratum in Ariadnæ imagine cernitur, cum eum ad Ariadnâ proficiscentem veste purpurea, ac longa, rosisque coronatum describit: eumque comitabantur mulieres quædam, Bacchæ dictæ, Nymphæ, Sileni, Satyri, Fauni, Syluani, & cæteri eius ministri, quos in marmore a Dædalo in Creta incisos Strabo refert. Hi omnes a Catullo in Epithalamio Nuptiarum Pelei, & Thetidis in Bacchi comitatu fuisse dicuntur; ita enim ibi scribitur;

Horum pars tecta quatiebant cuspide thyrsos;

Pars e diuolso iactabant membra iuuenco;

Pars sese tortis serpentibus incingebant;

Pars obscura canis celebrabant orgia cistis,

Orgia, quæ frustra cupiunt audire profani:

Plangebant alij proceris tympana palmis,

Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant;

Multi raucisonis efflabant cornua bombis,

Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

Hæc erant Bacchi mysteria, quæ in eius festis diebus celebrabantur: & erant huiusmodi; vini amphora, pampinis circumdata præferebatur, post sequebatur is, qui caprum trahebat, huic is succedebat, qui phallum gestabat. Ita eam pompam Plutarchus describit, cum de diuitiarum cupiditate loquitur, quæ, paupere & simplici hoc ritu etiâ in Bacchanalibus contempto, aurea vasa, vestem pretiosam, sumptuosos currus introduxit, vt Athenæus refert, cum Bacchanalia splendidissima a Ptolemæo Philadelpho celebrata recenset. In Bacchi pompa vannum ferre solebant, qui quidem ei erat sacer; nam vt Seruius inquit, olim Bacchi mysteria multum ad animi purgationem facere credebantur, perinde atque Vannus ad tritici expurgationem est inuentus. Buccatius scribit, huiusmodi purgationem ex aliquorum sententia per ebrietatem perfici, quæ Bacchi est mysterium; nam, vbi eius impetus per vomitum, aut alia ratione deseruerit, & animo ad tranquillitatem redacto, videtur

Vannus Baccho sacer.

Ebrietas Bacchi mysterium.

vi detur homo omnium præteritarum curarum oblitus, maxima iucunditate frui; quod etiam Seneca in libro de Tranquillitate animi testatur. Ideoque iuxta nonnullos Bacchus est Liber pater cognominatus, nam qui largioribus sese ingurgitauerit poculis, a sollicitudinibus liberatur, multo loquitur liberius, quam si esset siccus. Alij voluerunt, nomen deductum esse a libertate, cuius Deus is credebatur; nam Bacchus pro ea multum, diuque, quemadmodum Plutarchus in Problematibus narrat, tamquam pro aris, & focus pugnavit. vnde profectum

est, ut apud veteres in liberis ciuitatibus simulacrum Marfyæ, qui ex Satyris, Bacchi ministris erat, veluti libertatis insigne, ut Seruius alicubi scribit, statueretur. Apudque Plinium lib. xxxi. legitur, P. Munatium, cum demptam Marfyæ coronam e floribus capiti suo imposuisset, ob id in vincula coniectum fuisse. De Marfyâ in fabulis habetur, eam ab Apolline pelle nudatum, quod tibia inuenta, quam Minerua proiecerat, ausus esset eum ad eius inflandæ certamen prouocare; ob cuius mortem tot lacrymas Nymphæ, ac Satyri profuderunt, ut flumen, Marfyam dictum, effecerint. Sed ita se res habet, eum scilicet peritissimum fuisse musicum, tibixque inuentorem, quemadmodum ex Metrodoro Athenæus refert, qui mente captus, ut Suidas restatur, se in fluuium proiecerit, qui postea ex eo Marfyas sit dictus. Pausanias in Atticis scribit, in Athenarum arce Mineruæ simulacrum fuisse, Marfyam verberantis, quod tibiam, a se proiectâ, sumpisset. Sed, ut ad Bacchi vestes reuertamur, nonnulli muliebres eas faciunt; nimius enim vini vsus vires debilitat, hominemque effœminat reddit. Itaque Pausanias in Eliacis prioribus refert, in Cypseli arca Bacchum promissa barba, talarique veste exculptum fuisse, qui que in quodam antro vitibus ac fructiferis arboribus multis circumdato iacens, pateram porrigeret. Fertur quinetiam Bacchus Bassareus fuisse cognominatus, quod nomen ex quapiam veste est factum qua ipse, eiusque sacerdotes, dum sacrificarent, utebatur. Hæc Bassara dicebatur, a quodam Lydiæ oppido sic vocata, vbi ea conficiebatur; vel a vulpium pellibus, quæ Thracum lingua Bassaræ appellabantur. In Thracia autem eum Bacchæ affectabantur, quæ ideo etiam Bassaræ sunt dictæ, vel Mænades, quod nomen est a furore ductum; nam hæc in Bacchi festis sparsis capillis, thyrsos gestantes, ac furentes hæc, illac discurrebant, ut ea commemorarent, quæ quondam gesserunt, cum Baccho se comites adiungentes, orbem terrarum, plurima regna pessundantes, peragrarunt. Neque solum huiusmodi mulieres vulpium pelles sibi inducunt, sed pantherarum quoque, atque tigrium, thyrso armatæ, comas interdum Hederæ fertis adstringentes, interdum & populi frondibus: hæc namque arbor Diis Manibus erat sacra, eamque in Achærontis ripis nam

*Populus
Dij Mani-
bus sacra.*

tam credebant; ideoque Bacchi ministris tradiderunt; quod cum Infernum Deum fuisse ducerent. Itaque, ut superius diximus, ex Proserpina eum natum dixerunt: quod recte se habet, si sub Bacchi nomine solem intelligamus; quem diximus, interdum Deum infernum appellari. Eodem modo, quo Bacchæ exprimuntur, etiam Bacchus ipse aliquando videtur expressus, ut apud Claudianum lib. i. de Rap. Proserp.

Letusque simul procedit Iacchus

Crinali florens hedera, quem Parthica tigris

Velat, & auratos in nodum colligit vngues,

Ebria Mæonijs figit vestigia thyrsis.

Quod Claudianus de thyrso dixit, alij ferulæ tribuerunt, qua Bacchus innixus, se sustineat, eamdemque cunctis Bacchi comitibus in manus tradiderunt. Cuius rei rationem Eusebius ex Diodoro affert, quæ talis est; cum homines initio, nimio vini vsu inebriati, ad crebras contentiones venissent; in quibus baculis se feriebant, ac sæpe alter alteri vulnera ac mortem inferebant; Bacchus iis persuasit, ut in posterum pro baculis ferulas ferrent; nam ex earum plagis nullum fere periculum timendum fuerat. Ferula autem est admodum aridini similis, cuius folia asinis sunt gratissima: ideo asinus ei Deo, secundum Plinium, est datus, cui ferula erat sacra. Scribit præterea Diodorus, Bacchum quandoque in bello se armasse, solitumque sibi pantherarum pelles induere; nam non semper ebrius erat, sed sæpe fortissime pugnasse legitur, ita ut multos reges superarit, ut Lycurgum, Pentheum, ceterosque, Indiamque sibi subegerit, vnde victor, elephanto insidens, dum reuerteretur, primus omnium triumphauit. Quare Baccho, tamquam triumpho inuentori pica dicata fuit, quæ avis est sanequam garrula, ac loquax: in triumphis etenim cuiuslibet fas erat, triumphatori probra omnia obicere, ut Suetonius in Julio Cæsare refert. Huic quoque Deo veteres fertorum inuentionem tulerunt acceptam; nam, ut Plinius testatur, is primus sibi coronam ex hedera factam capiti aptauit. Quamobrem Alexander Magnus, eum imitatus, cum victor ex India reuerteretur, vniuersum exercitum hedera coronari iussit. Hedera autem Baccho multis de caussis est data: Festus vult, id ideo esse factum, quod Bac-

*Ferula
Baccho da-
ta.*

*Bacchus
triumphi in-
uictor.*

*Sert. a. Plin.
cho inuicta.*

*Hederæ
Baccho da-
ta.*

chus semper iuuenis effingatur, sicut illa semper viret: aut, quod quemadmodum ea arte complectitur id, cui adheret, ita & vinum humanas mentes artissimis quibusdam vinculis alligat, quo minus suo possint munere fungi. Plutarchus scribit, hederam occultā quamdam vim possidere, quæ mentē de sede sua dimoueat, & furore quodam cōpleat, ita vt absque vini potu homines ebrios reddat. Hedera a Græcis *uivōs* dicitur, a quo *uivōs* deriuat, quod est libidinosè aliquid appetere: ideoque Eustathius vult, hederam Baccho tributam, quod maxi-

me

me homines ad libidinem a vino concitentur. Itaque proverbio fertur, sine Cerere & Baccho frigere Venerē. Macrobius lib. i. Saturnal. de Bacchi thyrso scribit, in eo latens telum fuisse, cuius mucro hedera lambente protegebatur; idque ostendere, vinculo quodam patiētīæ obligandos impetus belli; cum hedera habeat vincendi, & obligandi naturam. Diodorus scribit, ab Ægyptiis hederam, Osiridis plantam appellari, eique fuisse consecratam, tamquā ab ipso fuisset inuenta; ab eisdemque in sacris rebus pluris hederam, quæ semper viridis perseveret, quam vitem, cuius folia hieme arefcant, esse factam. Id a veteribus in cæteris arboribus obseruatum legimus, quæ assidue virent: ideoque Veneri myrtum, laurumque Apollini dicarunt. Bacchus nō solum hedera, sed etiam interdum ficus foliis coronabatur; idque ob Nymphæ cuiusdam memoriam, quæ Syce vocabatur; *συκη* enim ficum apud nos sonat; hanc ferunt a Baccho adamatam, in hancque arborem postea conuersam fuisse: quemadmodum & de Cisso puero, ab eodem etiam amato narratur, qui demum in hederam mutatus dicitur; idemque de Staphyle Nympha, poetæ fabulantur, quæ in vitem est versa, cum ab eodem amaretur. Itaque nihil est mirum; si hæ arbores tantum ei postea gratæ fuerint, ex eisque coronari voluerit: eisdem etiam olim eius currus, clypeus, hasta, altariaque ornabantur. Sed legimus eius festa quandoque ex narcisso, quandoque ex aliis etiam floribus fuisse confecta. Diodorus scribit, Bacchum diebus festis sibi pretiosas vestes, molles, ac delicatas, floribusque picturatas induisse. Arbor ei præcipue sacra erat vitis; neque id iniuria; nam si Bacchus vinum ex vuis expressum significat; quid magis ei respondeat, quam vitis? Hunc præterea curru, & fociis veteres honorarūt, de quibus sic refert Statius;

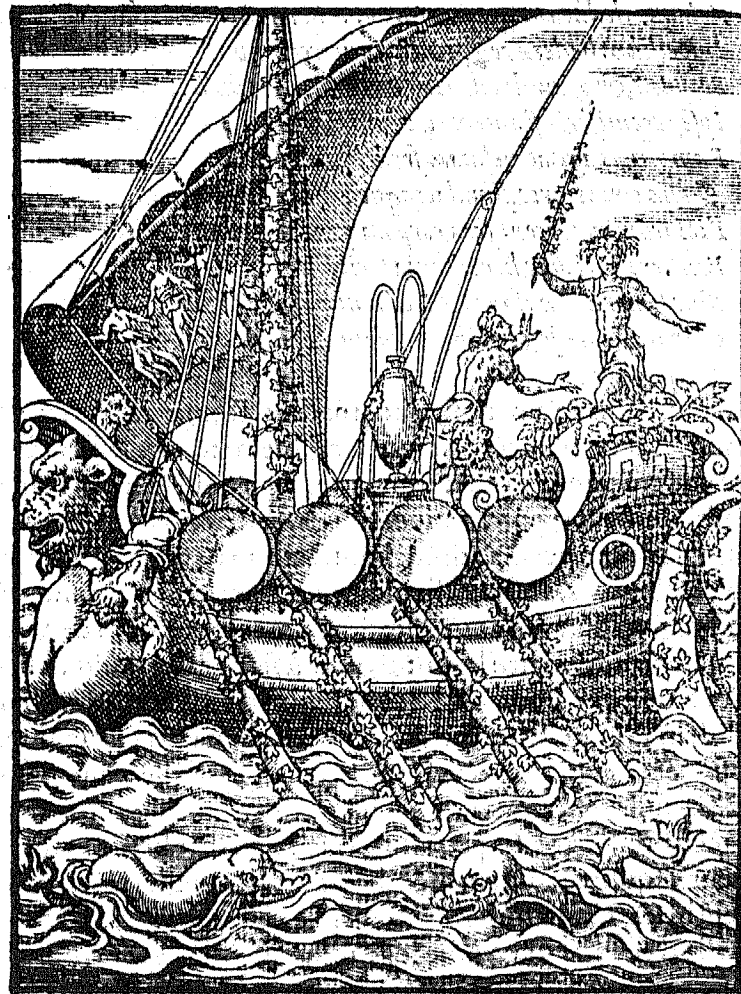
-- *Esse enim dextra, leuaque sequuntur
Lynce; & vda mero lambunt retinacula tigres:
Post exultantes spolia armentalia portant,
Seminecque lupos, scissasque mimallones ursas.
Nec comitatus iners sunt illic Ira, Furorque,
Et Metus, & Virtus, & numquam sobrius Ardor,
Succiduique gradus, castraque simul millimæ regni.*

Currum

Currum Bacchi Buccatius lib. v. Geneal. ad vini effectus refert, quod hominis cerebrum ita interdum in orbem conuertit, quemadmodū currus rotas torqueri cernimus. Quod quidem ita esse, quotidie experimur: sed tamen, cum Athenæus lepidissimam de ea re referat ex Timæo Taurominitano narrationem, nō possum non eam huc inferere; ea sic habet: Quidam Agrigentini adolescentes vna cœnarunt, tantumque vini exhauserunt, vt emotæ profus mentis effecti, sibi in triremi esse, vehementer a tempestate agitata, viderentur: timentes vero, ne nauis onere depressa, submergeretur, ad eam exonerandam sunt aggressi, ex fenestris extra domum mensas, lectos, arcas, reliquamque domesticam suppellectilem proicientes. Quem strepitum cum præfecti vigilum audissent, illuc accurrerunt, domumque ingredientes, homines in humum abiectos, profundum somnum dormientes ostenderunt; quos vehementer agitados cum vix tandem excitassent, interrogarunt, quid id sibi vellet, quod fecissent; responderunt se tantum tempestate iactatos, ac labore illo, quem in nauis exoneranda perpelli essent, defatigatos fuisse, vt vix sui essent compotes; quidamque ex eis subiicit, Ego, inquit, vehementi timore perculsus, me in sentinam abdidi. Apparitores, cum illos ab errore, in quo erant abducere diu studuissent, nec quidquam tamen profecissent, recedere incipiebant: at ebrij adolescentes, Gratias vobis agimus, inquit; & si vniquam ex hac tempestate in portum euadere, ad patriamque remeare poterimus, nã vos maxima maris numina celebrabimus, vobis nostram salutem acceptã ferentes. Sed ij multos dies ebrietate illa sunt occupati: itaque ea domus postea Triremis est nūcupata. Bacchi currus a tigris, atque pantheris trahebatur; vinum enim homines harum belluarum instar feroces reddit. Philostratus ideo vult Baccho cum Panthera intercedere familiaritatem, quod ea animalium sit calidissima, leuiterque vt Baccha saliat. Idem eius nauim ita describit; Cymbali sunt nauis applicati. Prora ad similitudinem Pantheræ educta est: Thyrsus autem e media exoritur nauis, mali vicem gerens, cui purpurea appensa sunt vela, in sinu splendentia; aureæ autē intextæ sunt in timolo Bacchæ. Hedera autem, & vite nauis est tecta, racemisque super

*Panthera
cum Baccho
tributa.*

*Bacchi na-
vis.*

super ipsam pendere videtur. Sed & vini fons inferne ex ea scaturiebat, ex quo vectores omnes largiter bibebant. Ita Bacchi nauem Philostratus describit in ea tabula, vbi Tyrrenos Piratas depingit, qui, cum hunc Deum, puerum adhuc comprehendissent, ab eo in delphines sunt cōuersi. Fabulam Ouidius lib. 111. Metamorph. sic narrat;

-- Stetit aquore puppis

Haud aliter, quam si siccum nauale teneret.

Illi admirantes, remorum in verbere perstant,

*Velaque deducunt, geminaque ope currere tentant:
Impediunt hederæ rémos, nexuque recuruo
Serpunt, & grauidis distinguunt vela corymbis.
Ipse racemiferis frontem circumdatus vuis,
Pampineis agitât velatam frondibus hastam:
Quem circa tigres, simulacraque inania lyncum,
Pictarumque iacent fera corpora pantherarum.
Exiliere viri, siue hoc insania fecit,
Siue timor, primusque Medon nigrescere pinnis
Corpore depresso, & spina curuamine flecti
Incipit, &c.*

Bacchi nauis etiam nostra tempestate Romæ in D. Agnetis, quod erat olim Bacchi fanum, emblemate expressa videtur. De eodem poetæ fabulantur, eum, cum adhuc infans esset, a Parcibus fuisse serpentibus incinctum, qui, nihil eum lædentes, per faciem, ac pectus adrepebant. Itaque Bacchæ, eius mysteria celebrantes, absque villo timore, ac periculo serpentes tractabant, vt Plutarchus in Alexandri vita testatur, cum de Olympia, Alexandri matre loquitur, quæ à serpente grauida effecta dicebatur: quod etiam de Scipionis matre est creditum; nam, vt idem Plutarchus refert, serpentem sæpè in eius cubiculum se insinuare, multi viderunt. Hoc innuebat ritus ille, quem supra ex Catullo retulimus in Bacchi sacris adhibitum fuisse, cum Bacchi ministros serpentibus se circumfere dicebamus; ibidem etiam sequitur, eosdem membra lacerati iuueni iactasse: nam Pentheus Thebarum Rex Bacchi contemptor fuisse, ac eius mysteria celebrari vetuisse legitur: quam iniuriam sic Bacchus est ultus: effecit vt is matri, cæterisque mulieribus, qui ipsius festum celebrabant, vitulus, aut, sicut Ouidius narrat, aper videretur, qui sacras ceremonias turbaturus aduenisset: quare in eum omnes irruentes, eum in frustra discerperunt, quæ furi- bundæ hac, illac discurrentes, ostentabant: cuius rei memoriam renouantes, in anniuersariis Bacchi sacris iuueni discerpere, ac particulas secum circumferre solebant. Quod fortasse eo respiciebat, vt id commemoraret, quod Typhon contra Osiridem perpetrarat: Osiris enim apud Ægyptios idem erat, ac Bacchus apud Græcos. Itaque Tibullus lib. i. ita de eo dicit,

Primus

*Primus aratra manu sollerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitauit humum.
Primus in experta commisit semina terra,
Pomaque non notis legit ab arboribus.
Hic ducit teneram palis adiungere vitem,
Hic viridem dura cadere falce comam.*

*Illi iucundos primum matura saporis
Expressa incultis vna dedit pedibus.*

Et paulo post,

*Non tibi sunt tristes curæ, nec luctus Osiris,
Sed chorus, & cantus, sed leuis, aptus amor,
Sed varij flores, & frons redimita corymbis,
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.
Et Tyriæ vestes, & dulcis tibia cantu,
Et leuis occultis conscia cista sacris.*

Osiris interdum accipitris forma apud Ægyptios expressus reperitur; quæ auis noctu clare cernit, velocissimeque volat; in quo Solem imitatur, cuius est is imago. Sed eundem Ægyptij frequentius, vt Plutarchus in libro de Iside, & Osiride, veluti hominem, genitale membrum arrectum habentem, rubroque panno indutum depingebant: cuius rei paullo post, in Priapi imagine rationem afferemus: is enim quædam Osiridis pars fuit. Nam Typho eius frater legitur, coniuratione aduersus eum facta, eum occidisse, ac in frustra discerptum, inter conu- ratos distribuisse: sed membrum virile, cum ab omnibus esset repudiatum, in Nilum fuisse proiectum; Isique eius vxor, cum nihil adhuc de mariti cæde rescuisset, sed tantum amissum diu, multumque vbi quæsiuisset, tandemque rem cognouisset, Typhonem deuicisse, ac a conu- ratatis singula Osiridis membra recuperasse; quibus omnibus suo loco collocatis, cum virile membrum deesse comperisset, maximum dolorem suscepisse, eiusque imaginem maxima religione colendam omnibus proposuisse: quæ postea sub Priapi nomine honores diuinos est assecuta. Vtque huius rei memoriam nulla vmquam deleteret obliuio, anniuersaria sacra instituisse, in quibus sollenni pompa Osiris cum fletu, & laments quæretetur; & paullo post tamquam esset inuentus, publica lætitia puer circumfer-

*Osiris acci-
pitris formâ
habens.*

*Osiris castus
& in frustra
conuersus.*

Vitulus, laceratus in Bacchi mysterijs.

Osiris.

retur, qui inuentum Osiridem repræsentaret. Itaque huc Ouidius alludens, alicubi dixit,

--Numquamque satis quæsitus Osiris.

Herm. Idem propemodum Horo accidit, quem Isis eius mater diu fleuit, cum nusquam appareret; sed, eo reperto, vehementer est exhilarata. Macrobius lib. 1. Saturni hunc pro Sole capi vult, ab eoque horas, in quas est dies distributus, esse dictas. Alij mundum eo repræsentari senserunt. Eius simulacrum adolescentis erat, manu virilia Typhonis tenentis; nam is narratur,

Typho

Typhonem deuicisse, non tamen interfecisse, cum in crocodilum versus, ab eo statim aufugerit. Quare Apollinopoli; quæ est vrbs Aegypti, lex erat, qua iubebatur, ne vllus honos crocodilis haberetur, sed omnes eos expellerent, caperent, interficerent, cæfos vero ante Hor templum ponerent. De Typhone olim fabulabantur, quemadmodum Apollodorus recitat, cum a terra genitum, vt ea Deos vlcisceretur, qui Gigantes interfecerant. Quamobrem cum Plato in Phædro multiplicis naturæ belluam, ardentem, furiosamque appellat: is corporis proceritate, ac robore cunctis ex terra natis longe præstabat. Eius superior pars hominem referebat, pennisque contegebatur; tam prodigiose erat magnitudinis, vt vel altissimorū montium verticem superaret, sideraque capite contingere videretur; is brachia extendēs, altera manu ad Occidentē, altera ad Orientem perueniebat: ex vtraque manu centum angues capitibus exporrectis emergebant: crura serpentina erant, circum quæ alij serpentes implicabantur, qui vniuersum corpus ambientes, vsque ad caput pertingebant, quod horridis, squalidisque crinibus contegebatur, qui per collum, atque humeros se diffundebant: barba ad pectus illud vastum promittebatur: oculi truces erant, ex seque quædam veluti scintillas emittebant: os flammæ affatim euomebat. Hunc, cum in cælum ignitos lapides esset iaculatus, tantum cælites exhorruerunt, vt omnes in Aegyptum aufugerint, vtque ab eius impetu se tuerentur, alij aliorum sibi animalium formam induerint, vt de multis superius a nobis dictum est. Sed tamen immane hoc monstrum tandem aliquando a Ioue victum fertur, vt Apollodorus testatur: alij vero dicunt, vt nos superius retulimus, ab Horo fuisse superatum; qui idem fuit, ac Osiris, licet inter se nomine differrent. Itaque Hermipoli, quæ est Aegypti vrbs, accipiter in Hippopotamū impetū faciēs effingebatur: pro Hippopotamo Typhonem capiebāt, qui malum quodcumque, a terra proficiscēs adumbrat. Accipiter virtutem, quæ ei resistit, ac omnem eius impetum retundit, significat; hæc Osiride, aut Horo ostenditur, qui Solem repræsentant: iidem propter alias rationes a Baccho non differunt: nam, sicut Aegyptij Osiridem dixerunt a Typhone in frustra concisum, ita etiam Græci de Baccho af-

Typhon.

firmant, quem volunt a Titanis discerptum fuisse. Et hoc illud erat, quod dicebamus, Bacchum scilicet solitum membris discerpti iuenci designari. Nam de Baccho ferunt, a Titanis eum cæsum, concisum, coctum, atque iterum compactum, gypsoque obductum fuisse, ne scilicet amplius de facie cognosceretur; quemadmodum Suidas scribit; id innuit, uas cõteri, ut inde vinum exprimatur, quod in ligneis uasis, aut lapideis, aut etiam gypseis bullit, ac quodãmodo coquitur; immo etiam in ahenos iniicitur, ut subiecto igni excoquatur, quo melius conseruetur: Bacchi membra iterum compingi uites innuit, suo tẽpore uas integras, ac solidas proferre. Bacchus præterea, quia eam virtutem adumbrabat, quæ plantis vim ad fructus maturos proferendos suppeditat, familiare numen Eleusinis Deis, quæ erant Ceres, & Proserpina, fuisse ab Herodoto narratur; hæc autem efficere credebãtur, ut semen humi sparsum geminaret. Pausanias in Atticis refert, Athenis in Cæsaris templo, Bacchum extitisse, manu ardentem facem porrigentem. Itaque Porphyrius, ut Eusebius refert, uult Bacchum fœmineo habitu indutum, ac cornutum esse, ut in plantis duplicem inesse virtutem, ad fructus producendos, masculi scilicet, & fœminæ ostendatur: quamuis uero de palma feratur, eam partim masculi esse sexus, partim fœminei, nec unum altero semoto facile fructus proferret; tamen quælibet arbor folia, ac fructus profert, sine alterius ope, ita ut alteram cum altera coniungi sit opus, ut in animantibus uidemus, quæ prolem generare nequeunt, nisi masculus cum fœmina coeat. Vnde fortasse sit, ut fabulentur, Priapum ex Baccho ortum esse; ut scilicet demonstretur, semen tam in animalibus, quam in plantis a Sole vim ad producendum mutuari: quod in Osiridis imagine exprimitur; ubi pannus ruber, quo tegitur, caelestem calorem innuit, qui seminibus, intra terræ viscera reconditis, vim ad producendum tribuit. Suidas scribit, Priapum eundem ac Bacchum esse, qui ab Aegyptiis Horus appellabatur. Hori effigies apud eos ita exprimebatur; adolescens dextera sceptrũ continebat; perinde ac dominus omnium esset, quæ hic oriuntur, sinistra autem pudenda tenebat; nam seminalis uirtus ab eo proficisci credebatur: est quoque alatus, ut eius uelocitas indicetur: ei

*Bacchus cõ
Deis Eleu-
siis.*

Priapus.

discus

discus adiacet, quo mundi rotunditas significatur: nam Sol, quem Horus refert, mundum quotidie suo cursu obit. Utque ueteres ostenderent, quãtum Bacchi, Priapique numina inter se consentirent, immo potius unum amborum esset numen, in Bacchanalibus ex collo membri uirilis figuram suspensam gestabant; hanc Psallum appellabant, ex ficulno ligno dolatum. Sed apud Suidam legitur, ex rubro corio quoque olim hanc imaginẽ expressam fuisse, quam sibi inter coxas suspendentes, per urbem saltitantes discursabant, cum Bacchanalia

*Bacchana-
lium uisum.*

celebra

celebra

Phallopho-
ri.

celebrarent: hi Phallophori dicebantur; faciem tenuissimis arborum corticibus, aut etiam pelle tegebant, caput hedera, aut violis coronabant. Herodotus narrat, Aegyptios cubitales statuas effinxisse, verendis extensis, ac longitudine pene corpus totum æquantibus: hasque a mulieribus circumferri solitas per cõpita super currus, ad hunc usum fabricatos, præcedentibus tibiis, ad quarum modos Bacchi laudes cantabantur. Idem de mulieribus Romanis legitur, quæ sollenni pompa membri virilis imaginem gestabant. Sed Priapum ita effingebant: Erat puer crassus, deformis, virilia vastissima habens, quæ reliqui corporis magnitudinem æquarent. Suidas refert, Iunonem, Veneris utero tacto, effecisse ut is talis nasceretur; ut Ioui scilicet rem molestam faceret, qui eam gravidam effecerat. Sed alij Priapi patrem Bacchum fuisse volunt; cuius rei Theodoritus rationem reddens, dicit, pro Venere coitus voluptatem, pro Baccho vinum immodice sumptum capi solere; ex his autem simul coniunctis, Priapum existere. Huic similis, immo idem Mutinus fuit, qui sedens pudenda ostentabat; in eius sinu, ominis causa, nubentes sessitabãt, ut earum pudicitiam prior Deus delibasse videretur, ut Varro scriptis testatum reliquit, quod Lactatius, Augustinusque in libris de ciuit. Dei referunt. Priapus a veteribus Deus hortorum est habitus, barbati hominis formam referens, comam implexam habens, nudus, dexteraque falcem tenens, sicut eum Tibullus lib. i. Eleg. 4. eum describit, ita dicens:

Sic umbrosa tibi contingant tecta, Priape,

Ne capiti Soles, ne noceantque nives.

Quæ tua formosos cepit sollertia certe

Non tibi barba nitet, non tibi culta coma est.

Nudus & hibernæ producis frigora brumæ,

Nudus & æstiuæ tempora sicca canis.

Sic ego, tum Bacchi respondit rustica proles,

Armatus curua sic mihi falce Deus.

Eum interdum panno quopiam operuerunt, cuius ipse lacinias in sinum reducebat, in quo omnium generis fructus continebat. Eidem ferta ex hortensibus herbis conficiebant: nam custos hortis apponebatur, longam arundinem supra caput habens,

Priapi ima-
go.

Mutinus.

Deus horto-
rum.

habens, ut ea aues deterreret. Ita enim is de se apud Horat. Sat. iix. lib. i. loquitur:

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:

Cum fiber incertus, scamnum, faceret ne Priapum,

Maluit esse Deum, Deus inde ego furum, animumque

Maxima formido: nam fures dextra coerces:

Ast importunas volucres in vertice arundo

Terret fixa, vetatque nouis considere in hortis.

Asinus quoque prope Priapum non absurde pingi posset; nam ea præcipue victima huiusmodi Deus delectabatur, ob maximam scilicet, quæ est sibi cum eo, similitudinem. Apud Aegyptios hircus pingebatur, qui Priapi esset symbolum; nam de hoc legitur, post septimum diem ab ortu ad coitum esse idoneum, ad quem semper sit paratus. Eadem bellua Bacchus inuebatur; nam is fertur in hircum fuisse conuersus, cum in Aegyptum vna cum cæteris Diis fugisset, ut Typhonis manus eaderet. Apollodorus scribit, Bacchum, adhuc infantem a Ioue in hædum fuisse versum, ne a Iunone cognosceretur, per Mercuriumque Nymphis nutriendum traditum. Quare ob hanc causam Caper victima admodum Baccho cara erat; vel etiam, quod is valde vitibus sit noxius. Atque hæc de Baccho sint dicta.

Hircus
Priapi sym-
bolum.Caper Bac-
cho sacer.

L A R E S.

LARES Dij domestici erant, qui intra domesticos parietes colebantur, tamquam domorum essent custodes: eis prope focum loculum consecrabant, lararium dictum, quod lares ibi reponerentur, ubi & alia quoque simulacra collocabatur; nam Lampridius scribit, Alexandrum Seuerum duo lararia habuisse, in quorum vno simulacra Christi, Abrahami, Orphei, atque Apollonij erant; in altero Ciceronis, & Virgilij effigies visabantur. Neque priuarum tantum ædium lares custodes habebantur, sed & vniuersæ ciuitatis, & agrorum quoque, ut Tibullus libro primo his verbis docet;

Vos quoque felices quondam, nunc pauperis agri,

Custodes, fertis munera vestra, Lares.

Itaque, vt Festus scribit, pilæ, & effigies viriles, & muliebres ex lana compitalibus suspendebantur in compitis; & hunc festum diem esse Deorum inferorum, quos vocat Lares, putarunt; quibus tot pilæ, quot capita seruorum; tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, vt viuis parcerent, & essent iis pilis, & simulacris contenti: velis ritus est olim institutus, quod Lares genios quosdam mortuorum existimarent, qui, corporibus exsuti, aliquid, vbi quiescerent, habere cupiebant. Sed tamen Lares vt plurimum Dij domestici putabantur. Hi iuuenili figura effin-

DEI PENATI

geban

gebatur, canis pelle vestiti, quibus etiam canis assistebat; quod *Canis cum*
 argumento erat, eos domorum fidelissimos esse custodes, do- *Laribus.*
 mesticis familiares, ac blandos, externis formidabiles; quales
 solent esse canes. Hæc est Plutarchi in Problematibus sententia,
 antea ab Ouidio in Fastis allata. Idem interdum obuoluti to-
 ga super humerum sinistrum, & sub dextro formabantur; vt
 scilicet magis ad suum munus obeundum, essent expediti; quo
 iuxta Plutarchum ibidem, diligentissime hominum opera ve-
 stigarent, ne scelera eorum laterent, sed vt de iis a se comper-
 tis, iustissimas pœnas luerent. His Dij Penates simillimi erant, *Penates.*
 præcipue in ciuitatibus custodiendis: nonnulli eos voluit apud
 Romanos fuisse, Iouem, Iunonem atque Mineruâ; alij autem,
 Apollinem, & Neptunum, qui Troiana mœnia exædificarunt.
 M. Cicero eos dictos scribit a penu, siue ab eo, quod penitus
 insident: & ideo in penitissimis ædium partibus colebantur.
 Itaque Demipho apud Terentium se domum proficisci velle
 dicit, Deos Penates salutarum, vt inde in forum ad negotia per-
 agenda reuertatur. De figura vero eorum, & forma Timæus
 historicus scribit, eos lituos ferreos, & æreos, & Troianum quod-
 dam vas fictile fuisse, eaque in occultis, & reconditis Lauini ia-
 cuiisse sacra. Dionysius lib. i. Rom. historiarum refert, in templo ob-
 scuro, & humili, quod erat non procul a foro Romano, duas
 duorum Troianorum imagines se vidisse, duorum iuuenum
 sedentium, habentiumque pila in manibus, quibus esset in-
 scriptio D. PENATES; similesque vetustis in templis ple-
 risque conspici iuuenes, militari habitu, & cultu; quod idem
 in multis antiquis numismatibus cernitur. Genius etiam do- *Genius.*
 mesticum numen, immo & proprium vnicuique habebatur;
 quem aliqui hospitalitatis Deum esse voluerunt, item voluptatis,
 ac naturæ; itaque genio indulgere dicuntur qui voluptati
 dant operam, naturæque largiuntur quod expetit; geniumque
 defraudare illi existimantur, qui alia omnia potius faciunt. Ho-
 ratius lib. ii. Epist. ad Iulium Florum scribens, de humanarum
 rerum instabilitate disserit, ibique querit, qui fiat, vt duorum
 fratrum alter sæpe voluptuosus, alter sit laboriosus: cui quæ-
 stioni sic respondet,

Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,

Natura Deus humana, mortalis in vnum

Quodque caput: vultu mutabilis, albus, & ater.

Censorinus in ea est sententia, vt censeat, Genium esse generationis Deū; aut quod ei præsit; aut quod vna nobiscum sit genitus; nobiscumque perpetuo maneat, vt vitam nostram tueatur. Itaque veteres singulis singulos Genios attribuebāt, aut etiam binos, alterū scilicet malum, alterum bonum, hunc ad bonum adhortatorē, illum ad malum impulsorem; quod non admodum a nostræ religionis scitis abhorret, in quibus habetur de Angelis custodibus, ac Cacodæmonibus; nisi quod nos eos nolumus nobiscum oriri, quemadmodum veteres de suis Geniis ac Laribus dicebant: nam magna erat inter eos similitudo. Quare Romani in triuiis, & compitis Augusti Genium vna cum Laribus collocarunt, atque venerati sunt. Quilibet vero suum Genium separatim colebat, maxima cum lætitia diem suum natalem celebrans. Sed principis Genium ab omnibus publice maximo honore, & cultu afficiebatur. Quamobrem qui per eius Genium iuratus, peierasset, pœnas dabat; religiosissimum enim id iusiurandum habebatur. Ideoque Caligula, cum ob leuissimas causas morte plurimos quotidie afficeret, dicere saepe solebat, sicut Suetonius refert, se illos punire, propterea quod nunquam per suum Genium iurassent, hoc præ se ferentes, se ipsum contemnere, indignumque censere, qui coleretur. Genius igitur numē quoddam existimabatur, quod semper homines ab ortu ipso comitaretur. Idem locis etiam tribuebatur, vt Iamblichus sentit, cum probat Diis, qui alicui loco præsident, de iis sacrificandum, quæ ibidem oriātur: nam res, quæ in nostro patrocinio sunt, nobis cæteris solent esse cariiores. Virgilius lib. v. cum Æneam facit anniuersaria iusta Anchisæ manibus persoluentem, anguem visum esse scribit,

Ceruleæ cui terga nota, maculosus est auro

Squamam incendebat fulgor, cui nubilus arcus

Mille trahit varios aduerso sole colores:

Dubitatque, num loci Genius, an aliud quidpiam esset. Hinc est factum, vt aliqui Genium serpentis forma effinxerint, alij puerili, iuuenili aliqui, nonnulli senili, vt Cebeus in sua tabula. Pausanias in Eliacis posterioribus refert, Eleos tamquam patrium

trium Deum Sosipolim, qui vrbs Seruatorem sonat, coluisse: eius sacrificia in templo Lucinæ quotannis patrio ritu celebrari solita. De eo hæc ait, fuisse memoriæ prodita; cum scilicet in Eleorum fines hostiliter Arcades inuasissent, cōtraque eos aciem Elei direxissent; mulierem infanti puero mammam præbentem, ad Eleorum duces venisse; sequē, cum puerum eum peperisse diceret, addidisse, monitam per somnium, vt eum pugnæ socium Eleis adiungeret: ibi eos, qui summæ rei præerant (quod mulieris verbis fidem habendam censuissent) puerum nudum ante signa collocandum curasse. Impressionē ab Arcadibus facta, puerum in eorum cōspectum in anguem mutatum: eo prodigio hostes exterritos, in fugam se protinus dedisse; acriter Eleos instituisse: parta vero hac insigni victoria, a seruata ciuitate nomen Sosipolidi inditum: quoque loco in cauernam visus fuerat se anguis abdidisse, confecto prælio, fanum erectum. Idcirco vero honores Lucinæ decretos, quod ab ea in lucem puerum illum sibi editum, interpretati sunt. Hic Deus exprimebatur ætate puerili, chlamyde amictus varia, & stellata; præ se gerebat manu altera copiæ cornu; hac enim forma cuidam in somnis est visus. In vetustis nominibus Traiani, Adriani, aliorumque principum Genius pateram dextera manu supra aram porricere, quæ ara esset fertis ornata, læua vero propædulum flagellum, vel simile quidpiam tenere videtur. Sedenim & in aliis Adriani inscriptionibus talis epigraphe reperitur, GEN. P. R. vbi imago cernitur hominis militaris, cum veste ad cruris medium circumuoluta, dextra pateram in morem sacrificantis habens, læua aurē cornu copiæ. Populi autem Romani Genius id fortasse numen erat, in cuius tutela eorum vrbs erat. Genium olim platano coronabant, sed & interdum floribus, vt apud Tibullum alicubi legitur;

Ipsē suos adsit Genius visurus honores;

Cui decorent sanctas florea ferta comas.

Sed quia duplicem esse Genium diximus, vt Socraticus Euclides apud Censorinum velle videtur, dicto de bono, nunc de malo Genio videamus. Huic nullam statuam antiquos posuisse comperio. Sed tamen multis fuisse visus legitur. Quare nos

*Platanus
Genio sacra.*

eius speciem ex variis historiis delignabimus. Plutarchus, Ap-
pianus, ac Lucius Florus meminerunt, Brutū, cum quadam no-
cte se in cubiculum inclusisset, nescio quid, ut ei erat mos, co-
gitantem, spectrum quoddam conspexisse atri hominis, atque
horribilis, qui, Tuus sum, inquit, Brute, Genius. Valerius Maxi-
mus lib. 1. refert de Cassio Parmensi, qui Antonianas partes se-
cutus, ab Augusto capite est multatus, eum paucis ante mor-
tem diebus existimasse ad se venire hominem ingentis ma-
gnitudinis, coloris nigri, squalida barba, & capillo demisso, qui
interro

interrogatus responderit, se eius malum Genium esse. Pausa-
nias in Eliacis posterioribus de Euthymo athleta scribens, nar-
rat, Vlyssēm errantem Temessam etiam Italiae urbem esse ap-
pulsam, ibi de naualibus sociis eius vnum, Virgine per vinum
violata, ab oppidanis contumeliam vindicantibus, lapidi-
bus obrutum: Vlyssēm quidem, nulla vlciscendi inita ratio-
ne, inde profectum: perempti vero socij manes finem nullum
sæuendi in cuiuslibet ætatis homines fecisse, priusquam cogi-
tantes patriam relinquere Temessenses, quo eam pestem effu-
gerent, Apollinis responso heroem placare iussi sunt, & con-
secrato ei solo, templum excitare, deuouere ei præterea quo-
tannis Virginum vnam, quæ ipsis formosissima visa esset. Quod
cum illi ex oraculo facere pergerēt, nihil omnino grauius pas-
sos esse. Forte vero Euthymū cum venisset Temessam eo ipso
tempore, quo sollenne sacrificium fiebat, re tota cognita, se in-
tromitti in templum postulasse: ibi virginem conspicatum,
primo misericordia commotum, deinde etiam amore incen-
sum. Armis igitur captis, cum Genio cōgressum: illum victum,
mœnibus, & agro cessisse, sublatumque profus ex hominum
cœtu, in mare se demersisse: ac in huius facinoris præmium vir-
ginem victori nupuisse. Ipsum vero Geniū, idem refert, colore
fuisse vehementer atro, cætera specie maxime formidabilem,
amictum autem lupi pellem ei fuisse.

F O R T V N A.

Fortunam culpant omnes, probriisque laceffunt;

Cum tamen hæc magnum potius mercatur honorem.

Libet mihi ab his Dantis Algerij versibus, Fortuna tractatio-
nem auspicari: ei namque nos mortales, quidquid extra sen-
tentiam cadit, acceptum ferimus, illud moleste ferētes, ex quo
potius magnam lætitiā suscipere deberemus; videmurque
rei familiaris & honorum comparisonem, eorum rursus ia-
cturam, ac rerum omnium vicissitudinem ab ea pendere arbi-
trari. Itaque, Franciscus Petrarcha quodam in loco Fortunam
ita de se dicentem inducit;

Magna, potens rerum, conor Fortuna, vides ne,

Letos,

Eatos, ac tristes solam me reddere posse?

Idque statim celeri sum eadem velocior aura.

Quodque vides, nostris iussis id voluitur omne.

*Fortuna
cur culpa-
tur.*

Hinc omnium conuiciorum, quæ quotidie in eam congerimus, est origo: nam quæ Fortunæ bona appellamus, eos plerumque possidere cernimus, qui minus iis digni nobis videantur, dignissimis quibusque spoliatis. Quod bene ne, an male se habeat, illis considerandum relinquo, qui, qua sunt mētis acie præditi, dispicere soli possint, quot curis, molestiis, periculisque, caduca hæc, quæ bona dicimus, abundant. Sed pauci id animaduertimus, id vnum studentes, scilicet vt iis nos refercia mus; cumque res pro animi libidine minus successerit, Fortunam statim ream facimus: quæ tamen iuxta multorum sententiam nulla est. Itaque Iuuenalis Satyr. x. sic de ea dicit;

*Fortuna nō
exiit.*

Nullum numen abest, si sit prudentia: sed te

Nos facimus, Fortuna, Deam, cæloque locamus.

*Fortuna dis
plex.*

Lactantius autem Firmianus, Fortunam nihil aliud esse dicit, quam nomen vanum, quod hominum insipientiam arguit: Ciceroni consentiens, qui in Academicis quæstionibus sic inquit; *Fortuna effecit nobis multa improuisa propter obscuritatem, ignorationemque caussarum.* Sed non minus in Fortuna veteres decepti sunt, quam in cæteris Diis: hanc autem bonis atque malis his externis administrandis, tamquam Deam, præposuerunt. Itaque duas Fortunas effinxerunt, bonam vnam, alteram malam; huic aduersa omnia, illi prospera quæque adscripserunt; bona candido vultu, mala atro erat prædita. Prænestæ, vbi ea celeberrimum templum habebat, sub duarum fororum imagine colebatur, vt Alexander Neapolitanus refert. Ob eandemque causam Pindarus, quemadmodum Plutarchus testatur, eam duos temones moderantem effinxit. Sed tamen vna tantum Fortuna habebatur, cuius effigiem hic ex prisca scriptoribus apponam. Pausanias in Messeniæ scribit, Bubalam, qui templa construere, & animalia optime effingere nouerat, omnium primum Fortunæ statuam Smyrnæis effecisse, polam capite sustinentis, manuque A maltheæ cornu continentis. Hac figura innuebatur, Fortunæ id esse munus, vt ea pro libidine largiatur, adimatque diuitias, quas Copiæ cornu repræ-

representat; eademque perpetuo in orbem vertuntur, sicuti caelum assidue circa polos conuertitur. Idem posteriores sunt imitati, qui Fortunam aut tabulis, aut signis expresserunt: eo spectantes, vt intelligeremus, penes eam rerum harum administrationem esse, quas suo arbitrio dispenseret. Lactantius lib. 111. refert, Fortunam depingi solere cum Cornu copiæ, & gubernaculo, tamquam in eius esset potestate situm, diuitias elargiri, resque humanas, bonaque hæc caduca moderari: nulla enim in his stabilitas reperitur, nec iuste tributa videntur, cum

*Rerum hu-
manarum
administra-
tio.*

magnam eorum penuriam boni patientur, malique homines eis vadique circumfluât. Hanc ob causam Fortunam cæcâ, instabilem, dementem, malis potius quam bonis amicam dicimus, ut est in quodam Epigrammate, quod inter Virgilij opuscula recensetur: id est huiusmodi;

*O Fortuna potens, quam variabilis
Tantum iuris atrox quæ tibi vindicâs,
Euerisq;ue bonos, eligis improbos:
Nec seruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus:
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iustos illa viros pauperie grauat:
Indignos eadem diuitijs beat.
Hæc aufert iuuenes, & retinet senes,
Iniusto arbitrio tempora diuidens.
Quod dignis adimit, transfert ad impios:
Nec discrimen habet, rectæque indicat:
Inconstans, fragilis, perfida, lubrica.
Nec, quos clarificat, perpetuo fouet;
Nec, quos deseruit, perpetuo premit.*

Itaque Thebani Plutum Fortunæ manibus imposuerunt, ut superius diximus; perinde atque is Deus, qui diuitiis præsidere credebatur, opes tribueret, adimeretque pro Fortunæ arbitrio: quam ita Martianus lib. 1. Philolog. describit; Tunc etiam, inquiens, omnium garrula puellarum, & contrario semper flui bunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat, quam alij Fortæ asserunt, Nemesisque nonnulli, Tycheaque complures, aut Nortiam. Hæc autem, quoniam gremio largiore totius orbis ornamenta portabat, & aliis impertiens, repentinis motibus conferebat, rapiens his comas pueriliter, caput illis virga comminuens, eisdemque, quibus fuerat eblandita, ictibus crebris verticem, complicatis in condylos digitis, vulnerabat. Nos autem ita ludibrio habere Fortuna videtur, cum bona, quæ nobis tribuerat, rursus adimit; ex quo maximo nos dolore afficimur: quod quidem minime vsuueniret, si pluris ea non faceremus, quæ sub eius sunt potestate, quam quæ sub nostra: diuitiæ namque Fortunæ dominatui sunt obnoxie; virtus sola no-

stra

stra est: sed tamen nos has illis postpōnimus, quod Horatius magnopere indignatur, ita in Satyris exclamans;

*O ciues ciues, querenda pecunia primum,
Virtus post opes.*

Bonam simul, ac malam Fortunam sic veteres adumbrarunt, quamuis inscriptio bonam tantum innuat. Est in solio sedens mulier stolata, subtristis, cuius dextræ dextram iungere videtur adolescentula egregia forma, ac liberali, quæ stat ante illam: post vero matronam sedentem puellula quædam manum supra scabellum tenere, & inniti videtur. Mœsta illa matrona præteritam Fortunam significat: adolescens, quæ ei manum præbet, præsentem ostendit; puella futuræ est symbolum. Sed antequam longius progrediar, hic aliquid de Nemese intericiendum, operæpretium fore duxi; ambæ enim inter se valde similes videntur, ita ut aliqui idem numen esse sint arbitrati: quod vel ex his discamus licet, quod supra ex Martiano attulimus. Sed tamen vtraque proprium sibi cultum, statuamque est sortita. Nemesis ergo Dea erat, qui unicuique, quod rectum esset, ostendere credebatur. Ammianus Marcellinus ita de ea dicit; Dea est vltix facinorum impiorum, bonorumque præmiatrix, arbitra rerum, regina causarum; quam Theologi veteres fingentes, Iustitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradebant, omnia despectare terrena. Macrobius lib. 1. Saturn. Nemesis contra Superbiam cœli, esseque Solis potestatem arbitratus est; cuius hæc natura sit, ut fulgentia obscuret, & quæ sunt in obscuro, illuminet: sic etiam Nemesis nunc erectas mentium humanarum ceruices opprimere, & eneruare videtur; nunc bonos ab imo suscitans, ad bene viuendum extollit. Proprium ergo eius erat munus, eos vlscisci, qui nimium in prospera fortuna superbirent. Eam poëtæ Rhamnusiæ cognominarunt, a quodam Atticæ loco, vbi pulcherrimum eius Dæ simulacrum exsistebat. Eadem Adrastia dicebatur; quod Adrastus Rex omnium primus ei templum posuerit. Pennas huic Dæ ideo vetustas aptauit, ut adesse velocitate volueri cunctis existimaretur: eidem gubernaculum dedit, & rotam subdidit, ut vniuersitatem regere, per elementa discurrens omnia, non ignoreretur. Hanc interdum, vna manu frænum, altera mensuram

Qp 2

cubiti tenentem effinxerunt, ut ostenderent, nos lingua frantum iniicere, ac in omnibus mensura uti debere; quod distichon apud Græcos docersid est tale;

Ἡ Νέμεσις προλέγει τὸ πῦρ, τὸ τε χαλκόν,

Μὴ ἀμείρομαι τι ποῖον, μὲντ' ἀχαλινά λησιν.

Prædico hæc Nemesis norma simul, hisque lupatis,

Non effrena loqui, & nil fieri absque modo.

Paulanias in Atticis scribit, hanc super ceteros Deos aduersus superhos esse inexorabilem; quod ex iis, quæ Barbaris; Atheniensium

hoc est,

nienfium hostibus acciderunt, comprobatur: nam ij Athenarum opes aduersus se contemnes, iam tum Parium marmor acceperant, quod ad trophæum erigendum uehebant. Sed iis turpiter victis, id marmor Phidias excidit in Deæ huius statuam. De quo Ausonius tale Epigramma ex Græco scripsit,

Me lapidem quondam Persæ aduexere, trophæum

Vt fierem bello; nunc ego sum Nemesis.

At sicut Græcis victoribus esto trophæum,

Punio sic Persas vaniloquos Nemesis.

Huic simulacro corona capiti apposita erat, quæ & cerui, & Victorix parua signa continebantur: in altera manu erat ramus fraxineus, in altera phiala; in qua Æthiopes expressi erant: cuius rei causam Pausanias dicit, se coniectura assequi non posse. Idem subdit; Neque hoc Nemesis simulacrum, neque aliquod aliud antiquum alas habebat: sed postea apud Smyrnæos simulacra alata fuerunt, & ipsi Nemesis alæ additæ, veluti & Cupidini; quia huius Deæ numen in iis potissimum apparere autumant, qui amore capti sunt; eos enim punit, qui ob formam fastu turgent, cæterosque præ se contemnunt, ut Ouidius in Narcissi fabula ostēdit, quæ lib. iij. Metam. habetur: hinc etiam Catulli illud;

Ne pænas Nemesis repositæ a te:

Est uehemens Dea; ledere hanc caueto.

Quia vero hæc Dea mortales ob superba facinora punire putabatur, eam aliqui idem cum Iustitia esse crediderunt. Hanc Chrysippus (ut Agellius lib. xiv. refert) forma, & filo virginali descripsit, aspectu uehementi, & formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilem, neque atrocem, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Itaque Plato dixit, Iustitiam cuncta cernere, ab antiquisque sacerdotibus omnium rerum inspectricem fuisse dictam. Apuleius alicubi per oculum Solis, ac Iustitiæ iurat, perinde ac hæc non minorem vim cernendi, atque Sol ipse possideat: hæc nos in Iustitiæ ministris inesse debere, intelligamus licet; hos enim mentis acie ad abstrusissimam veritatem penetrare oportet: iidem ea puritate debent esse præditi, quæ castæ virgines solent esse; ita ut neque donis, neque blanditiis, neque alio quouis se corrumpi unquam si-

*Nemesis
absque aliis.*

Iustitia.

*Iudices qua
les debent
esse.*

nant, sed se uere semper, quod iustum sit, sectentur: iis etiã opus est, ut se improbis formidabiles, innocentibus benignos ostendant. Pictores examine lancis, vel statheræ, nunc & securium, & virgarum falce, nunc illis, vel illis Iustitiam insigniunt. Sunt, qui eandem hoc modo effingant; Nuda virgo quadratum super lapidem sedet, æquatam manu altera bilancem tenens, exsertum altera sub ala ensem quodam modo occulens. Diodorus est auctor, alicubi in Ægypto, ubi Veritatis portæ erant, Iustitiæ statuam existitisse, quæ capite careret: cuius rei nullam

affert

affert rationem. Eandem Ægyptij effingebant per manum sinistram porrecta palma discapedinatam; propterea quod sinistra, genuina pigritia, nulla calliditate prædita videtur; & ideo æquitati aptior, quam dextera. Pausanias vero in Eliacis prioribus ita depictam ait in arca Cypseli; At formosa, inquit, illa mulier, quæ foeda facie alteram sinistra obstricto collo trahit, dextera fuste exdit, Iustitiam significat, quæ Iniuriam male multat: nam iusti iudices iniuriam semper debent opprimere, curareque, ne cui iniuriam passo, non satisfiat. Hos etiam oportet dispicere, ne veritas eos lateat, utraque parte audita, & numquam, accusatoris nudis verbis credentes, reum condemnare. In hanc sententiam Lucianus in libello de non temere credendo calumniæ tale refert exemplum; cum Antiphilus, Apellis quidam æmulus, apud Ptolemæum Apellem esset calumniatus, quod cum Theodoro cõsensisset, qui a rege rebellionem fecerat; & a quodam coniurationis conscio, qui capitalis poena tenebatur, regi innotuisset, Apellem omnino facinoris ignarum, & inique illum insimulari: tum Ptolemæus,posito furore, sententiam mutauit, Apellem talentis centum donauit, eique in seruitutem calumniatorem Antiphilum addixit. Tunc Apelles, periculi memor, tali pictura Calumniam vltus est. In dextera quidem sedet vir, permagnas habens aures, quales fuisse Midæ feruntur: manum longe ille protendit accedenti Calumniæ: circum ipsum vero sunt mulieres duæ, Ignorantia scilicet, & Suspicio: ex aduerso Calumnia, mulier ornata, & pulchra, sed aspectu ardens, & in iram ac rabiem concita; laua facem accensam præferens, dextera adolescentem quemdam per capillos trahere videbatur; qui manus ambas ad cœlum tendebat, superosque obtestabatur: præcedebat vir pallidus, impurus, acute intuens, iis propemodum similis, qui longiori morbo sunt confecti: hic Liuor, seu Inuidia erat. Pone duæ aliæ mulieres erant, Calumniam dirigentes, & adornantes, altera erat Insidia, altera Fraus. A tergo sequebatur Pœnitentia, pullas, lacerasque vestes induta; quæ retro caput inflectens, flens, ac lugens, pudore venientem Veritatem excipere videbatur. Ita Lucianus Calumniã descripsit, quã antea Apelles depinxerat: vnde colligit, Calumniam nil aliud esse, quam falsam

Inuidia.

falsam alicuius insimulationem, cui iudex fidem habeat, de eo confictam, qui absit, nec suam causam dicat: atque ab inuidia ut plurimum profectam: & ea ratione Apelles hanc ei præmittit. Inuidia autem est omnium animi pestium longe teterrima; nam non solum iis, quibus inuidetur, nocet, sed & iis, qui inuident. Itaque Silius Italicus libro x i i i. eam inter mōstra, quæ apud inferos sunt, numerat, ita eam breuiter describens;

Hinc angens utraque manu sua guttura Līuor.

Et Horatius lib. i. Epistolæ ad Lollium sic de ea dixit:

Inuidia Siculi non inuenere tyranni

Maius tormentum.

Quod optimè ponit ob oculos quoddam poëmation, quod inter Virgilij opuscula numeratur. Id sic habet;

Līuor tabificum malis venenum,

Intactis vorat ossibus medullas,

Et totum bibit artubus cruorem.

Quid quisquis furit, inuidit que sorti,

Vt debet, sibi pœna semper ipse est.

Testatur gemitu graues dolores,

Suspirat, gemit, incutitque dentes,

Sudat frigidus, intuens quod odit:

Effundit mala lingua virus atrum:

Pallor terribilis genas colorat:

Infelix macies renudat ossa:

Non lux, non cibus est suauis illi,

Nec potus iuuat, aut sapor Lyei:

Nec, si pocula Iuppiter propinet,

Atque hæc porrigat, & ministret Hebe,

Aut tradat Ganymedes ipse nectar.

Non somnum capit, aut quiescit umquam,

Torquet viscera carnifex cruentus:

Vesanos tacite mouet furores,

Intentans animo faces Erinnyes,

Letalis Tityique vultur intus,

Qui semper lacerat, comestque mentem:

Viuit pectore sub dolente vulnus,

Quod Chironia nec manus leuaret,

Nec Phœbus, sobolesve cara Phœbi.

Ouidius lib. i i. Metamorph. ei muliebrem formam tribuens, (quam Græci hominē effingunt, quandoquidem ὁ φθὸν & maculi sit generis) ita describit;

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto:

Nusquam recta acies: rigent rubigine dentes:

Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno:

Risus abest, nisi quem vis mouere dolores:

Nec fruitor somno, vigilantibus excita curis;

Sed videt ingratos, intabescitque videndo:

Successus hominum carpitque, & carpitur una,

Suppliciumque suum est.

Idem paullo ante eius domum suis quasi coloribus exprimes, eam dixerat, ibi residentem serpentum carnibus se pascere. Plutarchus longum sane opus conscripsit de Inuidia: & magnus ille Basilus in quadam de ea ad populum habita cōcio- ne, inter cætera dicit, Inuidos vulturibus esse persimiles; nam, sicut hi super arua læta, aut florida præta volitantes, numquam descendunt, nisi cadaver despectent, cuius putrescentes tantum partes, relictis in corruptis, decerpunt; ita inuidi in quouis numquam inspiciunt, aut conuiuent ad ea, quæ laudem merentur, illud solum animaduertentes, vnde ansam ad vituperandum qualemcumque captare possunt: qualis etiam fuisse Momus scribitur, qui etiam inter Deos numerabatur, ac ab Hesiodo in Theogon. Noctis ac Somni filius fuisse dicitur: nam nihil hic per se præstabat, sed tantum aliorum Deorum opera inspiciebat, quæ omnia libere reprehendebat. Quare AEsopus de eo scripsit, ut Aristoteles refert, illum bouis opificium vituperasse, cum cornua potius in humeris, quam in capite affigenda fuissent, ut validius ferire posset. Idem de homine dicebat, ut Lucianus in Hermotimo narrat, Vulcanum vehementer errasse, quod non fenestratum hominis pectus fecisset, quo eius cogitatus plane viderentur. In Venere, ut dicit Philostratus, nihil reprehensione dignum deprehendit, nisi quod eius crepidæ, dum illa incederet, nimis streperent. Eius imago libro i v. Epigram. Græcorum describitur, tamquam hominis macilenti, extenuati, pallidi, ore hiantis, ad terram

Momus.

R r

ſpectantis, quam is bacillo, quem manu tenet, percutit; id que ob eam fortaffe rationem, quod Dij apud antiquos Terræ filij dicebantur. Ab hoc Momo, qui eo ſunt ingenio, vt omnia, quæ ſibi non allubeſcant, vituperent, Momi ſunt dicti: quod in eis vitium fere ex inuidia oritur: quæ iuxta Euripidem, vt Ælianus refert, eſt perquam triſtis, peruerſa, atque verecunda. Eam veteres ſub anguillæ ſymbolo innuebant; hæc enim, vt idem Ælianus ſcribit, ſeorſim a cæteris piſcibus degit, nec vñquam eſt in eorum comitatu. Fraudem, quam Calumniæ comitem Apelles adiunxit, ita Dantes Algerius in ſuo inferno depingit;

Fraus.

*Tum Fraus Cocyti tantum caput extulit vndis;
Cætera membra latent, fluuio demerſa ſub imo.
Eſt illi vultus mollis, faciesque benigna;
Iuſtitiam redolet, ſanctos venerabere mores.
Sed partes, quas illa negat proferre ſub auris,
Horrende viſu, ſetis, ſquamisque referte:
Serpentis formam referebant, omnia tetra.
Tot nodis corpus coniungitur, atque colores
Tot ſparſim ſuſos oculis monſtrat, quot Arachne
Ipſa ſuas telas minime variauerat vñquam.*

Deceptorū
ingenium.

Hoc eo refertur, vt intelligamus, homines deceptores aſpectu quidem, & verbis benignitatem quamdam incredibilem, lenitatem, ac modeſtiam oſtẽtare; ſed re, ac operibus alia omnia potius eſſe: quod factis demum prodant. Itaque interdum pino Fraudem veteres innuerunt; hæc enim arbor, ſi altitudinem, rectitudinem, viroremque ſpectes, aſpectu eſt iucundiffima; ſed ſi quis ſub eius vmbra dormiat, non paruum in valetudine damnum ſuſcipit; eique ſi appropinquet, cadentibus ex alto fructibus, ſi forte feriatur, sæpe interficitur, aut certe magno pere læditur. Sed ad Fortunam tãdem aliquando reuertamur, quam Apelles cum ſedentem depinxiffet, interrogatus, cur id feciſſet, quia numquam ſtetit, reſpondit: vbi ambiguo verbo luſiſt; ſtare enim tam apud Græcos, quam apud Latinos non ſolum rectum eſſe, ſed & permanentem ſignificat. Acutum ſane reſponſum: Fortuna enim volubilis, ac inſtabilis dicitur: hanc eius mutabilitatem antiqui adumbrare volentes, eam, vt Euſe-

Pino pro
fraude.

buis

buis in libris de præparatione Euangelica teſtatur, in pila ſedentem effingebant, alas etiam addiderunt, quibus velociſſime huc, illuc ferretur. Itaque Horat. lib. 1. 1. Od. x. x. ita de ea canit;

*Fortuna ſeuò leta negotio, &
Ludum in ſolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alij benigna.
Laudo manentem: ſi celeres quatit
Pennas, reſigno quæ dedit: & mea
Virtute me inuoluo, probamque
Pauperiem ſine dote quero.*

Cebes Thebanus in ſua tabula Fortunam mulierem cæcam, amentem, lapidi rotundo pedibus inſilentem depingit. Artemidorus Daldianus in libro Onocriticon Fortunam ſedentem ſupra cylindrum aliquando, aliquando comptam, ornataque, aliquando incomptam, ſordidaque & cum gubernaculo deſcribit. In numiſmatibus antiquis ita sæpe eſt expreſſa. Claudius Galenus in ſua ſtoria, Fortunæ, inquit, indicare nequitiam cum antiqui vellent, illam vel pingentes, vel fingentes, fœminæ ſpecie formabant, gubernaculum illi attribuebant: tametiſi fœminea leuitas ſatis erat; orbem pedibus ſuppoſuerunt: tum etiam & cæcam; vt eius inconſtantiam indicarent. Hoc eius ingenium optime Pacuius expreſſit illis verſibus, quos citat Gallio, ſiue Cornificius, vel quiſquis ille tãdem fuerit, qui Rhetoricam ad Herennium ſcripſit: caſmina ſunt huiusmodi;

*Fortunam inſanã eſſe, & cæcam, & brutam, perhibent Philoſophi,
Saxoque inſtare globoſo prædicant volubili.
Ideo quo ſaxum impulerit ſors, eo cadere Fortunam autumant,
Cæcam ob eam rem iterant, quia nihil cernat, quo ſe applicet.
Inſanam autem aiunt, quia atrox, incert., inſtabiliſque ſit.
Brutam, quia dignum, atque indignum ne queat internoscere.*

Exſtat quoque in antiquis lapidibus caduceus exculptus, in cuius vertice alatus pileus eſt, & vti imque duo Cornua copiar, caduceum ipſum complectentia; idque ſignificat, eloquentiæ, & doctriinæ comitem eſſe Bonam Fortunam. Non deſuerunt, qui dicerent, eam tantis viribus eſſe præditã, vt Virtus abſque

Bona Fortu
na.

ea parum posset; quæ licet nos ad egregia facinora excitet, sed tamē nos voti compotes efficere nequeat, nisi Fortuna comes ad fuerit: nam eam inter numina collocabant, quæ plurimum in humanas res virium haberet. Sed tamen, quemlibet suæ sibi fortunæ fabricum esse; bonæ, si bene sis, quæ se nobis offerunt, uti sciuerimus; malæ, si male eisdem utemur; sapientes affirmāt. Itaque Seneca ad Lucilium ita alicubi scribit; Nihil neque boni, neque mali dare potest Fortuna: valentior enim omni Fortuna est animus, qui in vtram partem res suas ducit, beatæ, mi-

seræque

seræque vitæ sibi caussa est. Quamobrem, cum deteriorem partem elegerimus, nihil Fortunæ eorum, quæ male ceciderint, sed omnia nequitæ nostræ, ac imprudentiæ expensa ferre debemus. Idem veteres Occasionis imagine innuerunt: quam nonnulli eandem Fortunæ voluerunt: simillimæ certe inter se sunt, ut ex imaginibus intelligi potest. Occasionem ergo inter Deos fortasse retulerunt, ut ex eius imagine, diuinis honoribus affecta, ac sæpe ob oculos posita, admoneremur omnes, ut in cunctis temporum momenta captaremus; res enim temporibus mutantur, effluunt, eumque, qui accipere, cum offerentur omiserit, maximo moerore afficiunt. Eius imago erat huiusmodi: Mulier nuda pedibus, rotæ aut pilæ insistebat, longos capillos e fronte dependentes habens, cæterum occipitio recaluastra, pedibus alata, perpetuam comitem habens Pœnitentiam: nam ea nobis per imprudentiam e manibus elapsa, nihil nobis præter pœnitentiam relinquit. Huiusmodi legitur Occasionis effinxisse simulacrum Phidias: de quo Aufonij fertur sanequam elegans epigramma, e Græco conuersum. Latini eam ut Deam coluerunt, Græci ut Deum; καὶ ἄρ' enim apud illos virilis est generis, quam Occasionē nos dicimus. Huic, Pausanias scribit; apud Eleos altare positum, atque eum ait ab Ione poetæ filiorum Saturni natu minimum vocatum fuisse. De hoc in Florilegio Græcorum Epigrammatum Posidippi exstat scitissimum epigramma, ad cuius exemplar Aufonius suum conscripsit;ambo enim inter se mirifice consentiunt; nisi quod ille nouaculam in Cæri manibus collocat; & hic suæ Occasioni Pœnitentiam comitem adiungit. Callistratus etiam cum Posidippo de Cero Deo, & loco cōuenit; puerumque ipsum Deum facit, florentis ætatis, formosum, crinibus sparsis zephyro, & cætera denique ferme, quæ Posidippus. Vigilandum est igitur, ac manus paratæ habendæ, ut quæcumque Occasio tulerit, statim arripiamus; nam ea dicto citius auolat, ac posteriores capitatis partes glabras ostendit iis, qui in priores capillatas manus non iniecit: nam eam postea comprehendere non datur, cum pedes ad fugiendum alatos habeat. Eodem fere modo Scythæ suam Fortunam effinxerunt; nam ut Q. Curtius refert, eam sine pedibus, sed manibus alatis effecerunt; ea enim bona his præ-

Scytharum
Fortuna.

bet, at tanta cum celeritate, vt, vix manibus ad recipiendum porrectis, ea auolarit. Et quamuis interdum videatur Fortuna suas manus nostris iunxisse; tamen numquam pennas, quæ manibus sunt affixæ, comprehendi a nobis sinit; nam sibi potestatem ad mi non vult, quo minus, cum libuerit, a nobis effugere possit: quod quidem cito facit; etenim numquam stare loco potest, felicitatemque, quam tribuit, secum repente auferit. Itaque nonnulli eam vitream effecerunt, quemadmodum Alexander Neapolitanus refert; nam sicut vitrum, vel si leuissimi

Fortuna vitrea.

colli

collidatur, statim frangitur: ita Fortunæ dona, parua quapiam aduersitate existente, dilabuntur, ac euanesçunt. Sed non propterea veteres illi credere desierunt, immo tantam ei se fidem habere præ se ferebant, vt secum semper eius simulacrum retinere vellent, præcipue vero Romani imperatores, qui in suis cubiculis auream Fortunam habebant, eam quoque secum in publicum efferentes. Itaque Spartianus scribit, Severum Imperatorem, cum morti appropinquasset, iussisse vt Fortunæ simulacrum in filiorum, quos duos relinquebat, cubiculis collocaretur, diuisis inter se diebus, quod diuisi inter se ex æquo imperij erat argumentum. Antoninus etiam Pius imperator, vt etiam Spartianus refert, morti vicinus Fortunæ simulacrum in Marci Antonini cubiculum trāsferendum curauit, quod translati quoque imperij signum erat. Pausanias narrat, apud Eleos fuisse Fortunæ templum, ac ligneum simulacrum, ingens sane, ac inauratum totum, manibus ac pedibus exceptis, quæ erant marmorea. Idem in Achaicis refert, Aegiræ fuisse Fortunæ simulacrum, vna manu cornu copiæ tenentis, altera Cupidinem complectentis: quod significat, amorem parum prosperos sortiri exitus, nisi pecuniæ ad rem amatam expugnandam suppetant. Nonnulli Fortunam depinxerunt, in mari, fluctibus agitato vela facientem, alij eandem in altissimæ caulis, aut etiam prærupti montis culmine constituerunt, ita vt vel leuissimo flante vento, vertatur: non defuere qui eam in equum velocissimum imposuere, & currentem eam Fatum arcu intento insequens effinxerunt, Fortunæ instabilitatem, pernecitatemque significantes, eamque Fati vi semper agi, vbi enim est Fatum, ibi nullus est Fortunæ locus. Sed hæc sunt recentiorū inuenta. Fortunam Apuleius idem cum Iside numen vult esse, cum scilicet fingit sibi iam, ex Asini in humanā figurā reuerso, a Deæ sacerdote dictū, se iam in Fortunæ tutela esse, non ex oculatæ illius, sed vidētis, & illius quæ suo lumine cæteros etiā Deos collustret. Sed dicere possumus eum de bona Fortuna intellexisse, sub cuius nomine Macrobius Lunā sumpsit, quæ per Isidem monstratur, vt supra est dictum: Luna enim maximam vim habet in sublunaria hæc corpora, quæ variis Fortunæ casibus sunt obnoxia, quæque subinde mutantur. Si

Fortuna, cū imperatoribus.

Fortuna pro Luna capta.

ergo

ergo Lunam, ac Fortunam pro eodem numine sumpserimus, a quo omnium rerum ortus ac interitus dependeant, optimo iure Pausanias ex Pindaro vnam ex Parcarum numero, ceterisque plus virium eam habere affirmavit: licet magis videatur Parcæ cum Fato, quã cum Fortuna conuenire; id enim fixum, immutabileque habetur, sicut & hæc sunt stabiles, cum hominum vitam e suis illis colis ducētes, unicuique statum vitæ terminum assignant. Sed hæc extra rem videantur. De Bono igitur Euctu dicamus, cuius simulacrum Romæ in Capitolio vna

Bonus Euctus
144.

cum

cum Bona Fortuna positum erat. eius effigies, vt Plinius lib. xxxv. meminit, erat adolescentis, dextera pateram, sinistra spicam, ac papauer tenentis. Fortunæ etiam Fauor adiungi potest, qui a veteribus etiam Deus est habitus; nam hic ab illa plerumque oriri videtur; licet a pulcritudine sæpe nascatur, interdumque a virtute; sed & omnia, quibus grati hominibus reddimur, nobis fauorem quoque conciliant. Hic sæpe nos factumidos efficit: nam quo magis prospera vtimur Fortuna, eo magis solemus superbire, cæterosque despiciatui habere; sed si rerum fiat conuersio, tunc superbix pœnas luimus; sicut enim alios contempsimus, in felicitate exsistentes, ita & contemnimur ipsi, cum ad miseriam deuenimus. Itaque ne nimium quis huic leuissimo, ac maxime lubrico fauori fidat; quãdoquidem statim euanescit, quem admodum ex eius imagine discere possumus, qua iuuenem alatum referebat; aut, quod, rebus prosperis affluentibus, tantum se in sublime extollat, vt humilia spectare dedignetur: atque eandem ob causam cæcus est effectus; homines enim ad magnos honores eucti, aliorum vel vultum iptum intueri non sustinent: aut, quod nobiscum non diu permanet, sed statim diffugit; atque ideo pedibus rotæ insistebat: quandoquidem is Fortunam imitetur, & quo tandem illa se conuertit, eodem etiam is concurrat. Idem vultu timiditatem quamdam præ se fert, nam semper ad altiora contendit, ab Adulatione impulsus quæ ei perpetuo comes adest: pone eum sequitur Inuidia, sed tardis gressibus, quæ semper obtortis oculis alienam felicitatem intuetur. Sed ea, si vere est beata, inuidiam nõ reformidat. Felicitatem veteres etiam tanquam Deam coluerunt; hanc Græci Macariam appellarunt; quæ iuxta Euripidem in Tragœdia, quæ Heraclides inscribitur, Herculis filia fuit; ea, cum oraculum redditum fuisset, Athenienses victoriam habituros, si ex Herculis liberis aliquis sponte mortem oppeteret, id audiens, se ipsam iugulauit; qua ex re & victoria Atheniensibus, & diuinitas ipsi Macariæ est comparata. Felicitatis imago in Iulix Mãmææ Aug. numismate quodam cernitur, ita expressa est scemina, in folio sedens, dextera caduceum, sinistra grande cornu copix tenens; ille ad virtutem, hoc ad diuitias referri potest; perinde atque nec virtus, nec diuitia:

Fauor.

Macaria.

per se seorsim hominem reddere felicem queant; quæ fuit Aristotelis opinio: nam quæ tandem felicitas studiosi esse poterit, qui tanta paupertate prematur, ut maximam penuriam omnium rerum patiatur? contra vero qui omnis virtutis est expertus, opibus licet circumfluat, numquam felicitis nomen per me obtinuerit, immo eum infelicissimum non dubitauero appellare, cum ab iis sit penitus destitutus, quæ sunt homini propria. Illi ergo, ex Aristotelis sententia, cui Felicitatis imago consentit, felices dici poterunt, qui & studiosi sint, & diuites. Cebes Thebanus in Tabula hoc modo Felicitatem descripsit; in eminenti quoque arcis vestibulo ea in solio sedet, liberali ornatu compta, sed non accurate, & florentissimo sermo coronata; ad quam omnes quidem aspirant, sed ij tantum perueniunt, qui Virtutem ducem sequuti, cætera omnia post se dimiserint: is namque in illa fuit sententia, ut cum multis aliis diceret, virtutem solam se ipsa, etiam aliis omnibus præsiidiis destitutam, ad bene, beateque viuendum esse contentam. In cuius sententiam nobis est pedibus discedendum, si christiane loqui volumus, de ea felicitate non intelligentes, quam vulgus appetit (ea autem non est Felicitas, licet esse videatur) sed qua animi corpore hoc mortali exsuti, in cælestibus illis sedibus perfruuntur. Ad quam illi peruenient, qui diuino lumine collustrati, huius vitæ iter si de viua comite incedent, quæ per caritatem est actiuosa.

C V P I D O.

OMNIUM animi perturbationum nulla equidem vehementior, aut perniciosior est amore, quem Græci *ἔρως* dicunt. Itaque nihil mirum, si veteres, apud quos nullus non animi morbus, aut vitium numinis loco habebatur, Amorem Deum, & magnum illum quidem coluerint, cupiditatis turpitudini Diuinitatis nomen obtendentes. Itaque varie eum expresse-
runt, prout varie in animis nostris vires suas exserit. Eius autem imagines ita omnibus sunt notæ, ut quisque per se absque doctore (ita sumus fere ad hoc vitium procliuus) si puerum depictum viderit, oculos fascia impeditos habentem, arcum tenentem, ex cuiusque humeris pharetra dependeat, Amorem eum
libe

libere affirmare audeat. Sed tamen non omnes æque rationem cur ita pingatur, reddere possunt. Id vero præcipue nos hoc in opere studemus, ut non solum vndecumque possumus, Deorum imagines in medium producamus, sed & rationes ex probatissimis quibusque afferamus. Quamquam vero Cupido proprie animi cupiditati, qua ad res venereas ferimur, a veteribus præponitur; non defuerunt tamen qui forte ad flagitium aliqua honesti specie decorandum, geminos Cupidines excogitarunt, quales sunt Platonici, qui hoc colore foeditissimos puerorum amores, quos si Deo placet, gradus ad diuinam contemplationem faciunt, honestissimos reddiderunt: quo quid absurdius potest excogitari? Platonici ergo geminam Venerem, geminorum Cupidinum matrem præclaro scilicet commento confinxerunt, cælestem alteram, ex qua diuinus ille Amor extiterit, quo dicunt, animos nostros ad diuinarum rerum contemplationem inflammari: hunc in cælo habitare illi affirmant, quod & Philostratus confirmat, eum vni esse scribens, in cæloque degentem, vbi cælestia administrat: hunc vult esse purum penitus, atque sincerum. Itaque eum iuuenili corpore, lucido, ac maxime pulcro effingebant: eidem alas adiunxerunt, quibus animorum nostrorum, quos hic ardor incendat, ad cælum volatus innueretur, diuinas illas mentes, ab omni materiae labefecretas, imitantium, quæ pro se quæque ad diuinam pulcritudinem contemplandam sese extollunt, quæ in altissima cæli parte residens, suos radios quoquoque emittit, quibus vehementes sui amores in omnibus excitet ad se amandum, atque omni cupiditate expetendum: hæc sunt acutissimæ illæ sagittæ, quas Cupido hic iuxta horum sententiam, iacularur. Addunt, Amoris diuini puritatem, pellucido huius corpore, si quis id recipere velit repræsentari, quarum est munus, grauiam per se corpora, ac humi sidentia, in sublime atrollere, eiusdem vires exprimi, quibus mentes nostræ ad diuina illa contemplanda euehuntur. Sagittas dicitant, ad diuinæ lucis radios, quibus multipliciter feriamur, posse referri, ut his excitati, ad eam mentem, animumque conuertamus, eiusque pulcritudine mirabiliter capti, humana omnia, ac terrena usque adeo contemnamus, ut non nisi iis tamquam gradibus ad cælum utamur. Id

Veneres, & Cupidinis gemini.

Cupidinis sagittæ.

Cupidinis alæ.

Cupidinis sagittæ.

vifus est velle dicere Francifcus Petrarca in quodam poematio, in quo Cupidinem, a fe in ius vocatum, ita fuam cauffam dicentem inducit;

Quodque magis cunctis miraberis; utimur alis,

Vos quibus ad celum contenditis, hisce creatis

Vtentes gradibus, quæ fi quis penderit aquis

A momentis, homines recta ad sublimia tollunt.

Sed vehementer timeo, vt ex tam lubrico loco euadant, qui, præclaris his auctoribus vtentes, in turpiffimi amoris muliebris, aut longe fœdioris, puerilis cæno fe ingentes, fauftis aibus fperare audeant, fe indidem alis fumptis, ad altiffimam cæli partem euolatuos. Iidem tamquam extremam manum ad hunc a fe exogitatum cælestem Cupidinem exornādum addunt, cum Soli fimilem effe, qui per vniuerfum mundum radios fuos didat, & fi forte in leuia, ac lucida corpora incurrat, radios ex eis elicitos ad fe fe reflectat: itēque ficut Sol quodcūque fua luce afficit, calefacit etiam; ita & Amor, quorum in peftoribus fe inferuerit, eos magnis ardoribus erga cæleſtia (quod illis fauftum fit) mirifice incēdit: ad quod innuendum, iactitant, Cupidinem, accenſam habentē facem effingi folere: vtque res ad amuffim quadret, iubēt, hic in Amoris face quod lucet tantum, quodque oculos oblectat, nos confiderare, eius rei cogitatione omiffa, quæ comburat, lædatque corpora, quibus appropinquet: qua ex parte cum terreno Cupidine confentit, qui nullam vnquam finceram voluptatem præbet, quæ fit ab omni mœrore libera; fed ita ea inter fe commifcet, vt in face fplendor qui oblectat; & flamma, quæ torquet, iuncta mutuo funt. Ita Plutarchus fenfit, quemadmodum a Stobæo citatur in capite de eo, quod Amor non fit iudicium. vbi quærit; quamobrem Cupidinem facem geftare, poetæ tradāt, & fculptores effingant: refpondetque, quoniam, quod ignis fplendidum eft, fuauiffimum; quod vero aduftiuum, moleftiffimum. Quod ille a Platone eft mutuatus, qui in Timæo fcribit, Amorem in nobis ex voluptate, & dolore effe permiffum: qui quidem Amor ex Vulcano, ac altera Venere, quam vulgarem, mundanam, terrenamque Plato appellat, ortum traxit, terrenus & ipfe, vulgaris, lafciuufque, vt de eo poetæ fabulantur.

Itaque

Itaque Seneca in Octauia ita eum fuif quafi coloribus pinxit;

Volucrem effe Amorem fingit, immitem Deum,

Mortalis error, armat & telis manus,

Arcusque sacros instruit fana face;

Genitumque credit Venere, Vulcano fatum.

Vis magna mentis, blandus atque animi calor

Amor eft, iuuenta gignitur, luxu, otio

Nutritur inter lata Fortuna bona.

Quam fi fouere, atque alere defiftas, cadit,

Breuique vires perdit, extinetus fuas.

Gemini ergo funt Amores; bifariam enim amamus; recte quidem, cum fcilicet erga honefta afficimur animo; turpiter, cum turpia appetimus: qui Amor turpis, atque inhoneftus dicitur, ficut ille honeftus, atque laudabilis habetur. Sunt qui velint duorum Veneris filiorum, vnum effe, appellarique Amorem, qui nos erga aliquid inflammat; alterum vocari Anterota, id eft, Amori contrarium, quod per eum nos ab aliquo vehementer abhorreamus. Sed toto cælo aberrant, qui funt in ea fententia: nam Anterotis vis non in eo eft pofta, vt nos amore penitus exuat, fed quod de eis pœnas fumat, qui amati, non redamant. Quod ex Pausania, ac Suida patet, qui cauffam turpiffimam illam quidem referunt, cur Athenienfes ftatuam, atque aram Anteroti poſuerint. Statua erat huiufmodi; puer nudus, ac formofus vifebatur, in vlnis geminos generofos gallos, & fe in caput impellentes habens. Anteros ergo non Amoris abolitor, fed potius mutuus amor erat: quod Porphyrius confirmat, fic alicubi dicens; Cum Cupido infans parum coaleſceret, Venus Themis Deam cōſuluit, quæ Veneri refponſum tulit, Cupidini Anterota neceffarium effe, qui rependat vices, & mutuam viciffim dent operam. Cui Venus acquieſcens, Anterota genuit; quo vixdum nato, Cupido adoleſcere cœpit, & alas, pennasque explicare; quin, quoties præſens Anteros adeffet, Cupido formofior, & procerior; abſente illo, contra accidere videbatur. Amor ergo tum augetur, cum erga eum eft, qui & ipſe quoque amet. Apud Eleos duo puerorum fimulacra vifebantur, quorum alter erat Cupido, qui palmæ ramum in manibus habebat; alter erat Anteros, qui ramum illum ab eius

*Anteroti
statua.*

manibus extorquere summa vi nitebatur; sed suam operam lu-
debat: hoc veteres illi, veræ religionis expertes, innuebāt, eum,
qui redamat, summo studio conari debere, vt in amore supe-
ret, vel certe æquet eum, qui prior prouocavit. Magnum Cice-
ro, quemadmodum Lactantius lib. 1. refert, audaxque consi-
lium suscepisse Græciam dicit, quod Cupidinem, & Amorum
simulacra in gymnasijs cōsecrassent: adulatus est videlicet At-
tico, & irrisit hominem familiarem: non enim illud magnum,
aut omnino consilium dicendum fuit, sed impudicorum ho-

mimum

minum perdita, & deplorata nequitia, qui liberos suos, quos
erudire ad honesta deberent, prostituerunt libidini iuuetutis.
Cui incommodo forte Romani vt obuiam irent, non Cupidi-
nem solum in gymnasijs, sed eum medium inter Mercurium,
& Herculem collocabant; vt significarent, eum cum virtute,
ac ratione debere esse cōiunctum. Athenæus scribit, antiquos
philosophos sensisse Amorem (si quis id facile admiserit) esse
admodum grauem Deum, & ab omni turpitudine alienum, vt
vel ex eo intelligi potest, quod eum cum Mercurio, & Hercu-
le copularint, quorum ille eloquentiæ, hic fortitudini præst,
ex quarū virtutum societate, amicitia, atque amor existat, ne-
cesse est. Apud antiquos erat etiam Amor Lethæus nuncupa-
tus, quo amor pristinus ponebatur, atque obliuioni tradeba-
tur. Huius statua in Veneris Erycinæ tēplo visebatur: is autem
ardentes faces in profluentem aquam inclinabat, ibique ex-
tinguebat: de hoc Ouidius meminit, refertque, ad id templum
omnes amantes confluxisse, qui amatarum rerum memoriam
deponere cupiebant. Sed in Græcia morbo huic facilius con-
sulebatur; nā si quis corpus in Senelo flumine abluisset, quod
non longe aberat Patris, confestim eos amores obliuioni tra-
debat, quorum sibi memoriam voluissent ex animo deleri. Sed
Pausanias in Achaicis fabulam eam arbitratur. Plinius de
quodam fonte scribit, qui apud Cyzicenos Fons Cupidinis di-
cebatur, ex quo quicumque gustasset, amores pristinos pone-
bat. Cupido si ea est animi cupiditas, qua animus noster in ali-
quid fertur, non simplex, neque duplex is fuerit, sed multiplex,
vt Poetæ statuūt, qui suis fabulis animi nostri vires, variosque

*Hesternæ, mea lux, cum potus nocte vagarer,
Nec me seruatorum duceret vlla manus.
Obuia nescio quot pueri mihi turba minuta
Venerat (hos vetuit me numerare timor)
Quorum alij saculas, alij retinere sagittas,
Pars etiam visa est, vincla parare mihi.*

*Cupido cū
Mercurio,
& Hercule.*

*Amor Le-
thæus.*

*Multiplices
Cupidines.*

Sed

Sed nudi fuerant: quorum lasciuior vnus,

Arripit hunc, inquit, nam bene nostis eum.

Philostratus etiam in Imaginibus Amores multiplices facit, ac eos Nympharum dicit esse filios, quod Claudianus in Panegyrico nuptiarum Honorij, & Mariæ confirmat. Eos autem elegantissime sic describit; Est ibi hortus, vbi sunt plantarum ordines, in rectum incedentes, per quorū medium ambulandi facultas datur: mollis autem herba curriculos obtinet, & strati instar iacentibus sit: a summis autem ramis mala aurea, rufaque, ac lucida ad se excolenda vniuersum Cupidinum examen attrahūt. Eorum pharetræ inauratæ, atque aureæ, & quæ in ipsis sunt sagittæ: horum autem vniuersus nudus est grex, leuesque peruolant, cum malis ea suspenderit. Vario autem colore distinctæ vestes in herba iacent, quarum innumeri sunt flores. Neque coronati sunt capita, utpote coma ipsis sufficiente: pennæ caruleæ, ac phœniceæ, & nonnullis aureæ; tantum non ipsam aera quodam percutiunt concentu. Quattuor formosissimi a cæteris secesserunt; quorum duo mala sibi mutuo mittunt; alteri duo mutuis se sagittis petunt: nec vultibus insunt minæ, sed pectora inuicem præbent, ut illic saltem tela in hæreant. Hæc sunt Amoris mutui argumenta; nam qui poma ludunt, amoris initium faciunt: vnde hic quidem osculatus, iacit malum: hic vero supinis illud manibus excipit, indicans, se osculaturum, ac remissurum, si ceperit. Hinc fortasse Suidas illud mutuatus est, pomum scilicet alicui iacere, ad id referri, ut eum ad amandum prouocet. Itaque Virgilius in tertia Ecloga ita quemdam pastorem dicentem inducit:

Malo me Galatea petit, lasciuia puella,

Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Duo, qui sagittis se petunt, amorē ceptum confirmant, perinde atque eum ad cor deriuent. Hi igitur ludunt, ut amare incipiant; hi vero, ne desinant, iaculantur. Ex altera parte lepus sub malis sedet, poma in terram cadentia edens, ac multa semesa relinquens: hunc venantur hi, & perterrefaciunt; hic quidem manuum plausus; hic vero clamitans; alius chlamydem concutiens; & hi quidem superuolant, feræ inclamantes; hi vero pedites ipsam per vestigia insequuntur; hic autem ut se ipsum immissurus

immissurus irruit, fera alio conuersa est; at hic leporis cruri infidiatur; huius vero e manibus lapsus est. Itaque rident, & ceciderunt; hic quidem in latus, hic vero pronus, hi supini; omnes errorem vario indicantes habitu: nullus autem sagittas in eum mittit; sed viuum capere conantur, Veneri suauissimam hostiam. Nam de lepore dicitur, eum multæ participem esse veneris: fama est enim, foeminam quidem lactare quæ peperit, & in eodem lacte rursus parere, ac superfectare, & nullum in ipsa vacare. a partu tempus: quod & Plinius cōfirmat; dicitque inter eos nullam esse sexus differentiam, sed omnes vtramque virtutē, masculi scilicet, & foemellæ possidere. Idem lib. xxix. scribit, Vulgus gratiam corpori, in septem dies lepore sumpto in cibis, conciliari arbitrari, frivolo quidem ioco; cui tamen aliqua debeat inesse causa in tanta persuasione. Huc pertinet Martialis iusus in Gelliam, qui lib. v. habetur, sicque habet;

Si quando leporem mittis mihi, Gellia, dicis,

Formosus septem, Marce, diebus eris.

Si non derides, si verum, lux mea narras,

Edisti numquam, Gellia, tu leporem.

Lampridius scribit, poetam quemdam in Alexandrum Seuerum, quod quotidie vesceretur leporina, ita iussisse;

Pulcrum quod vides esse nostrum regem,

Quem Syrum sua detulit propago:

Venatus facit, & lepus comesus,

Ex quo continuum capit leporem.

Sequitur Philostratus; Inepti autem amatores amatorū quoddam lenocinium in lepore esse existimauerunt, violenta quadam arte suas aucupantes delicias: hoc autem scelestis hominibus relinquatur, minimeque ut redamentur, dignis. Hæc est elegantissima Amorū descriptio ex Philostrato; quā huc attulimus, ut sciremus, Amores esse multos, omnesque pueros, nudos, crispā, flauaque coma, versicoloribus alis, interdum facem accensam gestantes, interdum sine face se ostendētes; arcu etiam aliquando, pharetra, & sagittis armatos, quandoque suis armis exutos. Itaque Silius Italicus lib. v. i. describens Amores, qui Venerem sunt comitati, cum ad Paridis iudicium est profecta, ita eos expressit;

*Leporis cū
Veneri con-
uenientia.*

*Tum matris currus niueos agitabat olores
Tempora sollicitus litis seruasse Cupido.
Paruulus ex humero coritus, & aureus arcus
Fulgebat, nutuque vetans trepidare parentem,
Monstrabat grauidam telis se ferre pharetram.
Ast alius niuea comebat fronte capillos
Purpureas, alius vestis religabat amictus.*

Apuleius, cum Venerem in scenam, Amoribus comitatum inducit, eos pueros candidissimos dicit, qui cælitus descendunt, aut ex mari emergunt, alas in humeris, sagittas ad latus, faces in manibus habentes: alibique scribit, Amorum populum Venerem comitari; sunt enim infinitæ hominum cupiditates; eaque amantur, quæ cupiuntur; nam vix quisquam id perpendit, recte ne an male amorem suum alicubi collocet, id vnum spectans, vt suam libidinem exsatiat, quamuis ratio ipsa repugnet; quam amor susque deque ducit, cum se fœdis voluptatibus mancipauit. Itaque is nos in sua potestate detinere dicitur: id vero laqueis innuitur, qui Amori tribuuntur. Verum ne amplius de Amore multiplici, at de vnico tantum loquamur. Plato in Symposio Agathonem Amorem laudantem, eiusque naturam explicantem inducens, ita dicit: Amor est omnium pulcerrimus; nam cunctorum Deorum est maxime iuuenis: quod vel ex eo maxime patet, quod is semper a senio refugiat, nisi illud ipsum per se est velocissimum, citiusque accedit, quam esset opus: id Amor naturali quodam odio prosequitur, & prorsus auersatur; iuuenibus vero semper se miscet, & cum iis versatur; nam veteri fertur proverbio, simile simili semper hæere. Igitur iuuenis est, & præterea mollis, ac tener: id eo pacto comprobari potest; quo Homerus Atem, id est, Calamitatem Deam esse ait, & quidem teneram; illius enim pedes ait esse teneros; rationem vero subiungit, quod scilicet illis numquam solum tãgat, sed hominum cervice calcet: ita de Amore dicere possumus, eum esse mollem, & tenerum; quod non per solum, neque saxa, neque quidpiam, quod sit durum, incedat; sed tantum mollissimis quibusque insistat, ibique perpetuo degat; huiusmodi sunt hominum animi, neque tamē omnes; nam, si durum offenderit animi habitum, discedit. In mollem, ibi domicilium

Amoris laquei.

Amor omnium Deorum maxime iuuenis.

Amor tener & mollis.
Ita.

cilium suum collocat. Quinetiam aquæ instar, liquidus est, & lubricus; non enim vndique omnem animum complecti possit, & clam influere, aut effluere, si durus esset, ac rigidus. Congruentis autem, & humidæ formæ magnum argumentum esse potest decora, & cõsentanea partium cõstitutio; qua Amor ex omnibus rebus haud dubie vnus præditus est: nam deformitas, & amor sempiterno quodam bello inter se decertant. Quod vero hic Deus in floribus vitam agit, significat coloris pulcritudinem: in eo enim, quod floribus caret, vel defloruit, siue corpus, siue animus, siue quiduis aliud sit, Amor ipse non insidet: vbi vero floridus, & odorifer est locus, ibi & confidit, & permanet. De huius Dei pulcritudine per multa insuper afferri possent; sed Plato hic finem de ea dicendi facit; ex cuius verbis id concludamus licet, Amorem esse iuuenem, tenerum, mollem, delicatum, corpore optime coagmentato, ac colore præstantissimo præditum. Subtilius eum Apuleius in fabula Psyche descripsit, cum narrat, eam contra suum præceptum ad lucernam Amorem cõtemplatam esse; vbi eum vidit cæsariem auream habentem, mollemque ex ambrosia, qua conspersa erat; inspexit eius ceruicem candidissimam, genas purpureas, crines crispas, ac multipliciter intortos, qui partim per humeros vagabatur, partim faciem inumbrabant: quique etiam tantum ex se splendoris emittebant, vt lucernæ lumen apparere non sinerent: eius humeris duæ alæ inhærebant, recenti rore madefactæ, cuius plumæ quâuis loco non mouerentur, tamen veluti leui vento agitæ leniter commouebantur. Totum denique eius corpus erat ita elegans, ac lucidum, vt Venerem pœnitere non posset, eum peperisse. Is arcum, pharetram, ac sagittas humi prope lectum deposuerat. Ei Apuleius nequaquam oculos fascia velat; vel quod tunc opus nõ esset, cum eum dormientem fingat; vel quod in eorum sententiam abeat, qui putant, illum minime cæcum esse, inter quos est etiam Franciscus Petrarca, qui eum se vidisse scribit;

Non oculis captum, Pharetra sed enim, atque sagittis

Armatum, nudumque (rubor ni præbet amictus)

Alatum puerum, non pictum, at viuere credas.

Moschus quinetiam poëta Græcus ei lucidos oculos tribuit.

Amor inter flores.

cum fingit eum errantem a matre Venere inquiri. Eius poema quod Amor fugitiuus inscribitur elegantissimum, ab Angelo Politiano in Latipum conuersum, visum est hic adscribere; est autem eiusmodi:

*CV M Venus intento natum clamore vocaret,
Si quisquam in triuijs errantem vidit Amorem,
Hic fugitiuus, ait, meus est: pretium feret index.
Insignis puer est: totam hanc cognosce figuram:
Corpore non niueus, verum ignem imitatur: ocelli
Acres, flammeoli; mala mens, suauissima verba;
Quod loquitur, non sentit idem: vox mellea; sed cum
Ira inflammatur, tum mens illi effera: fallax,
Frangator, mendax; ludit crudele puellus.
Crispulus est illi vertex, faciesque proterua:
Exiguaque manus, procul autem spicula torquet:
Torquet in umbriferumque Acheronta, & regna silentium:
Membra quidem nudus, mentem velatus, auisque
More citans pennas, nunc hos, nunc aduolat illos,
Sæpe viri pressans præcordia, sæpe puellæ.
Arcum habet exiguum, super arcu imposta sagitta est:
Parua sagitta quidem, sed calum fertur adusque:
Parua pharetra olli dependet, & aurea tergo.
Sunt & amari intus calami, quibus ille proteruus
Me quoque sæpe ferit matrem: sunt omnia sæua
Omnia, seque ipsum multo quoque sæuius angit:
Paruula sax olli, sed & ipsum Hyperiona vincit.
Verbere, si prendes, age, ne miserare puellum:
Si flentem aspicias, ne mox fallare caueto:
Sin arridebit, magis attrahe: & oscula si fors
Ferre volet, fugito: sunt oscula noxia, in ipsi
Suntque venena labris. Si fors ita dixerit, Heus tu
Accipe, nempe tibi cuncta hæc mea largior arma:
Nequidquam attigeris fallacia munera Amoris:
Omnia namque igni sunt infecta illius arma.*

Hæc Amoris imago, mirifice eius vires, atque effectus adumbrat. Itaque non iniuria is coloris rufi ac pene ignei ibi describitur. Vnde fortasse Franciscus Petrarcha in Amoris triumpho
exem

exemplar est mutuatus, cum eum supra ignitum currum imposuit, ita dicens:

*Ignis est illi currus, qui nudus, & infans
Apparet, plenam telis fert ille pharetram*

Ex humeris, arcumque manu idem in prælia gestat.

Quod ardentis amantium cupiditatis est argumentum, quæ cum spe rei amatæ obtinendæ coniuncta, magis semper accenditur; vt Alexander Aphrodisæus quodam in problema testatur, vbi quærit, Cur amantium partes extremæ modo frigidæ sint, modo calidæ; ad quam dubitationem respondet; eius vicissitudinis causam esse spem, atque timorē. cum enim cor sedes, fonsque vitæ existat, ex quo in reliquum corpus spiritus deriuent, qui ei robur, vigoremque suppeditent, cum id aliquo dolore opprimitur, non solum nullas potest ex se in aliena loca suppetias emittere, sed etiã antea emissas ad sese reuocat, vt inde magis ad consistendum cum dolore illo corroboretur. Atqui amantes maxime omnium dolent, cum vident se spe omni rei amatæ potiendæ exclusos. Itaque minime mirum videri debeat, si extremæ eorum partes interdum fugeant. Eadem calescunt quandoque, cum scilicet amans in spem veni fore vt tandem aliquando re cupita fruatur: cor enim præ lætitia quodammodo dilatatur, & ad cæteras corporis partes concepti gaudij nuncia emittit: hi sunt viuidi quidam spiritus, qui corpus vniuersum calfaciant, eique ruborem quemdam inducant. Sed alij existimant potius a verecundia ruborem hunc oriri, perinde atque animus sibi conscius, se, cum corporis voluptatibus dat operam, ab honestate recessisse, latere studeat. Itaque velati velo rubore eam partem obtendat, quæ præcipue est verecundiæ sedes. Cæteræ Cupidinis partes, eiusque arma a Seruio in I. Æneid. exponuntur, is ita dicit, quia turpitudinis est stulta cupiditas, puer pingitur, itē quia imperfectus est in amantibus sermo, sicut in puero: quod etiam Virgilius in I v. Æneidos in Didone ostendit, dicens,

Incipit effari, mediæque in voce resistit.

Alatus autem ideo est, quia nihil amantibus leuius, nihil mutabilius inuenitur, vt apud Virgilium in ipsa Didone probatur, quæ paullo post eum quem tantopere amauerat, capitali odio

Ruber in amantibus cur.

infectatur. Et Terent. in Eunucho id ita expressit,

In amore hæc omnia insunt vitia, iniuria,

Suspiciones, inimicitia, inducia:

Bellum, pax rursum.

Itaque Franciscus Petrarca postquam varios alicubi affectus amatorios longa oratione est prosequutus, ita concludit,

Summa sit, inconstans nimium est (heu) vita in amante;

Est audax, eadem magni est & plena timoris;

Paullum dulcis habet, multum commiscet amari.

Sagittas vero idcirco gestare dicitur, aut, quia & ipse, ut illæ incertæ, velocesque sunt, neque semper feriunt quo destinantur quemadmodum de amantibus diximus, qui cito sententiam mutant, neque semper eo perueniunt, quo aspirant: aut quod sicut illæ sunt acutæ, ita conscientiæ vellicatio post patrata flagitia amatoria, animum fodiat, qui post factum, tandem aliquando se perperam gessisse aduertit: aut etiam Amoris sagittæ eius in nos celerem aduentum innuunt, nam sæpe vel primo aspectu sine vilo animi sensu homines rei visæ pulcritudine mirifice incenduntur: quo is spectasse videtur qui Cupidini in manus fulmen tradidit, prout in Curia Octaviæ visebatur, cuius rei, ut scribit Plinius, auctor ignorabatur: sed id affirmabatur, Alcibiadem fuisse principem forma in ea ætate, in cuius clypeo ita erat pictus, perinde atque, sicut Iouis, Deorum principis proprium est fulmen, ita is pulcritudine longe cæteris mortalibus antecelleret. Sed illud fortasse dici possit, visum esse, Amori non satis esse, ad eius vires exprimendas, facem præbere, sed potius fulmen tribuendum, quandoquidem hoc non solum ea comburat, quæ facile ignem concipiunt, sed illa quoque statim incendat, quæ difficile ab igne corripì possunt, omnia etiam perrûpat, diffringat, cõminuatque quæ offenderit, quamuis ea sint durissima, idem quaqua mirabili quadam celeritate peruadat: quæ omnia mirifice in Amoris vires quadrare videntur: quod optime a Propertio quadam in Elegia lib. I. sic describitur,

Quicumque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,

Nonne putas miras hunc habuisse manus?

Hic primum vidit sine sensu viuere amantes,

Et

Et leuibus curis magna perire bona.

Idem non frustra ventosas addidit alas,

Fecit & humano corde volare Deum:

Scilicet alterna quoniam iactamur in vnda,

Nostraque non vllis permanet aura locis.

Et merito hamatis manus est armata sagittis,

Et pharetra ex humero Gnosia utroque iacet:

Ante ferit quoniam, tuti quam cernimus hostem,

Nec quisquam ex illo vulnere sanus abit.

In

*Cupido cū
Fortuna.*

In templo etiam Æsculapij fuisse Cupidinis simulacrum, Pausanias in Corinth. refert, Pausiæ opus, vbi Cupido, abiecto arcu, & sagittis, lyram tenebat. Idem in Achaicis scribit se Ægira in quadam ædicula Cupidinem prope Fortunam astantem vidisse: quod eo spectat, vt intelligamus hanc in amatoris rebus plurimum posse: licet & ille magnas vires habere, per nostram fœcordiam, vulgo existimetur. Has immensas, vt aiunt, Amoris vires adumbrasse volunt Acusilaum, qui, vt Plinius lib. xxxvi. refert, maioreâ leânâ effinxit, aligerosque cum ea ludentes Cupidines, quorū alij religatam tenerent, alij e cornu cogere biberent, alij calciarent fœccis; omnes ex vno lapide. Omnium animantium siue controuersia leo est ferocissimus: sed inter eos scœmina masculo efferatis moribus longe præstat; hæc tamen Amoris viribus cedere dicitur. Cum igitur stulta hominum opinione sit Amor adeo potens; hinc illud iactatum est;

Omnia vincit Amor.

ideoque poetæ callidi mendaciorum artifices, sunt fabulati, ab Amore Panem deuictum esse, qui prior eum prouocauerat: quod si ad res naturales trahere volumus, significare potest, rerum naturam, quam Pan suo nomine repræsentat, cum ab initio operari incepit, statim etiam suis operibus esse delectatam. Ea igitur huiusmodi delectatione capta, Amorem quodammodo prouocauit; qui illam suis viribus ita sibi subiicit, vt nihil illa absque eo vquam audeat moliri. Hinc elementorum inter se discors cœcordia existit, quæ mirabili quodam consensu ad rerum omnium coagmentationem coeunt. Platonici quoque in ea sunt sententia, vt putent, animos nostros e cælo in mortalia hæc corpora delabi, cum Amore quoque iam erga ea teneantur; eosdemque his vinculis exsutos, ad cælum conscendere, cum terrenorum amore vacui, totos se ad cœlestia amanda conuertunt. Quidam etiam asseruerunt, duas in cælo ianuas esse, per quarum vnâ animi e superioribus ad inferiora descenderent, per alteram e contra ab his ad illa conscenderent; hanc Deorum, illam hominum dixerunt: amborum ianuarum clauis penes Amorem esse Orpheus volebat, ita vt absque eius arbitrio nemini transitus ex vno in alterum locum daretur. Quare non absurde Amor, geminas in manibus

bus clauis habens depingi posset. Sed non ita semper poeta Amorem omnium domitorem prædicarunt, quin interdum & ipsum victum inducât, quemadmodum Aufonius in quodam elegantissimo poemate fingit, eum in myrto, tamquam in patibulo quondam suspensum, suorum facinorum abunde poenas dedisse. Id ob eius mirabilem quemdam leporem visum est huc adscribere. Est autem huiusmodi;

*Aeris in campis, memorat quos Musa Maronis,
Myrteus amentes vbi lucus opacat amantes;
Orgia ducebant Heroïdes, & sua quaque,
Vt quondam occiderant, lethi argumenta gerebant,
Errantes silua in magna, & sub luce maligna,
Inter arundineaque comas, grauidumque papauer,
Et tacitos sine labe lacus, sine murmure riuos:
Quorum per ripas nebuloso lumine marcent,
Scripti olim regum, & puerorum nomina flores,
Mirator Narcissus, & Oebalibes Hyacinthus,
Et crocus auricomans, & murice pictus Adonis,
Et tragico scriptus gemitu Salaminius Ajax.
Omnia quæ lacrymis, & amoribus anxia mœstis,
Exercent memores, obita iam morte, dolores,
Rursus in amissum reuocant Heroïdas animum.
Fulmineos Semele decepta puerpera parius
Deslet, & ambustas lacerans per inania cunias
Ventilat ignauum simulati fulminis ignem.
Irrita dona querens, sexu gauisa virili,
Mæret in antiquam Cenis reuocata figuram.
Vulnera siccata adhuc Procris: Cephali que cruentam
Diligit & percussa manum. Fert sumi data testæ
Lumina Sestiacæ præcepit de turre puella.
Et de nimbo saltum Leucate minatur
Muscicula Lesbicæ Sappho peritura sagittis.
Harmonicæ cultus Eriphyle mœsta recusat,
Infelix nato, nec fortunata marito.
Tota quoque aeris Minoia fabula Cretæ
Picturarum instar tenui sub imagine vibrat.
Pasiphae niuei sequitur vestigia lauri.*

Licia fert glomerata manu deserta Ariadne.
 Respicit abiectas desperans Phadra tabellas.
 Hæc laqueum gerit: hæc vana simulacra coronæ.
 Dædalia pudet hanc latibras subisse iuuenta.
 Præceptas queritur per inania gaudia noctes,
 Laudamia duas vini, functique mariti.
 Parte truces alia strictis mucronibus omnes
 Et Tysbe, & Canace, & Sidonis horret Elissa.
 Coniugis hæc, hæc patris, & hæc gerit hospitii ense.
 Errat & ipsa, olim qualis per Latmia saxa
 Endymioneos solita affectare sopores
 Cum face, & astrifero diademate Luna bicornis.
 Centum aliæ veterum recoleutes vulnera amorum,
 Dulcibus, & mæstis resouent tormenta querelis.
 Quas inter medias furuæ caliginis umbram
 Dispulit inconsultus Amor stridentibus alis.
 Agnouere omnes puerum, memoriq; recursu
 Communem sensere reum; licet humida circum
 Nubila, & auratas fulgentia cingula bullas,
 Et pharetram, & rutilæ fuscarent lampados ignem.
 Agnoscent tamen: & vanum vibrare vigorem
 Occipiunt: hostemque vnum, loca non sua nactum,
 Cum pigros ageret densa sub nocte volatus,
 Facta nube premunt, trepidantem, & cassâ parantem
 Suffugia, in cæcum mediæ traxere cateruæ.
 Eligitur mæsto myrtus notissima luco,
 Inuidiosa Deum pennis cruciauerat illic
 Spreta olim memorem Veneris Proserpina Adonim.
 Huius in excelso suspensum stipite Amorem,
 Deinælum a tergo palmus substrictaque plantis
 Vincula mœrentem, nullo moderamine pæne
 Afficiunt: reus est sine crimine, iudice nullo
 Accusatus Amor: se quisque absoluerè gestit,
 Transferat ut proprias aliena in crimina culpas.
 Cuncta exprobrantes tolerati insignia lethi
 Expediunt: hæc arma putant, hæc ultio dulcis,
 Ut quo quæque perit, studeat punire dolorem.

Hæc laqueum tenet: hæc speciem mucronis inanem
 Ingerit: illa cauos amnes, rupemque fragosam,
 Insaniquè metum pelagi, sine fluctibus aquor:
 Nonnullæ flammæ quatiunt, trepidoque minantur
 Stridentes nullo igne faces, rescindit adultum
 Myrrha vterum lacrymis lugentibus, inque pauentem
 Gemmea stetitiferi iaculatur succina trunci:
 Quedam ignoscentum specie ludibria tantum
 Sola volunt: stilus ut tenuis sub acumine puncti
 Eliciat tenerum, de quo Rosa nata, cruorem:
 Aut pubi admoueant petulantia lumina lychni.
 Ipsa etiam simili genitrix obnoxia culpa
 Alma Venus tantos penetrat securâ tumultus,
 Nec circumuento properans suffragia nato
 Terrorem ingeminat, stimuliq; accendit amaris
 Ancipites Furias: natiq; in crimina confert
 Dedecus ipsa suum, quod vincula cæca mariti
 Depresso Mauorte tulit: quod pube pudenda
 Hellepontiaci ridetur forma Priapi,
 Quod crudelis Eryx, quod semiuir Hermaphroditus.
 Nec satis in verbis roseo Venus aureaserta
 Mœrentem pulsât puerum, & grauiora pauentem
 Olli purpureum multato corpore rorem
 Sutilis expressit crebro rosa verberè: quæ iam
 Tincta prius, traxit rutilum magis igneâ succum,
 Inde truces cecidere minæ: vindictæque maior
 Crimine visa suo Venerem factura nocentem.
 Ipse intercedunt Heroïdes, & sua quæque
 Funera crudeli malunt adscribere fato.
 Tum grates piâ mater agit, celsisse dolentes,
 Et condonatas puero dimittere culpas,
 Talia nocturnis olim simulacra figuris
 Exercent trepidam casso terrore quietem.
 Quæ postquam multa per pessus nocte Cupido,
 Effugit, pulsa tandem caligine somni,
 Euolat ad superos, portaque euadit eburna.

ANTE QVAM Veneris imaginem describam, eius naturam paucis adumbram, operæpretium duxi, ad causam eorum intelligendam, quæ inferius dicentur. Venus igitur libidinis, ac lasciuix Dea habebatur, tamquam ea libidinem, lasciuasque cogitationes in hominum animis iniiceret, quas illa etiã ad opus deducendas curaret. Itaque eam Amoris matrem finxerunt, quod scilicet numquam fere mas cum fœmina coniungatur, nisi amore intercedente. Eandem etiam veteres, sicuti & Hymenæum, ac Iunonem, nuptiis præposuerunt; eam namque contrahuntur, ut per concubitum proles sequatur. Pulcritudo quinetiam in Veneris potestate esse credebatur, quam illa tribuere, adimere ve cuiuslibet pro libito posset. Ea iuxta phisicos vim in animantibus cunctis insitam repræsentat, qua ad procreandum illæ excitantur. Quamobrem qui sentiunt, animum nostrum e cælo in corpus delabi, & ex singulis cæli globis varios affectus contrahere, ex Venere appetitum ad veneria illum sortiri asserunt. Alij etiam fabulas ad res naturales pertrahentes, Venerem, Iunonem, Lunam, Proserpinam, Dianam, aliasque nonnullas Deas idem numen, diuersas virtutes sub variis nominibus adumbrãs, esse dicunt; quemadmodum hic ex diuersis Veneris imaginibus cernetur. Habetur in fabulis, eam ex maris spuma exstitisse, ubi in id Saturnus patris Cæli virilia, a se abscissa proiecisset: quod cum ab alijs multis, tum a Leone Hebræo optime in dialogis de Amore explicatur. cum ergo veteres illam e mari ortam exprimere vellent, eam inde emergentem, in concha stantem, adolescentulã, pulcerrimam nudamque depingebant: eandem interdum in mari natãtẽ designabant. Huc Virgilius lib. v. Æneid. alludit, cũ Neptunum Veneri respondentem inducit, in hæc verba;

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,

Vnde genus ducis.

Quare & Græci eam ἀφροίτρον a spuma appellãt. In Iouis etiam Olympij templo, ut Pausanias in Elcis prioribus refert, Venus vilebatur, quæ e mari emergens a Cupidine excipiebatur. Interdum eadem concham manu tenens, roseo seruo redimita effingebatur; nam rosæ ei sunt dicatæ, ut inferius latius dicemus:

mus:

mus: concha autem, eam ex mari ortam innuit. Eam statim e mari Paphum appulisse dicebant, forte quod Cyprij, aut quod talem cæli positum sint sortiti, aut alia de causa, mirum in modum veneris voluptatibus sint dediti. Itaque præcipue eam cultu prosequabantur; templumque illius apud eos exstabat, in quo eius statua non humanã figuram præferebat, sed quoddam in basi latum, atque rotandum erat, quod paullatim in acumen vergebat: cuius rei, ut scribit Cornelius Tacitus, nulla videbatur ratio reddi posse. Sed tamen aliqui sentiunt, hanc figuram corporis humani umbilicum referre: hæc Veneri est attributa, quod libido in mulieribus in hac parte residere, ac inde incipere credatur. At quid dicemus de Ioue Ammonio, qui, ut superius meminimus, ita erat effictus? Ego huius sum sententiæ, aliquid arcani sub hac figura latere, quod eius auctores in vulgus proferre noluerint, ut posteris materiam ad aliquid per se excogitandum relinquerent: aut quod antiqui semper sint arbitrati, res ad religionem pertinentes esse celandas, aut tam obscure innuendas, ut a nemine intelligi possent, nisi ab eo, qui magnum studium ad eas indagandas attulisset: hoc ideo senserunt; quod ita maiori venerationi essent futuræ. Veneri etiam, sicut & cæteris Diis, currus est tributus, quo per aerẽ, per mare, aut qua tandem libuisset, veheretur. Sed Claudianus, cum eam in Nuptias Honorij & Mariæ inducit, a Tritone humeris vectam, ac eius cauda sursum erecta tamquam umbraculo teclam fingit. Eius currus a candidissimis columbis trahi dicitur; huiusmodi enim aues maxime ei congruere videntur; ideoque Veneris aues dicuntur; nam præcipuo quoddam impetu ad coitum feruntur; nec est vllum anni tempus quo ab hoc opere cessent. Fabulantur etiam poetæ, ideo columbas Veneri esse gratas, quod Peristera Nympha quæ vnice ab ea diligebatur, in hanc auem sit mutata. Athanasius præterea hinc ostendit, Veneri columbas esse sacras, quod in Eryce Siciliæ monte quidam festi dies in Veneris cultum celebrarentur, quos Siculi transitus dies appellabant; nam tunc Venerem in Libyam transire dicebant; atque ea de causa in illa regione nulla eo tẽpore columba apparebat, tamquam omnes ad suam dominam comitandam essent profectæ: post nonum

VV 3

Veneris libidinis Dea.

Veneris ortus.

Columbe Veneris aues.

*Cen. Hec
rij. i. i.*

diem vna omnium pulcherrima e mari Libyco euolare cernebatur, non aliis similis, sed rubra, vt Anacreō scribit, ea Venus esse existimabatur, quam ille purpuream appellat: hanc infinita propemodum sequebantur. Itaque Erycis montis accola tunc reditus dies celebrabant, & diuites opipara conuiuia inuehebant, quemadmodum Athenæus refert. Cyeni quoque Veneris currum pertrahebant, iuxta Horatij, Ouidij, Statijque sententiam; aut quod avis hæc per se sit innocentissima, cum neminem unquam lædat; aut propter cantus suauitatem, qui magno

magno pere libidines in nobis excitat. Hæc Dea nuda effingitur, eam scilicet ob causam, quod Venereis voluptatibus addictus, sæpe omnibus suis bonis spoliatur; nã eius rem. familiarem meretrices abliguriūt, corpus debilitatur, animus ea labe adspargitur, vt nihil amplius pulcritudinis in eo existat. Vel eandẽ nudam veteres ostenderūt, vt nos inde intelligeremus, amatoria furta latere diu nõ posse, nam tandem aliquando in lucem emergãt, necesse est, tum scilicet, cum minime suspicamur. Huc fortasse Praxiteles spectans, Gnidiis Venerẽ ex candidissimo marmore nudã effinxit, quæ tantæ erat pulcritudinis, vt multi Gnidum nauigarent, eius tantum videndæ cupiditate allecti. Ferunt amore captum quemdam, cum delitasset in templo, simulacro cohæsisse; eiusque cupiditatis esse indicem maculam. Venus per mare natat; vnde intelligamus licet, quam sit amara hominum lasciuorum vita; quæ assiduis incertorum consiliorũ procellis agitatur, in quibus sæpe naufragium faciunt. In Saxonum historiis exstat, fuisse in Saxonia eiusmodi Veneris simulacrũ; Stabat Dea in curru nuda, myrto capite cincta, ardentem faciem pectore, dextera mundi figuram, sinistra mala aurea tria ferebat: post etiam erant nudæ Gratæ, nexis manibus poma gestantes, auerlis inuicem vultibus dona conferentes; uales quadrigæ aderant, gemini cyeni, totidemque columbæ. Myrtus erat Veneri sacra; quod crederetur vim habere, ad amorem inter duos conciliandum, eumque conseruandum. Plutarchus pacis eam symbolum esse dicit: hinc factum est, vt ouantes myrtea corona cingerentur; nam ij cum paruo labore, & absque cæde de hostibus victoriam reportassent, Veneris planta coronabantur; ea enim vim, bella, discordias auersatur; alij sentiūt, myrtum Veneri datam, quod planta sit maritima, vnde & nata sit Venus. Eidem rosete sunt sacræ: quod sicut eæ rubræ sunt, & non sine spinaũ punctationibus decerpi possunt, ita & Veneris voluptates secum ruborem afferunt, & conscientie stimulis assidue nos pungunt, ita vt maximum ex eis dolorem contrahamus: præterea rosæ pulcritudo breui durat, citoque languescit; idem voluptatibus fœdis accidit: ideoque ex rosis Veneri festã conficiebant. De eis fabulantur, olim eas fuisse albas; sed quondam Venerem,

*Myrtus
Veneri sa-
cra.*

*Rosa Vene-
ris.*

rem, cum suppetias amasio suo Adoni latura curreret, cum scilicet Mars hunc suum rivalem iam esset de medio sublaturus, pedem rosarum spinis incautam imposuisse, ab eisque cruentatam; suo sanguine rosas respersisse, indeque eas rubras effectas esse. Venerem Apuleius, cum de Iudicio Paridis, in scena exhibito, agit, sic fere describit: Erat illa pulcherrimi aspectus, coloris suavis, atque iucundi, & nuda fere suam venustatem demonstrabat; nam pertenui velo operta, sua membra non operiebat, sed potius adumbrabat. Corpus candidum erat ita ut caelitus descendisse diceres: velum erat caeruleum, maris instar, unde ea nata esse creditur: eam lascivi Amores praecedebant, faces praeferebant, ut antiquorum erat mos, apud quos quinque pueri novam sponsam, ad mariti domum euntem cum facibus praecedebant. Veneris quoque latera hinc Gratiae, illinc Horae clauderant; quae floribus sanctis voluptatum Deam adornare videbantur. Ita Apuleius Venerem exprimit. Sed alij eam pone Gratias, ad latera Cupidinem, & Anterosam habentem effingunt. Horatius eam laetam, & ridetem facit, dicitque locum ac Cupidinem illam circumvolare. Homerus eam fere *φιλότητις*, hoc est, risus amatricem cognominat; risus enim est laetitiae argumentum, quae lasciviam comitatur. In Petri Apiani antiquariis exstat puer nudus, alatus, myrtoque coronatus, qui humi sedet, ac barbiton pulsat, quem inter crura continet: eius inscriptio est, *V E N V S*: ante hunc alius puer ei similis rectus stat, eumque inspicit, ambabusque manibus, in altum eleuatis comam vna cum facie muliebri tenet; ex ea pannus usque ad mediam comam dependet. Faciei inscriptio est *I O C V S*, pueri est, *C V P I D O*. Veneri non solum lascivias, sed & pudicas cogitationes veteres adscribebant. Itaque Romani, libris Sibyllinis per decem viros inspectis, censuerunt, ut Veneris Verticordiae simulacrum consecraretur, quo virginum, mulierumque mens a libidine ad pudicitiam converteretur; causam nominis Ouid. lib. i v. Fast. affert, quod lasciviarum foeminarum corda ad pudicitiam converterent. Eo spectasse Marcellus videtur, qui, visitis Syracusis, templum Veneri extra urbem ad mille circiter passus posuit, ut scilicet procul lasciviam a Romanis mulieribus abesset, sicut templum illud a moenibus Romanis

manis recedebat. Ad hoc Romanae adolescentulae, nobiles iam proficiscebatur, sigilla quaedam offerentes, ex argilla, aut panis confecta, quibuscum iam in puellari aetate ludere solitae essent. Venus haec Verticordia illi similis erat; quae à Graecis *ἀποτροπία* appellabatur, Vertibilem nos diceremus, haec homines a scelestis & impiis operibus, & desideriis parum æquis, malisque cogitationibus auertere putabatur. Nomen id illi Harmonia Cadmi vxor imposuit. Apud Graecos Venus erat etiam Vrania, hoc est, caelestis cognominata, à qua purum

illum, ac sincerum amorem ad nos manare arbitrabantur, qui omnem penitus corporum coniunctionem auersatur. Erat & alia, *ἠνθημιθ*, hoc est, popularis dicta; quã Scopas arietis insidentem, pedeque testudinem opprimentem finxit, ut Alexander Neapolitanus refert. De eadem re Plutarchus in præceptis conubialibus meminit; rationemque reddit, dicens; apud Eleos Venerem esse, quæ pede testudinem calcas; ut eo mulieres docerentur, ad ipsas domus custodiam pertinere; easque decere, parum admodum loqui, cum silentium mulierum sit maximum ornamentum. Idem Plutarchus alibi eius imaginis rationem explicans, scribit, adolescentulas, dum adhuc sunt innuptæ, sub alterius custodia esse debere: sed, cum matrimonio iunctæ fuerint, ipsarum esse munus, domum custodire, cæterum semper silentium illis esse seruandum, tamquã viris incumbat, pro eis, ubi opus fuerit, loqui: nam Plinius scribit, testudinem lingua carere: idem refert, quod etiam Ælianus confirmat, testudinem foeminam in coitu auersam se masculo præbere: atque ideo vix se in pedes erigere posse, cum magno periculo, ne sit feris præda, præcipue aquilæ: quare maxime a coitu refugit, quem tunc appetit, cum quamdam herbam tetigerit. Hinc mulieres discant, quanto se discrimini committant, cum suam pudicitiam prostiruunt: sibi que statuunt tunc tantum concubitum expetendum, cum prolis relinquendæ gratia se legitimo matrimonio iunxerint. Veteres solebant cum Venere Mercurium coniungere quo innuebant, amorem suauibus verbis conciliari plerumque solere. Hac etiam de causa inter Gratias, Veneris comites Pitho collocabant, quæ a Latinis Suadela dicitur, & erat persuadendi Dea. Hæc in Iouis templo apud Eleos Veneri, e mari emergenti, a Cupidineque sustentatæ, coronam offerebat. Megarenles quoque Suadellæ simulacrum in Veneris templo dedicarunt: primus fuit Theseus, qui ambarum simul coniunctarum cultum induxit; ut Pausanias scribit, cum in ciuitatem plebem per agros sparsam coegisset. Alibi etiam per Græciam templa Suadellæ erant posita vna cum Venete: nam iuxta Ouidium lib. 1 v. Fastorum Venus

Illarudes animos hominum contraxit in vnum,

Et

Et docuit iungi cum pare quemque sua.

Amatoresque primi eloquentiam inuenerunt, qua adolescentulas, a se adamas ad sua vota pertrahere studebant; multaque alia ad earum pudicitiam expugnandam excogitarunt, atque inuenerunt. Iraque Arcades Venerem Machinatricem, atque Inuentricem appellabant. Venerem veteres licet lætis, mollibus, voluptuosisque præposuerint (nam eam Iupiter apud Homerum, hortatur ut a tristibus bellis absit, tum, cum ipsa suppetias Æneæ contra Diomedem latura, in manu vulnus suscepit; hæc inquit, Martis, aut Mineræ esse opera, ad ipsam vero non bella, sed amatoria officia spectare) Sed tamen eam quoque armatam interdum effinxerunt: huius rei causam sic Lactantius narrat; Cum, inquit, Messenios obsiderent Lacedæmonij, & illi furim, deceptis obsessoribus, egressi, ad diripiendam Lacedæmonem cucurrissent, a Spartanis mulieribus fugati, fusique sunt. Cognitis autem hostium insidiis, Lacedæmonij sequebantur: his armatæ mulieres obuiam longius exiuerunt: quæ, cum viros suos cerneret, parare se ad pugnam, quia putarent Messenios esse, se eorum vxores esse indicarunt: at illi, vxoribus cognitis, in libidinem concitati, sicut erant armati, permixti sunt utique promiscue (nec enim vacabat discernere) Quare propter huius facti memoriam, ædem Veneri armatæ & simulacrum posuerunt. Legitur de hac re elegans sane Ausonij Epigramma, de Græco expressum; quod est huiusmodi;

Armatam Venerem vidit Lacedæmone Pallas:

Nunc certemus, ait, iudice vel Paride.

Cui Venus, Armatam tu me temeraria temnis?

Quæ, quo te vici tempore, nuda fui.

Eadem hanc, vel aliam ob causam est quoque Victrix cognominata. Et in agro Corinthio Veneris statua exstabat; Victoriæ porrigentis. Nicophorosque, hoc est, Victoriæ gestans dicebatur. Eam, Pausanias scribit, ab Hypermetra dicatã: nam illa, cum, patris imperio contempto, suum virum interficere nolisset, a patre fuit in iudicium vocata, sed iudicium sententis absoluta, Veneri eiusmodi statuã posuit. Romani autem Venerem Victricem ita effingebant, ut in quodam Numeriani

Imper. numismate cernitur. Erat imago stolata, quæ dextra Victoriolam porrigebat, sinistra nescio quid hac forma Δ: quod alij putant, vmbilicum esse, qua specie apud Paphum colebatur, vt supra docuimus; alij speculum arbitrantur; nam Philostratus in Amorum tabula scribit, Nymphas Veneri statuam posuisse, quod tam pulchræ prolis esset mater, speculum etiam argenteum dedicasse. In quodam Faustinae numismate Venus cernitur, sinistra clypeum ad humum protensum tenens, in quo duæ imagunculæ sunt exsculptæ; dextera vero Victoriâ porrigens: inscriptio est, VENERI VICTRICI. In alio eiusdem Faustinae numismate vbi inscriptio est, VENVS, mulier recta cernitur, quæ sinistra vestis lacinias tenet, sursumque reducit, dextera nescio quid porrigit, pomum videtur; ob memoriam forte pomi illius, quod ipsi a Paride est adiudicatum. Pausanias etiam eidem pomum in manus tradit, cum de quopiam Veneris simulacro scribit, quod erat apud Sicyonios, ibi narrans, templum Deæ positum, in quod non nisi duabus mulieribus aditus patebat; quarum vna, quæ & templi custos erat, dū huic muneri præerat, casta perseuerabat; altera virgo erat, nam sacras res tractabat, hæc anno expleto, alteri hanc sacrorum administrationem tradebat. Cæteri, qui Deam venerari veniebant, foras pro ianuis stabant. Deæ statua erat aurea, ea sedebat; manu vna aliquot papaueris capita tenebat, altera pomum; in capitis vertice nescio quid affixum habebat, quod cardinem referret. De quadam Venere Pausanias in Laonicis meminit, quæ Morpho dicebatur a Tyndareo posita, erat enim ædicula supra Veneris armatæ fanum, vbi Dea sedebat, in capite tegumentum habens, & ad pedes pedicas; quibus innuebatur, iuxta nonnullorum sententiam, vxores viris, quibus cum sunt matrimonio coniunctæ, connubialia vincula dissoluere non debere. Nam quod Veneri vincula Tyndareus pedibus iniecerit, vt filiarum opprobria vlcisceretur, non credendum Pausaniæ videtur; idque non iniuria; nam statuas veteres Diis dicebant, vt erga eos pietatem, ac religionem præ se ferrent, aut vt ab eis hac ratione opem impetrarēt; vel etiam vt earum forma diuersas Deorum virtutes adumbrarent. Itaque non solum Veneris, sed etiam nonnullorum Deorum pedes

des pedicis vincti cernuntur, non contumeliæ, aut iniuriæ referendæ gratia, sed alias ob causas, de quibus superius egimus. Licet autem Venus meretricum numen esse proprium putaretur, vt quæ meretriciam artem prima inuenisset exercuissetque. Itaque meretrices eius festa summa cum religione celebrabant, ab ea votis & precibus contendentes, vt venustatem, pulchritudinem, ac gratiam sibi apud omnes conciliaret, quo maxima lucra, ac pecunias ab amatoribus extorquere possent. Sed tamen eadem summo cultu etiam ab honestis puellis afficiebatur, quod existimarent eam sibi eiusmodi venustatem, ac formam elargiri posse, vt facile nubere possent: nam & Venus, vt alibi scripsimus, apud antiquos matrimonio erat præposita. In Græcia quoque erat spelunca, vbi, sicut Pausanias refert, Veneri diuini tribuebantur honores, quo diuersas ob causas multi confluebant, sed viduæ præsertim, a Dea felices alteras nuptias precaturæ. Nuptiæ quinetiam Venerem orabant, vt concordiam sibi cum suis viris conseruaret, lætaque prole se fecundaret. Quamobrem Venus omnium generum mulieribus erat commune numen; quæ cum maiori se religione erga Deam obstringi, quam viri sentirent, quidquid sibi prospere successisset, Veneri acceptum referebant: neque vero homines erga eam se ingratos præbuerunt; nam beneficia ab ea recepta magna animi gratitudine sæpe compensasse leguntur. Itaque Romani, cum a Gallis in Capitolio obsiderentur, vbi maxima omnium rerum penuria laborabant, quia mulieres sibi comas, ad funes in machinarum vsum conficiendos, absciderunt, liberati obsidione, Veneri, ab ipsis Caluæ cognominatæ templum, vt Lactantius scribit, dedicarunt, in beneficij a mulieribus accepti memoriam conseruandam: sed alias semper Venus pulcherrima coma ornata effingitur, qualem eam Claudianus in Nuptiis Honorij, & Mariæ describit, ita dicens;

*Casariem tum forte Venus subnixâ corusco
Fingebat solio: dextra, lænæque sorores
Stabant Idaliæ: largos hæc nectaris imbres
Irrigat; hæc morsu numerosi dentis eburno
Atulti fidum discrimen arat, sed tertia retro*

*Dat varios nexu, & iusto diuidit orbes
Ordine.*

*Venus bar-
bata.*

Neque solum comatam Venerem antiqui; sed & barbatam expresserunt: nam eiusmodi statua apud Cyprios videri batur, vt Alexander Neapolitanus scribit; quæ aspectu quidem virili erat, sed muliebrem habitum gestabat. Suidas scribit Veneris si mulierum aliquando effingi solitum cum pectine, & barba; quod Romanis aliquando mulieribus pestilens irrepit pruritus: quo morbo cum pili deciderent omnes, pectinum tamen erat

vsus,

vsus. Quare mulieres tam deformi, ac inuenusto morbo primum angebantur: hinc Veneri vota facientes, deæ miseratione eis pili iterum succreuerunt; & propterea mulieres hac peste liberatae, Deæ simulacrum cum pectine posuere; eidemque simul barbam effinxere, vt Dea mascula, & foeminea instrumenta haberet, vt omnis generationis praeses crederetur: ideoque superiora corporis cingulo tenus maris speciem praeferebant; inferiora vero foeminae. Neque Veneri tantum a veteribus tributum est, vt mas simul, & foemina esset, sed ceteris quoque Diis, quibus vtriusque sexus nomen est inditum, vt significaretur inter eos nullam in hoc esse differentiam, qualem inter mortales cernimus. Proditum est, apud Carenos, qui sunt Arabiae populi, obseruatum esse, vt, qui Lunam foemineo genere, & nomine putarent nuncupandam, is addictus mulieribus semper inseruiret: qui vero matrem esse crederet, is in uxorem dominaretur, neque vllas muliebres pateretur insidias. Hinc licet Graeci vel Aegyptij eo genere, quo foeminam hominem, etiam Lunam Deum dicerent, mystice tamen Deum intelligebant: ideoque ab Aegyptiis vitulus pro Luna tanto cultu est affectus. Parthi Lunam Deum venerabantur. Philochorus etiam, qui idem Lunæ, ac Veneris numen esse arbitratur (qua in sententia etiam Aegyptij fuere, qui Veneris statuam, sicut & Lunæ cornutam effingebant) scribit, mulieres virili veste, hominesque muliebri, Veneri sacra fecisse. Neque ab hac sententia videtur Seneca in Naturalibus quaestionibus recedere; vbi scribit; Aegyptios ex singulis elementis bina fecisse, vnum masculum, alterum foeminam: nam in aere ventum masculum esse dicebant, foeminam vero id, quod non moueri, caliginosumque esse videtur; falsam aquam marem, dulcem foeminam; in igne id masculum esse, quod comburit, quod lucet vero, foeminam; in terra masculum, quod est durum, vt saxa, foeminam quod molle, culturaeque est patiens. Macrobius lib. i. Satur. refert, simulacrum huius Deæ in monte Libano fictum fuisse capite obnupto, specie tristi, faciem manu laeva intra amictum sustinens, ita vt lacrymae a spectantibus manare credantur. Imago haec Veneris erat, Adonim plorantis, qui fuerat ab apro interfectus. Quare in huius rei memoriae quaedam festa dicta Adonia

*Dei omnes
mares, ac
foeminae.*

*Lunus
Deus.*

nia

nia celebrabatur: tum mulieres cadauerum simulacra feretris imponebat, quæ lacrymis prosequentes, ad sepukuram efferebant: id Plutarchus scribit, Athenis factitatum, vt lacrymas a Venere in Adonidis morte sparsas commemorarent. Apud Argiuos, sicut Pausanias meminit, Adonim plorabat quadam in ædicula, quæ non multum a Iouis Seruatoris fano aberat. Hanc Veneris imaginem ita Macrobius ibidem exponit: Phisici terræ superius hemisphærium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt; inferius vero hemisphærium terræ Proserpinam vocauerunt. ergo Iugens inducitur Dea, quod Sol annuo gressu per duodecim signorum ordinem pergens, partem quoque hemisphærij inferioris ingreditur: quia de duodecim signis Zodiaci sex superiora, sex inferiora censentur: & cum est in inferioribus, & ideo dies breuiores facit, lugere creditur Dea, tamquam Sole raptu mortis temporalis amisso, & a Proserpina retento: rursusque Adonim redditum Veneri credi volunt, cum Sol, enictis sex signis annuis inferioris ordinis, incipit nostri circuli lustrare hemisphærium cum incremento luminis & dierum. Ab apro autem tradunt interemptum Adonim, hiemis imaginem in hoc animali fingentes, quod aper hispidus, & asper, gaudet locis hispidis, & lutosis, pruinaque contactis, proprieque hiemali fructu pascitur glaudet. Ergo hiems veluti vulnus est Solis, quæ & lucem eius nobis minuit, & calorem: quod vtrumque animantibus accidit morte. Quare dicta imago terræ quoque hiemalis est, quo tempore obnupta nubibus, Sole viduata stupet; fontesque velut terræ oculi, yberius manant; agrique iterum suo cultu vidui mœstam faciē sui monstrant. Hæc Macrobius. Sed & Eusebius in libris de Præparatione Euangelica phisice de Venere loquens, ab ea dicit, vim generandi in animantes manare, ac eam semini vim indere; ideoque muliebri forma præditam, vt innuatur, rerum ortum ab ea proficisci, pulcram eam effingi, quod omnium stellarum longe pulcherrima videatur, quæ vesperi Hesperus, mane Lucifer, iuxta M. T. Ciceronis sententiam appellatur; eidem Cupidinem ad latus adstare, quod ab ea libidines imitantur: vbera, ac genitalia operta habere; nam intra illa semen, item & lac, vnde ex semine nata nutriantur, conditum est: e mari

mari natam ferris quod eius aqua humida, ac calida credatur, quæ assidue motetur, ac agitata spumas vberes emittat; quæ omnia in semen quoque quadrant. Multa quoque de Venere dici possent, si quis de ea, tamquam de erronum vna, deque effectibus, qui huc in terras ex ea dimanant, loqui vellet. Ex quo intelligi daretur, quam obrem veteres, Martem, Deum ita ferocem vna cum ea placide degere sinxerint. Sed id cum ad nostrum institutum non admodum faciat, optimo iure a nobis prætermitti posse censemus. Quare ad Gratias ac Horas, Veneris comites transeamus.

G R A T I Æ.

DESCRIPTA à Venere, eiusque filio Cupidine, reliquæ est, vt ad eius comites adubrandas; accedamus atque ita ad vmbilicum institutum opus perducamus. Hæc Venerem semper affectari dicuntur; nam, sicuti Venus, ac Cupido efficiunt, vt per continuam prolem succrescētem humanum genus conseruetur; ita & Gratia homines inter se colligatos continent; nam mutua beneficia, quibus alter alterum prosequitur, sunt causæ, cur alter alteri sit gratus; ac omnes vinculo amicitia simul copulentur; qua ex hominibus sublata, non est dubium, quin homines cæteris animantibus longe inferiores essent, ciuitatesque disturbarentur, immo ne essent quidem. Itaque dici fortasse potest, fatius fuisse mortales nunquam fuisse, quam vbi fuissent, viuere absque Gratiis. At diuina prouidentia, quæ huic rerum vniuersitati prospicit, eas existere voluit. Hæc iuxta quorundam sententiam Veneris ac Bacchi filia fuerunt, interque mortales sibi domicilium constituerunt: quæ fabula ideo ficta videtur, quod nihil fere hominibus est gratius iis, quæ ab his Deis in nos manant. Alij aliter eas natas fabulantur: sed est extra rem, qua de agimus, varias de hoc variorum opiniones inquirere. Nonnulli dicunt idem Gratiarum numen esse, atque Horarum, sed distincta tamen esse inter eas munera: Chrylippus Gratias paullo iuniores, ac pulchriores Horis esse dicebat, ideoque Veneri comites attributas. Horas Homerus ait, cæli portis præesse, curamque habere, vt modo serenum,

Gratiarum filia.

modo nubilum sit. Hæ idcirco Solis equos curare finguntur, quod ex cursu Solis orientur, seu potius mensurentur, & distinguantur. vnde Ouid. lib. II. Metam. ita de eis scribit,

Iungere equos Titan velocibus imperat Horis.

Iussa Deæ celeres peragunt.

Horæ quatuor.

Nec aliud quidquam Horæ sunt, quam anni tempora: hincque est, cur eas quattuor faciant, sicut & quattuor sunt anni partes, ita a Sole distinctæ, ac nominatæ: nam apud Ægyptios Sol præter alia nomina, etiam Hori nomen obtinuit. Itaque de Horis Eusebius in lib. de præparat. Euang. scribit, Horæ, quas quattuor anni tempora, ac cælum claudere, & aperire dicunt, interdum Soli tribuuntur, interdum & Cereri, atque ideo duos calathos ferunt, alterum florum plenum, quibus ver innuitur; alterum sicubus; quibus æstas significatur. Eas Ovidius libro I. Fastorum Iano comites adscribit, in cæli ianuis custodiendis. Ibidem libr. V. Floræ comites facit; sicque Floram dicentem inducit,

Conueniunt pictis incinctæ vestibus Horæ,

Inque leues calathos munera nostra legunt.

Pausanias scribit, veteres eas in Iouis capite vna cum Parcibus effinxisse; hoc fortasse innuentes, Fatum nil aliud esse, quam Dei voluntatem, a quo etiam temporum vicissitudo proficiscatur. Philostratus eas sic describit; Horæ, corporea specie in terram profectæ, manus contingentes, annum volutant, & tellus belle fert annua omnia. Flauæ autem hæ super spicarum comis ambulant, non tamen vt frangant, aut fleclāt, sed vsque adeo sunt leues, vt ne cum segete quidem cadant. Sunt autem aspectu valde suaves, artisque mirandæ; dulcissimus est earum cantus, in orbeque conuertendo, admirabilem spectantibus præbent oblectationem, cum omnes veluti saltitent: sublatum autem brachium, comæque demissæ libertas, feruensque præ cursu gena, & vna salientes oculi, eas pulcerrimas reddunt. Quia ergo hæ efficiunt vt terra semina sibi commissa magno cum fœnore restituat, perinde atque beneficiorum memor, nobis gratiam referat; hinc factum est, vt Gratiæ quattuor esse ferantur, sicut & quattuor sunt anni tempora, quæ Horæ dicuntur: ex quo intelligitur, illas atque has idem esse. Gratiæ autem

Gratiæ quattuor.

autem coronatæ, vna floribus, fructibusque terræ, altera spicis, & frumento, tertia vuis, & pampinis, atque pomis, vltima oliuis, cæterisque similibus; Apolloque manu dextera eas gestare fingebatur; quod eæ anni partes a Sole proueniant. Eædem Veneri quoque comites sunt assignatæ; quod olim putarent, ab eis proficisci, quod ad oris speciem, corporisque pulcritudinem spectet; vt Diodorus refert. Earum quoque munus est, ne homines beneficiorum sint immemores, sed grato animo gratiam rependant. Quare aliqui duas tantum Gratiæ esse exi-

Gratiæ cur Veneris comites.

Gratiæ due.

Gratiæ tres.

stimarunt, vt Lacedæmonij, qui quemadmodum Pausanias in Laconicis refert, duas tantum coluerunt, quia duo tantum ab eis in homines opera manant, vnum, quod est, in alterum beneficium conferre, alterum, beneficia accepta compensare. Sed tamen idem Pausanias scribit, omnes, qui in Delo Gratiis vna cum Mercurio, aut Apolline statuas posuere, tres eas effinxisse, easdemque tres in arcis Atheniensis vestibulo exstitisse. Itaque vulgo receptum est, eas tres esse: nam beneficia accepta non solum paria reddere, sed maiora etiam, & duplicata debemus. Hinc fit, vt earum vna terga ad nos obuertat, duæ vultibus nos intueantur, hoc innuentes, nobis in beneficio referendo, maiori liberalitate vtendum, quam cum priores officii aliquem prouocamus, quæ in eum collocare non debemus, remunerationem expectantes, nam scenus id potius esset, quam beneficium. Gratiæ quinetiam virgines, hilares, ac ridentes effinguntur, vt hinc intelligamus, eum, qui beneficium præstat, nulla fraude vti debere, sed animo cædido, simplici, atque hilariter vti. Eodem etiam spectat, quod illæ nudæ, zonisque solutæ pinguntur, quales Horatius descripsit, nam amici inter se, animos nudos, apertos, ac omni fraude solutos habere debent. Pausanias in Bœoticis se ignorare fatetur, a quo Gratiæ nudæ primum fuerint effictæ, cum olim vestibus amictæ passim pingerentur, seque causam latere, cur postea nudæ exprimi ab omnibus & pictoribus, & statuariis ceperint. Idem scribit, Eteoclem Bœotum primum Gratiæ colendas instituisse, easque tres induxisse, sed se ignorare dicit, quibus eas nominibus appellarit. Hesiodus autem illas ita nominauit, vnam Euphrosynam, quæ hilaritatem significat, alteram Aglaiam, quæ maiestatem ac venustatem sonat, tertiam Thaliæ, quam florentem festiuamque interpretemur licet, quartam Homerus Pasitheam nuncupauit, quam Iuno vxorem Somno se tradituram pollicetur, si is Iouem sopiat: idem vnam nominat Gratiæ, quam Vulcani vxorem, cumque eo semper degisse dicit: hanc pulchra coma decoram Thetidi obuiam prodeuntem describit, cum ea ad Vulcanum proficisceretur, oratura vt is arma pro Achille filio suo fabrefaceret. Eleos Gratiæ ita formasse legimus, vt vna rosam, altera talos, tertia myrti ramum manu præfer

*Gratiarum
nomin. a.
Euphrosy-
ni.
Aglaiæ.
Thaliæ.
Pasitheæ.*

præferret: ratio est; quod rosa, & myrtus Veneri sunt sacræ, ideo sunt eis traditæ, quæ vt plurimum Veneris sunt comites: talus virginum lusus repræsentat, quales matronas haud deceant. Hæc Pausanias. Alij rosa earum festiuitatem innui dicunt, talo, vicissim eas commere debere; myrto, eas semper virere oportere. Alexander Neapolitanus refert, qui ab Aristotele in Ethicis est mutuatus, olim Gratiarum templum in media platea cõstrui solitum esse; vt eo scilicet homines admoneretur, quo prompto animo beneficia in alterum conferrent, ac accepta beneficia compensarent; id enim Gratiarum munus esse existimabant. Sed id temere fieri nequaquam debet; nam tantum est in vitio ponendum, beneficium in indignum, præsertim non indigentem conferre; quam non ei præstare, qui nostra ope indigeat, præcipue si dignus sit, cui succurratur. Id etiam nobis Gratiarum imagine significatur, in qua interdum earum Dux Mercurius cernitur, qui rationem, ac prudentiam monstrat, vt his ducibus homines vtentes, quomodo, quando, quibusque sit beneficium præstandum, cognoscant, diuinam semper pro virili parte bonitatem imitantes, quæ semper ad nobis benefaciendum est parata. Ideoque, vt Macrobius arbitratur, Apollo sangebatur dextera Gratiæ gestare, sinistra arcum, & sagittas, quod ad noxam sit pigrior Deus, & prætor ad salutem. Sed quomodo circa beneficia gerere nos debeamus, præclare Seneca lib. i. de Benef. ex Gratiarum imagine ita docet: Tres Gratiæ sunt, quia, vt quibusdam videtur, vna sit, quæ dat beneficium, altera quæ accipiat, tertia, quæ reddat: aliis vero, quod tria beneficiorum sint genera, promerentium, reddentium, simul & accipientium, reddentiumque. Quid ille confertis manibus, in se redeuntium chorus: ob hoc, quod ordo beneficij per manus transeuntis nihilominus ad dantem reuertitur, & totius speciem perdit, si vsquam interruptus est, pulcerrimus, si cohæsit, & vices seruauit. Ideo ridentes, quia promerentium vultus hilares sunt, quales solent esse & qui dant, & qui accipiunt beneficia. Iuuenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere. Virgines, quia incorrupta sunt, & sincera, & omnibus sancta, in quibus nihil esse alligati decet, nec adstricti, solutis itaque tunicis vtuntur. Pellucidis au-

tem, quia beneficia conspici volunt. Sed colophonem huic Gratiarum descriptioni, & vniuerso simul libro addamus, elegans sane Epigramma adscribentes, quod Romæ in ædibus Columnensium, Gratiarum simulacro est incisum: ad est tale,

Sunt nuda Charites niueo de marmore: at illas

Diva Columna suis ædibus intus habet.

Par tribus est facies, qualem decet esse sororum:

Par tribus est etas, par quoque forma tribus.

Grata Thalia tamen geminae conuersa forori,

Impli

Implicat alterne brachia blanda soror.
Euphrosynen dextra stupeo, Aglaiamque sinistra
Miror, & implicitis brachia nexa modis.
Iupiter est genitor, peperit de semine cæli
Eunomia, & Veneris turba ministra fuit.
Inde alitur nudus placida sub matre Cupido,
Inde voluptates, inde alimenta Dei.

F I N I S.

AD LECTOREM.

SCITO, *Candidè lector, errore quodam factum esse, ut imago Veneris Barbata omitteretur, eiusque loco Veneris Armatae imago poneretur, quae est pag. 350. Quare tuum erit Barbatam, suo loco reponere, Armataem autem in pag. 348. transferre.*

VARIA

VARIARVM IMAGINVM, QVAE TOTO LIBRO

HABENTVR, COMPENDIVM,
IUXTA ORDINEM, QVO
describuntur.

DE AETERNITATE.

DEMOGORON in media terra habitans, pallidus, crassissima nebula circumdatus, situque obductus, & quem semper Aeternitas affectaretur, a Ioanne Buccatio effingitur. 18.

Annus serpens caudam mordicus tenens, ab Aegyptiis effingebatur. 10.

Aeternitas referebat Matronam quandam, quae stat, pilam dextera manu tenentem, amiculo perquam lato capite humerorum tenus amictam, in quodam Faustinae numo. *ibid.*

Aeternitatis antrum ignotum, tempora emittens, ac reuocans, quod serpens ambiat mordicus caudam tenens: ante cuius fores custos Natura sedeat, ex cuius cunctis membris animae dependant: ubi sit senex, qui caelo scribat leges. Sed cum Phoebus se ad antri ostium sistat, Natura & senex se illi inclinent; intus visantur saecula, variis metallis distincta, a Claudiano describitur. *ibid.*

DE SATVRNO.

SATVRNVS homo senex, pannosus, capite apertò, altera manu falcem, altera vero nescio quid panno inuolutum gestans, quod in fauces conlicere videatur, & quattuor infantes prope habens, olim effingebatur. 22.

Saturni in templi culmine Romani Tritonem cum buccina sculpsere. 23.

Saturnus gressibus tardus, glauco amictu caput reclusum habens, dextra praetendens flammium draconem, caudae suae vltima deuorantem, caecae primos nubibus candicans, atque subinde repuerascens, a Martiano Capella describitur. 25.

Saturnus congelatus, nix ac pruina opertus, cuius capiti serpens, interdumque leonis, aut apri caput, dentes ostentantis sit impositum, ab eodem Martiano ostenditur. *ibid.*

Imago quædam ab Ægyptiis iuxta Serapidis simulacrum posita tribus capitibus constabat, Leonis scilicet, Canis, ac Lupi. 26.
Saturni habitus quattuor oculis præditus, quorum duo ante, duo autem pone erant affixi, vicissimque claudebantur, atque patebant, ad humeros quattuor alas habens, quarum duæ erant expansæ, duæ reductæ, ad caput duabus alis insignitus, ab Eusebio describitur. 27.
Saturnus, laneo vinculo pedibus vinctus toto anno custodiebatur, præterquam Saturnalibus, quibus soluebatur. ibid.

DE IANO.

PRECES claudæ, vultu mæsto, strabis oculis, ab Homero finguntur. 28.
Ianus olim bifrons, sceptrum vna manu, altera clauem tenens designabatur. 29.
Portunus clauem manu tenens depingitur. ibid.
Ianus duarum facierum, quarum vna est iuuenilis, altera senilis, effingebatur. 30.
Ianus ita figuratus, vt c c l x v. notam haberet, a Numa dicatus fuit. ibid.
Mundus serpente, caudam suam vorante, representabatur. ibid.
Ianus altera facie horrida, hirsuta, obscuraque, altera hilari, pulcra, ac iuuenili effingebatur. 31.
Ianus apud Hætruscos quadriceps formabatur. 32.
Ver cinctum erat florente corona. ibid.
Æstas erat nuda, & ex spicis habebat ferta. ibid.
Autumnus totus erat sordidus, vuas calcans. ibid.
Hiems erat conglaciata, & capillos niue conspersos habebat. ibid.
Ver Venere, Æstas Cerere, Autumnus Baccho, Hiems Vulcano, ad ardentem fornacem astante, vel vêtis vna cum eorum Rege AEolo exprimebatur. ibid.
Templum Iano Romæ dicatû fuit, cuius testudo quattuor columnis pilatis sustentabatur, quattuor peruiis ianuis, in singulis loculamenta duodecim, tamquam fenestellæ, in quibus statuæ reponerentur. 33.
Iani templum a Numa est extructum, duas portas habens, in cuius vestibulo insigni in folio sederet Ianus. 34.
Belli portæ, quæ Romæ in Iani templo erant, centum æreis vectibus claudebantur; in cuius limine tamquam custos adsidebat Ianus. Has, cum bellum alicui nationi esset decretum, consul insignis, quirinali trabea & Gabino cinctu aperiebat, ipsoque primo ingresso, cæteri sequebantur. ibid.
Iani duo in foro apud argentarios Romæ visebantur. ibid.

DE

DE APOLLINE.

SOLIS atque Iouis inter se iunctorum imago aurata, imberbis, quæ protensa dextera, aurigæ more flagellum, sinistra fulmen, spicæque gestaret, apud Assyrios exstabat. 37.
Apollo, iuuenis, flaua cæsarie imberbisque effingebatur. ibid.
Iuuentas Apolline, & Baccho ab Alciato expressa. ibid.
Iuuentas pulcherrima adolescentula, vestibus varios colores referentibus ornata, floreis fertis redimita pingebatur. 38.
Pomona effingebatur a Romanis, vt Iuuentas. ibid.
Musæ puellari, ac nympharum habitu induta finguntur, cum variis instrumentis pro artium ratione, quibus præfunt; coronantur etiam varie & florum, & frondium corollis, sed & interdum palma, vel etiam pennis versicoloribus; in quarum medio Apollo resideat. 39.
Musæ pennam habebant in vertice affixam. 40.
Musæ mutuo inter se manibus iunctæ, in orbem choreas ducentes effingebantur, choro existente Apolline. ibid.
Apollo pingebatur, lyram vna manu, altera clypeum gestans, item & sagittas. ibid.
Apollone dextera Gratias, sinistra arcum cum sagittis continens fingebatur. 41.
Apollo sagittis suis Pythonem serpentem interficiens exprimebatur. ibid.
Osiris apud Ægyptios accipitre exprimebatur. 43.
Sacrarum rerum scriptores apud Ægyptios pileum rubrum vna cum accipitris ala gestabant. ibid.
Ægyptij Solem pingebant iuuenili, ac rotunda facie, eumque in nauis collocabant, quam crocodilus ferebat. ibid.
Sol a Martiano Capella designatur naue, quæ diuersorum sententiarum gubernata, huc, illucve, prout impetus fert, impellitur, eademque vniuersa conflamat, ac pretiosissimis est mercibus onusta; cui septem fratres præfunt; in qua leo ad malum, crocodilus extrinsecus est depictus, intrinsecus vero lucis fons scaturit, quæ occultis quibusdam viis per vniuersum orbem diditur. 44.
Scarabeus apud Ægyptios erat expressa Solis imago. 45.
Scarabeus tamquam virilitatis symbolum ab Ægyptiis militibus in anulo exsculptus gestabatur. ibid.
Apollinem Ægyptij describere volentes, sceptrum effingebant, eius in vertice oculum imponentes. 46.
Sceptrum regni symbolum. ibid.
Apollini apud Spartanos statua, quæ quattuor aures, totidemque manus haberet, est posita. ibid.
Phœnices lapidem nigrum, ad basim orbiculatum, atque latum, paullatimque in acumen vergentem, verum Solis simulacrum habe-

bant. ibid.
 Lapis quidam, pyramidis speciem referens, à Megarenſibus sub-
 pollinis nomine colebatur. ibid.
 Pro Sole diſcus brevis, longo ligno appoſitus apud Pæones habe-
 batur. ibid.
 Solem Perſæ figurabant homine, in antro degēte Leonis riſtu cum
 thiara, & vtraque manu tauri cornua premente. ibid.
 Apollinis ſignum nudum erat apud Patrenſes, pedibus tantum cal-
 ceatis, quorum altero bouis caluæ inſiſtebat. 48
 Oſiridis ſymbolum apud AEGYPTIOS erat bos. ibid.
 Harpocrates, digito labiis impreſſo pingebatur apud AEGY-
 PTIOS. 50.
 Apollo ab Aſſyriis fuit expreſſus promiſſa in acutū barba, & emi-
 nente ſuper caput calathō, thorace æneo indutus, dextera haſtam re-
 nens, in cuius vertice imaguncula quædam Victoriæ eſſet, ſiniſtra flo-
 rem porrigens, ex humeris pendentem pannum habens, in quo Medu-
 ſæ caput ſerpentibus circumdatum eſſet expreſſum; prope habēs duas
 aquilas, volatum exprimentes, & ante pedes imaginem ſcæmineam, in
 cuius dextera, læuaque eſſent ſigna ſcæminarum, quæ cingeret flexuo-
 ſo volumine draco. 53.
 Adad ſimulacrum apud Aſſyrios inſigne cernebatur radiis inclina-
 tis; Atergatis autem ſurſum verſum reclinatis; ſub quibus ſpecies leo-
 num erat. ibid.
 Apollinis erat in Laconia maximum, quodam ſimulacrum, quod ef-
 ſet columnæ inſtar, niſi quod caput, manus, atque pedes diſtinctos ha-
 beret, caputque galea contectum habebat; altera manu arcum, altera
 haſtam geſtabat. 54.
 Solis ſimulacrum apud AEGYPTIOS caput habebat, cuius ſiniſtra
 pars erat rafa, dextera capillis contecta. ibid.
 Solis ſimulacra apud AEGYPTIOS pennata pingebantur, quibus co-
 lor vnus non erat, alterum enim cærulea ſpecie, alterum clara expri-
 mebatur. ibid.
 Serapidis capiti AEGYPTIJ modium imponebāt, in manus baculum
 menſorium tradebant, prope ſignum tricipitis animantis adiungebāt,
 quod exprimebat medio eodemque maximo capite Leonis effigiem;
 dextera parte caput canis exoriebatur, manſueta ſpecie blandientis;
 pars vero læua ceruicis rapacis lupi capite ſiniebatur: eaſque formas
 animantium draco cōnectebat volumine ſuo, capite redeunte ad Dei
 dexteram, qua conſpiciebatur monſtrum. 55.
 Serapis apud AEGYPTIOS ſtatuum habebat, quæ omnium metallo-
 rum genere, atque lignorum erat coagmentata, eademque ita erat in-
 gens, vt manibus vtraque ſani latera contingeret, e regione quadam
 fenestella erat ita effecta, vt Sol exoriens per illam ſuis radiis ſimu-
 lacri

lacti caput feriret. ibid.
 Phœbus a Martiano Capella deſcribitur, edito conſidens, arduo-
 que ſuggeſtu, atque in cōſpectu quattuor vrnulas adopertas, viciffimi-
 que alternis inſpectionibus enudans, quæ diuerſa ſpecie, metallique
 ſunt formata, vna nempe ex ferro, alia ex argento, tertia ex plumbo,
 quarta propior Deo ex vitro: ſingulæ autem rerum quædam ſemina,
 elementaque geſtabant, nam flamma anhelabat, quæ vertex Mulcibe-
 ri dicebatur; argentea vernantis cæli temperie renidebat, dicebaturque
 Riſus Iouis; plumbea hiemem repræſentabat, ac Exirium Saturni vo-
 cabatur: vitrea aeris totius ſeminibus erat reſerta, Iunoniſque vbera
 appellabatur. Ex his vrnis Deus alternatim, quātum diſpoſitis ſat erat,
 hauriebat. 57.
 AEsculapius apud Epidaurios ſedebat in ſolio, ſcipionem tenens, &
 altera manu draconis caput premebat, cane ad pedes decubente. ibid.
 AEsculapius Auximi indurus erat ſubucula græcanica, & amiculo
 ſuccinctus, ſiniſtra quidem in amiculum lacinia fructus nescio quos
 tenere videbatur, dextera vero duos gallos continebat. 59.
 AEsculapius apud Phliaſios erat imberbis, ex auro, eboreque con-
 ſectus, ſceptrum dextera, ſiniſtra vero domesticæ pinus pomum tenens.
ibid.
 Anguis fere in AEsculapij ſimulacris ſcipioni implicatus cerneba-
 tur. 60.
 Salus effingebatur mulieris forma, in ſolio ſedentis, patoramque
 tenentis, penes quam ara erat, aræ anguis inuolutus, caput attol-
 lens. 62.
 Sanitatis ſignum in Antiochi Soteris numiſmate erat triangulus
 triplex, inuicem inſertus, lineis quinque conſtans, in quibus græce
 ΤΡΙΑΒΙΑ inſcribebatur. ibid.
 Hygieiæ AEsculapij filiæ ſimulacrum velatum erat vndecumque
 partim comis, quas Deæ mulieres detonderant, partim bābylonicæ
 veſtis lacinii. ibid.
 Apollo a Praxitele puber eſt effectus, ſubrepenti lacertæ cominus
 ſagitta inſidians. 63.
 Apollinis ſtatua Neapoli præter alia Dei propria inſignia, colum-
 bam in humero habebat infixam, quam Parthenope inſpicere, ac vo-
 nerari videbatur. 64.
 Currus Phœbi ab Onidio deſcriptus totus erat aureus, niſi quod
 rotarum radij erant argentei, per currus iuga chryſolithi erant infixi,
 ex ordineque erāt gemmæ diſpoſitæ, quæ, cum ſolis lumine ferirētur,
 mirabilem ex ſe fulgorem emittebant, currum trahebant equi quat-
 tuor, dicti Pyrois, Eous, Aethon, & Phlegon. ibid.
 Phœbo apud Martianum Capellam, erat in circulum ducta fulgens
 corona, quæ duodecim flammis ignitorum lapidum fulgorabat; quip-
 Z z 3

petres fuerunt a fronte gemmæ, Lychnis, Asterites, & Ceraunus: aliæ
 fex ex vtroque latere, scilicet Smaragdus, Scythis, Iaspis, Hyacinthus,
 Dédrites, & Heliotropios: posterior pars coronæ Hydatide, Adamâte,
 & Crystallo alligabatur. Ipsius vero Diui auro tinctam cæsariem, co-
 masque crederes bracteatas: facie autem, mox vt ingressus est, pueri rē-
 nidentis, in incessu medio iuuenis anhelis, in sine senis apparebat occi-
 dui: corpus autem eius flammetum totum, pennata vestigia, pallium
 coccineum, sed auro plurimo rutilatum. Sinistra manu clypeum co-
 ruscantem, dextera ardentem faciem præferbat: calcei vero similes py-
 ropo. ibid.

Sol Elephantinopoli humana forma erat effictus, caput arietis cum
 cornibus habebat, cærulei erat coloris. 66.

Phœbus & Diana apud Claudianum infantes effinguntur, quibus
 Thetis præbet cunabula, eosdēque brachiis gestat: dextero Phœbum,
 sinistro Dianam. Phœbus est pubescentibus radiis cristatus, & vagitu
 ignem despuat. Diana admotum os vberibus habet, & parua cornua
 emittit. ibid.

Aurora ab Homero coma flaua, & aurata, & aureo solio insidens,
 vesteque aurata induta, a Virgilio roseis manibus sidera dispellens,
 ab Ouidio prodeunti Phœbo ex oriente, cæli portas patefaciens, quæ
 recentibus sint rosas refertæ, ab aliis faciem gestans, curruque vecta,
 qui Pegaso alato equo, vel secundum Homerum a Læpo, & Phaethon-
 te trahatur, ab aliis primo mane, vbi fulgens e cælo exstiterit, aerem
 puniceis rosas, & variorum generum floribus conspergens describi-
 tur. 67.

D E D I A N A.

D I A N A Nymphæ habitum est induta. 68.

Dianæ species a Claudiano leuis fingitur, ac similis Phœbo: eius
 brachia sunt nuda, comæ incomptæ a vento disperguntur, gestat ar-
 cum, sagittæ ei pendunt a tergo, vestis vsque ad poplitem fusa, gemino
 cinctu adstringitur. ibid.

Dianæ comites ab eodem humeris, & brachiis nudæ, manibus or-
 natæ iaculis, ex humeris pharetram dependentem habentes, incom-
 ptæ, sudoribus inquinatæ, viriles, comas sine lege promissas habentes,
 vestem gemino cingulo religatam ad furas demittentes describun-
 tur. ibid.

Dianæ simulacrum apud Arcades erat ceruina pelle indutum, ex
 cuius humeris pharetra sagittarum plena pendebat, altera manu fa-
 ciem ardentem, altera vero angues duos continebat: prope venaticus
 canis astabat. 71.

Dianæ currus a candidissimis ceruis, vel ab equis, quorum vnus ni-
 ger,

ger, alter albus sit, vel a boum bigis, vel a mulo, vel a iuuenis tractus,
 a Poetis fingitur. 72.

In Lunæ simulacro, quod Nympham referebat, duo breuia cornua
 effingebantur. 73.

Lucinæ simulacra non nisi tecta apud Athenienses, vbi eius statua
 erat rude lignum, aut aliquid eiusmodi, nisi quod aliquam mulieris
 speciem informatam habebat. 74.

Lucinæ altera manus aperta, ac extensa, altera ardentem faciem præ-
 ferens effingebatur, eius tempora dictamno vinciebantur. ibid.

Dianæ simulacrum apud Siculos altum erat, magnum, veste ad ta-
 los vsque contentum, facie iuuenili, virginali aspectu, dextera arden-
 tem faciem præferbat, sinistra arcum tenebat, sagittæque ex humeris
 pendebant. ibid.

Dianæ simulacrum in Cypseli arca erat alatum, dextera pardum
 ostentans, sinistra autem Leonem. ibid.

Diana triplici facie a Poetis efficta. 75.

Luna primo apparens, candidis, atque auratis vestibibus, accensaque
 face in eius manus tradita repræsentabatur: semiplena calathoadum-
 brabatur: plena vestibibus subobscuris designabatur. 77.

Hecate triceps effingebatur, quorum dexterum caput erat equinum,
 sinistrum canis, medium rusticani hominis, vel apri. 78.

Luna Apollinopoli effingebatur tamquam homo albus, cuius ca-
 put esset accipitris. 80.

Isidis simulacrum apud Aegyptios nigris vestibibus erat indutum,
 mulierem referebat, quæ duo cornua vaccæ instar in capite haberet,
 dextera sistrum tenens, sinistra situlam, totumque eius corpus conti-
 nuatis vberibus densabatur. ibid.

Natura vulture repræsentabatur. ibid.

Isidis simulacri tempora abrotano ornabantur, quam herbam & si-
 nistra gestabat, dextera autem nauiculam. ibid.

Isidis simulacri apud Aegyptios tempora serpente cingebantur. 81.

Lunæ simulacrum apud Martianum Capellam triforme, apud quod
 erant multa sistra, Cereris faces, Dianæ arcus, ac Cybeles tympa-
 na. ibid.

Isidis simulacrum apud Apuleium pelago medio vultus attollebat,
 atque mox paulatim toto corpore excusso pelago, cernebatur: ei cri-
 nes vberimi, prolixique, & sensim intorti per diuina colla passim di-
 spersi molliter defluebant, corona multiformis variis floribus subli-
 mem distinxerat verticem, cuius media quidem super frontem plenam
 rotunditas per modum speculi lumen emicabat, dextera, læuaque sul-
 tis insurgentium viperarum cohibita, spicis etiam cerealibus desuper
 porrectis, multicolor bysso tenui pertexta, nunc candida, nunc lutea,
 nunc rubra: palla nigerrima splendescens, atro nitore, quæ circumcir-
 ca

ea remeans, sub dextrum latus ad sinistrum, humerum recurrens, vmbonis vicem, deiecta parte laciniae, multiplici contabulatione dependula, ad vltimas oras, modulis fimbriarum decoriter confluctuabat: & in ipsa eius planicie stellae dispersae coruscabant, eorumque media semestris luna lucebat: quaqua tamen palla perfluebat, corona floribus, ac pomis intexta adhærebat. Dextra illa quidem ferebat æneum crepitaculum, cuius per angustam laminam, in modum balthei recuruatam, traiecitæ mediæ paucæ virgulæ percussæ reddebant sonum: læua vero cymbium dependebat aureum, cuius ansulæ, qua parte conspicua erat, insurgebat aspis, caput extollens: pedes tegebant solæ, palmarum foliis intextæ. 82.

D E I O V E.

DEVM Aegyptij supra lotum sedentem effinxerunt. 88.

Ioui Orpheus vniuersi figuram attribuit, ita vt caput vna cum aurata coma ipsum sit cælum, fulgentibus stellis conspersum, e quo aurata duo cornua exstant, quorum alterum sit orientis, alterum occidentis: oculi Sol, atque Luna: aer ei instar sit lati pectoris: eius humeri duabus magnis alis sint præditi: amplissimus eius vterus, vastissima sit hæc tellus, Oceano circumdata: pedes in summa terrarum orbis pars existat, quæ mundi centrum appellatur. 89.

Iupiter Lycæus nudus effingebatur, nisi quod caprina pelle aliqua ex parte contegebatur. 90.

Pan a Silio Italico describitur pendenti similis, ac vno cornu inscribens in terra lenia signa, dextera lasciuiens, caudam motans, cinctâ tempora habens pino: ex cuius fronte rubicunda parua cornua erumpant, aures habens arrectas, barbam hispida, tenes pedum, sinistrum iacus velatum habens pelle damæ, semper saltitans. 91.

Pan erat caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore sideribus radiante, infima sui parte hispida, & caprino pede, altera manu fistulam tenebat, altera pedum incuruum. 94.

Faunus, Silvanus, Satyrque parua quamdam, breuemque caudam habebant, erant sertis redimiri ex liliis, atque arundinibus confectis, interdumque ex populo, & sceniculo coronabantur. ibid.

Satyræ caprarum instar aures habebant acutas, erant calui: duo cornicula ex eorum capite eminebant: erant rubra facie, humano aspectu, pedes habebant caprinos. 95.

Panis & Satyrorum simulacra apud Aegyptios hircina forma cum genitali membro arrecto effingebantur. 96.

Lasciuia a Philoxene Erethrio tribus Satyris est expressa, plenis poculis se ingurgitantibus, seque mutuo ad bibendum mutantibus. 97.

Iupiter apud veteres effingebatur sedens, in superioribus partibus nudus,

nudus, in inferioribus amiculo velatus, sceptrum sinistra tenens, dextera aquilam porrigens, interdumque Victoriæ sigillum. ibid.

Deus conditor apud Aegyptios erat humanæ formæ, carulei coloris, circulum vna, altera manu sceptrum tenens, in capitis vertice pennam habens, ex ore ouum emittens, ex quo Vulcanus excludatur. 99.

Mundus apud Aegyptios adumbrabatur homine, pedes inter se intortos habente, qui indutus esset veste variis coloribus distincta, & vsque ad pedes demissa, arque capite magnum globum auratum sustineret. ibid.

Mundus ab iisdem pingebatur, duos circulos describentibus, quorum vnus supra alterum esset, amboque serpente implicarentur, qui accipitris caput haberet. 100.

Iupiter a Martiano effictus in capite flammantem coronam habebat, & super ea velamen rutilum, Mineræ manibus confectum, vesti candidæ obdlexerat hyalinos amictus, crebris stellis interstinctos, manu dextera duos orbis porrigebat, aureum alterum, ex electro alterum, læua nouem sonorum chelim innitenti similis premebat, calceos induerat, ex herba viridi contextos: insidebat ex pavonum pennis intextæ pallæ: sub calceis fuscinum deprimebat. ibid.

Iouis simulacrum apud Cretenses auribus carebat. 101.

Iouis imago apud Lacedæmonios quattuor auribus erat prædita. ibid.

Iouis statua apud Argiuos tribus oculis prædita. ibid.

Rex innuebatur apud Aegyptios per sceptrum, in cuius vertice oculus esset. ibid.

Rex etiam apud eosdem per sceptrum adumbrabatur, ad cuius verticem ciconia, ad calcem hippopotamus esset. 102.

Iudices apud Thebanos per statuas sine manibus, & oculis carentes significabantur. 103.

Iouis Horcij statua apud Eleos fulmen vtraque manu continebat. 103.

Dij Fidij simulacrum apud Romanos sic effingebatur: marmor erat, in fenestellæ modum formatum, in quo tres imagines exsculptæ erant, dextera quidem virilis, habitu pacifico, sinistra vero muliebris erat, eodem habitu, coronam in capite ex lauro gestans, quæ dextram dextræ iungebat cum priore imagine: in medio harum duarum ingenui pueruli effigies cernitur, cuius supra caput erat FIDIVS, apud imaginem dextram virile HONORIN sinistra imagine muliebri VERITAS legebatur. 105.

Ve Iouis imago puerilis erat, capite cornuto, sagittas manibus continens: prope erat capra. ibid.

Iupiter a Polycleto effictus forma iuuenili cum cothurnis, & altera manu poculum, altera vero Thyrsum tenens, cui aquila insi-

steret. 107.
 Iouis currus ab Aquilis trahi fingitur. ibid.
 Aquila cum Ioue pingitur vnguibus fulmen continens. ibid.
 Iupiter a Phidia effictus sedebat in folio, ex auro & ebore effectus, corona capiti erat imposta, ad oleaginæ frondis imaginem, dextra Victoriā, & ipsam ex ebore, & auro præferbat, cum tænia, & corona, læua sceptrum tenebat, omnium metallorum varietate distinctū, aquila scepro incumbibat, aurei duo erant calcei, pallium item aureum, in eo cum diuersa animalia, tum ex omnium florum generibus lilia in primis cælata erant: solium ipsum auro, & pretiosis præfulgebat lapidibus, animalium vero formis intercurrentibus pictura exornabatur: signa etiam in eo eminebant Victoriæ quattuor saltitantibus specie ad singulos sellæ pedes: duæ itidem ad pedum calcem erant: in solij puteali supra simulacri caput erant Gratiæ ex vna parte tres, rotidem Horæ x altera. ibid.
 Iupiter Custos in Neronis numismate sedet, dextera fulmen, sinistra vero hastam tenens. 108.
 Iupiter in templo Deæ Syriæ supra duos tauros sedet. ibid.
 Iupiter Stator in antiquis numismatibus stat nudus, dextera hastā, sinistra fulmen gestans. ibid.
 Iupiter Conservator in numismate Diocletiani stat, dextera Victoriā vel duas sagittas, vel potius duo fulmina, sinistra vero hastam habens erectam. ibid.
 Iupiter securim tenens & gladium in Caria visebatur. 110.
 Iupiter Bacchum parturiens a Ctesilocho depictus mitratus, muliebriter ingemiscens, inter obstetricia Deorum. 112.
 Iupiter apud Sicionē pyramidis instar erat. 113.
 Iouis statua apud Troglodytas instar umbilici erat, ex smaragdīs, aliisque lapillis preciosis coagmentata, subtus quidē lata, ac rotunda, quæ paullatim versus cuspidem attenuatur. 114.
 Iouis Ammonis effigies erat arietina specie. ibid.
 Iouis Ammonis simulacrum apud Arcades erat forma quadrata, instar Hermarum. 116.
 Iouis effigies alicubi in Græcia in altera manuum auem, in altera fulmen tenebat, variisque floribus circa tempora erat redumita. ibid.

DE I V N O N E.

Deæ Syriæ simulacrum supra duos Leones sedebat, altera manu sceptrum, altera fufum gestans, radiis caput eius in signe erat. 119.
 Iunonis Lucinæ simulacrum in Faustinae numismatibus erat matronæ stolatæ, stantis, quæ dextra paterā, sinistra hastam teneret. ibid.
 Iuno apud Fulgentium capite velo obducto, & manu sceptrum gestans

stans describitur. 121.
 Iris fingebatur muliebri habitu, versicolore veste, nonnumquam & crocea, in obsequium expedita, alis versicoloribus. 123.
 Iunonis imago apud Martianum tecto capite, lacteo quodam galumnate prænitebat, in eius diademate erant gemmæ insertæ, quod ei Iris obrulerat. Ipse vultus erat fratri Ioui similis, nisi quod commutationum assiduorum nubilo crebrius turbabatur: eius vestis erat hyalina, sed peplum caliginosum. Item fulmen dextera, læua sonorū tympanum tenebat: calcei erant admodum furui, quorum solæ atræ noctis nigredine colorabantur: eiusdem genua Zona diuersicolori ambebat. ibid.
 Iunonis simulacrum in agro Corinthiaco sedebat in folio, eximia magnitudine, auro, & ebore fabricatum: corona erat capiti imposta: ea Gratiæ, & Horas habebat: Dea manu altera Punicum malum, altera sceptrum tenebat, cui cuculus insidebat. ibid.
 Iuno apud Apuleium mulier exprimitur, honesta forma, habens in capite candidum diadema, sceptrum manu gestans, Castore, & Polluce comitata. 125.
 Dioscurorum simulacrum apud Spartanos efficiebatur duobus lignis parallelis quæ a duobus aliis obliquis coniungebantur. ibid.
 Dioscuri cassides in capite gestabant, stellarum apicibus insignes, & albis equis insidebant. ibid.
 Dioscuri aliquando effingebantur pileati. 127.
 Castores effingebantur iuvenes, proceræ staturæ, imberbes, inter se similes, militariibus indumentis ornati, gladios ad femur, hastasque in manibus habentes, flammulæque eorum capiti adpingebantur. 128.
 Iunonis simulacrum Argis virium ramis erat circumdatum, quod leonis pellem pedibus proculcabat. 132.
 Iunonis Sospitæ simulacrum apud Lanuinos caprina pelle amiciebatur, hastam, atque parmam gestans. ibid.
 Iuno effingebatur æream forficem præferens. ibid.
 Fortunæ simulacrum in Neruz numismate matronam referebat cum radiata corona in throno sedentem, læua sceptrum, dextera forficem præferentem. ibid.
 Iunonis simulacrum ab aliquibus effingitur rectum, manibus papauerum capita tenens, ac ad pedes iugum habens. ibid.
 Matrimonij effigies est hominis, qui collum iugo summittat, & pedes compedibus habeat vinctos. 133.
 Hymenæus effingebatur coronatus floribus, & amaraco dextera facem tenens, sinistra flammeum, in pedibus croceos soccos habens. ibid.

DE MAGNA MATRE.

MAGNA mater describitur a Martiano, grandæua, corpulenta, quæ floridam, & discoloram vestem herbida palla sibi contextuit, in qua totus gemmarum, metallorumque census, atque omnium prouentus cernuntur. 139.

Magna mater a Buccatio describitur, in capite turritam coronam gestans, cuius vestis ramorum, atque herbarum textura distinguitur, sceptrum manu tenens, tympana circa se habens, quadriga vecta quæ a leonibus trahitur, circa eam sunt sedes aliquot vacuæ: Corybantes eam armati obeunt: clauem etiam manu gestabat: erat interdum quernis foliis redimita, vel etiam pineis. 141.

Magna mater in numismate Faustinae cernitur, tamquam mulier, corona turrata redimita, quæ sedet, dextero brachio sedi innixa, sinistra autem clypeum tenens, supra genu collocatum, ex utroque latere singulos leones habens. 146.

Vesta virginali facie est efficta, sedens, tympanum tenens: item rotunda effingebatur, atque per medios humeros fixa, cui ferta candida sunt circumposita. 148.

Vestæ templum erat magnum, atque rotundum, in cuius medio erat altare, in quo ignis ex utraque parte ardebat, cuius custodiae binæ Vestales præerant. In templi culmine virgo erat efficta, quæ vlnis infantem continebat. 152.

Cereres effigies matronam referebat, fertis spicis redimitam, papauerisque fasciculum manu tenentem, cuius currum duo dracones traherent. 153.

Cereres imago apud Siculos Victoriae sigillum gestabat. ibid.

Heræ simulacrum apud Arcades sceptrum tenebat, & vas, quæ cista dicitur, genibus sustinebat. 156.

Ceres, dicta Nigra saxo insidebat, muliebri figura, præter caput, quod equinum, & cum iuba esset, serpentibus, & aliis feris ad caput alludentibus, reliquo corpore ad imos pedes tunica velato, altera manu delphinem, columbam altera præferente. 157.

Bonæ Deæ imago effingebatur, sceptrum sinistra manu tenens, vite eius capiti incumbente, ad latus erat serpens, & myrteus baculus. 161.

DE NEPTVNO.

NEPTVNVS interdum placido vultu, interdum turbato effingebatur: ei tridens in manus tradebatur, & in concha collocabatur, ab equis marinis tracta, qui posteriore sui parte piscis speciem referebat: idem vestibis cæruleis induebatur, & capillos cæruleos, vel nigros habebat. 162.

Glauci

Glauci imago ex Philostrato barbam habet madefactam, comas aqua perfusas per humeros sparsas, supercilia densa, hirsuta, & inter se iuncta, brachium attollens vndas scindit, pectus marina alga, ac lanugine oblitum habet, eius venter paullatim attenuatur, ac in piscem desinit, caudaque erecta natat. 163.

Tritones colore pinguntur eo, quo esse videntur ranæ palustres in dorso, nares humanas habent, branchias sub aures, os rescissum, latumque, ferinos dentes, glaucos oculos, manus cum articulis ad humanam effigiem, ungues ostreorum conchis persimiles, reliquum corpus paruulis squamis contextum est, & in piscem desinit. 165.

Sirenes muliebrem aspectum habent, vmbilico tenus, in posterioribus partibus piscem imitantur, aliqui alas addunt, & pedes gallinaeos. 165.

Sirenes ab aliis faciem muliebrem, & pectus habentes, sed in ceteris auibus similes effinguntur. 166.

Scylla ab Homero describitur in antro obscuro habitans, tamquam canis latrans, pedes habens duodecim, colla sex longa, capita tot, & dentium triplicem ordinem, ex quibus virus stillare videatur. 168.

Neptunus in agro Corinthio effictus erat in curru vna cum Amphitrite sua vxore, vbi puer quoque Palamondelphino innixus, pisebatur, equi quattuor currum trahebant: Tritones duo erant ad latus: in basi media, quæ currum sustinebat, mare erat exsculptum, atque Venus, quæ inde emergebat, Nereidibus comitata. 169.

Canopi effigies apud Aegyptios erat crassa, breuis, & quasi rotunda, collo obtorto, breuissimis cruribus. 170.

Neptunus a Martiano describitur nudus, viridis, coronam instar salis albam habens, atque canus. ibid.

Neptuno alicubi statua posita erat cum aratro, atque curru, sed aratro navis prora erat aptata. 173.

Neptunus in numismate Vespasiani, & Adriani cernitur nudus, stans, sed in læui humeri tergo propendet amictus, dentraque trilorem scuticam, læua elatum tridentem tenet. ibid.

Idem in alio quodam numismate est effictus nudus, rectusque, sinistra elata tridenti inhærens, delphinem dextra porrigens, alterumque pedem in prora tenens. ibid.

Thetis fingebatur vetus, cana, atque alba. 174.

Oceanus in curru effingebatur, a quattuor balenis per mare tracto, eum Tritones cum buccinis præcedebant, circumstant nymphae, magnus marinarum belluarum numerus sequebatur. ibid.

Eurynome simulacrum foemineam figuram referebat, vsque ad summa foemora, cætera piscis figuram: erat autem aureis catenis reuinctum. 176.

Derceto, capite excepto, quod muliebri erat, piscis videbatur. ibid.

Ventos effinxerunt cum alis, tumefcentibus byccis, inflatis, ac spirantibus. 177.

Boreas in arca Cypelli effictus erat Orithyiam rapiens, & pro pedibus anguium caudas habens: huic barba, capilli, ac alæ niue consperse addi possunt. ibid.

Auster ab Ouidio describitur alis madidis, vultu recto caligine, barba nimbis graui, capillis fluidis aqua, fronte nebulosa, pennis, ac sinibus rorantibus. ibid.

Eurus niger effingitur, & supra eius caput Sol igneus pingitur. ibid.

Floræ imago pulcerrimam Nympham referebat, cui sertum ex variis floribus addebatur, & vestis versicoloribus floribus pingebatur. 178.

Zephyrus est forma iuuenili, facie decora, alatis humeris, tempora habens pulcerrimis floribus redimita. 179.

Fluuiorum effigies hominem referebat barbatum, promisso capillo, iacentem, cubito innixum, vel vnæ incumbentem, cornua etiam in capite gerentem. ibid.

Tiberis glauco carbasso velabatur, & corona arundinea circa tempora pingebatur. ibid.

Redius taurina facie pingebatur. ibid.

Tiberis in Vaticano corona ex variis floribus, ac fructibus, contexta est redimitus, arundinemque manu gestat. 181.

Acheloi simulacrum brachio innititur, caput habet arundine cinctum, viridi amictu induitur, vnico tantum cornu est præditum. ibid.

Nili effigies supra Crocodilum, aut Hippopotamum collocabatur circa quam x v. pueri ludebant. ibid.

Vertumni statua floribus, ac fructibus erat ornata. 182.

DE PLV T O N E.

Minos iuxta Dantem est terro aspectu, vultu canino, quasi latrans, caudamque longam habens. 186.

Pluto secundum Martianum pallidus colore, in capite gestat coronam ex hebeno, in manu sceptrum paruum habet. Item super solum residet, interdumque galeam gestat, Cerberus ei ad pedes iacet. Pindarus ei virgam in manus tradit, qua animas ad inferos perducit: alij clauem præbent. 187. & 188.

Cerberus est triceps: eius capita a colubris lambuntur, iubæ horrent viperis, cauda est longus draco, in dorso habet omnium serpentum capita. Hesiodus ei tribuit centum capita. 188.

Eurynomus inferorum genius colore erat inter cæruleum, & nigrum medio, dentes ostentabat, vulturis erat ei substrata pellis. 189.

Plutus

Plutus effingebatur cæcus, claudus, item interdum lectica vectus, interdum velox pedibus. 191.

Plutum Rhodij videntem, alatum, ac inauratum habebant. 192.

Furiæ secundum Dantem fœmineum os habent, faciem sanguine fœdatam, sunt cinctæ hydriis, redimitæ sunt anguibus, cerastis habent capillos implicitos. 194.

Furiæ cum ardentibus facibus effingebantur. 196.

Tisiphone angues a capite propendentes habebat, gerebat faciem, sanguine madefactam, vestis eius cruore erat rubens, angue pro cingulo utebatur: comites habebat Pauorem, Terrorem, Luctum, & Infamiam. ibid.

Lysa Furiarum vna centum serpentum capitibus sibilantibus caput incinctum habet, manu vero stimulum gestat. 197.

Harpyarum vultus virgineus, ventris proluuiis fœdissima, manus vnæ, semper pallidum os propter famem. 198.

Strigum grande caput, oculi stantes, rostra magna, canæ pennæ, vngues hamati. Vel facies, collum, pectusque muliebres, ex earum capite serpentes propendent. ibid.

Sphinx effingebatur, vt media pars mulieris speciem præferret, media leonis, alas quoque habebat. 200.

Morta Parcarum vna effingebatur dentibus, & aduncis vnguibus, quauis fera immanior. 203.

Parcæ iuxta Platonem æqualibus inter se intervallis in throno sedent, vestibus albis amictæ, capite coronato ad Sirenum harmoniam canentes, omnes fufum quemdam adamantinum, qui ambos polos attingit, perque matris Necessitatis genua transit, tractantes, Clotho dextera, sinistra Atropos, ambabus manibus Lachesis. ibid.

Parcarum imago apud Petrum Appianum hæc est, Adolefcens quidam nudus supra paruum sedile sedet, qui vtraque manu oculos, faciemque contegit, inscriptio super caput est, C L O T H O. Ad pedes est puer alatus, nudus quoque, qui dextera manu genu dexterum tangit, sinistra hominis caluariæ inhæret, quæ in ore transuersum ossum habet: puero est inscriptum nomē L A C H E S I S, caluariæ autem A T R O P O S. A pueri dextera ardens flamma videtur existere: prope adolescentem herba cum quibusdam floribus cernitur: reliquum solum est aridum, saxis hinc inde conspersum. 205.

Charon effingitur senex, squalidus, incultus, sordido amictu induitus, nauem conto subgens. 207.

DE M E R C V R I O.

Mercurius in antiquariis Petri Appiani imberbis effingitur, duabus paruis alis supra aures affixis, nudus, nisi quod in dorso palliolum habere

habere videtur, dextra marsupium continens, quod supra caput hirci iacet, sinistra vero caduceum præferens, ad pedes gallo, & hircio iacentem.

Caduceus erat virga erecta, vbi dracones mas, & femina parte media voluminis sui inuicem nodo obligabantur, primæque partes eorum reflexæ in circulum, pressis oculis ambitum circuli iungebant, & postmodum caudæ reuocabantur ad capulum caducei, ornabaturque alis, ex eadem parte capuli nascentibus.

Pax ad mulieris speciem efficta, Plutum puerum vel spicas in manibus tenentis, olea coronabatur, vel lauro, vel etiam roseis fertis. 211. & 212.

Concordiam effingebant, dextera craterem tenentem, læua cornu copie, interdum & sceptrum, ex quo fructus exire videbantur: erat autem decora, bene compacta, colorata, gratiosa, & vndique per omnia sibi quadrans.

Eadem duabus tantum dexteris manibus inter se iunctis in Neronis numismate cernitur.

Fides effingebatur recta, secreta, albo panno velata, cana. Eadem interdum duabus iunctis manibus exprimebatur, interdum & duabus imaginibus dexteram dexteræ iungentibus.

Apuleius Mercurium inducit puerum luculentum, nudum, nisi quod ephebi chlamyde sinistrum tegit humerum, flauis crinibus conspicuum, inter cuius comas aureæ pinnulæ simul coniunctæ prominent, cum caduceo, & virgula.

Mercurium Martianus describit adolescentem venusto, alto, & robusto corpore, pubescentibus genis, seminudum incedentem, chlamydeque indutum parua, inuelatumque cætera, humerorum cacumen obnubentem, palæstra exercitum corpus habentem.

Palæstra vix discerni potest, mas ne, an femina sit, flauæ comæ nondum tam longæ sunt, vt in nodum contrahi possint, pectus est ei virginis, ipsæ mammæ paullum extare videntur, brachia a Sole colorem ducunt, ei sedenti oleæ ramus est in sinu positus.

Mercurium interdum effingebant iuuenem formosum, non tamen fucatum, sed natiua virtutis specie, vultu hilari, acribus oculis, in basi quadrata.

Somnus, Nox & Mors in arca Cypseli ita cernebatur: erat mulier quædam, quæ sinistro brachio pueram candidum dormientem sustinebat, dextera autem nigrum, qui etiam dormiebat, atque distortos pedes habebat.

Nox apud antiquos mulieris speciem habebat, magnis alis, iisque atris præditæ, quæ expansæ essent ad volandum, iis vniuersam terram complectebatur: eius tempora erant cincta papauere, eius comites erant Somnus, & magna nigrorum somniorum multitudo: alij ei cur-

rum rotarum quattuor tribuebant: ea erat fusci coloris, vestibus aliquantum micantibus induta.

Somnus adolescens alatus effingebatur, virgam manu continens, facie resoluta, candidam vestem supra nigram habens, cornu in manu tenens, aliquando & elephantis dentem, vnde somnia effunderet.

Mercurium interdum tricipitem effingebant.

Mercurij statua apud Tanagros a collo suspensum arietem habebat.

Mercurij statua in templo Iouis Olympij erat galeata, amicta chlamyde, & tunica, arietemque sub ala portans.

Anubis ab Apuleio describitur nunc atra, nunc aurea facie sublimis, caput habens caninum, læua caduceum gerens, dextera palmam virentem quatiens.

Hercules apud Gallos effingebatur senex pene decrepitus, caluus, fuscus, & rugosus, leonina pelle indutus, clauam dextera, sinistra arcum tenens, pharetra ex humeris dependente, catenulis vero ex auro, & electro admodum tenuibus, linguæ eius extremitate perforata, infertis, maximam hominum multitudinem non inuitam, sed sponte sequentem, auribus alligatis trahens.

Hercules aliud simulacrum hominem fortem, & robustum referebat, erat etiam nudum, nisi quod Leonis pelle tegebatur, cuius caput erat ei loco galeæ, clauam vna manu, altera arcum tenebat, pharetra pendeat ex humeris.

D E M I N E R V A.

M I N E R V A aliquando simul cum Mercurio effingebatur.

Minerua vultu virili formabatur, & truculento, glaucis oculis, longam hastam, & crystallinum clypeum habens, galea erat armata, pectus ægide tegebatur.

Minerua effingebatur tamquam existeret ex Iouis capite, a Vulcano securi adamantina scisso.

Mineruæ simulacrum Athenis habebat sphingem in galeæ cono, & ex vtraque parte galeæ gryphes, interdum & supra galeam gallum.

Bellona effingebatur sanguine aspersa, facem gestans, vel flagello pugnam conciens, vel tuba classicum canens.

Minerua apud Græcos erat efficta, ambabus manibus colum tractans.

Veritas ab Hippocrate describitur mulier pulcra, magna, simpliciter ornata, illustris, ac splendida, cuius oculorum orbis puro lamine niteant.

Opinio ab eodem describitur mulier, quæ non mala videatur, sed

audacior aspectu, & concitator.

Veritas etiam effingebatur ex litteris Græcis, cuius caput ex α, & ω constabat, collum ex β, & λ, & cætera deinceps membra ex litteris prioribus, deinceps se sequentibus, & posterioribus præcedentibus per feriem quamdam. Eadem fingebatur virgo, niveis induta vestibus.

ibid.

Virtus effingebatur alata, peregrino habitu vtens: aliquando matronæ speciei, quadrato saxo insidentis: aliquando columnæ læuo nixa cubito, dextera serpentem tenens. Exstat & mascula Virtus, nempe senex barbatus, stans, nudus clauæ innitens, cum Leonis pelle, brachio aduoluta. Alibi virtus adolescentis speciem præfert, succincte vestiti, galeam in capite habentis, cuius conus est ex pennis: sinistra eleuata rectæ hastæ inhaeret, dextera, qua & sceptrum tenet, dextrum genu contingit, quod sinistro est eleuatius, nam pede testudinem premit, ocreas pedibus induit, & oculos in Virginem quamdam, quæ est e regione, intendit, quæ Honorem adumbrat.

246. & 247.

Honor virginem repræsentat, quæ dextra manu hastam erectam tenet, ex eaque parte vsque ad ventrem est nuda, sinistra cornucopiæ habet, galeam pede proculcat, caput flaua coma est ornatum, quæ concinnum in modum est aprata.

247.

Voluptas describitur mulier aspectu pulchra, lasciuia, venustaque obfucos, quibus se illinit: & a Dante exprimitur balba, straba, pedibus distorta, mutilis manibus, pallido colore, quæ postea expedite loqui inciperet, in pedes se erigeret, vultuique exalbescenti eos colores induceret, quos amor vellet, ab eaque se dulcissimis verbis illiciendum fuisse, nisi statim Dea quædam sancta, atque honesta existisset, quæ alteri comprehensæ vestes abscidisset, ventre ei patefacto, qui maximum foetorem ex se emittebat.

247. & 248.

Honor ab Alciato purpurea veste depingitur, laurea coronatus. Alij Virtutem fingunt præcedere, deinde ad eam Honorem a Cupidine duci.

249.

Voluptatis effigies mulieris pallidæ speciem referebat, quæ reginæ instar in sublimi loco sedebat, virtutemque pedibus proterere videbatur.

ibid.

Angeronæ effigies erat ore obligato, atque signato, & in ara Voluptatis collocabatur.

250.

Harpocrates vel Sigaleo effingebatur tâquâ puer, redimitus, ad os compresso digito salutari. Interdum & exprimebatur absque distincta facie, pileo caput contextum habens, lupina pelle indutus, quæ oculis, atque auribus plurimis erat distincta.

ibid.

Mnerua apud Messenios fuit efficta, cornicem manu continens.

Terror in Agamemnonis clypeo leonis capite fuit expressus. Pauor

Pauor muliebri habitu, ad terrorem maxime effictus erat. ibid.

Mneruæ simulacrum Athenis recto statu erat, cum tunica talari, ad pedes habebat clypeum, ad imam hastam draconem, item & notuam.

253.

Gorgonibus capita serpentibus obuoluta, dentes suum instar, æneæ manus, alæ aureæ.

255.

Vulcanus effingebatur, pileum cæruleum habens, claudus, manibus murem tenens, aliquando niger, deformis, fuligine inquinatus. Interdum nudus, vel pannosus depingebatur.

259. & 262.

Mertis simulacrum apud Acitanos Solis instar erat radiis ornatum.

263.

Mars effingebatur ferrox, truci aspectu, armatus, manu hastâ, atque flagellum gestans, interdumque equo, interdumque curru vectus, eius comites erant Terror, Timor, Imperus, Furor, & Violentia. eius arma erant galea, quæ ardere, ac fulmen ei coni loco affixum esse videbatur, thorax auratus, ac terribilibus monstris refertus, clypeus luce sanguinea fulgens. Eum Fama præcedebat.

265.

Fama mulier effingebatur, panno quodam admodum subtili induta, & subcincta, quæ, tubam inflans, velociter hac illac discursare videtur, alataque est. Vel monstrum ingens alatum, infinitis oculis, linguis, & auribus præditum, in domorum culminibus, aut turribus degens.

ibid.

Mula Fama cum alis nigris pingebatur, quæ erant similes Vesperilionis alis.

266.

Furor effingebatur vultu terribili, ac sanguine consperso, qui supra thoraces, clypeos, galeas, gladios, aliaque arma sedens fremat, reuinctus post terga carenis.

ibid.

Mars pectore nudo interdum depingebatur.

ibid.

Martis simulacrum apud Scythas erat Acinacis.

268.

Martem Arabiæ Petrææ incolæ effingebant lapidem nigrum, quadratum, quattuor pedes altum, latum duos.

ibid.

Discordia crines Viperis implicitos gerebat: effingebatur supino capite, labris huëribus, oculis strabis, putridis, tumefactis, lacrymis subinde fluentibus, manibus incontinentibus, mobilibusque, gladium intus ad pectus ferens, tenuibus, & obliquis innixa cruribus, & pedibus caligine, & tenebris ceu reti circumuolutis.

ibid.

Eadem a Petronio describitur, scisso crine, cuius in ore esset sanguis concretus, oculi contusi fierent, dentes essent rubiginosi, lingua tabo flueret, facies draconibus obsideretur, vestis esset lacerata, & dextera cruentata facem quateret.

269.

Martis simulacrum apud Lacedæmonios vinculis erat implicitum.

ibid.

Victoria dextra malum Punicum, sinistra galeam continebat. Item

vt plurimum alata, volans, virginis pulcræ speciem præferens, altera manu lauream, aut oleaginam coronam præbentis, altera palmam tenentis effingebatur. Sed aliquando solam coronam habens, aliquando cum sola palma, aliquando etiam cum lauro in manibus. 270.

Victoria aliquando armata, vultu hilaris, sed puluere scedata, atque sudore, cruentis, manibus spolia, ac captiuos victoribus distribuens effingebatur. 273.

Eadem pingebatur virago pexo crine, nudo pede suspensa, & strophio cincta, habens papillas tectas fluitante veste. ibid.

D E B A C C H O .

B A C C H I imago quandoque pueri formam, interdum adolescentis, aliquando & senis referebat, nuda interdum, interdumque vestibus contexta cernebatur. Item aliquando erat in curru, aliquando sine curru. 275.

Bacchus fertū gestabat ex hedera vna cum corymbis factum, duo etiam cornua, quæ recens ex temporibus videbantur prodire: panthera ante eius pedes cernebatur. ibid.

Idem senis formam quandoque præferbat, capite caluo, ac capillis omnino nudato. 277.

Comi imago est iuuenis, mollis, nec adhuc ephebi, is adstat ad thalami fores, vbi sponsi cubant, ipse præ nimio vino est rubicundus, & quod ebrius est, dormit rectus, dormit autem faciem in pectus deiiciens, & gutturis nihil ostendens, sinistram venabulo sustinens: sed manus sustineri visa, soluitur: vnde & quæ est in dextera facula manum præ somnio languentem, effugisse videtur. Pavimentum, ac loca vicina sunt floribus referta: sed & ipse Deus floribus contexto setto est redimitus. ibid.

Bacchus dupliciter effingi solebat, nam interdum seuerus, promissa barba cernebatur, aliquando pulcro aspectu, hilari, ac iuuenili erat præditus. 279.

Baccho Martianus falcem in dextera tradit, & cantharum in sinistra, eumque aspectu iucundum, & hilarem describit. 281.

Bacchus aliquando femineo habitu indutus, coma effusa, capite redimito roseis fertis, comites Bacchas habens effingebatur. 282.

Bacchus in Cypseli arca erat exsculptus promissa barba, talari veste, qui que in quodam antro, vitibus, ac fructiferis arboribus multis circumdato iacens, pateram porrigeret. 284.

Bacchus pingebatur interdum hedera coronatus, pelie tigris indutus, thyrsus vel ferulam gestans. ibid.

Typhon effingebatur ita vt eius superior pars hominem referret: is vero pennis contegebatur, prodigiosæ erat magnitudinis: ex vtraque manu

manu centum angues capitibus exporrectis emergebant: crura serpentina erant, circum quæ alij serpentes implicabantur, qui, vniuersum corpus ambientes, vsque ad caput pertingebant: quod horridis, squalidisque crinibus contegebatur, qui per collum, atque humeros se diffundebant: barba ad pectus illud vastum promittebatur: oculi truces erant: & ex se veluti scintillas emittebant: os flammam affatim emittebat. 293.

Horus effingebatur adolescens, dextra sceptrum, & sinistra virilia tenens, alatus, cui discus adiaceret. 294.

Priapus effingebatur puer crassus, deformis, virilia vastissima habens. Itemque interdum barbatus, comam impexam habens, nudus, dextraque falcem tenens. Aliquando cernebatur panno opertus, cuius ipse lacinias in sinum reducebat, in quo omnium generum fructus continebat. Eidem ferta ex hortensibus herbis conficiebant: & ipse longam arundinem supra caput habebat. 296.

D E L A R I B V S .

Lares iuuenili figura pingebantur, canis pelle vestiti, quibus etiam canis assistebat. Interdumque obuoluti toga in humerum sinistrum, & sub dextro formabantur. 298.

Sosipolis exprimebatur ætate puerili, chlamyde amictus varia, & stellata, præ se gerens manu altera copiarum cornu. 301.

Genius in vetustis numismatibus pateram dextera manu supra aram porrigere, quæ ara esset fertis ornata, læua vero propendulum flagellum, vel simile quidpiam tenere videtur. ibid.

Genius in aliis numismatibus cernitur effectus tamquam homo militaris, cum veste ad cruris medium circumuoluta, dextera pateram in morem sacrificantis habens, læua autem cornu copiarum. ibid.

Genij mali effigies erat colore vehementer atro, cætera specie maxime formidabilis, ac amictus ei lupi pellis erat. 303.

D E F O R T V N A .

F O R T V N A duos temones moderans effingebatur. 304.

Eadem apud Smyrnæos erat efficta, polum capite sustinens, manuque Amalthææ cornu continens: alij & gubernaculum addunt. ibid.

In Fortunæ manibus apud Thebanos Plutus puer erat effictus. 306.

Bona ac mala Fortuna ita est picta: Sedet in folio mulier stolata submissis, cuius dextera dexteram iungere videtur adolescentula egrægia forma, ac liberali, quæ stat ante illam: post vero matronam sedentem puella quadam manum supra scabellum tenere, & ei inniti videntur.

tur. 307.
Nemesis alata effingebatur supra rotam, manu gubernaculum tenens. Interdum eadem vna manu fraxum, altera mensuram cubiti tenebat. ibid.

Nemesis simulacro apud Athenienses corona capiti erat imposita, qua & cervi, & Victoriae sigilla continebantur: in altera manu erat ramus fraxineus, in altera phiala, in qua Aethiopes expressi erant. 309.

Iustitia describitur a Chryippo forma, & filo virginali, aspectu vehementi, & formidabili, luminibus oculorum acris, neque humilis, neque atrox, sed reuerenda. ibid.

Iustitia examine lancis, vel stateræ, nunc & securium & virgarum fasce insignitur. 310.

Iustitia effingitur aliquando nuda virgo, super lapidem quadratum sedens, & æquatam manu altera bilancem tenens, exsertum altera sub ala ensem quodammodo occultens. ibid.

Iustitia alicubi in Aegypto capite mutilata erat efficta. Eandem Aegyptij effingebant per manum sinistram, porrecta palma discapedinatam. ibid.

Iustitia, ac Iniuria in Cypseli arca erant ita exsculptæ: Mulier formosa alteram deformem sinistra obstricto collo trahebat, dextera fuste cadebat.

Calumniam ita pinxit Apelles, in dextera sedet vir, permagnas habens aures: manu in ille protendit accedenti Calumniae: circum ipsum vero sunt mulieres duæ, Ignorantia scilicet, & Suspicio: ex aduerso Calumnia, mulier ornata, & pulchra, sed aspectu ardens, & in iram, ac rabiem concita, læua facem accensam præferens, dextera adolescentem quæpiam per capillos trahere videbatur, qui manus ambas ad cælum tendebat, superosque obtestabatur: præcedebat vir pallidus, impurus, acente intuens, hic Litor erat: pone duæ aliæ mulieres erant, Calumniã dirigentes, & adornantes, altera erat Insidia, altera Fraus. A tergo sequebatur Pœnirætia, pullas lacerasque vestes induta, quæ, retro caput inflectens, flens, ac lugens, pudore venientem Veritatẽ excipere videbatur. 311.

Inuidia effingitur pallida, macra, toruis oculis, dentibus rubiginosis, pectore virenti, lingua venenata. 313.

Momus effingebatur macilentus, extenuatus, pallidus, ore hians, ad terram despectus, quam is bacillo, quem tenebat, percutiebat. ibid.

Fraus a Dante describitur capite tantum ex Coeythi vndis exstans, vultu benigno, & iusticiam simulante: sed cæcæ membra pilosis, & squamis operis, serpentemque referentibus, coniunctis autem multis nodis, & infectis varis coloribus. 314.

Fortuna quandoque effingebatur in pila sedens, & alata, itemque cæca, amens, lapidi rotundo pedibus insitens, aut etiam supra cylindrum sedens, aliquando compta, & ornata, aliquando incompta, fordidaque.

didaque, & cum gubernaculo. 315.

Fortuna bona comes eloquentiæ, & doctrinæ, sic pingebatur, caduceus cernebatur, in cuius vertice alatus pileus erat, & vtrimque duo cornua copiæ, caduceum ipsum complectentia. ibid.

Occasio effingebatur mulier nuda pedibus, rotæ aut pilæ insitens, longos capillos e fronte dependentes habens, cæterum occipitio recaluastri, pedibus alata, perpetuam comitẽ habens Pœnirætiam. 317.

Cærus effingebatur puer, florentis ætatis, formosus, crinibus sparsis zephyro, nouaculam in manibus tenens. ibid.

Fortuna apud Scythas effingebatur sine pedibus, & manibus alatis. ibid.

Fortunæ simulacrum erat apud Aegiram, vna manu cornu copiæ tenentis, altera Cupidinem complectentis. 319.

Fortunam nonnulli depinxerunt, in mari, fluctibus agitato vela facientem: alij eandem in altissimæ caulis, aut etiam prærupti montis culmine constituerunt, ita vt assidue vento flante verteretur: alij eam in equum velocissimum imposuere, & currentem eam Fatum arcu intento insequens effinxerunt. ibid.

Boni Euentus simulacrum erat adolescentis, dextera pateram, sinistra spicam, ac papauer tenentis. 321.

Fauor pingebatur, tamquam iuuenis alatus, cæcus, pedibus rotæ insitens, vultu timidus, comitem habens Adulationem, pone autem Inuidiam. ibid.

Felicitas in Iuliæ Mammææ numismate cernitur scæmina, in folio sedens, dextera caduceum, sinistra grande cornu copiæ tenens. ibid.

Felicitas a Cebete describitur in eminenti arcis vestibulo sedens in folio, liberali ornatu compta, sed non accurate, & florentissimo seroto coronata, ad quam omnes quidem adspirent, sed pauci perueniãt. 322.

DE CVPIDINE.

CVPIDO cælestis a Philostrato alatus, corpore lucido, ac maxime pulcro ac facem gestans describitur. 323.

Anteros Athenis erat effictus puer nudus, ac formosus, in vlnis geminos generosos gallos, & se in caput impellentes habens. 325.

Cupido visebatur apud Eleos, palmæ ramum in manibus habens, quem Anteros ab eius manibus extorquere summa vi nitebatur, sed frustra. ibid.

Amor Lethæus pingebatur, ardentes facces in profluentes aquas inclinans, ac extinguens. 327.

Amores multi sæpe pingebantur, puelli, pulcelli, alati, quorũ alij faces, alij sagittas, alij laqueos, alij alia gestarent. ibid.

Amores etiam exprimebantur puelli, nudi, crispa, flauaque coma, versico

versicoloribus alis, interdum facem accensam gestantes, interdum sine face, arcu etiam aliquando, pharetra, & sagittis armati, quandoque suis armis exsuti. 329.

Ares, id est Calamitas, pedibus hominum ceruices calcans pingitur. 330.

Cupido interdum est effictus fulmen gestans. 334.

Cupido, Pausiae opus, cernebatur, abiecto arcu, & sagittis, lyram tenens. 336.

Cupido alicubi prope Fortunam adstans, erat effictus. ibid.

Cupidines aligeri ab Acusilao efficti cum leana ludentes, quorum alij eam relegaram tenerent, alij e cornu cogerebunt bibere, alij calcarent soccis. ibid.

DE V E N E R E.

V E N V S pingebatur interdum ex mari emergens, in concha stans, adolescentula, pulcertima, ac nuda, & aliquando per mare natans, & quandoque e mari emergens, a Cupidine excepta: interdum coenam manu tenens, roseo sero redimita. 340.

Veneris statua apud Paphios non humanam figuram praeferebat, sed quiddam in basi latum, atque rotundum erat, quod paulatim in acumen vergebat. 341.

Veneris simulacrum apud Saxonestale erat: Stabat Dea in curru nuda, myrto capite cincta, ardentem faciem pectore, dextera mundi figuram, sinistra mala aurea tria ferebat: post etiam erant nudae Gratiae, nexis manibus poma gestantes, aueris inuicem vultibus dona conferentes: iugales quadrigae aderant, gemini cycni, totidemque columbae. 343.

Venerem Amores praecedebant, faces praeferentes, eius latera hinc Gratiae, illinc Horae claudiebant, quae floreis sertis Deam adornare videbantur. Alij eam effingunt, pone Grantias, ad latera Cupidinem, & Anterotem habentem. Alij volunt, eam Iocum, ac Cupidinem circumvolare. 344.

Apud Petrum Appianum exstat puer nudus, alatus, myrtoque coronatus, qui humi sedet, & barbiton pulsat, quem inter crura continet, eius inscriptio est V E N V S. Ante hunc alius puer ei similis rectus stat, eumque inspicit, ambabusque manibus in altum elevatis, comam vna cum facie muliebri tenet, ex ea pannus vsque ad mediam comam dependet: faciei inscriptio est I O C V S, pueri est C Y P I D O. 344.

Venus Popularis a Scopae arietis insidens, pedeque testudinem opprimens fuit efficta. 346.

Venus in agro Corinthio visebatur Victoriā porrigens. 347.

Venus victrix in antiquo numismate cernitur mulier stolata, quae dextera

dextera Victoriolam porrigit, sinistra vero nescio quid hac forma. 348.

Venus in quodam alio numismate cernitur, sinistra clypeum ad humum protensum tenens, in quo duae imagunculae sunt exsculptae, dextera vero Victoriolam porrigens. ibid.

Eadem in alio numismate mulier recta cernitur, quae sinistra vestis lacinias tenet, sursumque reducit, dextera nescio quid porrigit, pomum videtur. ibid.

Venus apud Sicyonios erat efficta sedens, manu vna aliquot papaveris capita tenens, altera pomum: in capitis vertice nescio quid affixum habens, quod cardinem referebat. ibid.

Venus dicta Morpho cernebatur sedens, in capite tegumentum habens, & ad pedes pedicas. ibid.

Veneris simulacrum alicubi exstabat cum pectine, & barba, eiusque superiora corporis cingulo tenuis maris speciem praeferebant, inferiora vero foeminae. 350.

Venerem Aegyptij cornutam quoque, sicut & Lunam, effingebant. 351.

Venus in Monte Libano efficta erat capite obnupto, specie tristi, faciem manulaua intra amictum sustinens, quasi lacrymans. ibid.

Horae effingebantur, duos calathos ferentes, alterum plenum florum, alterum ficum. 354.

Horae aliquando in Iouis capite vna cum Parcibus effingebantur. ibid.

Horas repraesentat Philostratus manus inter se contingentes, annum volutantes, super spicarum vertices ambulantes, non tamen ut frangant, aut flectant, aspectu suaves, omnes veluti saltitantes, brachium efferentes, comam demissam habentes, genis rubicundis, oculis quasi salientibus. ibid.

Gratiae describuntur coronatae, vna floribus, fructibusque terrae, altera spicis, & frumento, tertia vuis, & pampinis, atque pomis, vltima oliuis: Apolloque manu dextera eas gestat. 355.

Gratiae ita pingebantur, ut earum vna terga ad nos obuerneret, duae vultibus nos intuerentur. 356.

Gratiae effingebantur virgines, hilares, ac ridentes, nudae, zonisque solutae. ibid.

Gratiae apud Eleos ita erant formatae, ut vna rosam, altera talos, tertia myrti rami manu praeferreret. ibid.

Gratiarum dux interdum Mercurius effingebatur. 357.

F I N I S.

INDEX RERVM, ATQVE
VERBORVM, QVAE HOC LIBRO
CONTINENTVR, ORDINE ALPHABETICO DIGESTVS.

 Cerui lapidum cur circa Mercurij statuum congererentur.	224	Ægyptij maxime monstrosos Deos habebant.	17
Acheron quid significet.	197	Ægyptij quando suem sacrificarent.	75
Accipiter cur Apollini sacer.	43	Ægyptiis cur nefas vaccā immolare.	80
Accipiter cur sit symbolum Osiridis.	ibid.	Ægyptij cur pauonis pennis domorum ianuas ornarent.	122
Accipiter Solis symbolum.	80	Ægyptiorum regum habitus.	175
Acinacis Martis simulacrum apud Scythas.	268	Æneæ ad inferos aditus quid significet.	190
Achelous pro aquis dulcibus capitur.	176	Ær masculus, & foemina.	351
Acheloi imago.	181	Ær subinde Solis virtute varias induit qualitates.	57
Achor Muscarum Deus.	235	Æsculapij statua ex vitice.	16
Acis a Polyphemo interfectus.	180	Æsculapius cur Agnites dictus.	ibid.
Adad, & Atergatis imago, & eius expositio.	53	Æsculapius quid significet.	57
Adiantho herba Pluto coronatus.	192	Æsculapij simulacrum apud Epidaurios, & eius expositio.	ibid.
Adonis cur fingatur ab apro interfectus.	352	Æsculapij aliud simulacrum, quod erat Auximi, & eius significatio.	58
Adoniorum festorum ritus.	352	Æsculapius vt Romam sit aduectus.	ibid.
Adrastia Nemesis cur sit cognominata.	307	Æsculapij fabula quod Glaucum Minois filium ab inferis reuocarit.	60
Æacus inferorum iudex.	185	Æsculapij simulacrum apud Phliasios.	59
Æga Solis filia.	254	Æsculapius nutritus a canibus.	147
Ægis a Ioue gestata quæ esset.	110	Æsculapius cur dictus Cotylæus.	230
Ægis vnde dicatur.	254	Æternitas comitabatur semper Deos digniores.	18
ab Ægyptiis Græci Deorum cultum sunt mutuati.	3	Æternitas qualis sit.	ibid.
Ægyptij elementa coluere, absque effigie.	5	Æternitatis definitio.	ibid.
		Æternitatis imago.	19
		Æterni	

INDEX.

Æternitatis antri imago ex Claudio- no.	ibid.	Amor liquidus, & lubricus.	331
Eius explicatio.	20	Amor & deformitas inter se inimici.	ibid.
Affectus humani non sunt per se mali.	195	Amor in floribus degens.	ibid.
Agdistis mali genij ortus.	142	Amor non est cæcus.	ibid.
Agenoria Dea.	249	Amor fugitiuus eleganter a Moscho descriptus.	332
Agefilaus statuas sibi decerni noluit.	12	Amor ignei coloris.	ibid.
Aglaia vna Gratiarum.	356	Amoris oculi acres, & igniti.	ibid.
Alcibiades in suspitione affectati principatus venit.	219	Amor fraudator, & mendax.	ibid.
Alcibiades pulcherrimus.	334	Amoris curus ignitus.	333
Alexandri Mater a serpente dicta est grauida facta.	290	ab Amore cur fingatur Pan deuictus.	336
Alæthea cur Hercules dictus.	234	penes Amorem cæli ianuarum claus.	ibid.
Alectryon in gallum conuersus.	273	Amor captus apud inferos ab Heroinis, ac patibulo affixus.	338
Almon fluuius.	144	in Amphiarai antro Somniorum porta esse credita.	222
Amantium extremæ partes cur modo frigida sint, modo calida.	333	Amphitrite Neptuni vxor.	169
Amantium vita inconstans.	ibid.	Angeronia Dea.	249
Amata virgo Vestalis.	148	Angues cur essent sanitatis signa.	62
Amor vehementissima, ac perniciosissima omnium animi perturbationum.	322	Anguicum complexus concordia symbolum.	210
Amor puerorum turpissimus.	323	Anguilla cur inuidia symbolum.	314
Amor ex voluptate, & dolore permittus.	324	Anguilla natura.	ibid.
Amor ex Vulcano, & Venere vulgari ortus.	ibid.	Animæ, quarum corpora insepulta, cœtum errare annos dicebantur.	206
Amor terrenus vnde ortum traxerit.	325.	Animus a Saturni orbe quid mutuetur iuxta quosdam philosophos.	27
Amor admodum grauis Deus.	327	Animi nostri diuinitas.	31
Amor Letheus qui.	ibid.	Animus noster duplici lumine præditus.	32
Amor pellebatur, ex Seneli aquis eporis.	ibid.	Animus omni fortuna valentior.	316
Amores Nymphorum filij.	328	Animorum ad corpora descensus quomodo sint.	336
Amorum inter se ludetium descriptio.	ibid.	Animi nostri ex Venere appetitum ad venerea trahunt.	340
Amorum cum Lepore iustus.	ibid.	Anni Symbolum.	19
Amoris laquei quid significant.	330	Anseres cur Iunoni sacri.	122
Amor Deorum maxime iuuenis.	ibid.	Anseres publicis sumptibus aliti in Capitolio.	ibid.
Amor iuuenibus se semper miscet.	ibid.	Anteros qui sit.	325
Amor est tener, & mollis.	ibid.		

Anterotis effigies.	ibid.	Apollinis simulacrum in Laconia.	54
Anteuorta, & Postuorta Diuinitatis comites.	31	Apollo cur dicatur Cyclopes interfecisse.	57
Anthraxia vna ex Arcadicis Nymphis.	155	Apollo cur dicatur AEsculapij pater.	ibid.
Antiochi Sotheris visum.	62	Apollo cur Sminthius diceretur.	62
Antipodes qui.	187	Apollo cur Sauroctonus dictus sit.	63
ab Antipodibus litteræ missæ.	ibid.	Apollinis statua Neapoli, ac eius causa.	64
Antipodes sunt superiores nobis.	ibid.	Apollini quadriga attribuebatur.	ibid.
Antoninus imperator Cereris sacris initiatus.	154	Apelles calumniam passus, quomodo Calumniam depinxerit.	311
Anubis effigies.	227	Aper hiemis symbolum.	352
Anubis cur canino aspectu effingatur.	ibid.	Apri imaginem Germani ferebant.	146
Apidis oracula quo pacto ab Aegyptiis elicerentur.	49	Aqua multis numinibus est adscripta.	147
Apis Aegyptiorum Deus quis fuerit.	50	Aqua masculus, & femina.	351
pro Apolline reliqui dii ponebantur.	37	Aquila cur Ioui sacra.	107
Apollinis diuersa nomina.	ibid.	Aquila cur auium regina.	ibid.
Apollinis flaua cæsarides quid denoret.	ibid.	Aquila cur esset Victoriae symbolum.	270
Apollo lyram tenens, quid significaret.	39.	Aquila in Romanorum vexillis.	271
Apollo Musarum cur dux dicatur.	ibid.	Aquila Persarum vexillum.	272
Apollo cur in medio Musarum.	40	Arcades se omnium Graecorum antiquissimos iactabant.	87
Apollinis imago, & eius significatus.	ibid.	Arcadum cultus erga Deas Eleusinas.	155
Apollo cur inferorum Deus dicatur.	ibid.	Arcadiae situs.	87
Apollinis alia imago, & eius expositio.	41	Arcana passim non vulganda.	96
Apollo cur Lycius nuncupetur.	42	Argilla cur effingendis Diis non admodum congruat.	15
Apollo cur dicatur medicinae Deus.	46	Ariadna a Theseo relicta.	195
Apollinem quomodo Aegyptij hieroglyphicis litteris describerent.	ibid.	Aries Aegyptiis sacra.	115
Apollo cur quattuor auribus, & totidem manibus sit effictus.	ibid.	Arietis immolandi mos apud Aegyptios.	ibid.
Apollinis statua apud Patenses.	48	Arimaspi vnicum habent oculum.	241
Apollo cur diceretur Nomius.	50	Arimaspi cum Gryphis belli gerunt.	ibid.
Apollinis simulacrum apud Assyrios, eiusque expositio.	52	Asinum caput qui coluerint.	6
Apollo cur barbatus apud Assyrios.	ibid.	Asinus cur Apollini sit dicatus.	63
		Asinus cur Baccho sacer.	285
		Asinus victimam Priapi.	297
		Assyrij Solis ac Lunae simulacra non admittebant.	37

Astarte

Astarte Cæli filia, Saturni soror, & coniux.	27.	Bacchus pro vino positus.	276.
Atæ pedes teneri, & molles.	330.	Bacchus cur nudus effingeretur.	ibid.
Athenis de nomine imponendo contentio inter Neptunum, & Mineruam.	170.	Bacchus cur senex effingeretur.	277.
Athenæ sub Mineruæ tutela.	245.	Bacchus cur iuuenis effingeretur.	111.
Athenienses cur cicadas aureas capillis implicitas gestarent.	87.	Bacchus cur sit dictus Musarum dux.	278.
Athenienses quomodo cultum Panis receperint.	91.	Bacchus Nyxæ educatus.	ibid.
Athenienses quid Ioui sacrificarēt.	117.	Bacchi inuentum, aquam vino permiscendi.	ibid.
Athenienses sapientes, riteque sacrificantes.	192.	Baccho cur in Horarum templo ara sit posita.	279.
de Atta fabula.	142.	Baccho cur ara esset dicata prope Nympharum aram.	ibid.
Attis quid significet.	143.	Bacchus idem qui Sol.	280.
Atys adamatus a Magna matre.	142.	Bacchi facultates quomodo ad Solem referantur.	ibid.
de Aty fabula.	ibid.	Bacchus inuentor, quomodo boues ad ararum iungerentur.	281.
Atys in pinum conuersus.	ibid.	Baccho cur falx in dextera tradatur.	ibid.
Audire hominem, quattuor auribus præditum, quid sit.	46.	Bacchus cur taurus sit appellatus.	ibid.
Auerrunci Dij cur ab antiquis colerentur.	193.	Bacchi comites.	281.
Auguriis veteres deditissimi.	274.	Bacchæ comites Bacchi.	282.
ex Auro cur Dij effingerentur.	15.	Bacchi mysteriorum ritus.	ibid.
Aurum & argentum cur Diis effingendis non multum conueniant.	ibid.	Bacchi mysteria ad animi purgationem facere credebantur.	ibid.
Aurora quomodo efficiatur.	67.	Bacchus libertatis Deus.	283.
Aurora Cephalum rapit.	ibid.	Bacchi vestes cur muliebres.	284.
Auroræ imagines, & earum explicatio.	ibid.	Bacchus cur sit dictus Bassareus.	ibid.
Austri siue Noti effigies.	177.	Bassara vestis quæ.	284.
		Bacchus infernus Deus est creditus.	285.
		Bacchus fortissimus imperator.	ibid.
		Bacchus triumphum inuentor.	ibid.
		Bacchus cur fici foliis coronaretur.	287.
		Bacchi nauis descriptio.	288.
		Bacchi comites.	ibid.
		Bacchus puer a Parcibus serpentibus cinctus.	290.
		Bacchus cur fingatur a Titanis in frusta disceptus.	294.
		Bacchus cur vna dicatur esse cum Deis Eleusinis.	ibid.

I N D E X.

Bacchus cur foemineo habitu, ac cornutus pingeretur. *ibid.*
 Beelzebubus muscarum Deus. 235.
 Bellerophon Chimæram conficiens, quid significet. 258.
 Belli portarum descriptio. 34.
 Belli ineundi mos apud veteres. 244.
 Belli discernendi apud Romanos mos. *ibid.*
 Bellonæ, & Mineræ idem numen. 243.
 Bellona Martis auriga. *ibid.*
 Bellonarij se cultris incidebant. 243.
 Belluæ, quæ ab Aegyptiis colebantur. 50.
 a Belluis nutriti homines. 147.
 Bestiæ in Deos relata. 2.
 Bœotia diluio submersa. 131.
 Bona Dea cui rei præesset. 159.
 Bonæ Deæ effigies. *ibid.*
 Bona Dea mulier maxime pudica. 160.
 Bonæ Deæ sacrorum ritus. *ibid.*
 Bonæ Deæ imago. *ibid.*
 Bona Dea paris cum Iunone potestatis. 161.
 Boreæ venti effigies. 177.
 Boues Apollini cur essent grari. 48.
 Bos cur esset Osiridis symbolum. *ibid.*
 Bouem cur maximo cultu Aegyptij afficerent. *ibid.*
 Bos Isis qualis eligeretur apud Aegyptios. *ibid.*
 Bouis cornua cur Dianæ templo affigerentur. 70.
 Bouis effigies in vexillis Romanorum. 272.
 Bovis *βου* Herculis ara cur sit dicta. 232.
 Brennus quomodo Panico terrore percussus. 90.
 Bruto malus Genius visus. 302.

C
 Caduceatores cur oleam ferrēt. 210.
 Caduceus Mercurij quid esset. 209.

Caduceo Mercurij cur sint duo angues additi. 210.
 Caduceus cur in pacis argumentum ferebatur. *ibid.*
 Caducei figura. *ibid.*
 Caduceus vnde dicatur. *ibid.*
 Caduceus Mercurij quomodo ad hominis genesim referatur. 226.
 Cæli portæ quot sint. 29.
 Cænis foemina, & mas. 337.
 Caia Cæcilia eadem ac Tanaquil, Tarquinij Prisci vxor. 134.
 Caligula diuinos sibi honores vsurpabat. 11.
 Caluaria simulacri loco a Scythis habitata. 6.
 Calumniæ effigies, ab Apelle depicta. 311.
 Calumniæ definitio. *ibid.*
 Cambyfes Apim interfecit. 49.
 Canephoræ virgines quæ. 154.
 Canis sacer inferorum Deo. 78.
 Canis candidus fidei symbolum. 215.
 Canes Vulcani custodes. 263.
 Canis cur sacer Marti. 273.
 Canis cur cum Laribus. 299.
 Canopus apud Aegyptios Deus habitatus. 170.
 Canopi effigies. *ibid.*
 de Canopo lepida narratio. *ibid.*
 Caper cur Apollini sit dicatus. 63.
 Caper cur Baccho immolaretur. 156.
 Capra cur magni fieret apud Græcos. 96.
 Caprarij, atque capræ apud Aegyptios in honore habitæ. 96.
 Cardinæ Deæ sacrificandi ritus. 29.
 Cardinea vel Carna Dea cur coleretur. 198.
 Cares primi ferri officinas instituisse, mercede militasse, loris clypeos appendisse, & cristas galeis accommodasse feruntur. 111.

Carpasium

I N D E X.

Carpasium linum igni non consumitur. 245.
 Carpathus insula. 176.
 Cassiteridarum Insularum incolarum forma. 195.
 Cassio Parmensi malus Genius visus. 302.
 Castores visi Vacieno, nuntiantes victricem de Perse reportatam. 125.
 sub Castoris nomine etiam Pollux intelligebatur. 128.
 Castores cur sint tributi comites Iunoni. *ibid.*
 Cato statuas sibi poni noluit. 12.
 ex Cedro cur Di effingerentur. 15.
 Celta loco Iouis altissimam quercum venerabantur. 116.
 Cerberus cur fingatur ad inferni fores excubare. 188.
 Cerberi imago. *ibid.*
 Cerberus vnde dicatur. 189.
 de Cerbero fabula vnde initium traxit. 190.
 Cerberus ab Hercule ex inferis ad terram tractus. 233.
 Ceres eadem ac Terra. 139.
 Cereris inuenta. 151.
 Ceres cur legifera sit dicta. 152.
 Cereris numen ad quam terram referretur. *ibid.*
 Cereris imago. 153.
 Cereris effigies apud Siculos. *ibid.*
 Ceres cur fingatur facibus quærere Proserpinam. 154.
 Cereris Eleusine sacra. *ibid.*
 Cereris sacrorum pompæ ritus. *ibid.*
 Cereris nuptiæ quæ essent. 155.
 Cereris cum sue conuenientia. 156.
 Ceres cur appellata Erynnis. *ibid.*
 Ceres conuersa in equam. *ibid.*
 Ceres cur Lusitana dicta. *ibid.*
 Ceres cur Nigra dicta. *ibid.*
 Cereris Nigræ simulacrum. 157.

Ceres Cidonia. *ibid.*
 Ceres cur filiam Marti, aut Phœbo collocare in matrimonium noluerit. 212.
 Ceruus Dianæ gratissimus. 68.
 Ceruorum cornua in Dianæ templis suspensa. 70.
 Charontis officium. 205.
 Charontis imago. 207.
 Charon pro tempore captus. *ibid.*
 Charontis imaginis expositio. *ibid.*
 Charybdis mulier rapacissima. 168.
 Chimæra effigies. 201.
 Chimæra fictio vnde originem duxerit. 201.
 Ciconia Concordiæ sacra. 215.
 Ciconiæ natura. 103.
 Circenses Iudi cur Neptuno essent sacri. 171.
 Claua Herculis quid significet. 234.
 Claudiæ Vestalis pudicitia quomodo comprobata. 143.
 Clauis cur in mulierum manus tradi solet. 74.
 Clauis cur Plutoni tribuatur. 188.
 Cleomenis Alexandri ducis commentum, ad pecuniam conficiendam. 50.
 Clodius sacra Bonæ Deæ violauit. 160.
 Clypeus Mineræ quid significet. 253.
 Coccythus quid significet. 197.
 Colonia non transmittentur sine Deorum consilio. 64.
 Columbæ cur Veneris aues dicantur. 341.
 Columbarum transitus ex Sicilia in Libyam. *ibid.*
 Columna bellica ante Bellonæ templum. 244.
 Colus, & fufus cur ferretur a sponsa olim. 130. & 134.
 Commodi imperatoris crudelitas. 257.
 Compitalia festa. 298.
 Comus coniuuiorum Deus. 277.
 Concordiæ

Concordiæ effigies.	212	Cupidinis simulacrū Romani medium inter Mercurium & Herculem cur in gymnasiis collocarent.	327
Concordiæ officia.	ibid.	Cupidinis fontis vis.	ibid.
Cornix Concordiæ sacra.	215	Cupidines multiplices.	ibid.
Cornix cur sit expulsa a Minerua.	250	Cupido cur puer pingatur.	333
Consentes Dij qui, & quot.	4	Cupido cur alatus.	ibid.
Consualia festa apud Romanos quæ, 171		Cupido cur sagittas gester.	334
Confus Deus.	ibid.	Cupido cur interdū fulmē gester.	ibid.
Cor in parte sinistra hominis.	97	Cupido cur prope Fortunam adstaret.	336.
Cor Dei symbolum.	ibid.	Cupidines cum Leæna ludentes quid significant.	ibid.
Corpus nostrum a Cerbero repræsentatum.	190	Cupiditas cur sit homini data.	196.
Corybantes Magnam matrem obeuntes quid significant.	141	e Curru olim pugnare solebant.	119
Cornua cur fluminibus tribuantur.	179	Currus Bacchi quid significet.	288
Cornua cur Baccho tribuantur.	281	Cyathus puer cur ab Hercule sit interfectus.	232
Cornua audaciæ symbolum.	ibid.	Cybele eadem ac Terra.	139
ex Cornibus efficiebantur olim pocula.	ibid.	Cybele cur Magna mater sit dicta.	146
Cornucopiæ vnde originem traxit.	105	Cyrenus cur Apollini facer.	42
Cornucopiæ Fortunæ vim quomodo exprimat.	106	Cyrenus cur mortui proximus, dulcissime canat.	ibid.
Cornucopiæ vnde, & cur fictum.	181	Cyreni cur Veneri sacri.	342.
Corona querna quibus daretur.	116	Cyprij maxime dediti veneris.	341
Coruus cur sit Apollini facer.	42		
Cranes, siue Carna, aut Cardinea Dea præposita cardinibus.	29	D	
Cubus cur dicatus Magnæ matri.	146	D AEdala Iunonis festa.	130.
Cuninæ Deæ munus.	138	Dædalus primum cepit statuas affabrefacere.	54
Cupido Deus, rebus Veneris præsidens.	323.	Damias, & Auxesias tutelaria numina Epidauriorum.	16
Cupidines gemini secundum Platonicos.	ibid.	Danaï cum Gelanore de imperio contentio.	42.
Cupido cælestis.	ibid.	Draco in AEsculapij tutela.	57
Cupido cælestis cur alatus.	ibid.	Deæ Syriæ simulacrum plurima numina referebat.	119
Cupidinis cælestis sagittæ quid significant.	ibid.	Deæ Syriæ effigies qualis.	ibid.
Cupido cælestis Soli similis.	324	Deæ magna quæ essent.	155
Cupido cur facē gestare fingatur.	ibid.	Decima Parca.	202
Cupidini Anteros necessarius, vt adulescat.	325	Demogorgonis AETernitas comes.	18
Cupidinis simulacrū in gymnasiis olim ponebatur.	326	Demogorgonis imago.	ibid.

de

de Demogorgone, apud veteres mirum silentium.	ibid.	gerentur.	17
Delphines cur Neptuno gratissimi.	170	Dij etiam forma belluarū expressi.	ibid.
Dercetus figura.	176	Deus solus æternus.	18
Deuerra Deus quis.	95	Deos laneos habere pedes quid significet.	27
Deum naturaliter homo cognoscit.	2	Dij apud antiquos quo pacto introducti.	35
Deus quis.	ibid.	Dij numquam senescunt.	37
Deorum multitudo vnde ortū habuit.	ibid.	Diis statuæ positæ pro ratione beneficiorum receptorum.	63
Deus vnde dicatur.	ibid.	Deorum manus exosculari.	76
Deorum multitudo apud antiquos infinita.	3	Dei imago apud AEGyptios, & declaratio.	88
Deorum distinctio apud præscos sapientes.	ibid.	Dei præsentia, & prouidentia.	ibid.
Dij præcipui apud AEGyptios quot.	ibid.	Deus nomen suum inferioribus causis communicat.	89
Dij maiorum gentium qui, & quot secundum Pythagoricos.	3	Dij custodes mulieris recens scetæ.	95
Deorum varia loca.	4	Dei conditoris apud AEGyptios simulacrum, & eius explicatio.	99
Dij non omnes immortales, & qui secundum antiquos.	ibid.	Dij cur inter se sint implexi.	147
Deus figura caret.	ibid.	Deorum imagines absque hominis aut animalis figura.	113
Deorum simulacra qui populi repudiarent.	6	Dij e caelo in AEGyptum fugati a Typhone.	293
Deos qui coluerint absq; nominibus.	7	Dij omnes mares simul, & scemina.	351
Deorum multitudinē qui in Græciam inuexerint.	ibid.	Dextera tamquam sacra existimata.	214
Diis qui primi templa aras, & statuas posuerint.	ibid.	Dextera eleuata quid significet.	ibid.
Diis cur humana effigies sit tributa.	9	Dextera aperta quid significet.	ibid.
Deorum statuæ, & cognomina ex affectibus humanis.	13	Diana venationis Dea.	68
Deorum figura ex effectibus, qui ab eis proficisci crederentur.	ibid.	in Dianæ tutela siluæ, ac luci positi.	ibi.
Deorum alij masculi, alij scemina, alij virgines, alij matrimonio iuncti.	14	Dianæ habitus.	ibid.
Deorum vitam humanam similem veteres existimabant.	ibid.	Dianæ imago ex Claudiano.	ibid.
inter Deos vnum omnibus præesse, antiqui putabant.	ibid.	Dianæ comitum imago ex eodem.	ibid.
Dij cur diuersæ ætatis.	ibid.	Diana vnde dicta.	ibid.
Dij penates lignei.	16	Diana Fascellina vnde dicta.	69
Dij viles, & plebei ex qua materia effin-		Dianæ simulacrum apud Arcades.	71

Diana cur omnibus Deis antiquior diceretur. 73
Diana ex Parcis vna. ibid.

I N D E X.

Dianæ simulacrum apud Siculos.	74	Echo fabula vnde deriuarit.	ibid.
Diana cur diceretur Hegemone.	ibid.	Echo sexies, aut septies repetita.	ibid.
Dianæ simulacrū in Cypseli arca.	ibid.	Echo pictura non potest exprimi.	93
Diana cur triformis.	75	Eduſæ Deæ munus.	138
Diana idem numen ac Proſerpina.	76	Elementa ab antiquis sub Deorum nominibus culta.	118
Dictamnum parturientibus imposita, multum prodest.	74	inter Elementa decupla proportio.	147
Dindymene mater.	142	Elementa apud Aegyptios mascula simul, & foeminea.	351
Dionysij Tyranni dictærium in AEsculapium.	37	Eleusinæ Deæ quæ essent.	155
Dionysius dictus Bacchus.	275	Eleusinarum simulacra apud Arcades.	ibid.
Dioscuri, Castor & Pollux.	125	Empusa mutabilior quid sit.	79
Dioscurorum simulacrum apud Spartanos.	ibid.	Encedalus gigas quis fuerit.	257
Dioscurorum simulacrum.	128	Endymion cur Lunæ amasius sit dictus.	84.
Dioscuris cur in tempestate vota nuncuparentur.	ibid.	Ephorum auctoritas apud Lacedæmonios.	252
Diphthera Iouis liber.	110	Epidaurij quomodo grauissimæ sterilitati consuluerint.	16
Discordiam tamquam Deam cur veteres colerent.	268	Epipyrgia Hecate dicta,	78.
Discordia pulsa cælo.	ibid.	Equorum quadrigæ Phœbi nomina.	64
Discordia pomum iecit in mediū Deorum.	ibid.	Equus ex Neptuni percussione editus.	171.
Ditis nomine cur Pluto appelletur.	186	Equi cur sub Castorum tutela esse dicantur.	ibid.
Diuites singulis mensibus Lunæ sacrificabant.	76	Equi sub Neptuni tutela.	ibid.
Diuitiæ Lunæ comparantur.	87	Equi cur Neptuno conueniant.	173
Dius Fidius quis esset.	105	Equi effigies in vexillis Romanorum.	272.
Dij Fidij simulacrum.	ibid.	Equus cur Marti a victoribus immolaretur.	273
Domine ancillis aliquando seruebant.	245	Ercynæ amnis ortus.	162.
Domus quædam cur Triremis sit appellata.	288	Ercynæ amnis statua.	238
Draconis leges etiam res inanimes reas faciebant.	117	Ercynæ amnis cur in Academiis collocarentur.	239
		Eteoclis & Polynicis pugnae imago.	203.
E		Eteocles primus Gratiarum cultum induxit.	356
Ebrietas Bacchi mysterium.	282	Euentus boni simulacrum cum bona Fortuna positum.	320
De Ebrietas lepida historia.	288	Eumenides.	193
Ebur cur effingendis Deorum simulacris non valde sit idoneum.	15	Euo	
Echo, a Pane amata quid significet.	92		

I N D E X.

Euocatio Deorū quomodo fieret.	269	Ferrum, aliaque metalla cur dedeant Deorum simulacra.	15
Euphrosyna vna Gratiarum.	356	Fide in penitissima cæli parte habitat.	213
Euri effigies.	177	Fides cur testæ, atque secreta.	214
Eurynomes figura.	176	Fidei cur dextera manus cōsecrata.	ibid.
Eurynomus inferorum Genius.	189	Fides cur cana effingatur.	ibid.
Eurynomi imago.	ibid.	Fistula septem calamorum in manibus Panis quid significet.	92
Euthymus athleta cū malo Genio congressus.	303	Flammeus nuptiarum velum, vnde sit dictum.	129
F		Flagellatio apud Lacedæmonios ad Dianæ aram.	69
Fabæ cur impuræ.	157	Flamini Diali nefas fabas attingere, aut nominare.	157
Faces cur præferrentur nuptiis.	129	Flaminico diuortium facere non licebat.	137
Famæ effigies.	265	Florum vsus apud veteres.	277
Fama duplex.	ibid.	Flora florum Dea.	158
Fama cur præcedere Martis currum dicatur.	266	Flora meretrix.	ibid.
Fatum quomodo pro Ioue capiatur.	89	de Flora narratio.	159
Fatum quid sit.	203	Floræ imago.	178
Fatum Fortunam vincit.	319	Fluuiis capilli offerebantur.	179
Fauna eadem quæ Bona Dea.	160	Fluuiorum effigies.	ibid.
Faunus numen Auentini montis.	84	Fluuij cur arundine coronarētur.	ibid.
Fauni, Syluani, Satyrorūque imago.	94.	Fluxus & refluxus maris, Luna est causa.	86
Fauoris imago.	321.	Fœderum percutiendorum ritus apud Romanos.	104
Fauor cur alatus.	ibid.	Fœneratores Kalendis pecunias collocabant.	34
Fauor cur cæcus.	ibid.	Fons mirabilis naturæ contra periuros.	103.
Fauor cur pedibus rotæ insistit.	ibid.	Fortitudo vera quæ.	252
Fax iactata, principij pugnae signū.	244	Fortunæ simulacrum in Neruæ numismate.	132
Fecialis officium apud Romanos.	244.	Fortuna cur culpetur.	304.
Felicitas Dea.	321	Fortuna nullibi exsistit.	ibid.
Felicitatis imago.	ibid.	Fortuna duplex.	ibid.
Felicitas ex virtute, & Fortuna constat.	ibid.	Fortunæ imaginem quis primus pinxerit.	ibid.
Felicitas vera quæ.	322	Fortunæ imago, eiusque expositio.	ibid.
Felices qui iuxta Peripateticorum sententiam.	322	Fortuna cur cæca effingatur.	306
Felis cur Lunæ symbolum.	86		
Feni fasciculus pro vexillo apud Romanos.	272.		
Feretrum cur in Libitinæ templo reponeretur.	ibid.		
Feronia libertinorum Dea.	127.		
Ferula cur Baccho sacra.	285		

Fortunæ opera.	ibid.	ibid.	
Fortuna dicta Nortia.	ibid.	Furiæ sunt præsto Ioui.	197
Fortunæ bonæ, ac malæ imago.	307	Furina Dea.	193
Fortunam cur Apelles sedentem depinxerit.	314	Furor quid sit.	266
Fortuna nequitia symbolum.	315	Furores effigies.	ibid.
Fortuna cur cæca, bruta, amens, & globo insistens fingatur.	ibid.		
Fortunæ bonæ comitis eloquentiæ, & doctrinæ effigies.	ibid.	G	
Fortunæ suæ quilibet faber.	316	G Alathea vnde dicta.	165
Fortunæ effigies apud Scythas.	317	Galathea imago ex Philostrato.	ibid.
Fortuna cur vitrea sit efficta.	318	Gallus cur Apollini sacer.	43
Fortuna aurea.	319	Gallus cur sit AEsculapio sacer.	59
Fortunæ simulacrum semper in cubiculo imperatorio.	ibid.	Galli cur appellarentur Magnæ matris sacerdotes.	142
Fortunæ simulacri translatio, signum translati imperij.	ibid.	Galli præcipuo cultu cur Mercurium prosequerentur.	220
Fortuna cur vna cum Cupidine fingeretur.	ibid.	Gallus cur apponatur Mercurij simulacro.	220
Fortunæ, & Isis idem numen.	ibid.	Gallus cuius rei sit symbolum.	241
Fortuna pro Luna capta.	ibid.	Gallus cur Marti sacer.	273
Fortuna sine Virtute nequaquam felix.	322	Ganymedes Iouis pocillator.	38
Forulus, vel Forculus Deus præpositus foribus.	30	Geminorum signum quod.	125
Fraudulentorum hominum mores.	314	Genius quid sit.	299
Fraudis descriptio.	314	Genij bini singulis præpositi.	300
Fraudis symbolum cur sit pinus.	ibid.	Genium Augusti.	ibid.
Fulica cur sit Herculi dicata.	232	Genium principis venerabantur olim.	ibid.
Fulmen multorum Deorum insigne.	108	Genius locis etiam præpositus.	ibid.
Fulminum tria genera.	109	Genius quotuplici forma effingeretur.	ibid.
Fulminum miracula.	ibid.	Genius floribus coronabatur.	301
Fulmen cur trifidulum dicatur.	ibid.	Genio malo impia sacrificia oblata.	303
Fulmen quomodo pingeretur cum Ioue.	ibid.	Germani templis, & statuis carebant.	7
Furiæ Plutonis administræ.	192	Germani quos Deos coluerint.	ibid.
Furiæ tres.	193	Germani Tellurem colebant.	145
Furiarum sacrificia.	ibid.	Gigantes contra Deos pugnant, quid significant.	258
Furiarum imago ex Dante.	194	Glandibus primi homines victitarunt.	141
Furiæ quid significant.	195	Glauca Saturni filia.	25
Furiæ cur facibus armatæ.	196	Glauco imago ex Philostrato.	163
Furiæ quibus Deis operam nauabant.		Glauco conuersio in piscem.	ibid.
		Gni	

Gnidia Veneris pulcritudo.	343	H	
Gnidia Veneris simulacrum a quoquam adamatum, ac compressum.	ibid.	H Arpocratis simulacrum.	50
Gorgon bellua quæ sit.	255	Harpoctratis effigies.	250
Gorgones quæ fuerint.	ibid.	Harpyiarum sedes apud inferos.	198
Gorgonum sorores quæ fuerint.	256	Harpyiarum effigies.	ibid.
Græci cur Deos armatos effingerent.	13	Hastæ Deorum imaginibus cur additæ.	119.
Græci nimis ambitiosi in statuis.	17	Hastæ pro statuis olim vsurpatæ.	120
Gramen cur Marti sit sacrum.	274	Hasta olim pro præmio in bellis.	ibid.
Graminea corona apud Romanos maximi honoris loco habita.	274	sub Hasta olim auctio fieri solita.	ibid.
Graminea corona qui coronarentur.	ibid.	Hasta Mineruæ quid significet.	253
Gratiæ homines inter se colligatos continent.	353	Hebes deorum pocillatrix.	38
Gratiæ quam sint necessariæ hominum generi.	ibid.	Hebes Deæ cultus apud Græcos.	39
Gratiæ cur Veneris, & Bacchi filia dicantur.	ibid.	Hecate idem numen cum Diana.	75
Gratiarum ac Horarum idem numen.	ibid.	Hecatæ sacrificabant suis, ac ouibus.	ibid.
Gratiæ cur quattuor.	354	Hecatæ in triuis sacrificabatur.	76
Gratiarum imago.	355	Hecates cœna quæ esset.	ibid.
Gratiæ cur Veneris comites dicantur.	ibid.	Hecate cur triformis.	77
Gratiæ cur duæ dicantur.	ibid.	Hecates simulacrum triceps, eiusque expositio.	78
Gratiæ cur tres esse dicantur.	356	Hecate imperium habet in inferos demones.	ibid.
Gratiæ cur nudæ, ac zonis solutæ.	ibid.	Hecate cur Empusa diceretur.	79
Gratiarum nomina.	ibid.	Hecatombæ quomodo fieret.	75
Gratia Vulcani vxor.	356	Hedera cur Baccho sacra.	285
Gratiarum templum cur in media platea ædificaretur.	357	Hederæ occulta vis.	286
Gratiæ cur tres.	ibid.	Hederæ Osiridis planta.	287
Gratiæ cur manibus inter se confertæ.	ibid.	Hera Neptuni & Cereris filia.	156
Gratiæ cur ridentes.	ibid.	Hera simulacrum.	ibid.
Gratiæ cur iuvenes.	ibid.	Herculanus nodus quid denotet.	135
Gratiæ cur virgines.	ibid.	Herculis simulacrum, ab Euandro positum.	17
Gratiæ cur zonis solutæ.	ibid.	Hercules liberos L x x. reliquit.	135
Gratiæ cur pellucidis tunicis amictæ.	ibid.	Herculis ad inferos aditus quid significet.	190
Gryphes qui sint.	241	Hercules ramum Acheloi fluuij ex vna in aliam partem deriuauit.	181
Gymnasiaorum Dij.	228.	Herculis, & Mercurij vnum num. 227	
		Hercules prudentiæ, & eloquentiæ Deus.	ibid.
		Herculis imago apud Gallos.	ibid.
		Hercules x l i v. numerati.	229

Hercules ex principalibus Aegyptiorum Deis.	ibid.	Hieroglyphicæ litteræ.	3
Hercules Melampygos.	ibid.	Hierosolymitani templi ornamenta	ibid.
Hercules vnde arma sit mutuatus.	230	Pacis templum translata.	211
Hercule viso, quidam in saxum fertur obriguisse.	ibid.	Hippocoö ab Hercule interfectus.	230
Hercules bibax.	231	Hippomanis, & Aralantæ fabula.	141
Hercules epulo, & vorax.	232	Hippopotami natura.	103
Herculis rapax, & epulo.	ibid.	Hippopotami forma.	181
Herculis sacrificia plena maledicentiæ.	ibid.	Hircus Priapi symbolum.	297
Herculi de malis sacrificium cur fieret.	233	Homines marinos reperiti.	164
Herculis facinora.	ibid.	Honoris effigies.	247
Herculis fortitudo in animo potius quam in corpore.	234	Horta Dea.	249
Hercules cur pelle leonina fingatur indurus.	ibid.	Hortæ templum cur numquam clauderetur.	ibid.
Hercules pro Sole positus.	ibid.	Horæ cæli portis præsent.	353
Herculis duodecim labores.	ibid.	Horæ cur Solis equos curare dicatur.	354
Hercules pro tempore positus.	ibid.	Horæ Deæ quid sint.	ibid.
Herculi sacrificabat aperto capite.	235	Horæ Deæ cur quatuor fingantur.	ibid.
in Herculis templi quoddam nec muscæ, nec canes ingrediebantur.	ibid.	Horæ interdum Soli tribuntur, interdum Cereri.	ibid.
Herculis sacrificiis mulieribus cur interesse nefas.	ibid.	Horarum effigies.	ibid.
Herculis templum quibus mulieribus liceret ingredi.	237	Horæ Iani comites.	ibid.
Herculis cum Apolline pugna.	ibid.	Horæ Floræ comites.	ibid.
Hercules infans admotus ad Iunonis vbera.	132	Horarum imago ex Philostrato.	ibid.
Hermæ statuæ quæ.	219	Horus idem ac Sol.	292
Hermæ Academiarum ornamentum.	ibid.	Hori effigies, & eius explicatio.	294
Hermaphroditus Veneris filius.	339	Humiditas, & caliditas ad rerum procreationem coire debent.	130
Hesperidum mala ab Hercule sublata.	233	Hydra ab Hercule interfecta.	233
Hesperus omnium stellarum pulcherrima.	352	Hygieia Æsculapij filia, & eius imago.	62
Hesperus & Lucifer eadem stella.	ibid.	Hymenæus Nuptiarum Deus.	133
Hetrusci in quot partes cælum diuiserint.	66	de Hymenæo narratio.	ibid.
Hieroni quomodo præsignatum fuerit regnum.	245	Hymenæi imago, & eius explicatio.	136
		Hypermetra suum virum seruauit.	347

I

Ianus primus templa Diis in Italia dicauit.	28
Ianum ante omnes Deos in sacrificiis præfari solebant.	ibid.
Ianus cur cæli portis astare dicatur.	ibid.
Ianus.	

Ianus cur ianuis sit præpositus.	29	Infans cur statim editus, in terra deponeretur.	138
Iani imago, ac eius explicatio.	ibid.	Inferorum Indices qui.	184
Ianus cum Portuno idem numen.	ibid.	Intercido Deus quis.	95
Iani similitudo cum Sole.	29. & 30	Inuidia teterrima omnium animi pestium.	312
Iani geminæ facies quid significant.	30	Inuidiæ effectus.	ibid.
Iani imago alia, ex Plinio & eius significatio.	ibid.	Inuidiæ imago.	313
Iani alia imago ex Suida, & eius significatio.	ibid.	Inuidi vulturibus cur similes.	313
Ianus mundi Symbolum.	ibid.	Io, & Ius idem numen.	80
Ianus Perrhæbus.	ibid.	Iphigenia Dianæ sacrificata.	69
Iani pro chao positi imago.	31	Ira cur sit homini data.	196
Ianus principiorum Deus.	ibid.	Iræ effectus.	266
Iani binæ facies quid in animo nostro significant.	ibid.	Iris Iunonis nuncia.	122
Iani quadricipitis imago quid denotet.	32	Iridis simulacrum.	123
Iano cur duodecim aras posuerint.	33	Iris Iunonis nuncia.	208
Iani templi structura, eiusque significatio.	ibid.	Iris quando erat Iouis nuncia.	ibid.
Ianus Patulcius, & Clusius.	34	Isidis cultus apud Ægyptios.	48
Ianus cur pacem, ac bellum in manibus habere dictus.	ibid.	Isidis simulacrum apud Ægyptios, & explicatio eius.	80
Ianus cur in foro esset apud argentarios.	ibid.	Isis terram significabat.	ibid.
Ianus cur Iunonius dictus.	ibid.	Isidis aliud simulacrum apud Ægyptios, & eius expositio.	ibid.
Iani arcus quadriformes, ac peruij.	ibi.	Isis præposita nauigationibus.	81
Icilus Somni filius.	224	Isidis variæ potestates.	ibid.
Ignis, atque aer maiorem ceteris elementis vim habent.	118	Isidis simulacrum apud Apuleium, eiusque explicatio.	82
Ignis & aqua cur olim sponsæ proponerentur.	130	Isis eadem ac Minerua.	241
Ignis perpetuus a Vestalibus custoditus.	148	Iudæi nullam Dei imaginem suscipiebant.	5
Ignis Persarum Deus.	170	Iudicis imago apud Thebanos.	103
Ignis effectus duo.	258	Iudices cur fallantur.	185
Ignis masculus, & foemina.	351	Iudices quales esse debeant.	309
Ignis duplex consideratio.	324	Iugum cur imponeretur matrimonio coniungendis.	133
Imaginum Deorum omnium ratio reddi non potest.	14	Iugonius vicus Romæ.	132
Impari numero cur Dij caelestes gaudere dicantur.	129	Iunonis Metapontiae templum columnis viteis fulcitum.	ibid.
Imperatores cur lauro coronarentur.	45	Iuno Regina Romæ appellabatur.	16
		Iuno mensium Kalendas tenebat.	34
		Iuno dicta Lucina.	73
		Iuno Iouis Soror.	118
		Iuno pro aere capta.	ibid.
		Iuno	

Iuno capra pro terra.	ibid.	Iupiter cur dictus Opt. Max.	88
Iuno cur fingatur Iouis vxor.	ibid.	Iupiter vnde dictus.	ibid.
Iunonis numen idem cum Luna.	ibid.	Iupiter pro Mundi anima positus à Platonis.	ibid.
Iuno superciliis & brachiis preposita.	ibid.	Iupiter fuit existimatus esse diuina mēs, omnium procreatrix.	ibid.
Iuno Ἰουκάλειος.	ibid.	Iouem qualē sapientes intelligerent.	89
Iunonis simulacrū ex qua materia.	119	Iouis attributa ex Orpheo.	ibid.
Iunonis Lucinæ simulacrum.	ibid.	Iouis simulacrum ex Orpheo.	ibid.
Iuno pacifica Dea.	ibid.	Iupiter Lycæus idem atque Pan.	90
Iunonis currus.	ibid.	Iouis Lycæi simulacrum.	ibid.
Iunonis currus quid significaret.	120	Iouis simulacrū, & eius significatio.	97
Iuno diuitias significat.	ibid.	apud Iouem duo dolia cur esse fingatur ab Homero.	99
Iuno cur sceptrū tenere fingatur.	ibid.	Iupiter cur trutinā gestare fingatur.	ibid.
Iuno pro terra posita.	121	Iouis imago apud Martianum.	100
Iunoni quattuordecim nymphæ ministrabant.	123	Iouis imagines, quæ ad principes docendos pertinent.	101
Iunonis imago ex Martiano, & eius significatio.	ibid.	Iupiter infernus.	ibid.
Iunonis simulacrum in Corinthia regione.	ibid.	Iupiter marinus.	ibid.
Iunonis imago ex Apuleio.	125	Ioui Iustitia cur assisteret.	102
de Iunone a Ioue vinctā fabula, eiusque significatio.	128	Iouis Horcij statua cōtra periuros.	103
Iuno sponsa.	129	Iupiter Horcius.	104
Iunoni aues sacræ.	122	Iouis, & Solis potestas eadem.	107
Iuno cur sponsa vocaretur.	130	Iupiter idem numē cum Baccho.	ibid.
Iunonis cum Ioue dissidia quid adumbrant.	ibid.	Iouis imago, Bacchi insigniis ornata.	ibid.
Iunonis rosæ quæ.	132	Iouis a Phidia efficti simulacrum.	ibid.
Iunonis simulacrum Argis.	ibid.	Iupiter Custos quomodo effingeretur.	108
Iunonis simulacrum apud Lanuinos.	ibid.	Iouis Statoris simulacrum.	ibid.
Iuno Februialis cur diceretur.	ibid.	Iouis Conservatoris simulacrum.	ibid.
Iuno cur forficē gestare fingatur.	ibid.	Iouis insigne nullum magis proprium fulmine.	ibid.
Iunonis Iugæ nomen vnde.	ibid.	Ioui cur fulmen traditum.	109
Iunonis cognomina, quatenus nuptiis præst.	135	Iupiter cur interdum leuioribus fulminibus, atque Iuloniis telis uti dicitur.	110
Iuno aliquando terram adumbrat.	147	Iouis simulacrum in Caria.	ibid.
Iunoni vrbium portę erant dicatæ.	173	Iupiter Labradeus cur sit dictus.	111
Iupiter, quid per se, quid ex Deorū sententia faciat.	4	Iouis parturientis imago.	112
Iouis statua ex vite confecta.	16	Iouis Olympij celeberrimū templum.	ibid.
Iouis oculus.	46		

Iouis

Iouis simulacrum apud Sicionios.	113	Lanuini Iunonem sospitā colebāt.	132
Iouis statua apud Troglodytas.	114	Lapides quadratos qui pro Deis coluntur.	7
Iouis Ammonis effigies.	ibid.	ex Lapide atro cur Dij effingerētur.	15
Iupiter in arietem conuersus.	ibid.	Lares Dij qui.	151
Iouis Ammonis simulacrum apud Arcades.	116	Lares qui essent.	297
Iupiter cur redimitus oleæ foliis.	ibid.	Lares domorum priuatarum, vrbium, agrorumque custodes.	ibid.
Iouis effigies alicubi in Græcia.	ibid.	Lares hominum opera vestigabant.	299
Iupiter in alias, atque alias subinde formas mutans.	118.	Lares genij mortuorum.	298
Iupiter nutritus a capra, & picis.	147	Larium imago.	ibid.
Iupiter aliquando pro aere sponitur.	ibid.	Lararium quod esset.	297
Ioui cur fulmen trium cuspidum sit tributum.	184	Lari auis voracitas.	232
Iupiter cur Apomyion sit cognominatus.	235	Lasciuia imago.	97
Iurandi ritus in ludis Olympicis.	104	Latifundia a Cerere representantur.	153
Iurare per Genium principis.	300	de Latona fabula.	41
Iustitia cuncta cernit.	101	Laurentia meretrix magnam hæreditatem populo Romano reliquit.	159
Iustitia, & Neimēsis idem numen.	309	Laurentia eadem quæ Flora.	ibid.
Iustitiæ effigies.	ibid.	Laureatæ litteræ quæ.	270
Iustitia cuncta cernens.	ibid.	Laurus cur sacra Apollini.	45
Iustitiæ insignia.	310	in Lauro ignis semina latitant.	ibid.
Iustitia cur per manum sinistram significaretur.	311	Laurus illæsa a fulmine.	ibid.
Iuuentas quomodo expressa.	37	Lauri folia cur magistratum ineuntibus Romæ offerrentur.	ibid.
Iuuentatis imago alia.	38	Laurus cur sacra Lunæ.	77
		Lauro triumphantes coronabantur.	ibid.
		Laurus victoriæ symbolum.	270
		Lebetēs, quid essent.	237
		Legati pro pace quomodo ornabantur.	211
		Legumina a Cerere distributa.	157
		Lenæus dictus Bacchus.	275
		Leonum mos, in suis vestigiis tegendis.	141
		Leones cur Cybelæ attribuuntur.	146
		Leones cur sacri Vulcano.	263
		Leo animalium ferocissimus.	336
		Leporis cum Venere conuenientia.	22
		Leporis natura.	ibid.
		in Lepore lenocinium amoris.	ibid.
		Lethes aqua.	61

E c c

I N D E X.

Letheus fluius quid significet.	197	Lupi pellis pro caduceo apud Hispanos.	211
Leuanæ Deæ munus.	138	Lupus in Romanorum vexillis.	271
Liber dictus Bacchus.	275	Lupus Silentij symbolum.	250
Liber Bacchus cur sit dictus.	283	Lupus cur Marti facer.	273
Libido cur sit homini data.	196	Lupus oculorum acie cæteris animalibus præstat.	ibid.
Libitina idem numen cum Venere.	205	Lyæus dictus Bacchus.	275
Ligneis simulacris quamdiu Romani vti sint.	17	Lycurgus Deorum effigies repudiavit.	5
Limentinus Deus liminum præses.	30	Lyssa quarta Furia.	197
Lingua cur Mercurio consecrata.	220	Lyssæ Imago.	ibid.
Locrensibus Castores adiutores contra Crotoniatas.	125		
Loti arboris natura.	88		
Lucerna Mineruæ.	244		
Lucinæ simulacra cum eorum expositione.	74		
Lucina cur in partibus inuocaretur.	73		
Luci amantium apud inferos descriptio.	337		
Ludi Florales.	159		
Lunæ semestris bos sacrificabatur, cum infantibus nomina imponeretur.	73		
Luna cur partui præesset.	ibid.		
Lunæ triplex simulacrum, & cur.	77		
Lunæ orbem habitari, a quibus assertum.	ibid.		
Lunæ maculæ quomodo creentur.	ibid.		
Lunæ imago Apollinopoli, & eius significatus.	80		
Lunæ simulacrum apud Martianum Capellam.	81		
Lunæ varij colores quid præfagiāt.	ibid.		
Lunæ defectui, veluti a veneficis procurato, quomodo obuiam irent veteres.	83		
Lunæ natura quo pacto ad mores conformandos deduci possit.	87		
Lunæ cognomina cum Iunone communia.	118		
Lunulæ in calceis quid significant.	87		
Lunus Deus.	351		
Lupercalium ritus.	132		
Lupus cur sub Apollinis tutela.	41		

M

Macaria Dea.	321
Macaria Herculis filia.	ibid.
Macaria pro patria se ipsam interfecit.	ibid.
Manades quæ.	284
Magica ars Romanis exosa.	84
Magna mater cur Ops sit appellata.	139
Magna mater cur <i>ἑιδωπος</i> sit dicta.	ibid.
Magnæ matris imago ex Martiano cum explicatione.	ibid.
Magnæ matris imago ex Buccatio cum expositione.	40
Magna mater cur dicta Berecynthia.	142
Magnæ matris sacerdotes cur castrati.	142
Magna mater quomodo e Phrygia Romanam aduecta.	143
Magnæ matris simulacrum in atro lapide exculptum.	ibid.
Magnæ matris pōpa obscenissima.	145
Magnæ matris effigies in Faustinae numismate.	146
Maiora initia Cereris.	157
Malorum Catalogus, inferni fores obfidentium.	208
Mala punica Concordiæ symbolum.	215

Manij

I N D E X.

Manij Dij.	193	Menippus Cynicus infatorum nuncium se dictitabat.	195
Manubiæ emissæ a Ione differentes ab iis, quæ ab aliis Diis emitterentur.	109	Mercurij columnæ.	3
Manumittendorum feruorum mos.	127	Mercurius subterraneus idem qui Trophonius.	62
Manus aperta pro vexillo apud Romanos.	272	Mercurius Iouis nuncius.	208
Manus osculari quid significet.	214	Mercurius cur sit Deorum nuncius dictus.	ibid.
Marcellus triumphans, Romam cum Deorum simulacris intravit.	7	Mercurius lucris præpositus.	ibid.
M. Tullij Duumviri pœna, ob publicatos sacrorum libros.	14	Mercurij effigies ex Antiquariis Petri Appiani.	209
Marini Dei canis capillis, & senes effingebantur.	163	Mercurij virgæ effectus.	215
Marini Dei.	164	Mercurio cur sint pennæ attributæ.	216
Mars quomodo Solis virtutes adumbret.	54	Mercurius caput alatum habet.	ibid.
Martis effigies cur effingeretur in ædiu rusticarum portis.	259	Mercurij imago ex Apuleio.	217
Mars cur fingatur cum Venere rem habuisse.	263	Mercurij imago ex Martiano.	ibid.
Mars natus absque patre.	264	Mercurius Luctæ inuentor.	ibid.
Mars in Thracia natus.	265	Mercurio omnium bonatum artium inuentio tribuitur.	ibid.
Martis arma.	ibid.	Mercurio cur quadrata statua in gymnasiis ponatur.	ibid.
Martis victima apud Scythas.	267	Mercurij & Fortunæ differentia.	218
Martis templum apud Scythas.	ibid.	Mercurij statua cur ponatur super basim quadratam.	ibid.
Martis simulacrum apud Scythas.	268	Mercurius vnde Cyllenius cognominatus.	219
Martis festam insigne Paprimide celebratum.	275	Mercurius homines ad ciuiles mores instituit.	ibid.
Mars communis Deus.	273	Mercurius Mercatorum Deus.	220
Martis domus descriptio.	ibid.	Mercurij cur alati pedes.	ibid.
Martis simulacrum libertatis insigne.	284	Mercurius cur imberbis.	224
Marsyas quis fuerit.	ibid.	Mercurius cur iriceps effingeretur.	ibid.
Massiliensium vetus sacrorum mos.	6	Mercurius pro Sole positus.	226
ex Materia lucente cur Dij effingerentur.	14	Mercurius cur Argum interfecisse sit dictus.	ibid.
Matrimonij imago, & eius explicatio.	13	Mercurius sub Anubis nomine cultus.	227
Medusa quæ fuerit.	255	Mercurij oraculi consulendi ritus.	238
Medea eadem quæ Bona Dea existimata.	160	Mercurius cur Mineruæ coniunctus.	ibid.
Medusæ caput cur in pectore Mineruæ effingatur.	256	Meretrices per Sirenes representatæ.	166

I N D E X.

Minervæ sacrificandi ritus.	10	Mnemofynes aqua.	61
Minerva cur sit solis virtus.	53	Mœrageris Dei officium.	205
Minerva cure Iouis capire nata fingatur.	ibid.	Momus Somni & Noctis filius.	313
Minerva quæ fulmina iaculari dicatur.	ibid.	Momus cur hominis & bouis opificiū vituperaret.	ibid.
109		Momi imago.	ibid.
Minervæ erant dicatæ arces.	173	Momi qui dicantur.	314
Minerva Orci galeam induit.	188	Morpheus Somni filius.	224
Minerva cur Mercurio coniuncta.	238	Mortæ effigies.	ibid.
Minerva Prudentiæ Dea.	ibid.	Morta Parca.	203
Minervæ effigies.	239	Mulieres prudentia destituuntur.	241
Minervæ atque Neptuni oculorum similitudo, ac diuersitas.	ibid.	Mundus cur non possit esse Deo coæternus.	18
Minervæ galea quid significet.	ibid.	Mundi imago, vna cum expositione.	30
Minerva quomodo ex Ioue nata.	240	Mundus quomodo pro Ioue capiatur.	89
Minervam ex Iouis cerebro existisse, quid significet.	ibid.	Mundi imagines apud Aegyptios.	99
Minerva cur fingatur absque matre nata.	241	Mundus hic a Platonicis infernus vocatus.	197
Minerva cur sit Tritonia dicta.	242	Murali corona qui donarentur.	146
Minerva vnde sit dicta.	243	Mures vnde oriuntur.	63
Minerva cur sit dicta Bellona.	ibid.	Murium ingens copia in Arabum castris.	260
Minerva quas artes repererit.	245	Murium copia quomodo existat.	263
inter Mineruam, ac Bellonam differentia.	ibid.	Musæ singulæ in singulis caelis.	39
Minervæ armorum descriptio.	254	Musæ Sirenes etiam appellantur.	ibid.
Minerva, & Vulcanus cur ex æquo Athenis præesse dicerentur.	259	Musæ quot sint.	ibid.
Minerva Frænatrinx.	258	Musarum nomina & officia.	ibid.
Minervæ effigies cur in ædium portus effingeretur.	ibid.	Musarum imago.	ibid.
Minerva æfestum in signo apud Tritonidem paludem.	275	Musarum alia imago.	40
Minerva cur fingatur virgo.	ibid.	Musæ sæpe eadem ac Nymphæ.	279
Mitrius qui se inficerent.	116	Musæ nutrices Dionysij.	ibid.
Minos inferorum iudex.	185	Mutinus Deus quis esset.	296
Minois imago ex Dantè.	186	Myiodes Deus muscarum.	235
Minos quid significet.	ibid.	Myrtus cur Veneri esset sacra.	343
Minotaurus in Romanorū vexillis.	271	Myrti natura.	ibid.
Miraculum cum magna mater Romam veheretur.	143		
Miraculum de lapide quodam reperto in Sipylo.	147		

N

Narcisso Pluto coronatus.	192
Narcissi fabulæ significatio.	309
Narcissus amore mortuus.	337
Naturæ symbolum cur sit Vultur.	80

Natura

I N D E X.

Natura quomodo pro Ioue capiatur.	89	Nereis visas.	164
Nealcis pictura belli, quod inter Persas, & Aegyptios gestum est in Nilo.	112	Nerides ad quinquaginta ab Hesiodo numeratae.	165
Necessitatis vel Violentiæ templum.	203	Nero noluit initiari sacris Eleusinis.	154
Nemesis, & Fortunæ idem numen.	307	Nicon eximius athleta.	117
Nemesis officia.	ibid.	Nili imago apud Aegyptios, & eius significatio.	55
Nemesis Iustitiæ filia.	ibid.	Nili effigies.	181
Nemesis Solis est potestas.	ibid.	Noctua cur Mineruæ sacra.	245
Nemesis cur pennæ additæ.	ibid.	Nona Parca.	202
Nemesis cur cum freno.	308	Noctis imago.	220
Nemesis cur cum mensura.	ibid.	Numæ libri cur combusti sint.	13
Nemesis facta ex lapide, quem Persæ tulerant vt ex eo victoriam de Atheniensibus reportandum effingerent.	309	Numerandi apud veteres ratio.	30
Nemesis & Cupidini cur sint alæ additæ.	ibid.	Numerius sacrorum Cereris proditor.	154
Nephecia quid significet.	86	Numerus impar cur in nuptiis adhibitus.	129
Neptunus in equum conuersus.	ibid.	Nuncios Deorum qui.	208
Neptuno aquarū regnum obtigit.	162	Nuptiales ritus olim adhibiti.	135
Neptuni effigies cur interdum serena, & interdum turbata.	ibid.	Nuptiales preces.	133
Neptuno Tridens traditus.	ibid.	Nuptiales Dij.	135
Neptuni templū mirabile apud Atlanticos.	168	Nuptiarum mos apud veteres.	129
Neptuni simulacrum apud Corinthios.	169	Nuptiarum concepta verba.	134
Neptuni imago ex Martiano.	170	Nupta cur cingulo exsolueretur a sponso.	135
Neptunus primus equos domuit.	171	Nuptæ cur Venerem colerent.	349
Neptunus cur Equestris sit dictus.	ibid.	Nuces cur in nuptiis spargerentur.	135
Neptunus idem ac Confus.	ibid.	Nuces in Iouis erant tutela.	136
Neptunus dictus Taraxippus.	173	Nymphæ pro aquis potabilibus captæ.	279
Neptuno etiam terræ fruges acceptæ feruntur.	ibid.		
Neptuni imago in numismate Vespasiani, & Adriani.	ibid.		
Neptuno erant dicata moenia, & fundamenta vrbium.	ibid.		
Neptunus cur sit dictus Enosigæus.	174		
Neptuno cur tridens sit tributus.	184		
Neptunus, & Minerva cur Athenis simul præesse dicerentur.	259		

Occasio idem numē, ac Fortuna.	317
Occasionis imago.	ibid.
Occidens sinistra caeli pars.	66
apud Oceanum cur Dei cœnare fingantur.	41
Oceanus pater Deorum.	173
Oceani imago.	ibid.
Oceani imaginis significatio.	276
Olea pacis signum.	210

Ecc 3

I N D E X.

Oleæ repertrix cur Minerua fingatur.		AEgyptios.	96
244		Panis imago apud AEgyptios eadem	
Opinionis imago.	246	quæ apud Græcos.	ibid.
Ops eadem ac Terra.	139	Pan, atque Satyri cur maxima numina	
Ops vnde dicta.	ibid.	AEgyptiis.	96
Oracula ab omnibus Diis edita.	238	Panis, & Satyrorum simulacra apud	
Orci galea quid sit.	187	AEgyptios, ac eorum expositio.	ibid.
Orestes furis agitat.	193	Panici terrores qui sint.	90
Oriens dextera cæli pars.	66	a Pantheris cur Bacchi currus trahi di-	
Osiris apud AEgyptios est Sol.	43	cat.	288
Osiris idem ac Bacchus.	290	Papauer cur sacrum Lunæ.	77
Osiridis inuenta.	291	Papauer fertilitatis symbolum.	153
Osiris accipitris formam habens.	ibid.	Par numerus cur Diis inferis gratus.	
Osiridis festa apud AEgyptios.	ibid.	129	
Ouantes cur myrtea corona cingeren-		Parcæ tres.	201
tur.	343	Parcæ cur operam Plutoni nauare di-	
Ouis cur non mactetur Thebis.	114	cerentur.	ibid.

P

PA di effigies.	179	Parcæ cur ex Herebo, & Nocte natæ di-	
Palæmon portuum Deus.	170	cantur.	ibid.
Palæstra Mercurij filia.	217	Parcæ Necessitatis filia.	ibid.
Palæstræ imago.	ibid.	Parcarum imago ex Platone.	ibid.
Pales pastorum Dea.	158	Parcarum imago ex Petro Appiano.	205
Paliliorum ritus.	158	Parcarum coronæ.	ibid.
Pallas gigas a Minerua occisus.	241	Parthenia insula.	129
Palladis nomen vnde sit sumptum.	241	Parthenope quomodo Neapolim con-	
Palladium quid esset.	241	diderit.	64
Palma cur Victoriæ symbolum.	272	Partus quinarium numerum non supe-	
Palmæ natura.	ibid.	rat.	129
Palma masculi, & sceminei sexus.	294	Pasiphae tauri amans.	337
Pan symbolum vniuersi.	89	Pasithea vna Gratiarum.	356
Pan montium, siluarum, ac lucorum		Pastores sub Mercurij tutela.	224
Deus.	90	Pauentiæ Deæ officium.	138
Pan Deus tutelaris pastorum.	ibid.	Pauo cur Iunoni sacer.	122
Pan maximus Arcadiæ Deus.	ibid.	Pauonis cū diuitibus cōueniētia.	ibid.
Panis imago ex Silio Italico, & eius si-		Pauor, & Terror Martis comites.	251
gnificatus.	91	Pauor, & Pallor simul culti.	253
Pan pro Sole positus.	94	Pausanias in somnis monitus, ne de sa-	
Pan sermonis symbolum.	ibid.	cris Eleusinis scriberet.	155
Panis alia imago.	ibid.	Pacis celebre nomen Romæ.	211
Pan vnus ex maiorū gentium Diis apud		Pacis	

I N D E X.

Pacis comites Venus, ac Gratiæ.	ibid.	Phocarum figura.	176
Pacis effigies.	ibid.	Phrygia Dea quæ.	142
Pax cur diceretur Cereris amica.	212	Pictores, ac sculptores a poetis exempla	
Pacis, aut fœderis apud Romanos per-		desumpserunt.	112
cutiendi ritus.	271	Pica cur Baccho sacra.	285
Pecunia initio in corio cudebatur.	22	Picus, montis Auentini numen.	84
Pegasi equus.	67	Picus cur Marti sacer.	274
Penates Dij qui,	299	Pietas in parentes quo pacto concilia-	
Penates Dij publici vrbs Romanæ qui		retur.	147
fuerint.	ibid.	Pileati serui qui.	127
Penates Dij vnde dicti.	ibid.	Pileum rubrum quinquam apud AEgy-	
de Penelope narratio.	137	prios gestarent.	43
Pentheus Bacchi contemptor quo pe-		Pileus libertatis insigne.	127
cto punitus.	290	Pileus virtutis atque scientiæ argumen-	
Peplum Mineruæ quale fuerit.	256	tum.	ibid.
Peristera Nympha Veneri grata.	341	Pilumnus Deus quis.	95
contra Periueros fons mirabilis.	103	Pinus cur Pani sacra.	97
Perpetuitas, & Aeternitas quid inter se		Pinus cur sacra Marti magnæ.	141
differant.	18	Pini natura.	314
Perfæ abundant asinis.	113	Pirithoi ad inferos descensus quid signi-	
Persea arbor cur sacra Harpocrati.	250	ficet.	190
Perseus Medusam interfector Orci		Pitho inter Gratiæ.	346
galeam induit.	187	Pitys a Pane amata.	97
Perseus Medusam interfecit.	255	Plataici Dij qui.	263
Perseus vnde arma sumpserit, ad Medu-		Platanus Genio sacra.	301
sam interficiendam.	ibid.	Plutoni cur sit Cerberus triceps tribu-	
Phallus quid.	295	tus.	184
Phallophori qui.	296	Pluto diuitiarum Deus.	186
Phantafus Somni filius.	224	Pluto cur maniū Deus sit putatus.	187
Phlegethon quid significet.	197	Plutonis imago ex Martiano.	ibid.
Phœbi imago apud Martianum Capel-		Pluto pro Sole capitur.	ibid.
lam, & eius expositio.	56	Pluto cur dicatur inferorū Deus.	ibid.
Phœbi currus.	64	Pluto terræ præses, ac custos.	188
Phœbi corona, eiusque significatio.		Plutoni quadriga tributa.	191
ibid.		Plutoni cur cupressus sit sacra.	192
Phœbi effigies apud Claudianum, &		Plutus a Plutone diuersus.	191
eius significatus.	66	Plutus cæcus cur fingatur.	ibid.
Phœbas tripodi infidens vaticinabatur.		Plutus cur in Fortunæ manibus sit ef-	
237		fectus.	306
Phœnices cur suos Deos cum crume-		Pœnitentia Occasionis comes.	317
nis effingerent.	13	Pœtæ omnium primi de Diis scripse-	
Pherephattes, Proserpina dicta.	161	runt.	36
Phœbetor Somni filius.	224	Pœtæ cur Lauro coronarentur.	45
		Pœtæ	

I N D E X.

Poetae cur hedera coronarentur. 278
 Polico Ioui ridiculus sacrificandi ritus. 117
 Polyphemus Galathæ amator. 165
 Pomona hortorum Dea. 158
 Pomona Vertumni vxor. ibid.
 Pomum iacere, amorē offerre alicui significat. 328
 Populus cur Herculi sit sacra. 234
 Populus arbor tēporis symbolum. ibid.
 Populus Diis manibus sacra. 284
 Porca cur victima Magnæ matris. 145
 Porca prægnans cur Cereri immolaretur. 156
 Porca quædam ad triginta sues vno partu profudit. ibid.
 Porca prægnas Bonæ Deæ immolabatur. 159
 Porrigere herbam quid significet. 211
 Portuni ædes. 104
 Potinæ Deæ munus. 138
 Præficæ munus. 192
 Præstitēs Dij homini nascenti. 226
 Precum imago, & eius expositio. 28
 Priapus ex Baccho cur ortus fingatur. 294
 Priapus idem atque Bacchus. ibid.
 Priapi effigies. 296
 Priapus a quo sit genitus. ibid.
 Priapus Deus hortorum habitus. ibid.
 Primorum hominum sacrorum mos. 6
 Principes sunt viuæ Deorum imagines. 31.
 Principum statuarum quid dignitatis haberent. 12
 Procris a Cephalo interfecta. 337
 Prometheus furtum ignis cælestis quid innuat. 1
 Prometheus statuarum artis inuentor. 9
 Prometheus tamquam Deus habitus. 10
 Prometheo sacrificandi ritus. ibid.
 Prometheo sacrificandi ritus quid significet. ibid.

Quar

I N D E X.

Quattuor anni temporū imagines. 32
 Quercus pro numinibus habitæ. 6
 Quercus cur Ioui sacra. 116
 Quercus significatio. 131
 Quinarij numeri natura. 129
 Quinque Dij in nuptiis adhibiti qui sint. 130

R

Religio præcipua hominis virtus. 1
 Religio nulla natio expers. ibid.
 Religio homini natura insita. ibid.
 Religionis penitus expertes Belluæ. 2
 Regis imago apud Aegyptios. 101. & 102
 Reges olim pro diademate hastam gestabant. 120
 Rhadamantus inferorum iudex. 185
 Rhamnusia Nemesis cur cognominata 307
 Rhea eadem ac Terra. 139
 Rheæ cur sint attributa cymbala, tympana, faces, & lampades. 147
 Rhodiis in ortu Mineruæ cur aurum depluisse dicatur. 192
 Rhodij in sacrificiis non utebantur igne. ibid.
 Romæ erat alter populus lapideus. 11
 Romæ natalis. 158
 Romani sine statuis diu fuerunt. 6
 Romani quando primum statuas receperunt. 7
 Romani patritij cur gestarent lunulas in calceis. 87
 Romani quid Ioui sacrificarent. 117
 Romani belli tempore duplicia signa ostendebant. 171
 Romani cur templum Veneri Caluæ dedicarint. 349
 Romulus, & Remulus nutriti a lupa. 147

Romulus, & Remulus a Flora nutriti. 159
 Rosa cur Veneri sacra. 343
 Rosæ quomodo ex albis rubræ factæ fingantur. ibid.
 Ruboris in amantibus causa. 333

S

Sacerdotibus solis arcana sacrorum erant cognita. 13
 Sacerdos Bellonæ apud Cappadoces secundum a Rege locum tenebat. 243
 Sacrificium ridiculum Herculi factum. 233
 Sacrificium inhumanum Dianæ oblatum apud Patras. 70
 Sacrificiorum inhumanorum causa. ibid.
 Sacrificia cur non sine igne. 151
 Sacrificia Vulcani igne perficiebantur. 263
 Salutis simulacrum. ibid.
 Sanitatis signum. 62
 Sapientiae tres partes. 242
 Sappho mascula. 337
 Satrapis effigies. 173
 Saturnus pro tempore ponebatur. 20 & 22
 Saturnus cur fingatur a Ioue filio e celo in terras pulsus. 22
 Saturnus exsul ad Ianū se contulit. ibid.
 Saturnus agrorum colendorum, & metæ cudendæ modum ostendit. ibid.
 Saturnus cur in Deos relatus. ibid.
 Saturnus cur Sterculius sit cognominatus. ibid.
 Saturnus cur falcem gesserit. ibid.
 Saturnus a Græcis cur dictus. ibid.
 Saturni imago, eiusque expositio. ibid.
 Saturnus cur Vrani filius dicatur. 23
 Saturni in tēpli culmine cur Tritō cum

Fff

I N D E X.

buccina sculperetur.	ibid.	Scyllæ, ac Charybdis loca periculosa.	ibid.
Saturno cur capite aperto sacrificaretur.	ibid.	Scylla veneficiis Circes in monstrum versa.	ibid.
Saturni fabula qua dictus est filios deuorasse.	ibid.	Scythæ nulli Deo templum posuerunt, præterquam Marti.	266
Saturnus cur fingatur filios deuorasse.	25	apud Scythas sacrificandi ritus.	ibid.
Saturni quattuor filij quattuor elementa significant.	ibid.	Semele fulmine icta.	337
Saturni imago alia, & eius significatio.	ibid.	Semini vt ad fructus perueniat quid necessarium.	188
Saturni orbis tardissimo tempore torquetur.	ibid.	Semiramis sui effigiem colendam publice proposuit.	9
a Saturni stella plurimæ calamitates orbi terrarum importantur.	ibid.	Semiramis nutrita ab auibus.	147
Saturni alia imago, vna cum expositione.	25. & 26	Semiramis Dercetus filia.	176
Saturnus quid iuxta Platonicos adumbret.	27	Senectutis causa quæ sit.	277
Saturno regnante, cur dicatur aureum sæculum vixisse.	ibid.	Serapis Ægyptiorum Deus quis fuerit.	50
Saturni alia imago ex Macrobio, & eius significatus.	ibid.	Serapidis imago apud Ægyptios, & eius significatio.	55
Saturni filiorum orbis inter se diuisio, quid significet.	184	Serapidis alia imago, apud eosdē, eiusque significatus.	ibid.
Saturni imago tempus significans.	27	Serapis pro Sole ponitur.	ibid.
Satyrorum imago.	95	Serpens cur sit sacer AEsculapio.	59
Satyri an reperiantur.	ibid.	Serpentes cur diuinæ cuiusdam naturæ existimati.	100
Satyri, neque Nymphæ putabatur cælum incolere.	96	Serpentes cur Cereri attributi.	153
Satyri sacratissimi sunt.	97	Serpens Eleusim tranauit.	ibid.
Satyri cur Bacchi comites.	ibid.	Serpens cur sit Mineruæ sacer.	254
Satyri senes effecti credebantur euadere Sileni.	279	Serta a Baccho inuenta.	285
Scarabeus cur Solem adumbret.	45	Seruchus auctor idololatriæ.	8
Scarabei imaginē in anulis Ægyptij milites cur exsculpram gestarent.	ibid.	Sesostris Ægyptiorum rex.	154
Scipionis statua cur non in foro, sed in Capitolio esset.	13	Seueræ Dææ.	193
Scipionis mater a Serpente dicta est grauida facta.	290	Sicilia cur Cereri dicatur gratissima.	253
Scyphus Herculis quis.	231	de Sicilia controuersia inter Vulcanum & Cererem.	ibid.
Scyllæ imago.	168	Sigaleonis effigies.	250

Silenus

I N D E X.

Silenus Midæ asseruit, homini præstare, cito mori, quam diu viuere.	ibid.	Solis imago apud Phœnices.	113
Silentium maximum mulierum ornamentum.	346	Solis fons admirandus.	114
Siluanus siluarum, & agrorū Deus.	94	Sol occidens igneus, significat ventos.	177
Siluanij auocandi a mulieribus prægnantibus ritus.	95	Solis, ac Iustitiæ oculus.	309
Simulacrorum vsus vnde prodiit.	5	Sol apud Ægyptios Horus appellatus.	354
Simulacra cur varie effingerentur.	13	Somnia vera cur cornea dicantur.	222
Simulacra Deorum cur lignea apud veteres.	15	Somnia falsa cur eburnea dicantur.	223
Simulacra ex homine & bellua apud Græcos.	97	Somniorum portæ geminæ.	ibid.
Sirenum figura.	165	Somnus cur vna cum Musis.	220
Sirenes Acheloi, & Calliopes filia.	166	Somnus Mortis frater.	ibid.
Sireres non pisces, sed aues.	ibid.	Somni, Noctis & Mortis imago.	ibid.
Sirenum fabula quid significet.	ibid.	Somni imago.	221
Sirenum scopuli ardui.	ibid.	Somni effectus.	ibid.
Sirenes laudem verā significantes.	ibid.	Somni sedes vbi.	223
Sirenum insulæ.	167	Somni descriptio.	ibid.
Sirenum nomina.	ibid.	Sosipolidis ara.	104
Sistrum Isis quomodo esset effectum, & quid significaret.	86	Sosipolis Eleorum Deus.	300
Solis, ac Iouis inter se iunctorum simulacrum.	37	Sosipolis imago.	301
Sol omnium errorum regula.	39	Sphingum natura.	200
Sol cœli cor appellatur.	40	Sphingum effigies.	ibid.
Solis nauis imago, & eius significatus.	43	Sphingis ænigmata.	ibid.
Solis imago ex Martiano Capella.	44	Sphinx mirabilis in Ægypto exsculpta.	201
Solis imago apud Phœnices.	46	Sphinx cur collocata in vestibulo templi Mineruæ.	241
Solis imago apud Megarenses.	ibid.	Sponsæ cur flammeum ferrent.	136
Solis imago apud Pæones.	ibid.	Statuarum origo.	8
Sol maximus Deorū apud Persas.	ibid.	Statua incredibilis magnitudinis.	9
Solis imago apud Persas.	ibid.	Statuarum multitudo, & studium apud veteres.	11
Solis mensa quæ.	51	Statuis loculi, ac ædiculæ extruebantur.	ibid.
Solis simulacrum apud Ægyptios, ac eius expositio.	54	Statuis caput adimi, ac reponi aliud poterat.	ibid.
Soli aliud simulacrum apud eosdē expositione.	ibid.	Statuæ omnibus sacrosanctæ.	12
Solis imago Elephantinopoli, eiusque expositio.	66	Statuæ nudæ, vestitæ, inauratæ.	ibid.
Sol primo conditus, postea Luna.	ibid.	Simulacrorum auratorum auctor in Italia.	ibid.
		Statuæ cur nudæ proponerentur.	ibid.
		Statuæ quibus ponerentur.	ibid.
		Statuæ a quibus neglectæ.	ibid.

Statuæ in pompis gestabantur.	13	Tempus cum mundo cœpit.	22
ex Statuis, ac imaginibus nobiles fami- liæ cognoscebantur.	ibid.	Temporis imago.	26
Statuarum significatio cur vulgo cela- retur.	ibid.	Temporis qualitates.	27
Statuæ pretiosæ materiæ unde ortum habeant.	15	Tenarus promontorium cur dicatur esse inferni porta.	190
Statuarum materia.	14	Terminus Deus a Romanis cultus.	24
Statuarum quæ partes ex marmore ef- fici solerent.	17	Terra omnium Deorum prima.	138
Statuæ quadratæ ante ianuas poneban- tur.	219	Terræ cur inditum nomen maternæ ve- nerationis.	ibid.
Stellæ quo pabulo alantur.	41	Terra cur Deorum mater dicatur.	139
Stimula Dea.	249	Terræ variæ virtutes a Diis variis ad- umbratæ.	151
Strigum effigies.	198	Terra est multis numinibus adscripta.	147
Strigum nocumenta.	ibid.	Terra cur Rhea vocetur.	ibid.
Stygia palus.	197	Terra frumenti ferax Cereri attributa.	153
per Stygiam paludem cur Dij iurare di- cerentur.	ibid.	Terra masculus, & scemina.	351
Suadela inter Gratias.	346	Terræ motus cur Neptuno adscribatur.	174
Suadela vna cum Venere culta.	ibid.	Terrena tamquam gradus ad supero- rum cognitionem.	323
Sueui Liburnam nauem colebant.	81	Terror utilis mortalibus.	109
Summano fulmen attributum.	108	Terror, & Timor Mineræ comites.	251
Summanus idem atque Pluto.	ibid.	Testudinis natura.	346
contra Superbiam Nemesis colebatur.	307	Thalassio cur in nuptiis apud Roma- nos inuocaretur.	134
Sus cur victima sit Cereris.	156	Thalassio quasillum significat.	ibid.
Sus noxius satis.	ibid.	Thales aquam omnium principium sta- tuit.	174
Sus in Romanorum vexillis.	271	Thalia vna Gratiarum.	356
Syringa a Pane amata.	97	Theagenes eximius athleta.	117

T

Talca Dea.	250	Theffalia quomodo aquis stagnanti- bus vacuata.	174
Talus cur portetur a Gratiis.	357	Thetidis imago.	ibid.
Taraxippus Deus quis sit.	172	Thoit, vel Theut Mercurius ab Ægy- ptiis dictus.	217
Taulonis cuiusdam factum.	117	Thyrus Bacchi quid significet.	287
ad Tauricam Dianam hospites macta- bantur.	69	Tiberis effigies.	179
Telephus nutritus a ceruis.	147	Tigribus cur Bacchi currus dicatur tra- hi.	288
Tellus dicta Eurysternos.	139	Timor Deus habitus.	252
Tellus a Germanis Dea habita.	245		
Telluris pompa apud Germanos.	ibid.		
Tempus æternitatis imago.	18		

Timoris

Timoris facellum prope prætorium Ephorum.	ibid.	Vannus cur Baccho sacer.	282
Timor utilis in ciuitatibus.	ibid.	Velouis potestas.	105
Tisiphones imago.	196	Velouis simulacrum.	ibid.
Titanes quomodo per Panem fugati.	90	Veneficiorum vires.	83
Toga palmata quid sit.	116	Veneris Paphiæ statua.	113
Tridens Neptuni quid significet.	163	Venus Parcarum naturæ maxima.	205
Triptolemus a Cerere per terrarum or- bem missus.	155	Venus idem nume cum Libitina.	ibid.
Tripus quid esset.	237	Venus gemina iuxta Platonicos.	323
Tripus Apollinis qualis esset.	ibid.	Venus cælestis quæ.	ibid.
ex Tripode loqui, quid significet.	ibid.	Venus libidinis, ac lascitiæ Dea.	340
Tritones qui sint.	163	Venus nuptiis præposita.	ibid.
Tritones buccina sonantes Titanes ef- fugarunt.	ibid.	Venus orta ex maris sputna.	ibid.
Tritonum figura quid significet.	164	Venus orta e mari cur statim Paphum appulisse fingatur.	341
Trito in Epiro visus.	165	Veneris statua apud Paphios.	ibid.
Tritonum imago.	ibid.	Veneri currus attributus.	ibid.
Tritonia palus in Libya.	242	Venus cur fingatur per mare natate.	ibid.
Triumphatoribus conuicia obiici so- lita.	285	Veneris simulacrū apud Saxones.	ibid.
Triumphantium insignia apud Roma- nos.	116	Venus cur iuda effingatur.	343
apud Troglodytas Solis fons.	114	Veneris descriptio ex Apuleio.	344
Trophonio erant angues consecrati.	61	Venus <i>φιλομαθης</i> .	ibid.
Trophonij antrum, & oraculum.	ibid.	Veneris Verricordiæ munus.	ibid.
Trophonij oraculum quo pacto capta- retur.	ibid.	Veneris templum cur extra mœnia.	ibid.
Turtures consecratæ Furiis.	197	Venus <i>ἀποροφία</i> quæ.	345
Tutelarium Deorum nomina cur ce- larentur.	270	Venus Vrania quæ.	ibid.
Tutelares Dij cur vincerentur.	269	Venus Popularis quæ.	346
Tutelares Dij qui essent.	ibid.	Venus cur pede testudinem calcans sit efficta.	ibid.
Typho fratrem Osiridem in frustra dici- tur discerpisse.	291	Venus cum Mercurio iuncta quid de- notet.	ibid.
Typhon quis fuerit.	293	Venus cur cognominata Machinatrix, & inuentrix.	347
Typhonis imago.	ibid.	Venus cur sit armata efficta.	ibid.
Typhon quid significet.	ibid.	Venus Victrix cognominata.	ibid.
Tyrreni piratæ a Baccho in Delphi- nes conuerii.	289	Veneris cognomento Morphus simu- lacrum.	248

V

Vacca Terræ symbolum.	145	Venus cur sit efficta cum pedicis.	ibid.
Vagitani Dei officium.	138	Venus prima meretriciam artem inue- nit.	349
		Veneris festa maxima celebritate a me- reticibus obseruata.	ibid.
		Venus cur etiam a pudicis sceminis co-	

I N D E X.

leretur.	ibid.	Vestibula Vestæ consecrata.	150
Venus cur sit cognominata Calua.	ibid.	in Vestibulis veteres comedere sole-	ibid.
Venus Barbata.	350	bant.	ibid.
Venus cur cum barba sit efficta.	351	Vexilla Romanorum quas imagines	271
Venus cur effingeretur cornuta.	ibid.	preferrent.	271
Veneris Adonidem plorantis simula-	ibid.	Via lactea vnde nomen traxit.	132
crum.	ibid.	Via virtutis ac Voluptatis.	249
Veneris nomine superius terræ hemi-	352	Victimæ simulatæ.	75
sphærium intelligitur.	352	Victima, super quam conceptum esset	
Ventus quid sit.	177	iusurandum, non vescebantur ho-	104
Venti Dij habiti.	ibid.	mines.	104
Ventorum effigies.	ibid.	Victimæ, quæ Ioui immolabantur.	117
Ventorum varij effectus.	ibid.	Victimæ cur aliæ aliis Diis.	155
Venti principales quattuor.	ibid.	Victimæ, quæ in Mineruæ sacrificio ad-	275
Verba alata.	216	hiberentur.	275
Verbenam legati præferrebant.	211	Victoria Stygiæ paludis filia.	197
Veritas in profundo puteo sepulta.	246	Victoria sine alis apud Athenienses cur	270
Veritatis descriptio.	ibid.	effingeretur.	270
Veritas in vino est.	277	Victoria communis Dea.	272
Veritatis ager apud inferos.	185	Victoriæ est Deus auctor, & sua dextra	273
Veritatis portæ.	310	cuique.	273
Verrumni statua.	17	Viduæ cur religiose Venerem colerent.	349
Vertumnus hortorum Deus.	158	Vinum non adhibebatur in Cereris sa-	155
Vertumni statua.	182	crificiis.	155
Vertumnus Deus humanis cogitatio-	ibid.	Vinum natura candidum.	277
nibus præpositus.	ibid.	Vinum immodice sumptum sitim cur	ibid.
Vertumnus anni Deus.	ibid.	accendat.	ibid.
Vertumnus cur ita dicatur.	183	Vini temperate sumpti vtilitates.	ibid.
Vesta eadem ac Terra.	139	Vini immodice sumpti effectus.	279
Vestæ simulacrum, eiusque expositio.	148	Vinum vertiginem cerebri efficit.	288
148	ibid.	Virginensis Dea quæ.	135
Vestæ duæ, mater scilicet, & filia.	149	Virtutes, & Vitia tamquã Dij ab anti-	3
Vestæ templum cur rotundum.	150	quis culta.	3
Vestæ templi structura.	151	Virtutis sanum, cur ante Honoris tem-	246
Vesta cuius ignis sit symbolum.	151	plum.	246
Vestæ nomen cur in omnibus sacrifi-	ibid.	Virtutis male habitæ a Fortuna effi-	247
ciis veteres præferrentur.	ibid.	gies.	247
de Vesta fabula.	ibid.	Virtus, & Voluptas visæ Herculi.	ibid.
Vesta vnde dicta.	14	Virtus sola nostra.	306
Vestales virgines.	148	Virtus sine Fortuna nequaquã felix.	322
Vestaliū incestarum supplicium.	149	Virtus sola, an absque Fortuna quidquã	316
Vestaliū cooptandarum ritus.	ibid.	possit.	316
Vestaliū munera.	ibid.		

Vitis

I N D E X.

Vitis præcipue sacra Baccho.	287	Vulcanus ex historia quis fuerit.	262
Vitulus laceratus in Bacchi mysteriis.	190	Vulcanus & Venus cur coniuges sin-	263
	190	gantur.	263
Vlmus Somniorum sedes.	223	Vultur cur Marti sacer.	273
Vlysses quomodo euitarit Sirenes.	166	Vultur præsciis clades in vtrisque castris	ibid.
in Umbilico mulieribus libidinis sedes.	341	fit futura.	ibid.
	341	Vulturis natura.	315
Voluptas voluptatis Dea.	249		
Voluptatis imago.	247		
Vulcano sacrificandi ritus.	10		
Vulcanus cuius rei sit symbolum.	99		
Vulcanus quæ fulmina iaculetur.	109		
Vulcanus cur Mineruam vxorem du-	259		
cere nequirit.	259		
Vulcani effigies, eiusque expositio.	259		
Vulcanus e caelo cur proiectus in Lem-	261		
num cecidisse fingatur.	261		

X Anthus & Cyllarus, equi. 125

Zæ vnde dictus. 88

Zephyrus Floræ maritus. 178

Zephyri imago. 179

F I N I S.

Errata sic emendato.

Pag.	Vers.	Lego.	Pag.	Vers.	Lego.
3	nem in	Itaque, vt ad	178	dem	est Zephyrus
4	totidemque	Consentes	191	ex eis	probis impertit
15	Sofianum	aduectum	193	veteres	scilicet
16	Et placatus	yuam	196	vtendo	Ira igitur
17	Stipis	acernus	ibi.	imaginc	videbimus, de qua Sta
28	qui eorum	effingere			tius lib. i. Théb.
30	norum	capitum pluribus	203	lib.	interque eius
34	cit quibus	vt, quemadmodu inter	224	tingit	Moly
46	se quem	figurabat homine, Leo	234	Hercules	ei caput
		nis	235	ea	summis viribus
63	profecuti	cicures	244	cum tamen	id ideo
64	filio	Poenæ Phœbo	249	comprehensæ	ventre ci
72	Diis	vt cæli	257	da curasse	referrent
75	materia	non nisi	261	dum	Æthiopiibus
78	alij	esse apri	265	baid.	inter duos
84	buse	Phædræ	ibi.	coni	affixum esse
92	xum	obrigesceret	270	Athenienses	Victoriam sine alis
107	Aquila	subministrasse	274	rumque	vbi castra
ibi.	auro	ad oleaginæ frondis	294	profert	coniungi non sit
118	fruimur	quam tribuere.	295	gestabant	Phallum
129	tur	coniuncta.	307	stra est	hanc illis
131	temporibus	regionem proluit	ibi.	quod vel	quæ supra
132	tum	tam infesto	312	Quid quisque	inuidetque
138	Dulce	niueas	337	est	hic adscribere.
163	comas	sparsas,	353	DESCRIPTA	iam Venere,
166	lunt	sopiunt			

L V G D V N I,

Excudebat Guichardus Iullieron Typographus,
mense Sextilis, ann. 1581.